

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
MEVLÂNA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI
MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

VELED ÇELEBİ’NİN “HAYRU’L-KELÂM” ADLI ESERİ
(İNCELEME-METİN)

Mehmet Mithat ÖZÇAKIL

Yüksek Lisans

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU KÖROĞLU

Konya - 2020

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı	MEHMET MİTHAT ÖZÇAKIL
Numarası	147201001006
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevilik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevilik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tezin Adı	<i>Veled Çelebi'nin Hayru'l-Kelâm Adlı Eseri (İnceleme-Metin)</i>

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Adı Soyadı	MEHMET MİTHAT ÖZÇAKIL
Numarası	147201001006
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Öğrencinin Tez Danışmanı	DR. ÖGR. Ü. NURGÜL SUCU KÖROĞLU
Tezinin Adı	<i>Veled Çelebi'nin Hayru'l-Kelâm Adlı Eseri (İnceleme-Metin)</i>
Tezinin İngilizce Adı	<i>Veled Chelebi's Work Khayr al-Kalam (Examine-Text)</i>

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **VELED ÇELEBİ'NİN HAYRU'L-KELÂM ADLI ESERİ (İNCELEME-METİN)** başlıklı bu çalışma 29 / 01 / 2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı	Adı Soyadı	Jüri	İmza
DR. ÖGR. Ü.	NURGÜL SUCU KÖROĞLU	DANIŞMAN	
PROF. DR.	SEMRA TUNÇ	ASIL	
DOÇ. DR.	ŞERİFE AKPINAR (Üniversite Dışı)	ASIL	

İÇİNDEKİLER

ÖZET	X
ABSTRACT	XII
ÖN SÖZ	XIV
KISALTMALAR	XV
GİRİŞ	17
BİRİNCİ BÖLÜM	20
TÜRK - İSLÂM EDEBİYATI'NDA VASIYET-NÂME	20
1. VASIYET	20
2. VASIYET-NÂME	22
2. 1. Biçim Açısından Vasiyet-nâmeler	25
2. 2. Hitap Edilen Kesim Açısından Vasiyet-nâmeler	34
3. BİR VASIYET OLARAK VEDA HUTBESİ	37
4. ASR-I SAÂDET'TE VASIYET	38
İKİNCİ BÖLÜM	40
VELED ÇELEBİ İZBUDAK VE HAYRU'L-KELÂM ADLI VASIYET-NÂME-İ ŞERÎF ŞERHİ	40
1. VELED ÇELEBİ İZBUDAK	40
1. 1. Yaşadığı Döneme Toplu Bir Bakış	40
1. 2. Hayatı	43
1. 3. Eserleri	48
2. HAYRU'L KELÂM	53
2. 1. Eserde Yer Alan Vasiyetler	57
2. 1. 1. Allah'tan Korkmak	57
2. 1. 2. Az Yemek	58
2. 1. 3. Az Uyumak	59
2. 1. 4. Az Konuşmak	59
2. 1. 5. Günahlardan Kaçınmak	60
2. 1. 6. Oruca Devam Etmek	60
2. 1. 7. Namaza Devam Etmek	61
2. 1. 8. Şehveti Terk Etmek	62
2. 1. 9. Halkın Eziyet ve Cefasına Katlanmak	63
2. 1. 10. Sefihlerle Düşüp Kalkmamak	64

2. 1. 11. Sâlih Kimselerle Beraber Olmak	65
2. 1. 12. İnsanların Hayırlısı İnsanlara Faydası Olandır	66
2. 1. 13. Sözlerin Hayırlısı Az Olan ve Maksadı İfade Edendir	67
2. 2. Hayru'l-Kelâm'da Geçen Âyetler	68
2. 3. Hayru'l-Kelâm'da Geçen Hadîs-i Şerîfler	74
2. 4. Hayru'l-Kelâm'da Geçen Kelâm-ı Kibârlar	82
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	95
HAYRU'L-KELÂM	95
1. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	95
2. METİN	96
SONUÇ.....	139
KAYNAKÇA	141
EKLER.....	145

Adı Soyadı	MEHMET MİTHAT ÖZÇAKIL
Numarası	147201001006
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. Ü. NURGÜL SUCU KÖROĞLU
Tezin Adı	<i>Veled Çelebi'nin Hayru'l-Kelâm Adlı Eseri (İnceleme-Metin)</i>

ÖZET

“Veled Çelebi'nin Hayru'l-Kelâm Adlı Eseri” başlıklı çalışmamızda ahlâkî faziletlere dayalı vasiyetler ve bu geleneğin örneklerinden *Hayru'l-Kelâm* ele alınmıştır. İnsanlığın varoluşundan bu yana edinilen tecrübeler bir sonraki nesillere aktarılmış, gelecek nesillere bir yol haritası çizilmiştir. İnsanoğlu bunu vasiyetler yazarak veya yazdırarak yapabilmişlerdir. Türk-İslam Edebiyatında hayli öneme sahip olan vasiyet-nâmeler zamanla ahlâkî nasihatleri içeren edebî bir tür haline gelmiştir. Bu vasiyet-nâmelerden bir tanesi Hz. Pîr Mevlânâ Celaleddin Rumî tarafından ilan edilmiş ve *Menâkıbü'l-Ârifin* isimli eserde Arapça olarak yerini almıştır. İnsanoğluna her daim aşkı ve muhabbeti aşılaman Mevlâna hazretleri ömrünün sonlarında öz olarak bıraktığı bu vasiyete Konya Mevlâna Dergâhı son dönem postnişinlerinden Veled Çelebi İzbudak bir şerh yapmış ve *Vasiyet-nâme-i Şerîf Şerhi - Hayru'l-Kelâm* ismiyle yayımlamıştır. Harf inkılabından bir süre önce basılan eser son dönem Osmanlı Türkçesinin nadide örneklerinden biri olmuştur.

Bu çalışma üç bölümden müteşekkildir. Birinci bölümde Vasiyet kavramı, Vasiyet-nâme türü ve bazı vasiyet-nâmelerden örnekler sunulmuştur. İkinci bölümde yakın bir geçmişte yaşayan münevver Veled Çelebi İzbudak'a yer verilmiş ve kaleme aldığı ilk eseri *Hayru'l-Kelâm* incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Arap alfabesiyle yazılan eserin latinize edilmiş versiyonu yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Vasiyet, Vasiyet-nâme, Hz. Mevlana'nın Vasiyeti, Veled Çelebi İzbudak, Hayru'l-Kelâm, Mevlevilik.

Adı Soyadı	MEHMET MİTHAT ÖZÇAKIL
Numarası	147201001006
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tez Danışmanı	DR. ÖĞR. Ü. NURGÜL SUCU KÖROĞLU
Tezin İngilizce Adı	Veled Chelebi's Work Khayr al-Kalam (Examine-Text)

SUMMARY

The study titled “Veled Chelebi's Work named Khayr al-Kalam ”, the tradition of testament or last will based on moral virtues and Khayr al-Kalam which is one of the examples of this tradition are discussed. The gained experiences have been transferred to the next generations since the existence of humanity and a road map has been drawn for the next generations. Human beings were able to declare this by writing or made it write the wills. Last wills, which are very important in Turkish Islamic Literature, have gradually become a literary genre that includes moral advice. One of these wills was declared by Pîr Mevlâna Jalaluddin Rumî and this last will has taken a part in the Arabic language in *Manâqeb al-Ârefîn* (The Feats of the Knowers of God). Mevlana, who has always instilled the love to human beings, has left a last will at the end of his life. Veled Chelebi İzbudak, one of the last sheikh of Konya Mevlana Lodge, made a commentary on Mevlana Rumi’s testament (last will) and published it with the name of *Vasiyetname Shareef Sharh - Khayr al-Kalam* (Commentary of the Holy Last Will - The Beneficial Words). The work, which was published shortly before the Turkish Alphabet Revolution, was one of the rare examples of Ottoman Turkish in the last period.

This study consists of three parts. In the first chapter, the concept of last will, last will genre and examples of some wills are presented. In the second part Veled Çelebi İzbudak, the recently-lived highbrow, took place and his first work *Khayr al-Kalam* was examined. In the third part, the work written in Arabic alphabet turned into latinise version.

Key Words: Last Will, Last Will Genre, Mevlana Rumi’s Last Will, Veled Chelebi İzbudak, Khayr al-Kalam, Mevlevi Order.

ÖN SÖZ

Vasiyet etme geleneği insanlığın varoluşundan beri içgüdüsel bir hareket olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar kendilerinden sonra gelecek kişilere maddi varlıklarını, manevi birikimlerini aktarmışlardır. Kimi zaman yazılı bir metin olarak bırakılan vasiyetler vasiyet-nâme türünü ve vasiyet etme geleneğini beraberinde getirmiştir. Çalışmamızda Türk-İslâm Edebiyatı'nda var olan bazı vasiyet-nâmeler incelenmiştir.

Dinî-tasavvufî, kültürel, ekonomik, hukukî ve siyasî alanda görülen vasiyet geleneği büyük bir medeniyeti beraberinde getirmiştir. İnsanlara doğruluğu ve hakikati göstermeleri açısından tavsiye niteliği taşıyan vasiyetler ahlakî olgu açısından bir hayli öneme sahiptir. Günümüz modern dünyasında birçok olgu yozlaştığı için toplumlar ahlakî çöküşe doğru hızla ilerlemektedirler. Günümüz insanlarına bir ışık tutacağına ve yol göstereceğine inandığımız büyüklerin vasiyetleri gün yüzüne çıkarılarak bizleri bu yozlaşmadan kurtarabileceği umut edilmiştir.

Bu çalışma üç ana bölümde incelenmiştir. Çalışmamızın birinci bölümünde vasiyet mefhumu, vasiyet-nâme türü ve çeşitleri ve vasiyet-nâmelere örnekler gösterilmiştir. İslam dininde vasiyet kavramı ele alınmış ve Asr-ı saâdet döneminden örnekler sunulmuştur. Tezimizin konusunu teşkil eden Hayru'l-Kelâm isimli eser Hz. Mevlâna'nın vasiyetlerine yapılmış bir şerhtir. Hz. Mevlâna'nın bu vasiyeti Ahmed Eflakî tarafından kaleme alınan *Menâkıbü'l-Ârifîn* isimli eserde Arapça olarak yerini almıştır.

Bu çalışmamızda eserin müellifi Veled Çelebi İzbudak'ın yaşadığı zengin, hareketli döneme yer verilmiş, hayatından bahsedilmiştir. Hayru'l-Kelâm için Necm-i İstikbal Matbaasında rumî takvime göre 1335 senesinde basılan nüsha dikkate alınmıştır. Bu baskısına bakılarak metin incelenmesinde bulunulmuştur. Son bölümde ise metnin transkripsiyonlu hali sunulmuştur. Bir edebî tür olarak vasiyet-nâmelere bakıldığında pend-nâmelere, nasihat-nâmelere yakınlık gösterdiği görülmüştür. Bu durum karmaşayı beraberinde getirmiştir. Bu konuda hataya düşmediğimizi umut ediyor ve tecrübesizliğimizden kaynaklı kusurlarımızın bilim insanları tarafından tabii görülmesini temenni ediyoruz.

Öncelikle benim için vaktinden feragat edip yol yordam öğreten danışman hocam Dr. Öğr. Ü. Nurgül SUCU KÖROĞLU'na Enstitü Müdürümüz Sayın Prof. Dr. Ali Temizel'e, tüm enstitü öğrencileriyle yakından ilgilenen Öğr. Gör. Dr. Selman KARADAĞ Hocama, muhterem pederime, valideme ve eşim Aslı Özçakıl'a şükranlarımı arz ediyorum.

Mehmet Mithat ÖZÇAKIL

Konya 2020

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
a.s.	: Aleyhi's-selâm.
b.	: Beyit
bk.	: Bakınız
C	: Cilt
ev.	: Çeviren
d.	: Doğum tarihi
H.	: Hicri.
haz.	: Hazırlayan
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
öl.	: Ölüm tarihi
S	: Sayı
s.	: Sayfa
S.A.V.	: Salla'llâhü 'aleyhi ve sellem.
SÜSAM A.	: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Arşivi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
THK	: Türk Hukuk Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Ü	: Üniversite
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınları
YLT	: Yüksek Lisans Tezi

GİRİŞ

Toplumların maddî ve manevî birikimlerinin nesilden nesile aktarılmasında vasiyet / vasiyet etme geleneğinin önemi büyüktür. Arapça kökenli vasiyet kelimesi salık verme, tavsiye etme anlamlarının yanı sıra kişinin ölmeden önce yapılmasını istediği şeyleri beyan etmesi anlamına gelmektedir. Bu beyan yazılı veya sözlü olabilmiştir. Eski Türklerde bir nevi mektup olan *bitigler* ile insanların vasiyetleri beyan edilegelmiştir. Kişiler sadece maddî birikimlerini değil manevî birikimlerini ve edindikleri tecrübeleri de gelecek nesillere aktarmak istemişler ve zamanla ahlakî-edebî bir tür olan vasiyet-nâme türü ve geleneği ortaya çıkmıştır. Nasihat edici, öğüt verici özelliğe sahip vasiyet-nâmeler Türk-İslam Medeniyetinin önemli bir unsuru olmuştur. Özellikle tasavvufî camiada sıkça kullanılan vasiyet-nâmeler müritlerin irşadı için oldukça öneme sahiptir.

“Veled Çelebi’nin Hayru’l-Kelâm Adlı Eseri” adlı çalışmamızda ilk olarak vasiyet kavramı ele alınmış, edebiyatta bir tür olan vasiyet-nâme mefhumu incelenmiştir. Edebî açıdan vasiyet-nâmeler incelenirken tür olarak birbirlerine yakın olan nasihat-nâmeler, pend-nâmeler, bazı ahlakî öğüt kitapları kafa karışıklığına sebebiyet verebilmiştir. Bir eserin vasiyet-nâme olabilmesi ve biraz önce bahsi geçen edebî türler ile karıştırılmaması için bir takım kriterlere gerek duyulmuştur. Bu kriterler şöyle sıralanabilir: belli bir ilme ve birikime sahip olan vasiyet-nâme sahibinin ölmeden önce kısa ve öz bir şekilde vasiyetini beyan etmesi, metnin içinde vasiyet veya vasiyet-nâme kavramlarının yer alması ve metnin içeriğinin birtakım maddî ve manevî talepler içermesi olacaktır. Bu bahsedilen maddelerden en az iki tanesinin olması vasiyet-nâme özelliğini taşıyabilmektedir.¹ Aksi takdirde Feridüddin-i Attar’a nispet edilen *Pend-nâme* ve İbn Arabî’nin *Fütûhât-ı Mekkiyye* isimli eserinin içerisinde yer alan ve ayrı kitap olarak da yayımlanan *Kitabü’l Vesaya*’sı vasiyet-nâme gibi görülse de birer vasiyet-nâme örneği değildir.

Çalışmamızın ilk bölümünde vasiyet ve vasiyet-nâme kavramlarının yanı sıra edebî tür olan vasiyet-nâmeler içerik yönünden, biçim açısından ve hitap ettiği kesim açısından irdelenmiştir. Yine bu bölümde Peygamber efendimiz’in (S.A.V.) Veda Hutbesi’ne yer verilmiş ve bazı sûfî büyüklerinin veya ediplerin vasiyetlerinden örnekler sunulmuştur. İkinci bölümde ise Hz Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî’nin vasiyetine yer verilmiştir. *Menâkıbü’l-*

---

¹ Ömer Bozkurt, *İslam Felsefesinde Vasiyet Kültürü: İslam Filozoflarının Vasiyetleri*, Ankara, 2014, s. 60.

'*Ârifîn*'inde Arapça olarak yer alan Hz. Mevlâna'nın meşhur vasiyeti Veled Çelebi tarafından madde madde açıklanarak şerh edilmiş ve *Hayru'l Kelâm* ismi ile okuyucuların istifadesine sunulmuştur. Tezimizin asıl konusunu oluşturan bu eser Osmanlı Türkçesi ile yayımlanmıştır. Bu bölümde ilk olarak oldukça renkli bir yaşama sahip olan Veled Çelebi tanıtılmış, yaşadığı dönemden bahsedilmiş ve Çelebi'nin eserlerine değinilmiştir. Bu kısımlarda en çok faydalandığımız kaynak Veled Çelebi'nin kendi yazmış olduğu *Hatıralarım* isimli eseri olmuştur. Daha doğrusu Yakup Şafak ve Yusuf Öz tarafından hazırlanan ve yeni ismiyle *Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebi'nin Hatıraları* isimli eser olmuştur.

İkinci bölüm *Hayru'l Kelâm* isimli eserin muhteviyatı ve tarihçesi ile devam etmiştir. Veled Çelebi bu eseri yirmili yaşlarının başlarında İstanbul'a henüz yeni göç ettiği sıralarda Bahariye Mevlevîhânesi'nde kaleme almış fakat basılıp yayımlanması biraz zaman almıştır. Veled Çelebi'nin yazmış olduğu ilk eser olması hasebiyle oldukça öneme haiz olan eser ilk olarak *Ceride-i Süfiyye*'de bölüm bölüm yayımlanmış daha sonra miladi 1914/1915 senesinde Necm-i İstikbâl Matbaası'nda basılarak okuyucuların istifadesine sunulmuştur. Biz Necm-i İstikbâl Matbaası'ndan yayımlanan nüsha üzerinden çalışmamızı şekillendirdik.

Hz. Mevlâna'nın soyundan gelen Veled Çelebi büyük büyük dedesinin söylemiş olduğu vasiyeti şerh ederken klasik yönteme başvurmuştur. Kelimelerin köklerini teker teker incelemiş, âyetler ve hadîslerle mevzuya destek vermiş ve büyüklerin sözlerine atıflarda bulunarak eseri zenginleştirmiştir. Veled Çelebi, eser üretmeye yeni başladığı sıralarda yazdığı *Hayru'l-Kelâm*'da konular arası sert geçişler yapabilmıştır. Fakat bu durum gayet tabii karşılanmalıdır. Sohbet havasında kaleme alınan eser, muhabbetli izahları ile okuyucuya hayli keyif verebilmiş, okuyucuları hayran bırakabilmiştir. Yirmili yaşlardaki bir gencin fikrî ve ilmî donanımını müşahede edebilme fırsatını tanıyan eser, Mevlevî tarikatının görkemli medeniyetini de gözlemleyebilme imkânını sağlamıştır.

Yine ikinci bölümde eserde yer alan başlıklar tarafımızca teker teker incelenmiş ve bir inceleme yazısı oluşturulmuştur. İkinci bölümde son olarak ayrı başlıklar altında eserde geçen âyetler, hadîsler ve kelâm-ı kibârlar tespit edilerek verilmiştir. Burada müellif atıflar yaparken genellikle Arapça ve Farsça dilini kullanmış kimi zaman atıfların tercümesini vermiş kimi zaman ise kaynak dilde bırakarak okuyucuların mefkûresini geliştirmek gayesi ile irfanına terk etmiştir. Eserde âyetlerin hadîslerin ve kelâm-ı kibârların açıklaması Veled Çelebi tarafından yapılan tercüme, açıklamalar *italik* olarak verilmiş, izah gerektiren yerlerde atıfların günümüz tercümelerine bakılarak sadeleştirme yapılmıştır.

Üçüncü bölüm olan son kısımda ise eserin transkripsiyonlu metni yazılmıştır. Metinde geçen Arapça ve Farsça ibareler yine *italik* olarak gösterilmiştir. Arapça ve Farsça açıklanmayan metinler * işareti ile dipnot bölümünde açıklanıp tercüme edilmiştir. Yine transkripsiyon bölümünde Veled Çelebi'nin eserinde geçen kendine ait dipnotlar sayı ile gösterilmiştir. Ekler kısmında Veled Çelebi'nin bazı siyah-beyaz fotoğraflarına yer verilmiş, Hz. Mevlâna'nın vasiyetinin yer aldığı sayfalar el yazması bir *Menâkıbü'l-Ârifîn* nüshasından tespit edilerek gösterilmiş, *Hayru'l-Kelâm*'ın *Cerîde-i Sûfiyye* dergisinden çıkan bir bölümü ekte sunulmuştur. Son olarak Necm-i İstikbâl Matbaasından çıkan *Hayru'l Kelâm* ekte yerini almış, okuyucunun kıyas yapabilmesi amaçlanmıştır. Veled Çelebi Hz. Mevlâna'nın vasiyetine yaptığı şerhin yanı sıra Sadreddîn-i Konevî'nin vasiyetine de bir şerh (açıklama - tercüme) yapmıştır. Çelebi'nin kendi el yazısı ile yazmış olduğu küçük çaplı bu eser tevafuk eseri karşımıza çıkmış ve birkaç sayfası ekte sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK - İSLÂM EDEBİYATI'NDA VASIYET-NÂME

1. VASIYET

Vasiyet, kelime olarak Arapça ve-sâ kökünden türemiş, vasiyet olarak Türk diline yerleşmiştir, kelimenin Arapça çoğulu vesâyâ olarak karşımıza çıkar. Kelimenin köküne bakıldığı zaman “sorumluluğuna, gözetimine bırakmak, tavsiye etmek ve salık vermek” anlamlarını taşır. Halk arasında vasiyet, “bir kimsenin yaşamı esnasında kararlaştırdığı ve ölümünden sonra uygulanmasını istediği şey” olarak bilinir.² Kâmûs-ı Türkî’de “Bir kimsenin ölmeden önce icrasını meram ettiği şeyler hakkında verdiği emir ve siparişin yanı sıra nasihat ve tembih olarak anlamlandırılmıştır.³ Kimi sözlüklerde vasiyet; ebeveynin, büyüklerin, idareci gibi kimselerin evlatlarına, akrabalarına, talebelerine veya kendi yolunu devam ettirenlere ölüm öncesinde yazılı veya sözlü olarak bıraktığı nasihat anlamıyla karşımıza çıkar.⁴

Vasiyet konusu oldukça hacimli bir konudur. Fıkıhçılar bu konuyu kitaplarında vesayet başlığıyla incelemiştir. Vasiyet kavramı genel olarak Arapça çift y harfi ile vasiyyet olarak kullanılmıştır. Fıkıhta vasiyet, kişinin ölümü akabinde malını şahsa veya hayır kurumlarına teberru yoluyla temlik etmesidir. Ölüme bağlı bu ilerleyişi yapan kişiye mûsî, vasiyetten yararlanan kişi veya kuruma mûsâ leh, vasiyet gereği aktarılacak mala ise mûsâ bih denilmiştir. Ayrıca vasiyyet yerine vesâyet kelimesi de kullanılmıştır. Vesayet, bir kimseden ölümünden sonra bir şeyler yapmasını isteme mânasına gelmektedir.⁵

Arapça kökenli vasiyet kelimesinin kök fiili if’âl ve tef’îl babındaki manâsıyla “tavsiye, öğüt, emir vs. gibi anlamlara gelebilmiştir. Vasiyya, Îsâ’ ve tavsiye mânasında, “bir işin işlenmesini bir adama tevdi eylemek” anlamına da gelmektedir. Vasiyet, bir şeyi başka şeylerle birleştirme olarak anlamlandırılır yani vasiyet edenle edilen arasında bir bağ vardır.⁶ Bir kimsenin edindiği tecrübeyi, ilmi sonrakilere (haleflere) aktarmasıyla aslında bir şeyleri

² Aziz Kılınç, *Türk Edebiyatında Vasiyetnâmeler*, Ankara, 2006, s. 11.

³ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul, 1317, s. 1493.

⁴ A. Ehmedullin, *Edebiyat Bilimi Sözlüğü*, Kazan, 1990, s. 32.

⁵ Abdüsselam Arı, “Vasiyet” *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 42, İstanbul, 2012, s. 552.

⁶ Ömer Bozkurt, *İslam Felsefesinde Vasiyet Kültürü: İslam Filozoflarının Vasiyetleri*, Ankara, 2014, s. 59; Türk Hukuk Kurumu, *Türk Hukuk Lûgati*, Ankara, 1991, s. 354.

birleştirmiş, bir bağ kurmuş olunur. Edinilen tecrübe öz haliyle gelecek nesillere vasiyetlerle aktarılabilir. Konu gereği vasiyet kavramı manevi tavsiye anlamıyla değerlendirilecektir.

Vasiyet kavramı ahlakî nasihatler perspektifiyle incelendiği zaman İslam medeniyetinde oldukça hacimli bir literatürü beraberinde getirmiştir. Âlim sınıfı, Peygamberimizin öğütlerini, vasiyetlerini ve veda hutbesindeki tavsiyelerini taklit ederek etrafındakilere nasihatlerde bulunmuşlardır. Bu durum vasiyet etme geleneğini beraberinde getirmiştir.

Vasiyet kavramı Tasavvufi literatürde “tavsiye, nasihat, öğüt, pend” olarak değerlendirilir. Sohbet meclislerindeki sûfilerin tavsiyeleri bunlara örnektir. Şeyh veya müridlerin ihvanına, müntesiblerine yani müridlerine verdikleri öğüt ve tavsiyeler “vasiyet” olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesela Gucdüvânî: “Ey oğul! İlim edeb öğren, her zaman takva üzere bulun, cahil kişilerden uzak dur” diyerek tavsiyelerde bulunması vasiyet etme geleneğinin bir parçasıdır. Yine sûfilerin, âlem-i Cemal’e geçmeden önce verdikleri pendlere de vasiyet denilmiştir.⁷ Bu bağlamda tezimizin dayanağı ahlaki tavsiyeler niteliğini taşıyan bu vasiyetler olacaktır.

Vasiyet etme insanlık tarihinin en başlarından beri görülen bir uygulamadır. Maddi şeyleri vasiyet gereği bir başkasına bırakma uygulamasını bir kenara bırakacak olursak, insanlar birbirlerine iyiliği, güzelliği her daim vasiyet etmişlerdir. Eski Türkler’de vasiyet geleneği, aileden devlete kadar her yerde görülen bir uygulamadır. Bunun esasını temenni, dilek, ibretlik hikâyeler, bir neslin birikimini gelecek nesillere aktarma gibi olgular doldurur.⁸ Aslında şanlı destanlarımız, atasözlerimiz, didaktik şiirlerimiz, kitabelerimiz yüksek ahlaki öğütleyen vasiyet geleneğimizin temelini oluşturmuştur. Oğuz Han birçok yerleri fethedip cihangir olduktan sonra yaşının da ilerlemesiyle evlatlarına hukukî ilişkileri düzenleyen bazı tavsiyelerde bulunmuş, vasiyetler etmiştir.⁹

Vasiyet dini bir olgu olarak bir hayli önemlidir. Vasiyet; İngilizce, Almanca ve Fransızca “testament” kelimesi ile karşılık bulur, Latince “testamentum” kelimesinden türemiştir. Eski Ahit / Vasiyet ve Yeni Ahit / Vasiyet “Old / New Testament” kelimesiyle karşılık bulmuştur.¹⁰ Yazılı onay anlamına gelen Latince “testat”, mukaddes tavsiyeler anlamıyla, Tanrı buyruğu olarak Yahudilik ve Hristiyanlık’ta önemli yer tutar. Yahudiliğin

⁷ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1995, s. 558.

⁸ Hasan Köksal, *Türk Kültüründe Vasiyet Geleneği*, 2000, s. 289.

⁹ Köksal, *agm.*, s. 290.

¹⁰ Türk Hukuk Kurumu, *a.g.e.*, s. 354.

“on emri” Arapça tercümesiyle “el-vesâyetü'l-aşera”dır.¹¹ Burada vasiyet kelimesi ile kökteş vesâya kelimesi kullanılmıştır.

2. VASIYET-NÂME

Arapça “vasiyyet” ile Farsça “nâme” kelimelerinin birleşmesiyle oluşan bir sözcüktür. Vasiyet-nâme, vasiyetin yazılmış olduğu kâğıda verilen isimdir.¹² Birleşik isim olan vasiyet-nâme, Kâmûs-ı Türkî’de “bir adamın vasiyetini hâvî musaddak varaka” olarak anlamlandırılmıştır.¹³

Eski Türklerde, özellikle Uygur döneminde yazı – mektup için “bitig” denildiği bilinmektedir. Bir nevi resmî anlaşma olan bitig, vasiyet-nâme için de kullanılabilmiştir.¹⁴ Bilinen en eski Türkçe metin olan Orhun kitabeleri aslında bir vasiyet-nâme örneğidir. Vasiyet-nâmeleri, kendisinden sonra gelenlere sorumluluk vererek içtimai yaşantıyı düzenlemek için yapılan katkılar olarak ele aldığımızda öğüt verici, tavsiye niteliğinde didaktik eserler olarak değerlendirmek mümkündür.¹⁵

İslam medeniyetinde vasiyet-nâme yazma geleneği oldukça önemli bir yer tutar. Bu gelenekle önemli şahıslar, âlimler, sûfiler, toplumun önde gidenleri vasiyet etmeyi bir onur bilmişler, Peygamberimizin varisleri olarak vasiyet-nâmeler yazmış ve yazdırmışlardır. Edinilen tecrübeler gelecek nesillere aktarılmak istenmiş, kaleme alınan bu yazılar edebiyatımızda vasiyet-nâme türünü ortaya çıkarmıştır. Çeşitli nazım şekilleri kullanılarak düz yazı ve manzum vasiyet-nâmeler dinî-tasavvufî, örfî, siyasi gibi birçok alanda eser verilen bir edebî tür olarak karşımıza çıkmıştır.

Abdurrahman Güzel, Dinî - Tasavvufî Türk Edebiyatındaki edebi türleri eseri *Dinî - Tasavvufî Türk Edebiyatı*’nda sınıflandırmıştır. Menâkıbnâmeler, medhiyeler, nâ’t-ı şerifler, ilâhîler, evliyânâmeler, tarikatnâmeler, nutuklar gibi onlarca tasnif edilmiş edebî türlerden bir tanesi de vasiyet-nâmelerdir. Bu bize vasiyet-nâmelerin tasavvufî kitaplar içerisinde önemli ve müstakil bir yere sahip olduğunu göstermektedir.¹⁶ Vasiyet-nâmeler, Divan edebiyatı veya Halk edebiyatında bir geleneğin yansıması olarak görülse de Tasavvufî Türk Edebiyatında aslında spesifik bir tür olarak karşımıza çıkar. Çok sayıda sûfinin vasiyet-nâme yazması veya

¹¹ Kılınç, *age.*, s. 11.

¹² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, 2008, s. 1139.

¹³ Sami, *age.*, s. 1493.

¹⁴ A. Melek Özyetgin, *Eski Türklerde Vasiyetname Geleneği*, haz. Emine Gürsoy Naskali, İstanbul, 2018, s. 128.

¹⁵ Kılınç, *age.*, s. 23-24.

¹⁶ Abdurrahman Güzel, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Ankara, 2014, s. 586-750.

yazdırması gelenek haline geldiğinden üzerine araştırma yapılması icap eden bir alan ortaya çıkmıştır.¹⁷

Vasiyet-nâmeler tür olarak ahlakî kitaplarla bir hayli benzerlik göstermektedir. Bu durum vasiyet-nâme, nasihatnâme, pendnâme ve siyasetnâme türlerinin karışmasını beraberinde getirmiştir. Her ne kadar çok yakın ve benzer türler olarak görülse de aslında iki türün arasında bazı küçük farklılıklar vardır. Benzerlik gösteren bir diğer edebi tür de hikemiyâttır. Kimi zaman vasiyet-nâmeler bu türlerden ayıramayacak kadar iç içe girmiştir. Hikemiyât'ın (hikmetli sözler) anlamına bakıldığı zaman; bir neslin yüksek duygu ve düşüncelerini, tecrübelerini, edinimlerini vecizeler şeklinde gelecek nesillere aktarmak olduğunu görürüz. Mesela İbn Fâtik'in (ö. 1080) *Muhtaru'l-hikem ve Mehâsinu'l-kelim* ile Şehrezûrî'nin (Ö. 1288) *Nuzhetu'l-ervâh ve Ravzatu'l-efrah*'ı hikemiyata örnektir. Bu gibi eserler önemli kişilerin, bilgelere, idarecilerin, filozofların, şairlerin, peygamber ve âlimlerin vasiyetlerini, öğütlerini ve hikmetli sözlerini içeren çok önemli eserlerdir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz "Din nasihattir" buyurmuşlardır.¹⁸ Nasihat etmenin önemini gören nice edipler bu tür eserler kaleme almışlardır. Burada dikkat edilmesi gereken husus vasiyet-nâme ile nasihatnâme türlerinin birbirlerine benzerlik göstermeleridir. Aziz Kılınç, manzum ve mensur yazılmış bütün vasiyet-nâmelerde kullanılan üslûp, vasiyet ve nasihat üslûbudur diyerek iki türün aynı üslûbu taşıdığını dile getirmektedir. Bu iki türde de muhataba en güzel şekilde aktarma yapma icap ettiği için mevzu edilen edebi türlerde vasiyet ve nasihat üslûbunu görebilmek mümkündür.¹⁹ Mamafih nasihatnâme ile vasiyet-nâme arasında farklılık gösteren bazı durumlar vardır. Nasihat kelimesi, başkasının iyiliğini istemek anlamına gelip Arapça nush kökünden türemiştir. İyiliğe teşvik, kötülöklere karşı verilen öğüt, kişiyi aydınlatma ve bu yolda gösterilen gayret olarak bilinen nasihat,²⁰ Yine Arapçada "ıza" ve "va'z" ile karşılık bulurken Farsçada "pend" kelimesi de nasihat için kullanılmıştır. Nasihat ve pend kelimelerinin sonuna Farsça nâme eki getirilerek İslami edebiyatında "nasihatnâme" ve "pendnâme" gibi ahlâki-öğretici özelliğe sahip edebi türler ortaya çıkmıştır. Bazı nasihatnâmelere pendnâme denilmiş, bu iki edebi tür ayrı görülmemiştir. Bunun nedeni ünlü sûfi şair Feridüddin Attar'ın yazmış olduğu –her ne kadar Attar'a ait olup olmadığı bilinmese de- *Pendnâme* isimli eseridir.²¹ Attar bu eserde oğluna; sana zarar verecek kişilerle

¹⁷ Kılınç, *age.*, s. 35.

¹⁸ Müsned, I, 351; Buhârî, "İmân", 42; Müslim, "İmân", 95

¹⁹ Kılınç, *age.*, s. 181.

²⁰ Mustafa Çağrı, "Nasihat" *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 32, İstanbul, 2006, s. 408.

²¹ Reyhan Keleş, *Türk Edebiyatı'nda Nasihat*, Erzurum, 2010, s. 184-185.

oturmamayı, seni kötüleyen kişilerle yoldaşlık etmemeyi, sarhoşlarla düşüp kalkmamayı, zengin olup da zekât, sadaka vermeyen kişilerle dost edinmemeyi öğütlemiştir.²² İslami Türk Edebiyatı'nın ilk örneklerinden olan *Divanü Lüğati't-Türk*'te geçen şu beyit nasihat niteliğini taşımaktadır:

*Algil öğüt mindin ogul erdem tile
Boyda ulug bilge bolup bilgin güle*

(Ey oğul, benden öğüt al ve erdem dile, böylece halkın şefi olursun ve onlara bilgelik ve erdem dağıtırsın.)²³

Siyâsetnâmelere bakıldığında ise devlet adamlarına verilen tavsiyeler karşımıza çıkar. İdarecilere dikkat etmeleri gereken hususlarla alakalı yazılan kitap veya bu kitapların oluşturduğu tür edebiyatımızda siyâsetnâme olarak adlandırılmıştır. Bu eserlerde âyetlerden, hadis-i şeriflerden, hikmetli sözlerden ve önceki meşhur hükümdarların örnek davranışlarından örnekler vardır. Hz. Ali'nin Mısır valisi Mâlik el-Eşter en-Nehâ'ye vazifesi ile alakalı tavsiyeler niteliğindeki mektup İslâm tarihindeki siyâsetnâmenin ilk örneği kabul edilebilir. İbnü'l-Mukaffa'nın Abbâsî Halifesi Mansûr için yazdığı Risâletüs-sahâbe'si de bir diğer siyâsetnâme örneğidir. Selçuklular'ın büyümesiyle, muhtemelen idarecilerin ve âlimlerin yükselme dönemlerinin akabinde ortaya çıkacak tehlikelere karşı sultanları uyarma ihtiyacı duyulmuştur. Bunun neticesinde Büyük Selçuklu döneminin en meşhur siyâsetnâmesi ünlü vezir Nizâmülmülk'ün Siyâset-nâme'si olmuştur. Siyerü'l-mülûk olarak da bilinen Farsça eserde ülkeyi en iyi şekilde yönetme ile alakalı tavsiyeler, öğütler yer almıştır.²⁴ Siyâsetnâmeler hükümdar, vezir, bürokrat, sultan gibi belirli bir kesime hitap ettiği için ve ülke yönetimi ile alakalı tavsiyeler barındırdığı için aslında vasiyet-nâmelerden ayırt edilebilmesi nasihat-nâmelere göre daha kolaydır.

Yukarıda bahsedilen edebi türler birbirlerine yakınlık gösterebilir. Bu türlerin ortak özellikleri insanlığa iyiliği, güzelliği, doğruluğu tavsiye etmeleridir. Vasiyetlerde vasiyet eden kişi söylenilenleri ölümünden sonra yapılmasını talep etmektedir. Ömer Bozkurt vasiyetler için bir standart belirlemenin zorluğundan bahseder. Ancak bazı kriterler sunar. Bu kriterler vasiyet olarak nitelenen metnin içinde vasiyet olarak yazılıp yazılmadığına dair ifadenin var olup olmadığıdır. Diğer bir kriter, isminin vasiyet olmasıyla birlikte kısa ve öz olmasıdır. Bir

²² Feridüddin-i Attar, *Pendnâme*, çev. M. Nuri Gencosman, Millî Eğitim Basımevi, 4. Baskı, İstanbul 1968, s. 69.

²³ Kâşgarlı Mahmud, *Divânü Lugati't-Türk*, çev. Seçkin Erdi ve Serap Tuğba Yurteser, İstanbul, 2005, s. 372.

²⁴ Hasan Hüseyin Adalıoğlu, "Siyâsetnâme" *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 37, İstanbul, 2009, s. 304-305.

diğer kriter ise içerikte bir takım maddî ve manevî talepler barındırmasıdır.²⁵ Zaten nasihatnâme, pendnâme türlerine bakıldığında eserlerin hacimce daha büyük olduğu görülmektedir ve bu öğütler edipler ve sûfiler tarafından edinilen tecrübeyi aktarmak adına yaşamı boyunca kaleme alınabilir. Mevzu bahis vasiyet-nâme olunca daha çok insanın ölmeden önce, ömrünün son günlerine doğru yazıldığı veya yazdırıldığı ve en can alıcı, öz ifadeleri vasiyet yoluyla söylemek istedikleri görülmektedir. Zaten genç birisinin veya tecrübe edinmemiş kimselerin vasiyet etmeleri veya vasiyet-nâme yazmaları, yazdırmaları pek uygun görülmemiştir.

2. 1. Biçim Açısından Vasiyet-nâmeler

Vasiyet-nâmeler yazılış şekilleri itibarıyla düz yazı ve şiir olarak ikiye ayrılmıştır. Nazım ve nesir olarak farklılıklar gösteren vasiyet-nâmenin şekli vasiyet-nâme sahibinin tercihine göre değişkenlik gösterebilmiştir. Mensur olarak yazılan vasiyet-nâmeler daha çoğunlukta olduğu görülmüştür.²⁶ İlk olarak manzum vasiyet-nâme türüne örnekler verilmiş akabinde mensur vasiyet-nâmelerden örnekler sunulmuştur.

Lokmân (a.s.)'ın oğluna yaptığı vasiyet²⁷ medeniyetimizce meşhurdur. Lokman'ın (a.s.) hangi tarihlerde yaşadığı kesin olarak bilinmemektedir. Kur'an'da Lokmân'la ilgili az bilgi vardır. Lokmân sûresinde adı iki defa zikredilmiştir. Çok uzun yaşadığı bilinmektedir. Vefat ettiğinde Ahkâf'ta Hüd peygamberin kabrinin yakınına defnedildiği söylenir. Lokmân sûresinde geçtiği üzere Lokmân'a (a.s.) hikmet verildiği bildirilmiştir. Lokmân (a.s.) oğluna hitap ederek iman, ibadet, ahlak ve görgü kuralları ile alakalı öğütler vermiştir.²⁸ Dilimize ve kültürümüze yerleşen Lokmân'ın (a.s.) vasiyetine dair çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yazarı bilinmeyen *Terceme-i Vasîyet-i Lokman* isimli bir eserde manzum olarak Hazreti Lokman (a.s.) oğluna şöyle vasiyet etmiştir:

*Her işe kıl bismillah ile ibtidâ.
Zikrin olsun daima ism-i Hudâ
Tâhir ol daim salavat pîşe kıl
Hem ezâ-yı düzahı endişe kıl
Kâhil olma kıl namaza ihtimam*

²⁵ Bozkurt, *age.*, s.60.

²⁶ Nilüfer Ateş, *Kültür Tarihi Bakımından Osmanlı Vasiyetnâmeleri*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2008, s. 12.

²⁷ Kılınç, *age.*, s. 92.

²⁸ Ömer Faruk Harman, "Lokman" *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 27, s. 205.

*Tut otur ehl-i salat ile müdam
İster isen artura rızkın Hüda
Rûz u şeb eyle tazarru kıl duâ*

*Kimseye medh eylelüp zem eyleme
Hem iyilik aybın görüp levm eyleme*

*Gece üryan yatmak eyler hem fakîr
Sûreti filandurur nevm-i kesîr*

*Ay gün tutulsa hem kılma nazar
Ol nazardur gözlere aynı-ı zarar
Akilisen eyleme تنها sefer
Yalnuz gitmekte vardur çok hatar*

*Ehl-i şer anı müstefih görür
Tab'ı vü hem ol nesneden nefret kılur
Mümkün oldukça eylegil içtinâb
Söz budur vallahi â'lem bi's-sevab²⁹*

Manzum vasiyet-nâme türünü bir diğer örnek ise *Vasiyet-i Nûşirevân*'dır. Eserin tam adı *Vasiyyet-i Nûşirevân-ı Âdil Be-Püsereş Hürmüz-i Tâcdâr*'dır. Eser Ahmed-i Dâî (öl. 1421'den sonra) tarafından yazılmıştır. Bu eser vasiyet-nâme özelliğinin yanı sıra pend-nâme özelliğini de taşır. 115 beyitten oluşan eser aruz vezni ile yazılmış, Farsça'dan Türkçeye manzum bir tercümedir. Nûşirevân'ın oğlu Hürmüz'e nasihatlerini konu edinen eserde hem bir sultanda olması gereken niteliklere dair öğütler, hem de her insanı, özellikle gençleri hedef alan ahlâkî nasihatler vardır:

*Gel iy hikmet nasîhat işidenler
Nasîhat hikmet ile iş idenler
Nazar kıl 'ibret al hikmet sözinden*

²⁹ Seksen sekiz mısradan oluşan Terceme-i Vasiyet-i Lokman'ın tam metni için bk. Aziz Kılınc, *Türk Edebiyatında Vasiyetnâmeler*, Ankara, 2006, s. 287.

Ne assı âdemün hikmetsüzinden
Kulak dut söz güherden kıymetîdür
Kulağunda bulasın kıymet-i dür
Çü söz bildün biligör ma'nîsin de
Sözün hod varlığıdur ma'nânîsinde
Şu kim istedi buldı 'ilmi Çînde
Bugün oldur muhakkık 'ilm içinde
Bilenle bilmeyenler bir olur mı
Bilüsüz hiç işe tedbîr olur mı
Eyü ad istesen olma bilüsüz
Cihânda olmasun adun belüsüz
İşitgil kıssa-i Nûşînrevânî
Ki şâd olsun anun rûhî revânî
Cihânî dutmuş idi 'adl ü dâdî
Eyülük birle meşhûr idi adı
Kaçan kim vakti âhir oldı şâhun
İrişdi kudreti hükmi İlâhun
Ulu oğlu ki şâhun Hürmüz idi
Kemâl-i 'akl içinde gürbüz idi
Revân okutdı Hürmüz Tâcdârı
Ana ısmarladı hep tâc u dârı
Gazab vaktinde key sabr it halîm ol
Hakîka[t]de sabûr oldur halîm ol
Hevâ İskenderin hadden geçürme
Heves Ye'cûcini sedden geçürme
Er isen nefsüne hey di birer de
Ki kırk aslan güci vardur bir erde
Erenler nefse meyl eyler degüldür
Şu kim nefse ider meyl er degüldür
Karıncadan işit hakkın kelâmun
Süleymân gibi meşhûr ola namun
Gönülde dutma dünyâ sevgüsini
Ki yoldan iyledür ol sevgü sini
Baka gör dünyenün yokdur bekâsı

*Bekâsuz dünyeye neyçün bakası
Esirge Hâlikun halkına rahm it
İder rahm idene Hâlik da rahmet
Za 'îf olanlarun gönli kavîdür
Sakın yıkma gönül Tanrı evidür
Bağışla suçları 'afv it günâhı
Ki tâ 'afv eyleye senden İlâhî
Kabûl itmek nasîhatdür sa 'âdet
Zihî devlet anun kim kılssa 'âdet³⁰*

Manzum olarak kaleme alınan vasiyet-nâme türüne bir diğer örnek *Vasiyet-nâme-i Hakkı* gösterilebilir:

*Allah adını gönülde zikr it
Her demde teveccüh eyle fikr it
Gafletten uyan ko her hevâyı
Bil varı yoğ anla masivâyı
.
.
Sen benliği terk idüp fakîr ol
Nefy it bu vücûdını hatîr ol
Hakkı heman ol fakîr ü fâni
Tâ kim bulasın anınla anı³¹*

Mensur vasiyet-nâmelerin oranı manzum vasiyet-nâmeler göre daha fazladır. Vasiyet etme geleneğini şeyhler müritlerine birşeyler aktarıırken kullanmışlardır. Hem maddi talep hem manevi taleplerinin yerine getirilmesini isteyen Sadreddîn-i Konevî'nin meşhur bir vasiyeti vardır. İbn Arabî'nin üvey evladı olarak bilinen Sadreddîn-i Konevî hem Hz. Mevlâna'nın çağdaşı olması hem de Vahdet-i Vücûd ekolünün Anadolu'da yayılmasında önemli rol oynadığı için hayli öneme sahiptir. 1274 tarihinde Konya'da vefat etmiştir. Veled

³⁰ Emine Yeniterzi, *Ahmed-i Dâ'î'nin Vasiyyet-i Nûşirevân Adlı Mesnevisi*, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 19, Konya, 2006, s. 1-25.

³¹ Kılınç, *age*, s. 93.

Çelebi İzbudak Sadreddîn-i Konevî'nin vasiyetini Türkçeye tercüme etmiştir.³² Sadreddîn-i Konevî'nin vasiyeti şu şekildedir:

Allah Teâla'nın rahmet, hoşnutluk, özel af, lütuf ve mağfiretine muhtaç olan ve bu vasiyyeti yazan kulu Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Yusuf b. Ali, yanında bulunsun bulunmasın, bu vasiyyete vakıf olan mü'minleri kendisine şahit tutarak tasdik ve itiraf eder ki, şüphesiz Allah Teâla birdir. Zatında, sıfat ve fiillerinde "tek"dir. Herkes O'na muhtaçtır. O hiç kimseye muhtaç değildir. Doğurmamış ve doğmamıştır. Hiç kimse O'na denk değildir."

Yine Allah Teâla'nın kendi lütuf ve iyiliğinden, seçip temizlediği, saflığa erdirdiği bazılarını Peygamberimiz Muhammed'de olduğu gibi -ki, Allah O'na, ailesine, kendisine tabi olanlara salât ve selâm etsin- umumi olarak bütün mahlûkatına, diğer peygamberlerinde olduğu gibi bazılarını da hususi olarak bazı kabile ve topluluklara göndermiş olduğu doğru ve gerçektir.

Ben yine yakinen inanıyorum ki, cennet ve cehennem haktır. Amellerin derlenip toparlanacağı ve Allah katına kabul edilecekleri ve ilahi terazi ile tartılacakları, yani "mizan" haktır.

Dostlarım ve bana mensup olan müridlerim, talebelerim, beni müslümanların umumi kabristanına defnetsinler. Vefatımın ilk gecesinde, Allah'ın beni her türlü azabından ve cezalandırmasından uzak tutarak beni bağışlaması ve Allah'ın kabul etmesi niyetiyle yetmiş bin "kelime-i tevhid" yani "La ilahe illallah" diyerek tevhid hatmi yapsınlar. Yine vefatımda hazır bulunanlardan her biri kendi kendine, aynı niyetle, ağır başlıklı ve kalb huzuru içinde yetmiş bin "La ilahe illallah" diyerek zikirde bulunsunlar.

Ayrıca beni, fıkah kitaplarında zikredildiği gibi değil de, hadis kitaplarında belirtildiği şekilde yıkamalarını istiyorum. Kefen olarak da beyaz bir izar sarsınlar ve Şeyh Ekber'in elbiseleriyle kefenlesinler. Kabrime Şeyh Evhadüddin el-Kirmani'nin seccadesini yaysınlar. Cenazemi hiç bir cenaze okuyucusunun takip etmemesini, kabrimin üzerine ne bir bina, türbe ve ne de bir tavan yapılmamasını vasiyyet ediyorum. Sadece kabrimi sağlam taşlarla örüp yapsınlar, fakat başka bir şey yapmasınlar. Böylece hem kabrin örtülmesi kolay olur, hem de yıkılıp yeri kaybolmaz.

---

³² bk. Ek 14.

Defnedildiğim gün kadın, erkek, fakir ve kimsesiz düşkünlere, özellikle de kör ve kötürüm olanlara bin dirhem sadaka dağıtılmasını, bundan yüz dirheminin Şihabüddin el-Ebrari'ye ve yüz dirheminin de Şeyh Muhammed en-Nahcüvani'nin meclisine devam eden Kemal' e verilmesini ve bunların uygun görecekları şekilde kendi dostlarına, dağıtmalarını vasiyyet ediyorum. Ayrıca, Ziyâüddin Mahmud ve Bedrüddin Ömer'e selamının ulaştırılmasını ve hatıra olarak kendilerine, üzerinde namaz kıldığım seccadelerimden birer tanesiyle birer elbisemin götürülüp verilmesini vasiyyet ediyorum.

Felsefe ile ilgili kitaplarım satılıp parası sadaka olarak dağıtılsın. Tıp, Fıkıh, Tefsir, Hadis gibi diğer ilirnlere ilgili kitaplarımı da Şam'a vakfediyorum. Onların hepsi orada bulunan ve Allah için ilim tahsil edenlere verilsin. Kendi yazdığım kitaplarım da benden bir hatıra olarak Afifüddin'e ulaştırılsın ve ehil olan kimselere bunları okutması söylensin.

Kızım Sekine'ye de (Allah onu muvaffak kılsın) namaza ve diğer farzlarla birlikte istiğfar etmeye, Allah'tan mağfiret dilemeye devam etmesini ve Allah hakkında hüsn-i zanda bulunmasını vasiyyet ediyorum.

Bekâr olanlarınız Şam'a hicret etmeye çalışsın. Çünkü yakında buralarda bir takım fitneler zuhur edecek ve çoğunuzun rahatı kaçacak ve size söylediğimi hatırlıyacaksınız. Ben işlerimi Allah'a havale ediyor, O'na bırakıyorum. Doğrusu Allah kullarının ne yaptığını görür. Allah sakınan ve O'nun doğru olarak, gösterdiği yola giren kimselere yeter. Dostlarım dualarında beni hatırlasın ve her türlü haklarını bana helal etsinler. Benim bıraktığım bilgiler de onlara helal olsun...³³

Mensur vasiyete bir diğer örnek ise Birgivi'ye aittir. İmam Birgivi 1523'te Balıkesir'de dünyaya gelmiş, İslamî ilimlerde kendini geliştirerek yaşadığı dönemin en önemli âlimlerinden olmuştur. İstanbul'da Bayramî şeyhi Abdullah Karamanî'ye intisap ederek inzivaya çekilmiş sonrasında şeyhinin tavsiyesi üzerine Birgi'ye göç ederek ilim öğretme ve irşad vazifeleriyle ömrünü tamamlamıştır. 1573 tarihinde vefat eden Birgivi'nin çok sayıda eseri vardır. Eserlerinden en meşhuru *Vasiyetnâme*'si bir nevi ilmihal hüviyetindedir. Bu eser *Risâle-i Birgivi* olarak da bilinmektedir. Aşağıda yer alan vasiyeti ile eseri olan *Vasiyetnâme* karıştırılmamalıdır. Birgivi'nin vasiyeti şu şekildedir:

³³ Sadreddin-i Konevî'nin bu vasiyeti Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde nu: 4883/4'te kayıtlı olduğu bilinmektedir.

Mustafa Uzunpostalcı, *Şeyh Sadreddin Konevî'nin Vasiyeti*, Selçuk Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Selçuk Dergisi I. Sadreddin Konevî Özel Sayısı, S. 4 Konya, 1989, s. 39-43.

Din kardeşlerime vasiyetim odur ki; hastalığım artınca ziyaretime geldiklerinde İhlâs suresini bana telkin edip hatırlatsınlar. Allahü Tealâ'nın rahmetini, recâye, ümit etmeye dair âyet-i kerime ve hadîs-i şerîfleri hatırlatsınlar. Kelime-i Şehâdeti söylemeyi telkin etsinler. Yanımda "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah, eşhedü enlâ ilâhe illallahü vahdehü lâ şerikeleh ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûluh" desinler.

Ölünce başımı kazımayı, koltuk ve kasık kıllarımı yolmayı, bıyık kırmayı, sakalım traş olmamışsa traş etmeyi, tırnak kesmeyi yapmasınlar. Çünkü bunlar öldükten sonra yapılamaz. Mümkün ise gusl ettirsinler.

Çoluk çocuğuma vasiyetim olsun ki, üzerime sesli ağlamasınlar. Allah'tan mağfiret ve rahmet istesinler. Öldüğüm günde, yedisinde, kırkında ve sene-yi devriyesinde yemek pişirip ziyafet vermesinler. Fakat sevabını rûhuma hediye etmek üzere sadaka versinler.

Yine çocuklarıma vasiyetimdir ki; dünyaya düşkün olup, mal, mevki ve makam peşinde koşmasınlar. Allah'a tevekkül edip faydalı ilimler öğrenmeye ve bunları yapmaya çalışsınlar. Salih ameller işlesinler ve takva üzere olsunlar, haramdan sakınsınlar. Mealen; "Allahü Tealâ'ya tevekkül edene Allahü Tealâ yetişir. htiyacını ihsan eder, başkasına muhtaç etmez" (Talâk sûresi:3-4) buyrulan Âyet-i kerimeyi düşünerek okusunlar.

Mehmed Emin Tokadî Hazretleri vasiyetine mütevazı bir şekilde kendini tanıtarak başladığından diğer vasiyet-nâmelerden farklı bir özelliğe sahiptir. Mehmet Emin Tokadî, 1664 yılında Tokat'ta doğmuştur. Babası Hasan bin en-Nakkâş aslen Diyarbakırlı'dır. Tokadî'nin lâkabı Cemaleddin'dir. Şiirlerinde "Arif" mahlasını kullanmıştır. Mehmed Emin Tokadî, Nakşibendiyye mensûbu olup bir dönem İstanbul'da şeyhlik yapmıştır. Tokadî, 1745'te vefat etmiştir. Çeşitli edebi eserlerin yanısıra Mehmet Emin Tokadî'nin çeşitli kütüphanelerde vasiyetname örnekleri bulunmaktadır.³⁴ Tokadî, son yıllarında her sene vasiyetini yenilediği için diğer vasiyet-nâmelerden farklılık gösterir. Böylelikle birkaç farklı vasiyeti görülebilmektedir. Tokadî'nin vasiyetini farklı kılan bir diğer unsur da vasiyetine Allah'a hamd, peygambere salât ve selâm ile dua ifadelerinin ardından kendini, mezhebini, meşrebini tanıtmasıdır. Tokadî'nin vasiyeti şu şekildedir:

Bu hakîr-i kesirü't taksîr fi'l-asl medîe-i Tokatda tevellüd itmişimdür. Ve hâlâ mahmiye-i İstanbulda elli seneye varıyor ki tavattun itmişim. İ'tikadda mezhebim, Ebu

³⁴ Tokadî'nin Vasiyetnâmesinin bir nüshası için bk. Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3430; diğer bir nüsha için Çorum Hasan Paşa Ktp., nr. 772.

Mansûr Mâturîdîdür ki Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat mezhebidür. Amelde mezhebim, Hazret-i İmâm-a Azam Ebû Hanîfe-i Kûfî mezhebidür. İsm-i meşhûrum Mehmed Emin, künyem Ebû Mansûr ve Ebu'- Emânedür. Pederim sükkânı Medine-i Tokatdan Hasan bin Ömerdür. Bu abd-i pür-kusûrî hâtırdan çıkarmayup, hediyeye-i tilâvet-i Kur'ân'dan ve dua-yı hayrdan unutmayalar. Ve yüz gurusu atyeb-i malımdan techîz ü tekfinime ve yigirmi iki gurusu iskât-ı salâtıma sarf ideler. Ve vârislerime ve ehlime vasiyyetim budur ki dostların akvâline râzı olup mahkeme-i kazâyâ varmayup rızâlaşalar ve mücâdele vü muhâsama itmeyeler. Cümlelerin malumudur ki dünyâ fâni ve ahiret bâkidür. Zikrullâha ziyâde say u ihtimâm idüp çalışmalar ki matla-ı cemîi saâdet oldur. Hakkımı cümleye tayyib-i hâtır ile halâl itdim; ilâ-yevmi'l-kıyâme kimesnede hakkım yokdur. Mürüvvet ü kerem ü inâyet olur ki bilen ve bilmeyen dostlar dahi âhiret hakkını halâl idüp duâ-yı hayrdan unutmayup, hayr ile şehâdet ideler.³⁵

Yakın geçmişimizden bir örnek verilecek olursa meşhur şair ve düşünür Necip Fazıl Kısakürek'i (1905-1983) burada yâd etmek uygun görülmüştür. Böylelikle vasiyet edenler farklı yüz yıllardan farklı meşrebe sahip insanlardan seçilmiş olup vasiyet-nâme kültürünün zenginliği göstermek açısından öneme sahiptir. Necip Fazıl Kısakürek Nakşibendî şeyhi Abdülhakim Arvâsî'ye mürit olmuştur. İnişli çıkışlı hayat hikâyesini *O ve Ben* ve *Bâbîâli* isimli eserlerinde anlatmıştır. Etrafındakilerden ve talebelerinden ölümünden sonra yapılmasını istediği şeyleri *Esselam* isimli eserinde şöyle dile getirmiştir:

Bu vasiyet, çoluk-çocuğumun ve şahsi yakınlarımın dar ve hususi kadrosundan ziyade, onların da içinde olduğu geniş ve umumî zümreyi muhatap tutuyor. Başta gerçek Türk'ün ruh köküne bağlı yeni gençlik, şu kadar yıllık mücadele hayatımda beni okumuş veya dinlemiş her fert, kısaca Allah ve Resulüne perçinli herkes... Onlara hitap ediyorum ve dileklerimin yerine getirilmesi için gerekli çalışmayı işte bu yeni gençliğe ısmarlıyorum! Eğer üzerlerinde bir hakkım varsa, hesap gününde tek tek sorumludurlar. Emanetim, beni seven ve İslâm davasında bir hak sahibi olduğumu kabul eden herkese...

Fikir ve duyguda vasiyete lüzum görmüyorum. Bu bahiste bütün eserlerim, her kelime, cümle, mısra ve topyekûn ifade tarzım vasiyettir. Eğer bu kamusluk bütünü, tek ve minicik bir daire içinde toplamak gerekirse söylenecek söz "Allah ve Resulü; başka her şey hiç ve batıl" demekten ibarettir.

³⁵ Kılınç, age., s. 242-243 ve s. 48-49.

Ben öldükten sonra kim ve ne suretle eserlerimin üzerinde gizli bir tasarrufa kalkar da ölçüyü hafifçe bile olsa örselerse, tezgâhını başına yıkınız! En büyük korkularımdan biri, nice müellifin başına geldiği gibi, ölümümden sonraki tahriflerdir.

Beni, ayrıca hususi vasiyetimde gösterdiğim gibi, İslamî usullerin en incelerine riayetle gömünüz. Burada, umumî vasiyette de belirtilmesi gereken bir noktaya dokunmalıyım:1935 yılında, Mürşidim ve Kurtarıcım Esseyyid Abdülhakim Efendi Hazretlerine, bir yazımı okumuştum. Bu yazı, kendilerini tanıdıktan sonraki dünya görüşüme ait olarak, zamanenin bize aykırı, meşhur bir gazetesinde çıkmıştı ve Türk'ün tarih muhasebesini İslâmî tefekkür noktası etrafında çerçevesiyordu. Yazıyı ellerine aldılar, kalem istediler ve üstüne öz elleriyle “altın ile yazılacak yazı” buyurdular. İşte hususi zarfında duran bu kesilmiş makaleyi, bütün eserlerimin tasdiknamesi olarak kefenime iştirsinler.

Nasıl, nerede ve ne şekilde öleceğimi Allah bilir. Fakat imkân âleminde en küçük pay bulduğuşa, biricik dileğim Ankara'da Bağlum nahiyesindeki yalçın mezarlıkta, Şeyhimin civarına defnedilmektir. Elden gelen yapılsın...

Cenazeme çiçek ve bando muzika gönderecek makam ve şahıslara uzaklığımız ve kimsenin böyle bir zahmete girişmeyeceği malum. Fakat bu hususta bir muziplik zuhur edecek olursa, ne yapılmak gerektiği de beni sevenlerce malum... Çiçekler çamura ve bando yüzgeri koğuşuna...

Şimdi sıra en büyük dileğimde... Müslümanlardan, eğer bu davada hizmetim geçtiğine inanan varsa, şunları istiyorum: Her ferdin, herhangi bir kifayet hesabına yanaşmaksızın, benim için “Necip Fazıl'ın kaza borcuna karşılık” niyeti ile bir günlük (Beş vakit) namaz kılması ve yine bir gün oruç tutması... Mevtanın ardından, onun için kaza namazı Şafii içtihadında caizdir ve aynı içtihat Hanefilerce de rahmettir. Her ferdin, en aşağı yüz Tevhid kelimesi okuyup sevabının mislini bana hediye etmesi...70 bine dolması lazım... Bir de, üzerimde hakkı olanların bunu Allah rızası için helal etmeleri...

*Beni de Allah ve Resul aşkının yanık bir örneği ve ardından bir takım sesler bırakmış divanesi olarak arada bir hatırlayınız.*³⁶

Bu vasiyetlerin dışında Şeyh Mehmed Nuri Şemseddin'in *Vasiyet-nâme* isimli eseri,³⁷ Şihâbüddin Sühreverdi'nin *Vasiyet-nâme* adlı risalesi,³⁸ gibi daha nice vasiyet-nâmeler kaleme alınmış veya dile getirilmiştir fakat konumuzun dışında kaldığı için bu kadarıyla yetinilmiştir.

Mensur olarak yazılmış vasiyet-nâmelerin bir kısmı mektup şeklindedir. Mektup türüne örnek vasiyet-nâmelerden bazılarını Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın (ö. 1780) *Vasiyet-nâme*'si, Kuşadalı İbrahim Halveti'nin (ö. 1845) *Vasiyet-nâme*'si gösterilebilir.³⁹

2. 2. Hitap Edilen Kesim Açısından Vasiyet-nâmeler

Vasiyet-nâmeler kapsam bakımından şahsa yönelik ve umuma yönelik olmak üzere ikiye ayrılırlar. Mesela İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin oğlu Hammâd'a yönelik vasiyeti vardır.⁴⁰ Hz. Mevlâna oğlu Sultan Veled'e "Bahaeddin, eğer cennette olmak istersen, herkesle dost ol, kimseye kin besleme, herkese tevazu göster, başkalarından ileri olmak isteme ve olma. Mum ve merhem gibi yumuşak tabiatlı ol. İğne gibi batıcı olma. Sana kimseden kötülük gelmemesini istersen, kötü şeyler düşünme ve öğrenme"⁴¹ diyerek vasiyette bulunmuştur. Yine bu duruma İmam Gazâlî'nin "*Eyyühe'l-Veled*"⁴² örnek verilebilir.

Gucdûvânî de oğluna ehl-i sünnet çizgisinde sabit kalmasını, şan ve şöhretten uzak durmayı, dünyanın geçici olduğunu her daim hatırlamayı⁴³ öğütleyerek vasiyette bulunmuştur. Gucdûvân köyünde dünyaya gelen Abdülhâlik Gucdûvânî Nakşibendilik silsilesinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Veşâyâ isimli önemli bir risalesi vardır. Gucdûvânî, kısa bir âdâb risâlesi mahiyetindeki bu eserini halifelerinden Hâce Evliyâ-yı Kebîr için kaleme almıştır.

³⁶ Necip Fazıl Kısakürek, *Esselam*, İstanbul, 1973, s. 138-141.

³⁷ Mehmed Nuri Şemseddin, *Vasiyetnâme*, Matbaa-i Âmiri, İstanbul, 1865

³⁸ Adem Çatak, *Şihâbüddin Sühreverdi'nin Vasiyet-Nâme Adlı Risalesi (Tercüme-Tahkik)*, Gümüşhane Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 4, Gümüşhane, 2015

³⁹ Yaşar Nuri Öztürk, *Kuşadalı İbrahim Halveti, (Hayatı, Düşünceleri, Mektupları)*, İstanbul, 1982, s. 274-276.

⁴⁰ Ebû Hanîfe, *İmâm-ı Âzam'ın Oğlu Hammâd'a ve Talebelerine Vasiyeti*, çev. Cüneyt Erçin, İstanbul, 1973, s. 15-71

⁴¹ Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, C. II, s. 210.

⁴² İmamı Gazali, *Ey Oğul (Eyyühe'l Veled)*, İstanbul, 1969, s. 11-31.

⁴³ Gucdûvânî, kısa bir âdâb risâlesi mahiyetindeki bu eserini halifelerinden Hâce Evliyâ-yı Kebîr için kaleme almıştır. Risâlede cahil sûfilerden kaçınmak, şeriat ve sünnetten ayrılmamak, hâkimlerden uzak kalmak, mümkün mertebe evlilikten kaçınmak, hankahta oturmamak, semâ ile fazla meşgul olmamak gibi öğütler verilmektedir. Buhara'ya iltica eden İranlı Şâfiî âlimi Fazlullah b. Rûzbihân, Gucdûvân şehrinin 918'de (1512) bir Safevî muhasarasından Gucdûvânî'nin ruhaniyeti sayesinde kurtulduğu inancıyla Veşâyâ'sına bir şerh yazmıştır.

bk. Hamid Algar, "Gucdûvânî Abdülhâlik" *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 14, İstanbul, 1996, s. 171.

Risâlede cahil sûfilerden kaçınmak, şeriat ve sünnetten ayrılmamak gibi öğütler verilmektedir. Vesâyâ isimli bu vasiyet-nâmeye İranlı Şafîî âlimi Fazlullah b. Rûzbihân tarafından bir şerh yazılmıştır.⁴⁴ 1179 veya bazı rivayetlere göre 1220 senesinde vefat eden Gucdüvânî hazretlerinin vasiyeti şu şekildedir:

Ey oğul! Sana vasiyet ederim ki, bütün hallerinde ilim, edep ve takva üzere ol! Geçmiş ulemanın eserlerini iyi incele. Sünnet ve cemaate devam et, fıkıh ve hadis tahsil et. Cahil sûfilerden uzak dur. Her zaman namazını cemaatle kılmaya özen göster. Şöhret elde etmeye çalışma, şöhrette afet vardır. Makam elde etmeye çalışma, isim yapmakla uğraşma. Gereksiz mahkemelerde bulunma; kimseye kefil olma ve kimsenin vasiyetine karışma. Padişah ve şehzadelerle arkadaşlık yapma. Hangâh kurarak oralarda oturup kalkma. Semaya hevesli olma (din dışı müzik), zira çok fazla sema şu an için nifak peyda eder. Ayrıca çok sema gönül öldürür; ama semayı inkâr eyleme ki sema yapanlar çoktur.

Az konuş, az ye, az uyu! (Mâsivaya yönelten) İnsanlardan aslandan kaçır gibi kaç, her daim halvet üzere bulun! Çocuklarla, kadınlarla, bidatçilerle, zenginlerle ve cahillerle çok fazla birlikte bulunma. Helâl ye, şüpheli şeylerden uzak dur! Mümkün oldukça (kemâle erene kadar) erken evlenmemeye çalış. Çünkü böyle yaparsan ehl-i dünya olursun; çoğu yerde dünyayı dinine tercih edersin. Çok gülme, hele kahkaha ile gülmekten sakın! Zira çok gülmek kalbi öldürür. Herkese şefkat gözüyle bak, hiç kimseyi hakir görme. Zahirini çok süsleme; zira zahiri süslemek bâtını harap eder. İnsanlarla münakaşa yapma. Hiç kimseden bir şey dilenme, başkalarının sana hizmet etmesini isteme! Şeyhlere malınla ve canınla hizmet et. Onların fiillerini inkâr etme, onları inkâr edenler felâh bulmazlar. Dünyaya ve dünya ehline sakın aldanma! Dervişleri kendine dost edin. Gönülün hüznü, gözlerin Allah aşkıyla yaşlı olsun. Amellerin hâlis, duan boyun kırıklığı ile olsun. Giyeceğin eski, yoldaşın derviş; özün fıkıh, evin mescit olsun. Hak Teâlâ hazretleri dostun olsun.⁴⁵

Bazen tasavvufî vasiyet-nâmelerde “Ey Oğul” denilirken cümle ihvan kastedilmiş olunabilir. Bu hitapla başlayan çok sayıda vasiyet örneği vardır.⁴⁶ Bunda Kur’ân-ı Kerim’de Lokmân Sûresi’nde geçen⁴⁷ Hz. Lokmân’ın (a.s.) oğluna yapmış olduğu vasiyet / tavsiye önemli rol oynamaktadır. Allah kitabı Kur’ân-ı Kerim’de Lokman (a.s.) oğluna yaptığı

⁴⁴ Hamid Algar, “Guçdûvânî Abdülhâlîk” *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 14, s. 169-170.

⁴⁵ Mevlânâ Alî b. Hüseyin Safî, *Reşahât*, haz. Necip Fazıl Kısakürek İstanbul, 2009, s. 31-32.

⁴⁶ Ateş, *age.*, s. 10-11.

⁴⁷ bk. Lokmân Sûresi 13 – 19. âyetler.

vasiyeti âyet olarak biz Müslümanlar okuyalım amel edelim diye indirmiştir. Bunu metot olarak gören İslam âlimleri “Ey Oğul” lafzını kullanmışlardır.⁴⁸

Ebussuud Efendi'nin (1490-1574) oğlu Nuh'a yaptığı vasiyeti sadeliği ve ahengi ile dikkatleri üzerine çekmiştir. İlmi ile maruf, Kanunî Sultan Süleyman döneminin ulemâsından meşhur şeyhülislâm Ebussuud Efendi oğluna ilmîni artırması yönündeki tavsiyeleri manzum mektup şeklindeki vasiyet-nâme türüne örnek teşkil etmektedir:

*Râhat-ı ruhum,
Dilde fütûhum,
Oğlum Nih 'um,
Ba 'de 's-selâmu
Kurret-i 'aynı,
Kurret-i beyni,
İzzet-i dîni,
Dinle kelâmı
İlme harîs ol,
Şuğle enîs ol,
Ehl-i celîs ol,
Görme melâmı
Sormağa ey yâr,
Eyle gel âr,
Anla ne kim var,
İlm-i tamâmı
Sâlih 'a yâr ol,
Eyyüb 'e câr ol,
Dünyada var ol,
Bul ulu nâmı
İlmi mükerrer,
Eyle mukarrer,
Sonra muharrer,
Temme kelâmı⁴⁹*

⁴⁸ Lokmân'ın (a.s.) vasiyeti “Biçim Açısından Vasiyet-nâmeler” başlığında verildiği için tekrarından kaçınılmıştır.

⁴⁹ Kılınç, age., s. 44-46.

3. BİR VASİYET OLARAK VEDA HUTBESİ

Bir vasiyet-nâmede aranan özelliğe bakıldığında, kişinin vefat etmeden önce son dönemlerine doğru yazması veya söylemesi, öz bir şekilde söylenilmek istenenin aktarılması olduğu görülmüştür.⁵⁰ Peygamber Efendimiz vedâ haccı sırasında ashabına öz ve veciz bir şekilde tavsiyelerde bulunmuştur. Literatürde “Hutbetü’l – vedâ” olarak yer alan Vedâ Hutbesi aslında bir vasiyet-nâme türü olarak değerlendirilebilir. İbn Abbas irad edilen bu hutbe için: “Resûlullah’ın ümmetine vasiyetidir” buyurmuşlardır.⁵¹ Peygamberimiz vedâ hutbesi ile haksızlık etmemeyi, Allah’tan korkmayı, kadın haklarına riayet etmeyi, zulmetmemeyi, İslam’ın şartlarına uymayı ve birçok tavsiyelerini bizlere vasiyet etmiştir. Birçok hadis kitaplarında yer alan Peygamber efendimiz’in (S.A.V.) vasiyet niteliğindeki Veda Hutbeleri şu şekildedir:

Hz. Peygamber Allah’a hamd ve senâdan sonra şöyle buyurdu: Ey insanlar! Bilmiyorum, belki de bugünden sonra burada sizinle bir daha buluşamayacağım. Allah’ın rahmeti bugün sözümü işitip onu iyice kavrayanların üzerine olsun! Benim bu sözlerimi burada bulunanlar bulunmayanlara bildirsin. Olabilir ki bildirilen kimse burada bulunandan daha iyi anlar ve itaat eder. Ey insanlar! Biliniz ki rabbiniz birdir, atanız da birdir. Bütün insanlar Âdem’den gelmiş, Âdem de topraktan yaratılmıştır. Arap’ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap’a, beyazın siyaha, siyahın da beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur. Allah katında üstünlük ancak takvâ iledir. Biliniz ki bu şehriniz Mekke, bugününüz arefe ve bu ayınız zilhicce nasıl mukaddes ve dokunulmaz ise mallarınız ve canlarınız da aynı şekilde dokunulmazdır. Câhiliye devrindeki her türlü ribâ kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Fakat anaparanız sizindir. Ne haksızlık edin ne de haksızlığa uğrayın. Kaldırdığım ilk faiz amcam Abbas b. Abdülmuttalib’in faizidir. Câhiliye devrinin kan davaları da kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası akrabalarımın Rebîa b. Hâris b. Abdülmuttalib’in oğlu Âmir’in kan davasıdır.

Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah’tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah’ın emaneti olarak aldınız. Onların namus ve iffetini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Dikkat edin! Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin onlar üzerindeki hakkınız iffet ve namuslarını korumalarıdır. Kadınların sizin üzerinizdeki hakları geleneklere uygun biçimde

⁵⁰ Bozkurt, age., s. 60.

⁵¹ Bünyamin Erul, “Vedâ Hutbesi”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.42, İstanbul 2012, s. 591.

yiyecek ve giyeceklerini sağlamanızdır. Kadınlar hususunda Allah'tan korkun ve onlara en iyi şekilde davranın. Ashabım! Bugün şeytan sizin şu topraklarınızda yeniden saltanat ve nüfuz kurma ümidini ebediyen kaybetmiştir. Fakat size yasakladığım şeyler dışında küçük gördüğünüz şeylerde şeytana uyarsanız bu da onu sevindirir ve cesaret verir. Sözümü iyi dinleyin ve belleyin. Müslüman müslümanın kardeşidir. Bir müslümanın malı rızası olmadan diğer bir müslümana helâl olmaz. Sakın zulmetmeyin. Herkes ancak kendi işlediği suçtan sorumludur. Baba oğlunun, oğul da babasının suçundan sorumlu tutulamaz. Allah her vârisin mirastan payını tayin etmiştir. Artık bir vârisin diğer mirasçıları mahrum edecek şekilde vasiyette bulunulması helâl değildir. Çocuklar babalarından başkasına nisbet edilemez. Ödünç alınan şeyler sahibine geri verilmelidir. Yararlanılmak üzere alınan şeyler de sahiplerine iade edilmelidir. Borçlar ödenmelidir. Birinin borcunu üstlenen kefil de o borcu ödemelidir. Kimin yanında bir emanet varsa onu sahibine iade etsin. Rabbiniz olan Allah'tan sakının, O'na kulluk edin. Beş vakit namazınızı kılın. Ramazan ayında oruç tutun, hac ibadetini yerine getirin, mallarınızın zekâtını gönül hoşluğuyla verin. Yöneticilerinize Allah'ın kitabına uydukları sürece itaat edin ve böylece rabbinizin cennetine girin. Benden sonra küfre ve sapkınlığa düşüp birbirinizin boynunu vurmayın. Benden sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir. Ey müminler! Size iki emanet bırakıyorum. Onlara sınıksız sarıldığınız takdirde bir daha asla yolunuzu şaşırmasınız. Bunlar Allah'ın kitabı Kur'an'la peygamberinin sünnetidir (veya Ehl-i beyti). Daha sonra Resûlullah, "Ey insanlar! Yarın beni sizden soracaklar. O zaman ne diyeceksiniz?" deyince ashap, "Allah'ın risâletini tebliğ ettin, görevini yaptın, bize nasihatte bulundun diye şahitlik ederiz" dediler. Bunun üzerine Resûlullah şehâdet parmağını semaya doğru kaldırdı, sonra da insanlara doğru çevirip indirerek, "Şahit ol yâ rab, şahit ol yâ rab, şahit ol yâ rab!" dedi.⁵²

4. ASR-I SAÂDET'TE VASIYET

Asr-ı saadet dönemine bakıldığında vasiyet etme geleneğini görebilmek mümkündür. Nitekim Risalet-penah efendimiz (S.A.V.) bizlere Allah'ın kitabını ve sünnet-i seniyyeyi bırakmışlardır.⁵³ Bu bizlere bırakılan, aktarılan en güzel vasiyet olmuştur. Peygamberimizin tüm sözleri ahlakî değerlere sahip tavsiye, öğüt niteliğinde birer vasiyet olarak değerlendirilebilir.

⁵² Bünyamin Erul, "Vedâ Hutbesi", TDV İslam Ansiklopedisi, C.42, İstanbul 2012, s. 592.

⁵³ Hâkim, el-Müstedrek, 1/93

Peygamber Efendimizin vasiyet bırakmanın önemine dair çokça hadis-i şerifleri vardır. Her ne kadar zât-ı âlileri yazılı bir vasiyet bırakmasa da sadrına indirildiği Kur'an-ı Kerim, fiiliyat-ı Muhammedî, vedâ hutbesi, yetiştirdiği ashabı ve ümmeti bizler için vasiyet olarak değerlendirilmelidir.

Hiz. Ebubekir'in, Hiz. Ömer'e nasihat içerikli bazı vasiyetlerde bulunduğu bilinmektedir.⁵⁴ Şî inancına göre Hiz. Ali, Peygameberimiz Muhammed'in (s.av.) vasisidir. Şiilikte her imam bir öncekinin devamıdır yani selefının vasisi olarak dini görevleri devam ettiricidir.⁵⁵ Hiz. Muhammed (s.av.) Hiz. Ali Efendimiz (k.v.) için (İbni Ebi'l ve Hadîd'den naklen) "Ben Peygamberlerin sonuncusu olmasaydım sen de Peygamberlikte şerik olurdun; lakin sen Peygamber değilsin, Peygamberin vasîsi ve vârisisin hatta vasîlerin efendisisin" buyurmuşlardır.⁵⁶ Yine Şîilerin rivayetine göre Hiz. Peygamberimiz, Hiz. Ali'ye vasiyet yoluyla hilâfet vermiştir,⁵⁷ fakat Hiz. Âişe bu durumu tuhaf bulur ve böyle bir şeyin olmadığını beyan eder.⁵⁸

Öte yandan Peygamber Efendimiz (S.A.V.), Hiz. Ali'ye bazı vasiyetlerde bulunduğunu İbn Arabi şöyle aktarmıştır: "Rasûlüllâh (S.A.V.) bana bâzı vasiyetlerde bulunmak üzere: 'Ey Alî! Sana bir takım tavsiyelerde bulunacağım, onları iyi belle ki sen benim bu vasiyetimi muhâfaza ettiğın müddetçe hayırda olmaya devâm edersin. Ey Alî! Benim bu vasiyet(ler)imi iyi muhâfaza et, şüphesiz ki sen hak üzeresin, hak(dâimâ) seninle berâberdir.' buyurdu."⁵⁹

Hiz. Ali Efendimizin hikmetli sözlerini, vecizelerini, hutbelerini barındıran Seyyid Radıy tarafından kaleme alınan Nehc'ül - Belâğa isimli eserde Hiz. Ali pahası biçilemez beş şey vasiyet edeceğini beyan eder. Hiz. Ali'nin (k.v.) vasiyetleri şu şekildedir;

Rabbinden başka kimseden bir şeyler umma.

Günâhından başka bir şeyden korkma.

Bilmediğın bir şey için bilmiyorum demekten utanma.

Bilmediğın bir şeyi öğrenmekten çekinme

*Sabırlı ol, sabretmedikçe imandan hayır gelmez.*⁶⁰

⁵⁴ bk. İbrahim Sarıçam, *Hiz. Ebu Bekir*, Ankara, 1996, s. 60-62.

⁵⁵ Joseph Schacht, "Vasiyet" *MEB İslam Ansiklopedisi*, C. 13, s. 230.

⁵⁶ Hazret-i Ali, *Nehc'ül-Belâğa*, haz. Abdülbâki Gölpinarlı, İstanbul, 1970, s. 133.

⁵⁷ M. Yaşar Kandemir, "Ali" *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul, 1989, s. 377.

⁵⁸ Buhârî, "Vasiyyet", 1; "Megâzi", 83; Müslim, "Vasiyyet", 19

⁵⁹ İbn Arabî, *Fütühât-ı Mekkiyye*, C. 8, s. 321-326.

⁶⁰ Hazret-i Ali, *age*. haz. Abdülbâki Gölpinarlı, s. 387-388.

İKİNCİ BÖLÜM

VELED ÇELEBİ İZBUDAK VE HAYRU'L-KELÂM ADLI VASİYET-NÂME-İ ŞERÎF ŞERHİ

1. VELED ÇELEBİ İZBUDAK

1. 1. Yaşadığı Döneme Toplu Bir Bakış

Oldukça renkli yaşantıya sahip olan Veled Çelebi on dokuzuncu yılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında vuku bulan önemli hadiselerin hemen hemen hepsine yakinen şahitlik etmiştir. Veled Çelebi yazdığı hatırası ile bizlere yaşanan tarihi olaylar, sosyolojik yapı, kültürel hayat gibi birçok alanda bilgi vermiştir. Çocukluğunda Konya'da eğitim aldığı sıralar okul-medreselerin durumu, bu kurumlarda uygulanan metot ve eğitimcilerin tutumu hakkında yazılanlar bizlere o dönemin yapısını gözler önüne sermektedir.

Konya Mevlâna Dergâhı'nın işleyişi ve çelebilerin yaşantısı göz önünde bulundurulduğunda Mevlevilikle alakalı bilgileri de gözlemleyebilmek mümkündür. Mesela Konya'da memurluk yapan Veled Çelebi öğle yemeğini lokantada yediği için ve Mevlevî kisvesini çıkarıp yerine memurların giydiği kıyafetleri giyen Veled Çelebi eleştirilmiştir. Çelebi ailesinin yerel yönetimle ilişkileri ve dergâha gelir kapısı olan Celaliye Vakfı'nın durumu hakkında bilgiler bizlere Veled Çelebi'nin kendi yazmış olduğu *Hatıralarım* isimli eserle günümüze kadar ulaşabilmiştir.

İstanbul'a gittiği dönem soğuk kış günlerini tasvir eder ve Haliç'in buz tuttuğu hakkında bilgiler vermiştir. En önemlisi Büyük İstanbul Depremi'ni Veled Çelebi dehşetle betimler, Kapalı Çarşı'nın bir kısmının yıkıldığını binlerce kişinin öldüğünü müşahede eder.⁶¹

Ermeniler'in isyanı Veled Çelebi İstanbul'da iken baş göstermiş (1895), Ermenilerden telef olanların sayısı, polislerimizden şehit olanların, yaralananların sayısı binleri aşmıştır.

---

⁶¹ Yakup Şafak, Yusuf Öz, *Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebi'nin Hatıraları*, İstanbul, 2014, 65-67.

Ermeni patirtısı olarak nitelendirilen bu isyanı Rumeli'den Bulgarlar, Arabistan'dan Dürziler, Girit Adası sakinleri ve Yemen aşiretlerinin isyanları takip etmiştir.⁶²

İttihat Cemiyeti'nin İstanbul'daki şubelerinden birine Veled Çelebi de iştirak etmiştir. Birkaç tarikatın önde gelenleri ile bir arada olduğu ve şubenin hafiyeler tarafından dinlenemediğini bilmekteyiz.⁶³ Veled Çelebi, II. Abdülhamid karşıtı grup ve cemiyetlerin propagandalar yaptığı bir dönemi müşahede etmiş, ikinci defa meşrutiyet ilan edildiğinde (1908) memur kıyafetini çıkarıp Mevlevî kisvesine bürünerek kendi kalemiyle geçinmeye karar vermiş, resmî vazifesinden istifa etmiştir.

Görüldüğü üzere yaşanan siyasi çalkantılar Veled Çelebi'nin canını sıkmıştır. Veled Çelebi kendisini meşrutiyet devrinin çelebisi olarak nitelendirir.⁶⁴ Sultan Reşad Mevlevî olduğu için Veled Çelebi ile sıkı bir dostluk kurmuştur. Veled Çelebi İstanbul'da defalarca Topkapı Sarayı'na misafir olduğu gibi Sultan Reşad Konya'ya geldiğinde Çelebi'ye iade-i ziyaret yapmıştır.⁶⁵ Veled Çelebi Konya'da postnişin olduğu sıralarda İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından taltifler olsa da Cemiyet tekke ve zaviyelere karşı durdukları için Çelebi'nin bazı istekleri geri çevrilmiştir. Çelebi İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen üyelerinden hürmet görmüştür fakat Konya Dergâhı'nı geliştirme projesi için ne Sultan Reşad'dan ne de Cemiyet üyelerinden destek alamamıştır, hatta Cemiyet üyeleri tarafından tehdit dahi almıştır. Bunun üzerine postnişinliği bırakmak istemiş fakat Sultan Reşad buna müsaade etmemiştir.⁶⁶

Veled Çelebi hayatında yaşadığı belki de en önemli hadise Mücahidîn-i Mevleviyye Alayı hadisesi olmuştur. Cihâd-ı ekber olarak nitelendirilen Birinci Dünya Savaşı patlak vermiş, Mevleviler ilk defa silahla tanışarak orduya destek vermişlerdir. Bu alay daha çok ordunun maneviyatını yükseltmek ve lojistik destek sağlamak amacıyla kurulmuştur. Sultan Reşad'ın teşvikleri ile Mevlevîlere bir alay bayrağı ve bir kılıç gönderilmiş. Mevlevîlerden oluşan Mücahidîn-i Mevleviyye Alay'ının⁶⁷ kumandanlığını Veled Çelebi yapmıştır. Trenle Şam'a giden Mevlevîler Cebel-i Lübnan'ı karargâh olarak kullanmışlardır.⁶⁸ Orduyu ve Mevlevîleri motive etmek amacıyla Veled Çelebi on sekiz kıtadan (nezir-i

---

⁶² Şafak, Öz, *age.*, s. 79.

⁶³ Şafak, Öz, *age.*, s. 107.

⁶⁴ Şafak, Öz, *age.*, s. 121.

⁶⁵ Şafak, Öz, *age.*, s. 121.

⁶⁶ Şafak, Öz, *age.*, s. 122.

⁶⁷ bk. Ek 7.

⁶⁸ Şafak, Öz, *age.*, s. 123-124; Yakup Şafak, *Mücâhidîn-i Mevleviyye Kumandanı Veled Çelebi'den Anılar, Notlar, Şiirler*, Konya, 2015, s.28.

Mevlevî) oluşan marş niteliğinde bir şiir yazmış ve “Erenler Gönüllüsü” ismini vermiştir. Yakup Şafak’a göre şiirin hece ölçüsü ile yazılması ve Allah yerine Tanrı kelimesinin kullanılması İttihad ve Terakki üyesi paşaların fikirlerine ve Türkçülük fikrine uygun düşmektedir.⁶⁹ Abdülbaki Gölpınarlı bu durumu eleştirenlerden olmuştur. Gölpınarlı’ya göre alaya katılan Mevlevîlerden bir kısmı Şam’da kalmış, kimi hastalanarak şehit olmuş, kimi Mekke ve Medîne’ye giderek ziyaretlerde bulunmuştur. Gölpınarlı’ya göre bu durum İttihatçılar tarafından dinî heyecanı tahrik maksadıyla planlanan bir oyundur. Abdülhalim Çelebi de aynı fikirdedir ve Veled Çelebi’yi İttihatçılıkla ve Cemal Paşa’nın Suriye’de yapmış olduğu zulümlere ortak olmakla suçlamıştır.⁷⁰ Yine bu durum Neyzen Tefik tarafından şu dörtlülle eleştirilmiştir:

*Bitti erbâb-ı tarîkin arasında ihtilâf
Cümlesi ikrâr ile imanını berkittiler
Rehber oldu hepsine bu seferde Şeyh Veled
İbn-i Süfyân’ı ziyaretçün ta Şâm’a gittiler.⁷¹*

Türkçülük ve Veled Çelebi

II. Meşrutiyet devri, milliyetçilik harekâtı ve İstiklal Harbi’nin kazanılmasıyla Türkçülük akımı devletin siyasetine bir hayli yön vermiş, tesir etmiştir. Kısa sürede şekillenen Türkçülük fikrinin gelişmesinde en önemli rol o dönemlerde çıkan mecmualar olmuştur.⁷²

Türk milliyetçiliğinin ilk yayın organı *İkdam* gazetesi kabul edilmiştir. Bu yayın organında Necip Asım (Yazıksız), Veled Çelebi, Emrullah Efendi gibi isimler vardır. Necip Asım ile Veled Çelebi’yi birleştiren unsur Türk dili olmuştur. Türk milliyetçiliği esasına dayanan ilk cemiyet Türk Derneği’dir.⁷³ Türk Derneği, Yusuf Akçura’nın Veled Çelebi’yi davetiyle ilmi bir cemiyet olarak ortaya çıkmış gayr-i siyasî bir oluşumdur. Türk Derneği’nin kurucuları arasında Ahmed Midhat Efendi, Bursalı Tahir, Celal Korkmazoğlu, Müverrih Arif Bey, Rıza Tefik, Ferid Bey, Veled Çelebi gibi isimler vardır. Her ne kadar *Türk Derneği Mecmuası* uzun süreli olmasa da 1911 yılından itibaren *Türk Yurdu Mecmuası* neşredilmeye

⁶⁹ Yakup Şafak, *Mücâhidîn-i Mevlevîyye Kumandanı Veled Çelebi’den Anılar, Notlar, Şiirler*, Konya, 2015, s. 36-37.

⁷⁰ Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlâna’dan Sonra Mevlevilik*, İstanbul, 1983, s. 177-179.

⁷¹ Neyzen Tefik, *Azâb-ı Mukaddes*, Ankara, 1994, s. 160.

⁷² Ahmet Taşağıl, “Türk- Tarih” *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.41, İstanbul, 2012, s. 469.

⁷³ Barış Metin, *Veled Çelebi’nin Türk Milliyetçiliğinin Doğuş Ve Gelişme Sürecindeki Yeri Ve Türk Diline Dair Çalışmaları*, Ankara, 2012, s. 107-108.

başlanmış 1912 yılında ise “Türk Ocağı” resmen kurulmuştur.⁷⁴ Veled Çelebi henüz Konya’da iken Sultan Veled’in Türkçe şiirlerini tespit etmesi, onun Türk lehçelerine olan ilgisi ve İstanbul’da tanıştığı devrin aydınları ile olan münasebetleri Türkçülük denilince Veled Çelebi’yi akıllara getirmiştir. Cumhuriyet devrinde ise Veled Çelebi Türk Dil Kurumu’nun yönetiminde önemli bir rol oynamıştır. Veled Çelebi, gerek ilmi çalışmaları, gerek hizmetleriyle yeni ve modern Türkiye Cumhuriyeti’nin ihyasında önemli bir rol almıştır.

1. 2. Hayatı

Veled Çelebi İzbudak 16 Temmuz 1867’de Salı günü Konya’nın Durakfakih mahallesinde dünyaya gelmiştir.⁷⁵ Tam künyesi Muhammed Bahaüddin Veled İzbudak Çelebi’dir. Hz. Mevlâna’nın on sekizinci kuşaktan torunu olduğu için Çelebi denilmiştir. Çocuk yaşlarda mahalle mektebinde Elmas Hoca isimli ihtiyar bir kadından istifade etmiş sonra Çarçar Hoca isimli hocadan kalabalık sınıflarda, gürültüler içinde dersler almıştır. Bu durumdan şikâyetçi olan Veled Çelebi Mekteb-i Rüşdiye’ye kaydolduğunda cehennemden cennete geçmiş gibi mutlu olmuştur. Bu zaman zarfında emsile talim eden Veled Çelebi, ciddi başarı göstererek mahir öğrencilerden olmuş, kimsenin bilemediği sorulara cevap vermiştir. Eğitim hayatına Konya Mevlana Dergâhında, Sultan Veled Medresesinde devam etmiştir. Çocukluğundan beri şiire merakı, ilgisi olmuş ve bu durum medrese hocalarının gözünden kaçmamıştır. Hocaları Veled Çelebi ile yakinen ilgilenmişlerdir. Çocukluk döneminde, gramere dayalı, ezber metoduyla her ne kadar Arabî ve Farsî dilleri öğrenemese de, ileride bu dilleri başka hocalardan talim edip kısa sürede çok uzun yollar almıştır. Konya’da Buharalı Hacı Kasım Efendi’den Farsçayı, Şerefeddin Camii’de ise Müftü Hacı Hüseyin Efendi’den Arapçayı talim etmiştir.⁷⁶ Veled Çelebi’nin eğitim hayatı oldukça renkli ve zengindir, ailesinden de her daim destek görmüştür.

Veled Çelebi, Sultan Veled Medresesi’ne devam ettiği yıllarda Mevlevî dedeleri ve dervişleriyle beraber cemaate katılmış, Mevlevî usûlüne, mukabelelerine iştirak etmiştir. Yine

---

⁷⁴ Şafak, Öz, *age.*, s. 154-155.

⁷⁵ Veled Çelebi’nin doğum tarihi ile alakalı ayrıntılı bilgiler için bk. Yakup Şafak-Yusuf Öz, *Tekke’den Meclise Sıra Dışı Bir Çelebi’nin Hatıraları*, s. 13.

Veled Çelebi ile ilgili çeşitli kitaplarda farklı doğum tarihleri yazmaktadır. Ayrıca TBMM’deki hal tercümesi kâğıdında hicri 1285 yazıldığı bilinmektedir, bu tarih miladi olarak 1868-1869’a tekabül etmektedir. Veled Çelebi’nin *Hatıralarım* isimli eserine göre hicri olarak bildirdiği 14 Rebiülevvel 1284 tarihi miladi takvime çevrildiğinde 16 Temmuz 1867 tarihi çıkmaktadır.

⁷⁶ Şafak, Öz, *age.*, s. 15-20.

bu yıllarda Mesnevîhan Tarikatçı Hacı Eyüb Çelebi'den ve Mesnevîhan Sıdkı Dede'den Mesnevî-i Şerif dinlemiş, bir yandan dergâhın kütüphanesinden istifade etmiştir.⁷⁷

Yaz aylarında sıcaktan bunalan Mevlevî dedeleri Meram ismiyle bilinen yeşiller içinde mesire alanına taşınıp Cemel Ali Dede Türbesi etrafında cem olurlarmış.⁷⁸ Hz. Mevlana döneminde sıklıkla Çelebi Hüsameddin'in Meram'daki evinde âyîn-i cemler icra ettikleri *Menâkıbü'l Ârifîn*'de yazılmıştır. Çelebi ailesinin de Meram tarafında büyük bir sayfiyeleri olduğu için yaz aylarında ırmağın yanı başında şiirler yazıp kitaplar okuyarak ruhunu dinlendirdiği bilinmektedir.

İlk Memuriyet Yılları

Veled Çelebi'nin ileri görüşlü validesi Celaliye Vakfiyesinin gelirlerine güvenmemesi gerektiğini ve geçimini başka yerlerden sağlamasını, memur olmasını dile getirmiştir. Böylelikle Veled Çelebi, on altı yaşında Konya Valiliğinde Mektûbî Kalem bölümünde işe başlamıştır. Bu birimde yazı işlerindeki istidadı amirlerin gözünden kaçmamış, Mevleviliğe muhabbeti olan Vali Nazım Paşa durumdan haberdar edilmiştir. Mübeyyizlik görevini altı ay ifa ettikten sonra Vali tarafından işinde terfi eden Veled Çelebi, *Vilayet Gazetesi* başmuharrirliğine getirilmiştir.⁷⁹

Veled Çelebi, Mekteb-i Rüşdiye'de rik'a muallimliği yapmış ve fahrî olarak Farsça ders okutmuştur. Konya'da muallimlik, muharirlik, matbaa müdürlüğü vekâleti, başkâtiplik gibi görevler ifa eden Veled Çelebi görevi icabı Konya etrafını gezmiş, gittiği yerlerin kütüphanelerine uğramıştır.

Bir dönem bunaldığını dile getiren Veled Çelebi, Konya'dan ayrılma kararı almıştır.⁸⁰ Çeşitli sebepler sonucu pederi Mustafa Necip Çelebi Efendi'den (ö.1893) destur alıp İstanbul'a yerleşmek istediğini beyan etmiş ve Bahariye Mevlevîhanesi'nin yolunu tutmuştur.

İstanbul

Şubat 1889'da İstanbul'a doğru yola çıkan Veled Çelebi, yol güzergâhında bulunan Mevlevî büyüklerini ziyaret ederek ve Mevlevihanelerde konaklayarak 21 Mart 1889

⁷⁷ Şafak, Öz, *age.*, s. 21.

⁷⁸ Şafak, Öz, *age.*, s. 23.

⁷⁹ Şafak, Öz, *age.*, s. 29; Metin Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, Ankara, 1999, s. 23-24.

⁸⁰ Akar, *age.*, s. 26.

tarihinde Bahariye Mevlevîhane'sine intikal etmiştir. O dönemde Bahariye Mevlevîhanesi şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede'dir (ö.1911).⁸¹ Bu postnişin sayesinde Veled Çelebi çok sayıda Mevlevî şeyhleri ile tanışmış, önemli devlet adamları ile arkadaşlık kurmuştur. Veled Çelebi Hüseyin Fahreddin Dede'ye intisâb etmiş, onu şeyh bilmiştir.⁸²

Veled Çelebi İstanbul'daki yaşantısını pek verimli geçirmiştir. Konya'daki ilmüne nazaran İstanbul, daha malumatlı bir Çelebi'yi beraberinde getirmiştir.⁸³ Kendisini okumaya öğrenmeye adanmış Çelebi, her bulduğu fırsatta kendini geliştirmiş, sefihlerle oturup kalkmaktan çekinmiştir.⁸⁴ Sa'di Dergâhının son şeyhi olan Elif Efendi'nin⁸⁵ (ö. 1927) Mesnevî-i Şerîf derslerine iştirak etmiş ve nihayetinde Elif Efendi'den Mesnevîhan icazeti almıştır.⁸⁶

İki yıl sonra İstanbul'dan sıkıldığını dile getiren Veled Çelebi, Hacca gidip dönüşte Mısır'a oradan da Hindistan'a ve Acemistan'a gitmeye niyetlenmiştir. Bu durumdan haberdar olan Hüseyin Fahreddin Dede telaşa düşmüş, Veled Çelebi'nin gitmesine müsaade etmemiştir. Fahreddin Dede'nin isteği üzerine Matbûât-ı Dahiliye Kalemi'nde memuriyete başlayan Çelebi, Kaptan Paşa Mekteb-i Rüşdiye'sinde ise Farsça ve Arapça hocalığı yapmıştır. Mevlevî kisvesini çıkarıp mülkî elbise giymiştir. Kısa sürede terakki eden Veled Çelebi devlet işlerinde ilerleyerek din-i İslam'a ve vatana hayırlı bir birey olmak istemiştir.⁸⁷

Veled Çelebi ilk evliliğini Makbûle Hanım ile gerçekleştirmiştir.⁸⁸ Yahya Bey Konağı ismiyle herkesçe bilinen konağa damat gelmiştir. Bu evliliğinden Celâleddin Feridun Ârif isimli bir evlat dünyaya gelmiştir.⁸⁹ Evliliğinin ilk yıllarında musibetler ardı ardını takip etmiş, akrabalarının vefat haberleri ve hastalıklara bir de 1894 yılında gerçekleşen İstanbul depremi eklenmiştir. Üç sene gibi kısa süre içinde eşini kaybeden Veled Çelebi kederlerinden dolayı okuyamaz, yazamaz hale gelmiştir.⁹⁰

Son dönem Osmanlı'da devletin sansürleme birimince sıkı denetim yapılmıştır. Tehdit unsuru olarak görülen yazılara müsaade edilmemiş, tehditvâri yazı yazarlar hukuki

⁸¹ bk. Ek 3

⁸² Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz, C. V, İstanbul, 2015, s. 255.

⁸³ Şafak, Öz, *age.*, s. 54.

⁸⁴ Şafak, Öz, *age.*, s. 56.

⁸⁵ bk. Ek 4

⁸⁶ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, C. IV, İstanbul, 1988, s. 1978.

⁸⁷ Şafak, Öz, *age.*, s. 59.

⁸⁸ Veled Çelebi'nin yaptığı evlilikler ve çocukları ile ilgili detaylı bilgi için bk. Yakup Şafak-Yusuf Öz, *Tekke'den Meclise Sıra Dışı Bir Çelebi'nin Hatıraları*, s. 160 (dipnot no: 106)

⁸⁹ bk. Ek 5.

⁹⁰ Şafak, Öz, *age.*, s. 63-70.

sürece tabi olmuşlardır. Her sözden olumsuz mana çıkarıldığı için eser neşretmek tehlikeli bir hale dönüşmüştür. Tam bu zaman zarfında (1895) Veled Çelebi bir şiirinde “hutbe” ve “reşâd” kelimelerini aynı mısradaki kullanmıştır. Veliâht olan Reşad Efendi’yi tahta çıkarmak için propaganda yaptığı iddialarıyla ihtar almış, Veled Çelebi telaşa kapılmıştır. Bu durum Çelebi’nin moralini hayli bozmuştur.⁹¹

Dönemin aydınları Veled Çelebi için “vavlı Türk” yakıştırmalarını yapmıştır. Çelebi, Türk kelimesinin Arapça kaide ile alakalı olmadığını iddia eder, Arap alfabesinde TRK olarak yazıldığında “etrak” olarak çoğul hale dönüştürülebilir bu durum ise yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebilir. Çelebi, TRK harflerine T’den sonra vav (u) harfini ekleyerek Türk lafzının Türkçe “türemek” kelimesinden zuhura geldiğini iddia etmiştir böylelikle Türk kelimesinin anlamı “toplanmış halk” olarak değerlendirilebilmiştir.⁹²

Bir gün hizmetlilerden biri yüklü miktarda altın çalıp Çelebi’nin damat olarak gittiği evi kundaklamıştır. Yangın eve ciddi zararlar vermiştir. Çelebi’nin çalışmalarının çoğu yangından harap olmuş, kütüphanesinde bulunan altı yüzden fazla kitap kül olmuştur. Tüm emek boşa gitmiştir.⁹³

Veled Çelebi 1899’da Zehra Hanım ile evlenmiş, bu evliliğinden Nevber isimli bir kızı ve Muzaffer, İbrahim Bostan isimli iki oğlu olmuştur.⁹⁴ Çelebinin yazmış olduğu bir makale Sultan Abdülhamid’i kızdırmış, birkaç yazarla beraber adliyeye sevk edilmişler ve nihayetinde affedilip beraat etmişlerdir.

Postnişin

Veled Çelebi Galata Mevlevîhanesi’ne ilk olarak vekâleten şeyhlik yapmış daha sonra ise asaleten atanmıştır. Sultan Reşad henüz veliâht iken Veled Çelebi ile görüşmüş istifade etmiştir. Sultan’ın Mevlevî muhibbi olduğu ve Yenikapı Mevlevîhane’si şeyhi Osman Salahaddin Dede’ye (ö. 1887) intisap ettiği bilinmektedir.⁹⁵ Konya Mevlâna Dergâhı postnişini Abdülhalim Çelebi’nin İstanbul’da sıkça vakit geçirmesi Konya’daki görevinden uzak durması sarayın kulağını gitmiş, Abdülhalim Çelebi ihtarlar almış, sonuç olarak görevinden azledilmiştir. Sultan Reşad’ın önerisi ve meclis-i meşâyih reisi Elif Efendi’nin onayı ile Veled Çelebi, Konya Makâm-ı Mevlâna’ya 1910 yılında postnişin olarak

⁹¹ Şafak, Öz, *age.*, s. 76-78.

⁹² Şafak, Öz, *age.*, s. 89; Akar, *a.g.e.*, s. 75-76.

⁹³ Şafak, Öz, *age.*, s. 91.

⁹⁴ Şafak, Öz, *age.*, s. 94.

⁹⁵ Şafak, Öz, *age.*, s. 111 ve 115.

atanmıştır.⁹⁶ Yenikapı Mevlevîhânesi postnişini Abdülbâki Baykara Dede Efendi, Veled Çelebi Konya’da makam postuna geçtiğinde şöyle tarih düşmüştür:

*Veled-i pâk-i Cenâb-ı Hümkâr
Der-i Monlâ’da makâmın buldu
Himmat-i Pîr’e bu da bürhândır
El-füyuzât ona târîh oldu
1328/1910*

Dokuz sene Konya’da postnişinlik yapan Çelebi,⁹⁷ Sultan Reşad’ın iltifatını görmüştür. Veled Çelebi kendisini Meşrutiyet dönemi çelebisi olarak nitelendirmiştir.⁹⁸

Veled Çelebi Konya postnişinliği görevinde iken Birinci Dünya Savaşı için Sultan Reşad’ın teşvikiyle bir gönüllü Mevlevî taburu kurmuştur. Mücahidîn-i Mevlevîye Alayı isimli bu tabur binin üzerinde dervişle Şam civarlarında üç sene orduya lojistik destek ve askerlere manevi motivasyon sağlamıştır.⁹⁹ Bu zaman zarfında Şam’da Emevî Câmî’isinde Mesnevî-i Şerîf okutmuş, Medine’de ise meşhur bir muhaddisten hadis dersleri alarak hadis ilminden icazet almıştır.¹⁰⁰

Veled Çelebi Konya’da postnişin olduğu sıralar şu imzayı atmıştır: “ed-Dâî el-Hakîr el-Fakîr İbn-i Hz. Mevlânâ eş-Şeyh Huccetu’llâh Muhammed Bahâeddîn Veled Hâdimü’s-sâdâti’l – Mevlevîyye fi’l – âsitâneti’l – kudsiyye.”¹⁰¹

1919 yılında Konya postnişinliğinden azledilen Veled Çelebi İstanbul’a geri dönüş yapmıştır. Anadolu’da milli mücadele başladığı sıralar Atatürk’ün yakınında bulunmuş, Ziya Gökalp ile beraber Telif ve Terceme’ye aza olmuştur. Sonra Kastamonu milletvekilliği görevinde bulunmuş, daha sonra ise Yozgat’tan mebus seçilerek TBMM’de azalık yapmıştır.¹⁰² Hayatının son yıllarında Türk Dil Kurumu’nda görev alan Veled Çelebi İzbudak 4 Mayıs 1953 tarihinde 85 yaşında Ankara’da Hakk’ın rahmetine kavuşmuştur.

⁹⁶ Şafak, Öz, *age.*, s. 118 ve 120.

⁹⁷ bk. Ek 6.

⁹⁸ Şafak, Öz, *age.*, s. 121.

⁹⁹ Şafak, Öz, *age.*, s. 123.

¹⁰⁰ Vassaf, *age.*, C. V, 258; İnal, *age.*, C. IV, 1977.

¹⁰¹ Vassaf, *age.*, C. V, 256.

¹⁰² Şafak, Öz, *age.*, s. 158 ve 160.

Hüseyin Vassâf Çelebi'yi şöyle tarif eder: “Orta boylu, buğday tenli, gözlüklü, nur yüzlü, kır sakallı ve hakikat yolunun yolcusu bir zât-ı muhteremdir.”¹⁰³

Veled Çelebi'nin kendi kaleminden, ömrünü özetleyen meşhur kıtası:

*Geçtim hevesat-ı dünyevîden
Zevk aldım umur-ı uhrevîden
Yâ Rab beni bir nefes ayırma
Kur'an u Hadîs ü Mesnevî'den*

1. 3. Eserleri

Veled Çelebi henüz çocuk yaşlarda iken şiirler yazan eserler veren bir münevverdir. İlk olarak Konya'da *Konya Vilayet Gazetesi*'nde (1884-1885) yazılar yazmaya başlayan Veled Çelebi zamanla çok sayıda eser tercüme etmiş, kendisi fıkralar yazmış, şiir denemeleri ortaya çıkarmış, makaleleri derinlemesine inceleyerek edebiyat tarihimize katkıda bulunmuştur. Veled Çelebi'nin makaleleri *Mekteb*, *Hazine-i Fünun*, *Servet-i Fünun*, *Darü'l Fünun Mecmuası*, *Hayat*, *Edebiyat-ı İslamiyye*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Resimli Gazete*, *İkdam*, *Türk Yurdu* ve *Ceride-i Sûfiyye* gibi mecmualarda yayımlanmıştır.¹⁰⁴ Şüphesiz Veled Çelebi'nin kaleminin ilerlemesinde çevresinin çok büyük rolü vardır. Ahmet Midhat Efendi, Ziya Gökalp, Necip Asım Bey, Ahmet Vefik Paşa, Yusuf Akçura, Celal Korkmazoğlu ve Rıza Tevfik gibi isimlerle dostluk kurması edebî yönünü geliştirmesinde önemli rol oynamıştır.

Veled Çelebi'nin çok sayıda şiirleri vardır. Hatta bunları bir arada cem etmiştir. *Konya Mahsulü* bunlardan biridir. Tüm şiirlerini *Mecmua-i Eşarım* isimli eserinde toplamıştır. Şiirlerinde mahlas olarak “Veled”, “Bahâî” ve “Veled Bahâî” isimlerini kullanmıştır.

Veled Çelebi'nin el yazısı ile yazdığı eserleri kızı Devlet İzbudak vasıtasıyla Mevlevî Feridun Nafiz Uzluk'a verilmiş, Uzluk ise bu kitapları Konya İl Halk Kütüphanesine vermiştir. Henüz çalışılmamış, unutulmuş eserleri araştırmacıların ilgisini beklemektedir. Mesela Veled Çelebi Sadreddin-i Konevî hazretlerinin vasiyetine de bir açıklama mahiyetinde şerh yapmıştır.¹⁰⁵ Feridun Nafiz tarafından bağışlanan kitaplar arasında tevafuk gözümüze çarpan bu eser daha önceki araştırmacılar tarafından gözden kaçırılmış olabilir.

¹⁰³ Vassaf, *age.*, C. V, 258.

¹⁰⁴ Akar, *age.*, s. 119.

¹⁰⁵ bk. Ek 14.

Veled Çelebi'nin eserlerini sıralarken Metin Akar'ın eserinden faydalanılmıştır.¹⁰⁶
Veled Çelebi tarafından kaleme alınan kırk civarında eser bilinmektedir.

Arapça Gramer Kitabı: 1908'de basılmıştır.

Atalar Sözü: 1936'da basılmıştır.

Aynü'l-Hayat: Fuzulî'nin Su Kasidesi'nin şerhi niteliğindedir. Basılmamıştır.

Bedayü'l-Efkâr: 1894'te basılmıştır.

Birbirimizi Kırmayalım: Evkâf-ı İslamiye matbaasında 29 sayfa olarak 1923'te basılmıştır. İleri gazetesinde Mevlevîlikle alakalı iftira boyutunda gereksiz bir yazı ve resim yayınlanmış, bunun üzerine Veled Çelebi cevap niteliğinde bu eseri yazmış ve cümle mevlevîleri temsilen "Meşâyah-i Mevleviyye" imzasını atmıştır.¹⁰⁷

Çocuklara Mahsus Letaif-i Hoca Nasreddin: Çocuklara yönelik Nasreddin Hoca fıkralarını içerir.

Darülfünun Dersleri: 1912'de basılmıştır.

Divan-ı Kebir'den Seçme Gazeller: Hz. Mevlâna'nın gazellerinin Türkçe'ye tercümesidir. Feridun Nafiz Uzluk Arşivinde mevcuttur.

Divan-ı Türki-i Sultan Veled: Veled Çelebi'nin heyecan duyduğu bir eseridir. Henüz çocuk yaşlarda iken Sultan Veled Hazretlerinin Türkçe şiirlerini tespit etmiş ve zamanla anlaşılması zor olan Türkçe kelimeler Türkiye Türkçesine aktarılmış ve böyle bir eser ortaya çıkmıştır. Kitapta Sultan Veled'in hayatının yanı sıra Mevlâna'dan ve Eflâkî'den Türkçe şiirler de yer alır. 132 sayfa olarak Matbaa-i Âmire'de 1925'te basılmıştır.

Bunun yanı sıra Mevlâna Hazretlerinin ve Sultan Veled'in Rumca şiirlerinin cem edildiği bir eser Feridun Nafiz Uzluk Arşivinde mevcuttur.

Ekler Lügatı: Eser hakkında bilgi bulunamamıştır.

¹⁰⁶ Metin Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, Ankara, 1999, s. 107.

¹⁰⁷ Ali Temizel, *Mevlâna Çevresindekiler, Mevlevîlik Ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler*, Konya, 2009, s. 85.

El-İdrak Haşiyesi: Ebû Hayyan tarafından 712'de yazılan eser *Kitabü'l İdrak li Lisani'l Etrak* ismini taşır. Veled Çelebi, güvenilir Arapça lügat kitaplarına bakarak eserde geçen 1359 kelimeyi Türkiye Türkçesine aktarmış ve böyle bir eser ortaya çıkmıştır.

Es-Seyfü'l Kâtu' fî Reddi ale'l Cildi's Sâbi: Mesnevi'nin yedinci cildinin olmadığına dair reddiye niteliğinde bir makaledir. Feridun Nafiz Uzluk Arşivinde bulunabilir.

Ferheng-nâme-i Sadî Tercümesi: Şeyh Sadî'nin Bostan isimli eserine XIV. yüzyıl şairlerinden Hoca Mesud Türkçe aruz vezni ile bir tercüme yapmıştır. Veled Çelebi ise bu eserden seçtiği binin üzerinde beyte açıklamalar ilave ederek 1924'te bastırılmıştır.

Fethiyyat-ı Divan-ı Kebir Tercümesi: Matbu değildir.

Hayru'l-Kelâm, Vasiyet-nâme-i Şerife Şerhi: Hz. Mevlâna'nın Arapça vasiyetinin şerhidir. İlk önce Ceride-i Sûfiyye'de parça parça yayımlanmış sonra Necm-i İstikbâl Matbaasında 1912'de Veled Çelebi Konya'da postnişin iken kitap halinde basılmıştır.

İmlâ Risalesi: Basılmamıştır.

Kur'an-ı Kerim Elifbası ve Kur'an-ı Kerim Tilâvetine Medhal: 1923'te basılmıştır.

Letaif-i Hoca Nasreddin: Çocuklara yönelik Nasreddin Hoca fıkralarını içerir. Bu kitap farklı isimlerle de basılmıştır. 255 sayfa olarak ilk kez 1907'de basılmıştır.

Leylâ ile Mecnun: Neşri hükümet tarafından durdurulduğu için tamamlanamamıştır. 1895'te yüz sayfa olarak basılmıştır.

Lisan-ı Farisî: 1912'de basılmıştır. Farsça gramer kitabıdır.

Livanü'l-Vifak: Sema, devran ve bu meclislerde çalınan musiki aletlerinin caiz olduğuna dair el yazması bir eserdir. Feridun Nafiz Uzluk Arşivindedir.

Mecmûa-i Eş'ârım: Veled Çelebi'nin şiirlerinden müteşekkil bir eserdir.

Menakıb-ı Hazret-i Mevlâna: Bu eser mufassal olarak, Türkçe ve Arapça olarak üç farklı şekilde Feridun Nafiz Uzluk Arşivinde mevcuttur.

Mesnevi Tercümesi:¹⁰⁸ Hz. Mevlâna'nın Mesnevi'sinin Türkiye Türkçesine tercüme edilmiş halidir. Abdülbaki Gölpınarlı revize etmiş ve MEB tarafından 1942-1946 yıllarında basılmıştır. Veled Çelebi'nin bu eseri Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'nde İhtisas, nr. 5223'de yer almaktadır. I. cilt: 4 defter, II. cilt: 5 defter, III. cilt: 6 defter, IV. cilt: 5 defter, V. cilt: 8 defter ve VI. cilt: 5 defter olmak üzere toplam 30 defter (1693 varak) dir.¹⁰⁹

Abdülbaki Gölpınarlı her ne kadar bu Mesnevî Tercümesi bana aittir deyip Veled Çelebi'yi tenkit etse de hatasını ancak 1973'te anlamış olacak ki "Rahmetli Veled İzbudak tarafından tercüme edilen, tarafımca gözden geçirilip ön söz ilave edilen Mesnevî..." diyerek itirafta bulunmuştur.¹¹⁰

Muhakemetü'l-Lügateyn: Mir Ali Şir Nevaî'nin eserini Osmanlı Türkçesine tercüme eden ilk kişi Veled Çelebi olmuştur. 1899'da basılmıştır.

Muvazene: Ebu Temam ile Buhteri'nin Arapça şairlerinin kıyası niteliğinde bir çalışmadır. 1895'te basılmıştır.

Nakş-i-Cebîn: Veled Çelebi'nin terceme-i hâlidir. Bunun gibi küçüklü büyüklü farklı notları ve cep defterleri de vardır. Bunların çoğu Feridun Nafiz Uzluk Arşivinde bulunabilir.

Uğuz (Oğuz) Ata, Orhun Âbideleri: Birinci bölüm 11 sayfa ikinci bölüm 19 sayfadır. Anlaşılmayan kelimeler Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Eser Orhun Âbideleri'nin çevirisidir. Matbudur.

Rubâ'iyat-ı Hazret-i Mevlâna: Divan-ı Kebir'de bulunan rubaîlerin derlemesi niteliğindedir. 1894'te basılmıştır.

---

¹⁰⁸ Veled Çelebi İzbudak tarafından 1937-1940'da tercüme edilen eser, Mesnevî'nin Türkçe mensur tam tercümesidir. Veled Çelebi İzbudak, eseri 23 Ekim 1937- 2 Şubat 1940 tarihleri arasında tercüme etmiş ve Şücaeddin Onuk'a da 5 Kânûn-i sâni 1938- 1 Teşrin-i sâni 1942 tarihleri arasında istinsah ettirmiştir. Eserin başında ve tercümesi yapılan metnin dışında Şucaeddin Onuk'un eser hakkında yazdığı şu açıklama mevcuttur: "Merhum Veled Çelebi Efendi, Mesnevî-i Şerif'i tercüme etmeye başladıkları zaman tarafımdan da istinsahını emir buyurmuşlar idi. Fakir de emirlerine imtisalen kendi el yazıları ile olan defterlerden birinci cildin başından altıncı cildin sonu kadar Hâtîme-i Velediye ile birlikte istinsah etmiş idim. Son defterin boş kalan sahifelerine de Divân-ı Kebir'den muhtarâtının bir kısmını kaydettim. Bu tercüme bilâhère Me'ârif Vekâleti tarafından tab' ettirilmiş ise de tercüme aynen muhafaza edilmeyerek birçok değişiklikler yapılmış olduğundan Çelebi Efendi'nin yapmış olduğu tercüme-i görmek isteyenlerin istifâdelerini te'mîn ve bu fakîr-i pür-taksîr için de vesîle-i rahmet olur ümîdiyle Mevlâna Müzesi Kütübhanesine bırakıyorum. 20 Cemâziye'l-âhir 1378- Bende-i Hazret-i Mevlâna Şüçâ'eddîn Onuk."

Temizel, *age.* s. 128-129.

¹⁰⁹ Temizel, *age.* s. 129.

¹¹⁰ Yakup Şafak, *Veled Çelebi İzbudak'ın Mevlâna Düşüncesine Katkısı*, Konya, 2017, s. 337-338.

Seçme Hadis-i Şerifler: Veled Çelebi'nin çocuk yaşlarda Hoca Raik Efendi'den *Buharî-i Şerîf* talim ettiği Şeyh Kettani'den hadis dersleri aldığı ve Harem-i Şerîf Dersiamlarından Şeyh Salih Efendi'den hadis icazeti aldığını bilinmektedir.¹¹¹ İki büyük deftere sayısız hadis-i şerîf yazıp tercüme etmiştir ve bu esere *Seçme Hadis-i Şerifler* ismini vermiştir.

Şerh-i Aşk-nâme-i Hazret-i Bahaeddin Sultan Veled: 1890'da basılmıştır.

Tarih-i Sâdât-ı Mevleviyye: Bu eser için Veled Çelebi “henüz otuz sekiz yaşındayım, en mühim eserim yarım kaldı”, demiştir.¹¹² Metin Akar'a göre bu eser *Menakıb-ı Hazret-i Mevlâna* ile aynı olabilir.¹¹³

Türk Alfabeti: Türk alfabesinin özellikleri, sayısı ve mahreçleri hakkında bir eserdir. Basılmamıştır.

Türk Dili: Veled Çelebi'nin emsalsiz bir çalışmasıdır. Ömrünü bu esere vermiştir. Eski Türkçeden yeni Türkçeye bütün kelimeleri içeren on iki ciltlik bir lügattir. Maalesef basılmamıştır. Veled Çelebi bu eseri için

“Binlerce mücelledatı bir bir dittim
Ta gaye-i vüs'-i beşerîye yettim
Türk'ün bu muazzam diline leyl-ü nehar
Tam kırk yılını hayatımın sarfettim.” demiştir.

Türk Diline Medhal: 1923'te basılmıştır. Bir dilbilgisi niteliğindedir ve *Türk Dili* eserinin ön sözü şeklindedir.

Türkçe İtikat: Türkçe olarak hece vezninde yazılmış, mini bir eserdir. 1331'de basılmıştır.

Veled Çelebi'nin makaleleri ve sayısız şiirleri vardır, eşi için yazdığı, her bendi on iki beyitten oluşan on bentlik bir mersiyesi *Hazîne-i Fünûn*'da neşredilmiştir.¹¹⁴ Veled Çelebi'nin zaman içerisinde söylediği kasideleri, naatları, mersiyeleleri, terkibi, tahmisi, gazelleri, kıtaları ve rubailerini neredeyse bir divan ortaya çıkaracak kadar çoktur.¹¹⁵

¹¹¹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, C. IV, İstanbul, 1988, s. 1977.

¹¹² Yakup Şafak, Yusuf Öz, *Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebi'nin Hatıraları*, İstanbul, 2014, s.95.

¹¹³ Akar, *age.*, s. 114.

¹¹⁴ Şafak, Öz, *age.*, s. 83.

¹¹⁵ İnal, *age.*, C.IV, s. 1979.

Veled Çelebi Hatıralarında, Arapların aşk hikâyelerini şâirane bir üslupla tasvir ettiği bir eserinden bahseder. Bu esere *Levhü'l-garâm fî mesârü erbâbi'l-hıyâm* ismini verdiği dile getirmiştir fakat bu eserle alakalı bir bilgi bulunamamıştır.¹¹⁶

2. HAYRU'L-KELÂM

Veled Çelebi'nin kaleme aldığı ilk kitabı olması hasebiyle hayli öneme sahip olan eser Hayru'l-Kelâm olarak isimlendirilmiştir. Burada geçen hayr kelimesi iyilik, iyi iş¹¹⁷ anlamına gelen Arapça bir sözcüktür. Arap dilinde isim tamlamalarının birinci ögesi olarak hayr kelimesi çok, daha, en, pek olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesela “Hayrü'n-nas” insanların en hayırlısı anlamına gelmektedir. “Hayrü'l-halef” kendinden sonra gelen en hayırlı kişi, en hayırlı halef, evlat olarak karşımıza çıkar. Kelâm kelimesi ise birkaç cümleden mürekkebe ve kendi başına bir maksat ifade eden söz ve ibare, lakırdı olarak anlamlandırılmıştır.¹¹⁸ Bu iki kelimenin birleşmesi ile hayırlı söz, sözlerin en hayırlısı anlamını taşıyan bir ibare ortaya çıkmıştır.

En hayırlısı... ile başlayan çok sayıda hadîs-i şerîf vardır. Kadim geleneğimizin bir parçası olarak mutasavvıflar da sözün en hayırlısı, fiilin en hayırlısı, insanların en hayırlısı gibi birçok kelâm etmişlerdir. Cenâb-ı Pîr Mevlâna'nın meşhur vasiyeti “ve sözün en hayırlısı kısa ve öz olandır” yani “Ve hayru'l-kelâmi mâ kalle ve delle” sözüyle hitâm bulmuştur. Veled Çelebi bu eserin mukaddimesinde: “Hayru'l-Kelâmi mâ kalle ve delle hadîs-i şerîfiyle hitâm-pezîr olan işbu vasiyet-nâme-i şerîfenin şerhini Hayru'l-Kelâm ismiyle tevsîm eyledim.” buyurmaktadır.

Ali Temizel Hayru'l-Kelâm için “Arapça olan vasiyet-nâmenin kelime kelime Türkçe tercüme ve şerhi yapılmış ve yer yer bu şerhlerin arasına şahit olarak âyet, hadis, Mesnevî'den beyitler ve Arapça ve Farsça kelâm-ı kibarlar nakledilmiştir. Bunların tercümeleri ise dipnot halinde verilmiştir. Eserin son iki sayfası yanlış-doğru cetvelidir. İstanbul'da 1330 Rumî yılında Necm-i İstikbâl matbaasında orta boy 75+2 sayfa olarak basılmıştır.”¹¹⁹ demektedir.

¹¹⁶ Şafak, Öz, *age.*, s. 55.

¹¹⁷ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul, 1317, s. 593.

¹¹⁸ Sami, *age.*, s. 1174.

¹¹⁹ Ali Temizel, *Mevlâna Çevresindekiler, Mevlevîlik Ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler*, Konya, 2009, s. 55-56.

Hayru'l-Kelâm, Veled Çelebi'nin ilk eseridir, hatta kitabı için ilk evladım gibidir çok severim bu eseri, sözlerini söyler.¹²⁰ Veled Çelebi, cediti Mevlâna'nın meşhur vasiyetini çok ayrıntılı bir şekilde açıklamış ve şerh etmiştir. Bu eseri Veled Çelebi İstanbul'a yeni taşındığı dönemlerde Bahariye Mevlevîhânesinde iken, yirmi yaşında kaleme almıştır. 1889'da kaleme alınan bu eser ilk olarak dinî, tasavvufî yazıları ile meşhur Cerîde-i Sûfiyye isimli dergide parça parça yayımlanmıştır. Cerîde-i Sûfiyye ilk yayınına 1909 yılının Mart ayında haftalık çıkardığı mecmualarla başlamıştır, zamanla iki haftada bir çıkan dergi sonra tekrar haftalık olarak çıkmış ve toplamda 161 sayı çıkararak 1919 yılına kadar özellikle tasavvuf camiasınca hayli öneme sahip bir dergi olmuştur.

Hayru'l-Kelâm ilk olarak 1 Ağustos 1912'de Cerîde-i Sûfiyye'de yayımlanmıştır. Veled Çelebi'nin Hayru'l-Kelâm isimli yazısı, Cerîde-i Sûfiyye'nin II. cilt, 3. sayısından itibaren toplam on beş sayıda (17. sayı dâhil olmak üzere) neşredilmiştir.¹²¹ Veled Çelebi Hayru'l-Kelâm'ı yazmaya başladığı dönem için eserinin mukaddimesinde: "O vakit yirmi yaşında kadar idim."¹²² demektedir. Bu aşağı yukarı 1889 tarihine tekabül eder. Bu durum eser ilk olarak kaleme alındığından ancak yirmi üç sene sonra Cerîde-i Sûfiyye'de yayımlanabildiğini göstermektedir.

Cerîde-i Sûfiyye'nin 1 Ağustos 1912 tarihli sayısında Veled Çelebi eserin sadece mukaddimesini neşretmiştir. Bölümün sonuna "Bende-i Dervîş, İbn-i Hazret-i Mevlânâ eş-Şeyh Mesnevî-hân Huccetullâh Muhammed Behâuddîn Veled el-Mevlevî el-İsrî el-Edebî hâdimü's-sâdeti'l-Mevleviyyeti fi'l-âsitâneti'l-kudsiyyeti" imzasını nakşetmiştir. Bu bilgi bize Veled Çelebi'nin Konya'da Makam Çelebisi olduğu sıralarda yayımlandığını göstermektedir. 1910 yılında Konya'da Mevlâna Dergâhı'nda posta oturduğu göz önünde bulundurulursa¹²³ hemen iki sene sonra yayımlanmaya başladığı görülmektedir. Niçin yazıldığı tarihten yirmi üç sene sonra yayımlanmaya başladığı ile alakalı her hangi bir bilgi bulunamamıştır.

Hayru'l-Kelâm, Cerîde-i Sûfiyye'de sırasıyla şu şekilde neşredilmiştir:

İlk kez: Cerîde-i Sûfiyye, II. cilt, 3. sayı: (Kitapta sayfa 2-11 arası)

“ “ II. cilt, 4. sayı: (Kitapta sayfa 11-17 arası)

“ “ II. cilt, 5. sayı: (Kitapta sayfa 17-23 arası)

¹²⁰ Veled Çelebi, *Hayru'l-Kelâm*, İstanbul, 1330, s. 2.

¹²¹ bk. Ek 13.

¹²² Çelebi, *age.*, s.2.

¹²³ Yakup Şafak-Yusuf Öz, *Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebi'nin Hatıraları*, İstanbul, 2014, sf. 118.(Dipnot'tan)

- “ “ II. cilt, 6. sayı: (Kitapta sayfa 23-33 arası)
“ “ II. cilt, 7. sayı: (Kitapta sayfa 33-35 arası)
“ “ II. cilt, 8. sayı: (Kitapta sayfa 35-39 arası)
“ “ II. cilt, 9. sayı: (Kitapta sayfa 39-42 arası)
“ “ II. cilt, 10. sayı: (Kitapta sayfa 42-46 arası)
“ “ II. cilt, 11. sayı: (Kitapta sayfa 46- 49 arası)
“ “ II. cilt, 12. sayı: (Kitapta sayfa 49-51 arası)
“ “ II. cilt, 13. sayı: (Kitapta sayfa 51-54 arası)
“ “ II. cilt, 14. sayı: (Kitapta sayfa 54-58 arası)
“ “ II. cilt, 15. sayı: (Kitapta sayfa 58-65 arası)
“ “ II. cilt, 16. sayı: (Kitapta sayfa 65- 70 arası)
“ “ II. cilt, 17. sayı: (Kitapta sayfa 70- 75 arası)

Cerîde-i Sûfiyye'nin 17. sayısı 27 Şubat 1913 tarihini göstermektedir. Allah'a hamd edilerek ve son nebi Peygamber Efendimiz'e salat edilerek Hayru'l-Kelâm bu sayıda hitâm olunmuştur.

Cerîde-i Sûfiyye'de yazının tamamı yayımlandıktan sonra Veled Çelebi bu yazıyı kitap haline getirmiştir. Tez olarak hazırlanan bu metinde kitap olarak basılan Hayru'l-Kelâm dikkate alınmıştır. Kitap Rumi takvime göre 1330 olarak tarihlendirilmiştir, 1914/1915 yılında İstanbul'da Necm-i İstikbâl Matbaası'nda basılmıştır. Kitap toplam 77 sayfadan oluşmaktadır. Eserin yazma nüshası hakkında bir bilgi bulunamamıştır. Cerîde-i Sûfiyye ile Necm-i İstikbâl Matbaası'ndan çıkan eserde her hangi bir farklılık görülememiştir. Zaten Necm-i İstikbâl'den çıkan eserde Veled Çelebi, “Cerîde-i Sûfiyye'de tefrika suretiyle derç edildikten sonra tab edilmiştir.” ibaresi yer almaktadır.

Cerîde-i Sûfiyye'de ilk ciltten sonra “mâbad” (devamı) kelimesi yer alarak konuya başlandığı, konunun sonunda ise “mâbadı var” ibaresi ile sonlandığı görülmüştür. Bu ibareler haliyle Necm-i İstikbâl'den çıkan kitapta yer almamaktadır. Her iki baskıda da eser “intehâ” kelimesi ile son bulmuştur. Gayet tabii olarak iki baskıda dipnot numaraları farklılık gösterebilmiştir. Kitapta son iki sayfada hata – sevab cetveli bulunmaktadır fakat dergide bu durum göz ardı edilmiş, dergi daha önce yayımlandığı için toplamda yirmi üç kelime hatalı olarak basılmıştır.

Hz. Mevlâna bereketli ömründe birçok insan yetiştirerek Anadolu medeniyetini adeta yeniden şekillendirmiştir. Bu dünyada görevini tamamlayan Rum diyarının Molla'sı Hakk'a

vuslat etmeden hemen önce müritlerine, yakınlarına ve ona gönül bağlayan dostlarına diğer birçok sûfi büyükleri gibi bir vasiyet bırakmıştır. Hz. Mevlâna'nın Arapça olarak dile getirdiği kısa ve öz niteliğindeki bu vasiyet Ahmed Eflaki Dede tarafından yazılan *Menâkıbü'l-Ârifîn* isimli eserde yer almaktadır. Cenâb-ı Mevlâna eserlerinde bu vasiyete yer vermemiştir. Hz. Mevlâna'yı anlatan en eski eserlerden *Risâle-i Sipehsâlâr be-Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr*'da da bu vasiyete rastlanılmamıştır. Ahmed Eflaki Dede, Hz. Mevlâna'nın son günlerini, hasta olduğu dönemlerini anlattığı kısımda bu vasiyete yer vermiştir. Bu durum Hz Mevlâna'nın bu vasiyeti ömrünün sonlarına doğru dile getirdiğini göstermektedir.

Ulaşabildiğimiz Ahmed Eflaki'nin el yazması bir nüshası olan *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de Hz. Mevlâna'nın Arapça olarak söylediği metin şu şekildedir:

Ûsüküm bi-takva'llâhi fi's-sirri ve'l-'alâniyyeti, ve bi-killeti't-taâmi, ve bi-killeti'l-menâmi, ve killeti'l-keîmi, ve'hcûri'l-meâsi ve'l-âsâm, ve muvâzabetü's-siyâmi, ve devâmi'l-kıyâmi, ve terk-i's-şehvâti ale'd-devâm, ve ihtimâli'l-cefâi min cemî'i'l-enâmi, ve terk-i mecâlisetü's-süfehâi ve'l-avâmi, ve musâhabetü's-sâlihîni'l-kirâm, ve inne hayra'n-nâsi men yenfe'u'n-nâse, ve hayru'l-keîmi mâ kalle ve delle, ve'l-hamdü lillâhi vahdehû.¹²⁴

Bu vasiyetin *Menâkıbü'l-Ârifîn*'indeki tercümesini Tahsin Yazıcı şu şekilde yapmıştır: “Ben size, gizlice ve açıkça Tanrı'dan korkmayı, az yemeyi, az uyumayı, az söylemeyi, günahlardan çekinmeyi, oruca, namaza devam etmeyi, daima şehvetten kaçınmayı, halkın eziyetine ve cefasına dayanmayı, ayak takımıyla ve akılsızlarla düşüp kalkmaktan uzak bulunmayı, kerîm olan sâlih kimselerle beraber olmayı vasiyet ederim. Çünkü insanların hayırlısı, insanlara faydası dokunandır. Sözü hayırlısı da az ve öz olanıdır.”¹²⁵

Veled Çelebi, Hayru'l-Kelâm için kendi hâtıratında Bahariye Mevlevîhânesinde iken “Mevlana'nın meşhur vasiyet-nâmesini şerh ettim, üç dil üzere yazılmış edebî ve ahlâkî alıntılar ilave ederek Hayru'l-Kelâm olarak isimlendirdim.”¹²⁶ demektedir. Yine İbnülemin Mahmut Kemal İnal için hazırladığı biyografisinde Hayru'l-Kelâm için “Vasiyet-nâme-i Hazreti Mevlâna Şerhi”¹²⁷ açıklamasını yapmıştır.

¹²⁴ bk. Ek 11 ve 12.

¹²⁵ Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menâkibeleri*, İstanbul 1973, C. II, s. 55.

¹²⁶ Yakup Şafak, Yusuf Öz, *age.*, s. 55.

¹²⁷ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1988 C. IV, s. 1978.

Veled Çelebi'nin kaleme aldığı ilk eser olan Hayru'l-Kelâm'da konu geçişleri çok hızlı ve keskin olabilmektedir. Bu durum çok genç yaşta böylesine bir eseri yazan bir kişi için gayet normal karşılanabilir.

Hayru'l-Kelâm geleneğe bağlı kalınarak klasik usulde yazılmış bir kitaptır. Zaten bir dil bilimci olan Veled Çelebi kelimeleri tüm ayrıntılarıyla incelemiş, kelimelerin köklerinden yola çıkarak bir anlatım yolu benimsemiştir. Mesela vasiyette geçen namaza devam etme bahsi açıklanırken el-kıyâm denilmesi yani “el” takısı getirilmesiyle Veled Çelebi, sadece farz namazları anlaşılmalı, teheccüd namazı da kılınmalı anlamlarını çıkarmıştır.¹²⁸ Çoğunlukla metinde geçen Allah lafzı parantez içerisinde elif ve he harfiyle gösterilmiştir. Âyet ve hadîsler yine parantez içerisinde gösterilmiş. Âyetler, Hadîsler ve büyüklerin sözleri bazen dipnotta gösterilmiş bazen ise cümlenin devamında tercüme olmasa da açıklama mahiyetinde dile getirilmiştir.

Eserde Kur'an âyetleri çoğunlukla Arapça olarak karşımıza çıkmaktadır. Hadîs-i Şerîflerde ise Arapça'nın yanı sıra Türkçe olarak kaleme alındığı da görülmüştür. Eser çok sayıda Kelâm-ı Kibar barındırmaktadır. Metin, Sûfi büyüklerinin ve âlimlerin sözleri ile desteklenmiş, zenginleştirilmiştir. Hayru'l-Kelâm'da Hazreti Mevlâna'nın vasiyetleri madde madde kimi zaman parantezle kimi zaman sayfa ortalanarak bir başlık gibi gösterilmiş, açıklaması yapılarak şerh edilmiştir.

2. 1. Eserde Yer Alan Vasiyetler

2. 1. 1. Allah'tan Korkmak

“Ûsîküm bi-takva'llâhi fi's-sirri ve'l-'alâniyyeti” olarak başlayan Hz. Mevlâna'nın ilk vasiyeti “Ben size, gizlice ve açıkça Allah'dan korkmanızı vasiyet ederim” olarak tercüme edilmiştir. Usûl gereği Veled Çelebi kelimelerin kökenini şerh ederek bir anlatım sergilemiştir. Vasiyet ve tavsiye kelimelerinin köklerinde olduğu gibi, Ûsîküm'da geçen -Îsâ'- kelimesi bir şeyin yapılmasının istenmesi anlamına gelmektedir. Vasî kelimesi hem vasiyet eden hem de vasiyete muhatap olan kişiler için kullanılmıştır.¹²⁹ Teker teker kelimeler izah edildikten sonra güzel ahlak üzerinde durulmuş, konuyla alakalı çeşitli örnekler verilerek başlık zenginleştirilmiştir. Çünkü tüm ibadetler ahlakı güzelleştirmek içindir.¹³⁰ Burada güzel

¹²⁸ Çelebi, *age.*, s. 42.

¹²⁹ Çelebi, *age.*, s. 5.

¹³⁰ Çelebi, *age.*, s. 6.

ahlakı tamamlamak için yeryüzüne teşrif eden Peygamber Efendimiz(S.A.V.) methedilmiş ve câhiliye devrinin rezilliklerinden bahsedilmiştir.

Allah'tan korkmanın gerekliliği olarak Allah'ın emirlerini yerine getirmenin öneminden bahsedilmiştir. Takva kelimesi genişçe izah edilmiş, hatta Sipehsalar Mecededdîn Ferîdun'un *Risâle-i Sipehsâlâr* isimli eserinde Hz. Mevlâna'nın takvası başlığı altında açıklanan takva bahsi ile *Hayru'l-Kelâm*'da açıklanan takva bahsinin benzer olduğu görülmüştür.¹³¹ İslam beş şart üzerine inşa edildiği için; Tevhid, salât (namaz), zekât, hac, savm (oruç) gibi kavramlar derinlemesine incelenmiş, hadîs ve âyetlerle izahatlar yapılmıştır. Dinimiz İslam'ın temel mevzuları ana hatlarıyla incelenmiş bir vaaz gibi nelere dikkat edip nelerden sakınmamız gerektiğinden bahsedilmiştir.

Bu başlığın sonlarında Mevlevî usulü ile alakalı bir mevzu geçmektedir. Allah'ı zikretmenin önemi âyetlerle açıklanırken eserin dipnotunda Mevlevîlerin ezkârında neden İsm-i Celâl'i yani (Allah) lafzını tarikat usulü olarak benimsedikleri izah edilmiş, "Allah kuluna yetmez mi?" âyeti ile mevzu desteklenmiştir.¹³²

2. 1. 2. Az Yemek

"Size az yemenizi vasiyet ederim" anlamındaki "Ve bi-killeti't-taâmi" Hz. Mevlâna'nın ikinci tavsiyesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tasavvufi geleneğin en çok üzerine durduğu konulardan birisi az yemek olmuştur.

Tarikatlarda dervişin ruhu virdler ve zikirlerle kuvvetli hale getirilir, mücâhede ve riyâzat ile nefis kontrol altına alınmaya çalışılır.¹³³ Böylelikle kötülüğü emreden nefis kontrol altına alınır, ruh kademe kademe terakki eder ve insan-ı kâmil olarak olgunluğa erişir. Nefis mücadelesi ile ilerleme gösteren ruh için en önemli yöntemlerden birisi de az yemek olmuştur. Hz. Mevlâna üç sefer Seyyid Burhaneddin'in riyasetinde halvete girip çile çıkarmıştır, çok az taamla günlerini bir hücrede geçirmiştir.¹³⁴ Hz. Mevlâna bizzat kendisi bu güzelliği yaşayıp halindeki değişikliği gördüğü için, müridlerine az yemeyi vasiyet olarak bırakmıştır. Tarik-i Mevleviyede çile çıkarılması bu sebeptedir.

Peygamber Efendimiz (S.A.V.) az yemenin faydaları ile alakalı sayısız hadîs-i şerîfler bırakmıştır, bu hadîslerden bazıları Veled Çelebi tarafından eserde yerini almıştır. *Hayru'l-Kelâm*'daki bu başlıkta "kâfirlerin hayvanlar gibi yemesi" âyeti üzerinde durulmuş, çok yemenin ahlakı bozacağı ve insana gaflet vereceği konuları tartışılmıştır. Nasıl ki ney

¹³¹ Sipehsalar Mecededdîn Ferîdun, *Risâle-i Sipehsâlâr*, haz. Mustafa Çıpan, İstanbul, 2019, s. 115.

¹³² Çelebi, *age.*, s. 16.

¹³³ Reşat Öngören, "Tarikat" *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.40, İstanbul 2011, s. 96.

¹³⁴ Eflâkî, *age.*, C. I, s. 161.

enstrümanı içi boş olduğu için ses çıkarıyorsa, semâ eden dervişin de midisini boş tutması gerektiği bir rubâi ile örneklendirilmiştir.¹³⁵

Veled Çelebi bu bölümde Bîşr-i Hâfî'den, Şeyh Sadî'den, Hz. Lokman'dan alıntılar yapmış, Arap atasözleri ile konuyu derinlemesine izah etmiş, hatta Kelile ve Dimne'den bir örnek göstererek konuyu zenginleştirmiştir.

2. 1. 3. Az Uyumak

Menâkıbü'l-Ârifîn'de geçen vasiyetin üçüncü konusu “Ve bi-killeti'l-menâmi” yani az uyumak olmuştur. Peygamber Efendimiz (S.A.V.) devamlı olarak özenle uyguladığı sünnetlerinden olan az uyumak, tüm evliyâullah hazerâtının, dervişlerin ve sâlih kişilerin uyguladığı bir metottur. Bu bölümde işlenen asıl mevzu sadece az uyku değil geceleri ibadetle ihya etmektir. Çok uykunun vücuda zarar verdiği tartışılmıştır. Veled Çelebi çok uyuyan kişilerin üç türlü zarara uğrayacağından dem vurmıştır. Bunlardan birincisi, hayli kıymete sahip olan ömrün heba olmasıdır. İkincisi, tembelliğe sebebiyet verdiği için iş düzenini bozar böylelikle rızkı azalır. Üçüncüsü ise çok uyku dimağı bozduğu için insanı ahmaklaştırır.

Veled Çelebi bu bölümde çok uykunun iyi bir şey olmadığını Peygamberimizden bir hadisi ile, Hâkim Sa'dî'den bir beyit ile, Hz. Süleyman'ın annesinin bir nasihati ile ve Arapça bir şiirle örnekler vererek mevzuyu zenginleştirmiştir.

2. 1. 4. Az Konuşmak

Az söylemek ve az konuşmak olarak tercüme edilen “ve killeti'l-kelâmi” vasiyeti malayani sözlerden, boş lakırdıdan uzak bulunmak anlamlarında değerlendirilmiştir. Killet-i Kelâmdan maksad Veled Çelebi'nin eserinin başlığı olan *Hayru'l-Kelâm* (sözün hayırlısı) yani az, öz ve yerinde konuşmaktır. Burada anlatılmak istenen sadece az konuşmak değildir, çünkü zararlı sözleri az konuşmak asıl gaye değildir.¹³⁶

Bu bölümde Hz. Mevlâna'nın mahlâs-ı şerîflerinden bir tanesi olan “Hâmûş” kavramı ele alınmış, sessiz, susmuş anlamlarına gelen bu kelimenin çok sayıda beyit söylemesine rağmen, malayaniden uzak bir şekilde hakikati anlattığı için bu nâmı kullandığı beyan edilmiştir.

Peygamberimizin “Ya hayır konuş ya sus” hadisleri ve sair hadîs-i şerîfleri ile desteklenen konu, Hakîm Sa'dî'den bir beyit ile, Hz. Mevlâna'dan bir gazel ve bir beyit ile,

¹³⁵ Çelebi, *age.*, s. 19.

¹³⁶ Çelebi, *age.*, s. 25.

Hız. Ali Efendimiz'in bir sözleri ve çok sayıda kelâm-ı kibar ile derinlemesine incelenmiştir. Hız. Ali Efendimiz'e ithaf edilen söz: "Akıl olgunluğa erişince söze gerek kalmaz" olarak karşımıza çıkmaktadır. Veled Çelebi bu kısımda akıl mevzusunu ele almış ve eserin dipnotunda "akl-ı meâd" kavramının kısa bir izahını yapmıştır.

Bu mevzunun sonlarında maksadın hâl olması öğütlenmiştir. Yani İlahî ilmin sadece yaşanılarak anlaşılabilceği, lâl ile yani sadece söz ile anlaşılamayacağı beyan edilmiştir. Hatta yüksek makamlarda bulunanlar için söz yetersiz kaldığından (naksu'l kelâm) onlar hâl diliyle, remizler ve sembollerle merâmalarını dile getirmişlerdir.

2. 1. 5. Günahlardan Kaçınmak

Vasiyet-i Mevlân'da "ve'hcuri'l-meâsi ve'l-âsâm" olarak yer alan bu madde emre itaatsizliği, isyanı ve günahı terk ediniz anlamlarına gelmektedir. Veled Çelebi bu bölümde ilk olarak bu vasiyet maddesini kelime kelime incelemiş, etimolojik bilgilendirmeden sonra ise niçin meâsi kavramının âsâm kavramından önce yer aldığını izah etmiştir. Çünkü itaatsizliği yani isyanı terk eyleyen kişi günahı da terk edebilir, fakat isyan etmeye devam eden kişi için günah işlemek daha olasıdır.

Veled Çelebi bu bölümde Şer'-i şerîfin belirttiği tüm günahlardan kaçınınız der ve takvanın üç mertebesini de cem eder bir şekilde günahlardan kaçınmadan bahseder. Takvanın üç derecesi bahsini açmaz.¹³⁷ Takvanın üç derecesi kimi âlimlere göre aklın, bedeninin ve kalbin takvası olarak üçe ayrılmıştır. Aklın takvası küfürden ve şirkten uzak tevhidî yaşamak, bedeninin takvası günahlardan kaçınmak, kalbin takvası ise kişiyi Allah'tan uzaklaştıracak her türlü masivâdan kaçınmak olarak sınıflandırılmıştır.

2. 1. 6. Oruca Devam Etmek

"Ve muvâzabetü's-sıyâmi" olarak metinde geçen ibare ile savm-sıyâm yani oruca devam tavsiye edilmektedir. Müellif bu cümleyi şerh ederken muvâzabe kelimesi ile bir şeyi üstlenerek, yüklenerek devam edilmesinin üzerinde duruyor ve etimolojik bilgilendirmelerde bulunuyor.

Veled Çelebi oruç bahsini avamın orucu ve âriflerin orucu olarak ikiye ayırmıştır. Yazara göre sadece yemeden, içmeden ve cinsel ilişkiden kaçınmak halkın yani avamın

---

¹³⁷ Çelebi, *age.* s. 31.

orucudur. Âriflerin orucu ise avamın orucunun yanı sıra konuşmak, zulüm, günah işlemek gibi kötü vasıflardan uzaklaşarak takvalı bir şekilde tutulan oruçtur.

Metinde geçen anlama göre her ne kadar Ramazan orucu anlaşılrsa da maksat her türlü günahlardan kaçınarak devamlı oruç tutmak anlamlarına gelmektedir. Bu bölüm oruçla alakalı âyetler, hadisler ve büyüklerin sözleri ile desteklenmiştir. İbn-i Arabî'nin *Futûhât*'ına göre oruç yükselmek anlamına gelmektedir ve ibadet olarak da derecesi daha yüksektir.¹³⁸ Bu bölümde Hz. Mevlâna'nın orucu metheden birkaç gazellerine de yer verilmiştir. Zaten manevi derecelerin artmasındaki yegâne araç oruç olmuştur, çünkü nefis terbiyesi için en büyük etken oruç tutmaktır.¹³⁹ Şunu da belirtmek gerekir ki tüm bu ibadetleri yaparken vücudu olumsuz yönde etkileyecek, güç ve kuvvetten düşecek fiiliyatta bulunmak doğru değildir. Nitekim bir zât Peygamber Efendimiz'in(S.A.V.) huzûruna gelmiş ve gündüzleri oruç tutup geceleri ibadet ettiğini beyan etmiştir, fakat Risâlet-penâh Efendimiz "senin buna gücün yetmez, ayda üç gün oruç tut," buyurmuşlardır, çünkü bunun gibi iyilik ve ibadetlerde on kat sevap vardır.¹⁴⁰

2. 1. 7. Namaza Devam Etmek

Hz. Mevlâna cümle ihvanına namaza devam etmelerini vasiyet etmiştir. Veled Çelebi eserinde "Ve devâmi'l kıyâmi" olarak geçen cümleyi yine kelimeleri inceleyerek şerh etmiş birçok âyetler ve hadisler ile konuyu açmıştır. "Kâimü'l-leyli ve sâimü'n-nehâri" yani geceyi ibadet, gündüzü oruçla ihya etmemizi beyan etmiştir, çünkü Veled Çelebi'ye göre burada geçen namaz bahsi gece namazıdır.¹⁴¹

Namaz kulu Allah'a yaklaştırmak için bir vesiledir, Allah'ın inâyetiyle kalpte huzur olur ve böylelikle insan agâh olur, gönlü uyanık olur. Bu Kur'an-ı Kerîm'de Bakara sûresinde geçen "Namazınızı koruyunuz" âyeti ile dinin direği olan namazı huşû ile kılmakla mümkündür. Huşû ile kılınmayan namaz, vesvese ile kılınan namaz tam bir namaz olmayabilir, böyle kılınan namaz insanı kötülüklerden koruyamaz.¹⁴² Burada Veled Çelebi bazı âyetler vererek namazın öneminden bahsetmiştir. Mesela, bir sahabenin gece

---

¹³⁸ Çelebi, *age.* s. 32.

¹³⁹ Çelebi, *age.* s. 33-34.

¹⁴⁰ Çelebi, *age.* s. 34-35.

¹⁴¹ Çelebi, *age.* s. 42.

¹⁴² Çelebi, *age.* s. 35-36.

namazlarına kalkamadığını Peygamber Efendimiz'e(S.A.V.) arz etmesi neticesinde, Efendimiz: "Gündüzleri günah işleme" buyurmuşlardır.¹⁴³

Hayru'l-Kelâm isimli eserde namaza devamlılık bahsi hacimli bir başlık olarak karşımıza çıkmıştır. Namazı nasıl kılmamız gerektiği ile alakalı büyüklerin yaşantısından çok sayıda örnekler verilmiştir. Bu başlıkta İbn-i Arabî'nin yine Futûhât'ından bir örnek getirilmiştir. Bu örneğe göre âşık olan zât "Haydi namaza" çağrısını işittiği an sevgilinin huzurunda bulunmak için can atar, çünkü ilahî aşk ile yanıp tutuşan kişinin arzusu Cemâlullah'tır. Böyle çağrıya icabet eden kul Hz. Ali gibi huşû ile namaz kılar. Namaz kılarken vücuda ok isabet etse bile hissetmez.¹⁴⁴

Hakîm Sa'dî, "Kimse layıkıyla Allah'a yönelemez fakat yine de Hüda'nın huzuruna özür ile gidilmeli." demiştir. Veled Çelebi namazı Allah'ın huzurunda olma onunla sohbet etme olarak değerlendirmiştir ve bu başlığa namazın yanı sıra Kur'an-ı Kerîm'i de ilave etmiştir. Çünkü kişi Kur'an'ı okuyarak yine Allah'ın huzurunda bulunmuş olmaktadır.

Bu mevzu namaz kılarken nelere dikkat edilmeli, nelerden çekinmeli gibi hususlarla devam etmiş, Huşû ile nasıl namaz kılınır konusu ile ilgili çeşitli örnekler verilmiştir. Veled Çelebi birçok salihlerin yaşantısından zirve örnekler verdikten sonra konuyu yumuşatıp halkın (avam) namazı nasıl olmalıdır sorusuna cevap vermiştir. Çelebi bu durumla alakalı özet olarak şunları dile getirmiştir: "Sünnete uygun bir şekilde farzları yerine getirelim, ahlakımızı güzelleştirmek için çaba gösterelim, sonrasında diğer nafîle ibadetlere gücümüz yettiğince ifa edelim. Bunun gibi temel ibadetlerimizi yerine getirmediğimiz çok yüksek derecelerden bahsedip iç huzuru hissetmeyip gece namazlarına, ezkarlara ve çeşitli nafîlelere yönelirsek bu bizlere kalp huzuru yerine vücutta yorgunluk verir."¹⁴⁵

2. 1. 8. Şehveti Terk Etmek

"Ve kat'i-ş-şehvâti ale'd-devâm" olarak metinde yerini alan vasiyet maddesi, devam üzere şehvetten kaçınmak olarak tercüme edilmiştir. El yazması bir *Menâkıbü'l-Ârifîn* 'inde "kat'i-ş-şehvâti" yerine "terk'i-ş-şehvâti" kelimesi kullanılmıştır. Anlam olarak her ikisi de yakın manaya gelmektedir. Veled Çelebi eserinde "kat'i-ş-şehvâti"yi kullanmayı tercih etmiş, mamafih bazı nüshalarda terk kelimesinin geçtiğini bildirmiştir.¹⁴⁶ Fakat devamlı

¹⁴³ Çelebi, *age.* s.42.

¹⁴⁴ Çelebi, *age.* s.36-37.

¹⁴⁵ Çelebi, *age.* s. 43-44.

¹⁴⁶ Çelebi, *age.* s. 44.

olarak bir şey terk edilemediğinden terk kelimesi yerine “kat” kelimesini tercih edildiği eserde izah edilmiştir. Müellif “kat’i” kelimesinin kökeninden açıklamalar yaparak mevzuya giriş yapmıştır.

Burada geçen şehvet bir şeye aşırı rağbet etme, meyletmenin yanı sıra tüm nefsanî arzuları içinde barındıran bir kavram olarak açıklanmıştır. Şehvet kelimesi ârzû-yı nefsanî olarak tabir edildiği için müellif nefis kelimesini de açıklamıştır. Nefs bu âlemin etinden, otundan, toprağından, taşından, güneşinden, ayından ve çeşitli varlıklardan yaratıldığı için kendi cins ve türü olan bu dünyaya sürekli meyletmektedir. Bu yüzden nefsanî arzuya dünya sevgisi denilmiştir. Zaten Hz. Mevlâna’ya göre dünya: “Allah’tan gafil olmaktır”. Fakat Allah’ın seçkin kullarından oluşan bir zümre insanları aşağı boyuttan (âlem-i süfliyetten) kurtarmada rehberlik ederek nefesine düşkün olan kişilerin Allah’a yakınlaşmalarını (kurbiyyet makamı) sağlayabilirler.¹⁴⁷ Böylelikle insanlar istidatları miktarınca ruhen olgunlaşıp insan-ı kâmil olabilirler. Çünkü insanın ruhu fani olan bu dünyaya meyil etmez. Yapısı gereği aslına rücu etmek arzusundadır. Tabi ki bu mevzular, kendindeki emanetten haberdar olmayan ehl-i dünya ve kâfirler için değildir.

Görüldüğü üzere şehvet kelimesi dünyaya meyil, aşırı istek ve nefsin hoşuna giden bedenî ve süflî arzulara meyletme cihetiyle ele alınmış, cinsel arzu anlamına gelen şehvet, arka planda tutulmuştur. Bu bölümde müellif dünyanın aşağılık bir yer olduğunu asıl gayenin Allah’tan gafil olmadan, geçici dünyaya bel bağlamadan agâh olarak bu dünyada kulluk vazifesini ifa etmek olduğunu beyan etmiştir. Mevzu birçok âyetle ve büyüklerin sözleriyle açıklanmış ve desteklenmiştir.

2. 1. 9. Halkın Eziyet ve Cefasına Katlanmak

Metinde “ve ihtimâli’l-cefâi min cemî’i’l-enâmi” olarak geçen vasiyet maddesi “halkın eziyetine ve cefasına dayanmanızı sizlere vasiyet ederim” olarak tercüme edilebilir. Müellif bu başlığı “bütün insanlardan görülen ezaya tahammül etme” tercümesiyle şerhe başlamış, metinde geçen ihtimal kelimesine yüklenmek, kabul etmek gibi manalar vermiştir.

Peygamberler kavimlerine hakikati anlatıp onlara doğru yolu gösterdiklerinde cahiller ve dünya perestler hakikati idrak edemeyip cefa gösterip düşman kesilmişlerdir. Allah’ın seçkin kullarından olan varis-i enbiya olan veliyullah hazerâtı da peygamberlerin getirdiği hükümleri halka tebliğ etme görevini yerine getirmiş fakat nefislerinin kölesi olanlar

---

¹⁴⁷ Çelebi, *age.* s. 44-46.

bu seçkin zümreye eziyet ve saldırılarda bulunmuşlardır. Peygamberler ve veliler ise bu grup tarafından gördükleri ezaya ve sıkıntılara tahammül etmişlerdir. Hz. Mevlâna insanlığa bilhassa müritlerine halkın eza ve cefasına karşı tahammül etmelerini bu yüzden vasiyet etmiştir.

Bu başlıkta müellif eza, cefa ve bunların karşısında sabırlı olmayı açıklamıştır. Çünkü hayatımızda karşılaşacağımız olumsuz şeyler karşısında sabırlı olmamız bizler için bir tecrübedir. Halkın eza ve cefası karşısında üzüntü içerisinde olmayıp dayanmamız günahlarımızın affolunmasına vesile olabilir. Bu yüzden arifler: “zorluklardan sonra kolaylıklar vardır, işin sonu baldan tatlıdır, mükâfatı ilahî bir vaattir” diyerek etrafındakileri motive etmişlerdir.¹⁴⁸ Veled Çelebi, Kur’an’da yetmişden fazla yerde sabrı öven âyetlerin olduğunu beyan etmiştir. Peygamberler, veliler ve salihlerin amacı dünya olmadığı için halk tarafından eziyete maruz kalsalar bile beddua dahi etmemişlerdir. Peygamberimiz (S.A.V.) “Allah’ım kavmimi doğru yola ilet, onlar gerçekleri bilmiyorlar.” diyerek dua etmiştir. Allah yüce kitabı Kur’an-ı Kerîm’inde “ Sabret, büyük peygamberlerin sabredişi gibi...” ve “Sabredenlere ecirleri mutlaka verilecektir” âyetleri ile bizleri müjdelemiştir. Bunun gibi birçok âyet ve hadislerle bu başlık şerh edilmiş, ariflerin sözleri ile örnekler verilmiştir.

2. 1. 10. Sefihlerle Düşüp Kalkmamak

Hz. Mevlâna’nın vasiyetinin bu maddesi metinde “ve terk-i mecâlisetü’s-süfehâi ve’l-avâmi” olarak yer almaktadır. Tüm metinde olduğu gibi kelimelerin izahını yapan Veled Çelebi, burada geçen sefih (çoğulu süfehâ) kelimesi için hafif meşrep, cahil, akli kıt ve güzelliklerden bîhaber olan kimse gibi manalar vermiştir. Avam kelimesi ise hayrı şerden, faydayı zarardan, sağı soldan, değerli şeyi değersizden ayıramayan kimseler için kullanılmıştır ve hassın zıddıdır. Sefih kelimesinin avamdan önce gelmesinde bir hikmet vardır, çünkü sefihlerden kaçınmak, onlarla oturup kalkmamak çok daha elzemdir.

Bizlere sefihlerle ve avamla vakit geçirmememiz nasihat edilmiştir. Bu durumun zararları hakkında bizlere verilen bilgiler sayılamayacak kadar çoktur. Zaten Felâk ve Nâs Sûreleri bu kötü kişilerin zararlarından bahseder, hatta Nâs Sûresinde kötü arkadaş şeytan ile eş değer kabul edilmiştir.¹⁴⁹ Bahsi geçen grup ile sohbet edip vakit geçirmek vakit kaybı

---

¹⁴⁸ Çelebi, *age.* s. 56-57.

¹⁴⁹ Çelebi, *age.* s. 58.

olduğundan ve maddi, manevi bir yararı olmadığından Hz. Mevlâna cahillerle düşüp kalkmamamızı bizlere vasiyet etmiştir.¹⁵⁰

Bazı dilbilimcilere göre insan kelimesi üns'den gelmektedir, yani ünsiyet kuran, yalnız yaşayamayan anlamlarına gelmektedir. İnsan taklit etmeye meyilli olduğundan birlikte olduğu kişilerden etkilenmesi kaçınılmaz bir gerçektir. Bir hadiste Peygamber Efendimiz (S.A.V.): “Kişi dostunun mezhebine tabidir, onun izini takip eder. Kişi hangi mesleğe, mezhebe uyduğunu görmek istiyorsa arkadaşına nazar etsin.”¹⁵¹ buyurmuşlardır. Hz. Pir Mevlâna'ya ithaf edilen bir beyit benzer görüşlere sahiptir: “Sâlihlerin sohbeti kişiyi sâlih, fâsıkların sohbeti ise kişiyi fâsık eder.” Bu mevzu daha başka ariflerin sözleriyle hitam olmuştur.

2. 1. 11. Salih Kimselerle Beraber Olmak

Metinde “ve musâhabetü's-sâlihîni'l-kirâm” olarak geçen vasiyet maddesinde Hz. Mevlâna bizlere kerîm olan sâlih kimselerle beraber olmayı vasiyet etmektedir. Bir önceki konuda şerli kişilerden ne kadar uzak olmamız gerekiyorsa burada tavsiye edilen güzel kişilerle sohbet etmek de o kadar faydalı beyanı ile konuya giriş yapılmıştır.

Veled Çelebi burada bir önceki konu için avamdan, bu konu için ise havastan bahsetmiştir. Sûfiler ilk dönemlerden itibaren Müslümanları avam ve havas diye ikiye ayırmışlardır. Avam sınıfı genellikle amelî ve nazarî bakımdan şeriatın zâhirine, ibadetlerin şekli erkânına önem verirler.¹⁵² Burada mevzu bahis havasın durumudur. Çünkü havas ehli Allah'ın özel lütfuna mazhar olan seçkin kimselerdir. Bu kutsal zümrenin yardımcıları Allah'tır.¹⁵³ Hz. Mevlâna bizlere bu seçkin toplulukla beraber vakit geçirmemizi nasihat etmektedir. Bu devirde böyle kimseler var mıdır deyip ümitsizliğe düşmek doğru değildir. Bu bir müride keder vermemelidir. Çünkü dünya bir an bile sâlihlerden hâlî değildir. Arifler, “en uzak sefere çıkan kişi sâlih bir dost arayan kişidir” demişlerdir. Bu yolculuğa çıkmayı dert edinen birisi için Cenâb-ı Rahman elbette bir kerîm kişiyi irşat için görevlendirir. Bizlere düşen görev kusuru kendimizde aramak, kötü insanların şerrinden sığınıp iyilerle beraber olmaktır. Baba Kemâl-i Hocendî bu durumu destekleyen bir kıta söylemiştir. Kıtada,

¹⁵⁰ Çelebi, *age.* s. 60.

¹⁵¹ Bu hadis-i şerif hadis kitaplarında şöyle geçmektedir: “Kişi dostunun dini üzeredir. Öyleyse her biriniz, kiminle dostluk kuracağına dikkat etsin.” (Ebu Davud, Edeb, 19, Tirmizi, Zühd, 45)

¹⁵² Süleyman Uludağ, “Avam” *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.4, İstanbul 1991, s. 105-106.

¹⁵³ Çelebi, *age.* s. 60-61.

dünyanın Şems-i Tebrizî ile dolu olduğu önemli olan Mevlânaların nerede olduğu dile getirilmiştir.¹⁵⁴

Bu başlıkta dostun önemine yer verilmiştir. Üç kısım dostlar vardır. Bunlar sürekli ihtiyaç duyulan gıda gibi dostlar, ilaç gibi olup zaman zaman başvuracağı dostlar ve hastalık gibi hiç istenilmeyen dostlardır.¹⁵⁵ Dost kavramının yanı sıra bu başlıkta “zaman bozuldu, devir kötüye gidiyor” diyenler zemmedilmiştir. Bu insanlar dünya nereye giderse onlar da o cihete meylederler, denilerek eleştirilmiştir. Veled Çelebi okuyucularına vasiyet-nâmenin sahibi Hz. Mevlâna'nın Mesnevî'sine (Mağz-ı Kur'an) başvurarak daha tafsilatlı bilgi edinmelerini tavsiye ederek sonlandırmıştır.

2. 1. 12. İnsanların Hayırlısı İnsanlara Faydası Olandır

Metinde “ve inne hayra'n-nâsi men yenfe'u'n-nâse” olarak geçen vasiyet-i Mevlâna Veled Çelebi tarafından “İnsanların en hayırlısı insanlara menfaat-bahş olandır” olarak tercüme edilmiştir. Hz. Mevlâna'nın vasiyeti hadîs-i şerîf olan bu sözle¹⁵⁶ hitam olmuştur. Vasiyet önceki konuları kapsayan, sanki bir özet mahiyetindeki bu hadîsle son bulmuştur. Çünkü hadisın devamında “insanların en şerlisi ise insanlara zarar verendir” ibaresi yer almaktadır. Bu iyilerle oturup kalkmak, kötülerden uzak durmak vasiyet maddelerini cem eden bir hadîs-i şerîftir. Veled Çelebi burada hayırlı insandan maksat sâlihlerdir demiştir.¹⁵⁷

Müellif bu bölümde iyiliği, erdemli olmayı ve takvada ileri olmayı öğütlemektedir. Yazar iyilik kavramını şerh eder ve takva kelimesini açıklar, Takva Allah'ın rızasına aykırı olan şeylerden kaçınmaktır, bu sıfatlara sahip olan kişilere ebrâr ve etkîyâ denilmiştir. Her Cuma namazında vaizlerden işittiğimiz “Allah adaletli olmayı, iyilik yapmayı, yakınlarla hâceti olan akrabalara yardım etmeyi emreder ve kötülüğü, çirkinliği ve azgınlığı yasaklar” âyetini tefsir etmiştir. Bu âyeti destekleyen birkaç hadîs-i şerîf ile sohbet tarzında devam eden bölümün diğer konusu tevekkül olmuştur. Nasıl tevekkül edilmeli ve nasıl bir yol izlenmeli sorusu çeşitli rivayetlerle açıklamıştır. Bu mevzular anlatılırken dünya ve ahiret nasıl dengede tutulmalı soruları cevap bulmuştur. Bu bölümde müellif, ebedi yaşayacak gibi dünyaya, yarın ölecek gibi ahirete hazırlık yapılmalı diyerek bir yol haritası çizmiştir.

¹⁵⁴ Çelebi, *age.* s. 61-62.

¹⁵⁵ Çelebi, *age.* s. 63.

¹⁵⁶ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağir*, II, 8

¹⁵⁷ Çelebi, *age.* s. 65.

Müellif bu başlık altında Nûşirevân'dan bir anekdot nakletmektedir. Bilge bir ihtiyara rastlayan Nûşirevân, hurma ağacını bu yaştan sonra ne için diktiğini merak eder. Aralarında bilgece konuşmalar geçer ve Nûşirevân kese kese altınlarla ihtiyarı ödüllendirir. Vezirin uyarması ile son bulan hikâye bu bölümde diğer bölümlerde olmayan bir tarzda verilmiştir. Müellifin belki de çok hoşuna giden bu kıssa bir başlık altında verilerek kitabın sonlarına ilave edilmiştir. Bu bölüm Ebû Temmâm'ın bir şiiiriyle son bulmuş ve vasiyetin son maddesi olan “sözün hayırlısı az ve öz olandır” başlığına giriş yapılmıştır.

2. 1. 13. Sözlerin Hayırlısı Az Olan ve Maksadı İfade Edendir

Hayru'l-Kelâm isimli eserde Veled Çelebi tarafından “Sözün hayırlısı az olduğu halde maksûdu ifade edendir” olarak tercüme edilen vasiyet-nâme-i Mevlâna, *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de “ve hayru'l-keîâmî mâ kalle ve delle” olarak kayda geçmiştir. Veled Çelebi bu bölümde anlatılanları “az konuşma” vasiyetiyle arz etmeye gayret ettiğini dile getirerek tekrar etmekten kaçınır. Böylelikle az kelâm etme emrine itaat ettiğini söyler. Bu başlık her ne kadar az kelimeler etme ve insanların hayırlısı insanlara faydası dokunandır vasiyetlerini içinde barındırır da ayrı bir başlık açma ihtiyacı hissedilmiş ve okuyuculara çeşitli nasihatler edilerek mevzu şerh edilmiştir.

Veled Çelebi'ye göre cedit Hz. Mevlâna vasiyette geçen on üç fıkra ile müritlerine bir yol haritası çizmiştir. Fıkra fıkra olan bu vasiyet amellerinde ihmalkâr davranan bazı müritlere hatırlatma niteliği taşır. Veled Çelebi, dervişlerin ümitsizliğe kapılmamaları gerektiğini söyler. Nefis ve arzulara karşı mücadele sâlihlerin işidir. Hatta arzularını tümüyle kontrol edenler peygamberlerdir, yani kolay bir şey değildir. Eğer dervişler yine arzularına uyacak olurlarsa hemen pişman olup tövbe ederek Hakk'a rücu etmeleri gerekmektedir. Bu durum kötü bir şey değildir. Hatta avantajları bile vardır. Pişman olup gözü yaşlı bir şekilde affolunmayı dileyen bir kul, Rahman'ın kapısına yüz sürüp affolduğunda belki de bir önceki derecesinden daha ziyade bir mertebeye çıkarak Allah'ın lütfuna mazhar olur. Zaten dervişlerin menziline bir nihayet yoktur, derviş her ne mertebeye erişirse bir sonraki mertebe için harekete geçmelidir.¹⁵⁸ Dervişlerin hedefi peygamberlerin ve velilerin varisleri olabilmektir.

---

¹⁵⁸ Çelebi, *age.* s. 73-74.

Veled Çelebi bu bölümde kendi yazmış olduğu bir beyte yer vermiş, mahlas olarak “ey Veled”i kullanmıştır.¹⁵⁹

Rahm-ü şefaati ey Veled ol rütbe râyegân

İnsan bakar da sâhib-i isyâna imrenir.

(Ey Veled, o karşılıksız, bedelsiz mertebe Allah’ın rahmeti ve şefaati ile, İnsan bakar ve isyan sahibine imrenir.)

Hiz. Mevlâna’nın vasiyeti “ve’l-hamdü lillâhi vahdehû” ile bitmektedir. Veled Çelebi bunu ayrı bir başlık altında şerh etmemiştir. Zaten vasiyet on üç fıkradan meydana gelmektedir. O yüzden burada geçen “Bir olan Allah’a hamdolsun” olarak tercüme edilen ifadeyi on üçüncü vasiyet maddesinin içine almış ve Allah’a hamt ederek ve Peygamber efendimize medh ü senâ ederek kitabı sırlamıştır. Bu övgü dolu sözlerin sonunda “teberrüken” yani edebe uyup öncekilerin yaptığı şekliyle, usule riayet edip hamd-ü senalar ile sonlandırmak istediğini dile getirmiştir. İntehâ kelimesi ile sırlanan kitabın son iki sayfasında hata sevab cetveli bulunmaktadır.

2. 2. Hayru’l-Kelâm’da Geçen Âyetler

Veled Çelebi Hayru’l-Kelâm isimli eserinde bir olayı açıklarken sıkça âyetler vererek mevzuyu derinlemesine şerh etmiştir. Eserde tespitlerimize göre otuz altıdan fazla âyet yer almaktadır. Müellif tarafından sunulan âyetlerde genellikle sûre bilgisi ve âyet numarası verilmemiştir. Hayru’l-Kelâm’da geçen âyetlerin yerlerini tespit ederek bir başlık açılması uygun görüldü. Eserde geçen âyetlerin mealleri Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı *Kur’an-ı Kerîm Meali* isimli eserden sırasıyla burada verildi. Eserde bazen âyetin bir kısmından söz edildiği için kitapta geçen kısmı *italik* harflerle gösterildi fakat burada âyetin tamamı derç edildi. Mamafih bazı zamanlarda Veled Çelebi’nin vermek istediği mana ile Diyanet İşleri Meali arasında küçük farklılıklar tespit edildi. Karışıklığa sebebiyet vermemek adına bazı yerlerde küçük açıklamalarda bulunmak uygun görüldü.

“Allah’tan Korkmak” Bölümünde Geçen Âyetler:

1 - Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin. (Kalem, 68/4)

¹⁵⁹ Çelebi, *age.* s. 74.

Peygamber Efendimiz'i (S.A.V.) överken kullanılmış, âyetin Türkçe karşılığı verilmemiştir.

2 - (Ey Muhammed!) *Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et.* Şüphesiz senin Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir. (Nahl, 16/125)

3 - Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sınımsıkı sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. *Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirinize düşmanlar idiniz de O, kalplerinizi birleştirmişti. İşte O'nun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz.* Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında idiniz de O sizi oradan kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yola eresiniz. (Âl-i İmrân, 3/103)

Bu âyet-i kerîme müellif tarafından dipnotta kısaca açıklanmıştır.

4 - Andolsun biz, cinler ve insanlardan, kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. *İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar.* İşte bunlar gafillerin ta kendileridir. (A'râf, 7/179)

5 - Sonra bunun ardından *kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi, hatta daha katı oldu.* Çünkü taş vardır ki, içinden ırmaklar fışkırır. Taş vardır ki yarılr da içinden sular çıkar. Taş da vardır ki, Allah korkusuyla (yerinden kopup) düşer. Allah, yaptıklarınızdan hiçbir zaman habersiz değildir. (Bakara, 2/74)

6 - Ey iman edenler! *Allah'a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa, öylece sakının* ve siz ancak Müslümanlar olarak ölün. (Âl-i İmrân, 3/102)

Müellif takvayı överek, bu âyeti yüce bir makam olarak göstermiştir. Eserde âyetin Türkçesine yer verilmemiştir. Aşağıdaki birkaç âyet de takva ile ilgilidir.

7 - Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. *Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.* Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır. (Hucurât, 49/13)

8 - *Onu beklemediği yerden rızıklandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse, O kendisine yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah, her şeye bir ölçü koymuştur. (Talâk, 65/3)*

9 - *Allah'a karşı gelmekten sakınanlar ise güvenli bir yerdedirler. (Duhân, 44/51)*

10 - (Ey Muhammed!) Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkor. *Allah'ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir. Allah, yaptıklarınızı biliyor. (Ankebût, 29/45)*

Burada her ne kadar diyanet işleri mealî Allah'ı anmaktan maksat namaz dese de Veled Çelebi burada zikirden bahsetmektedir. Hatta metin içerisinde Mevlevîlerin zikrinin ism-i Celâl olan Allah lafz-ı şerîfelerini kullandıklarından bahseder. Devamındaki âyetler de zikretmek ile alakalı olup, namazın yanı sıra Allah'ı hatırlamak maksadıyla icra edilen merasimleri (Sema, Mukabele, Devran gibi) ve dervişlerin düzenli olarak yaptıkları ezkârla ilgilidir. Metinde bu âyetlerin Türkçeleri verilmemiştir.

11 - Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler. Çünkü "Allah, hiç kimseye hiçbir şey indirmedî" dediler. De ki: "Mûsâ'nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği, parça parça kâğıtlar hâline koyup ortaya çıkardığınız, pek çoğunu ise gizlediğiniz; (kendisiyle) sizin de, babalarınızın da bilmediği şeylerin size öğretildiği Kitab'ı kim indirdi?" (Ey Muhammed!) "*Allah*" (indirdi) *de, sonra bırak* onları, içine daldıkları bataкта oynayadursunlar. (En'âm, 6/91)

"Allah de" denilirken yine maksat zikirdir.

12 - *Ey iman edenler! Allah'ı çokça zikredin. (Ahzâb, 33/41)*

13 - Onlar, inananlar ve kalpleri Allah'ı anmakla huzura kavuşanlardır. *Biliniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur. (Ra'd, 13/28)*

"Az Yemek" Bölümünde Geçen Âyetler:

14 - Şüphesiz Allah, inanıp salih ameller işleyenleri, içinden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. *İnkâr edenler ise (dünya zevklerinden) yararlanırlar ve hayvanların yediği gibi yerler. Onların kalacakları yer ateştir. (Muhammed, 47/12)*

15 - Ama siz, birbirinizi öldüren, içinizden bir kesime karşı kötülük ve zulümde yardımlaşarak; size haram olduğu hâlde onları yurtlarından çıkararak, size esir olarak

geldiklerinde ise, fidye verip kendilerini kurtaran kimselersiniz. *Yoksa siz Kitab'ın (Tevrat'ın) bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?* Artık sizden bunu yapanın cezası, dünya hayatında rezil olmaktan başka bir şey değildir. Kıyamet gününde ise onlar azabın en şiddetlisine uğratılırlar. Çünkü Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir. (Bakara, 2/85)

16 - Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). *Yiyin için fakat israf etmeyin.* Çünkü O, israf edenleri sevmez. (A'râf, 7/31)

“Az Uyumak” Bölümünde Geçen Âyetler:

17 - Gaybın anahtarları yalnızca O'nun katındadır. Onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı da bilir. Hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin. Yerin karanlıklarında da hiçbir tane, hiçbir yaş, *hiçbir kuru şey yoktur ki apaçık bir kitapta (Allah'ın bilgisi dâhilinde, Levh-i Mahfuz'da) olmasın.* (En'âm, 6/59)

“Oruca Devam Etmek” Bölümünde Geçen Âyetler:

18 - Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı. (Bakara, 2/183)

19 - Kim bir iyilik yaparsa, ona on katı vardır. Kim de bir kötülük yaparsa, o da sadece o kötülüğün misliyle cezalandırılır ve onlara zulmedilmez. (En'âm, 6/160)

“Namaza Devam Etmek” Bölümünde Geçen Âyetler:

20 - Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a gönülden boyun eğerek namaza durun. (Bakara, 2/238)

Diyanet İşleri'nin Mealinde namaza devam edin diye tercüme edilen âyet Veled Çelebi'nin eseri Hayru'l-Kelâm'da “hâfizû ale's-salevâti” yani “namazlarınızı koruyunuz, muhafaza ediniz” olarak ele alınmalıdır. Nitekim metinde de hâfizû kelimesi geçmektedir. Bu âyette ve aşağıda gelecek olan Mü'minûn Suresi 9. Âyette Diyanet'e göre “namazlarınıza devam ediniz”den ziyade “namazlarınızı koruyunuz” anlamları Veled Çelebi'nin dikkat çektiği mevzu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu âyette “namazdan aldığınız lezzeti bir sonraki namaza kadar muhafaza ediniz, huşû ile kılarak namazı koruyunuz ki namaz da sizi kötülüklerden korusun” gibi manalar çıkabilir.

21 - (Ey Muhammed!) Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da dosdoğru kıl. Çünkü *namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkor*. Allah'ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir. Allah, yaptıklarımızı biliyor. (Ankebût, 29/45)

Burada müellif dipnot ile bu âyeti şöyle izah etmiştir: Eğer bir adam namazda iken normal hayatından daha fazla vesveseye kapılıyorsa bu hakkıyla kılınmış bir namaz değildir ve bu namaz kişiyi kötülüklerden muhafaza edemeyebilir.¹⁶⁰

22 - *Mü'minler, gerçekten kurtuluşa ermişlerdir.* (Mü'minûn, 23/1)

Onlar ki, namazlarında derin saygı içindedirler. (Mü'minûn, 23/2)

Onlar ki, namazlarını kılmağa devam ederler. (Mü'minûn, 23/9)

23 - *De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."* (Âl-i İmrân, 3/31)

24 - Sabrederek ve namaz kılarak (Allah'tan) yardım dileyin. *Şüphesiz namaz, Allah'a derinden saygı duyanlardan başkasına ağır gelir.* (Bakara, 2/45)

Hayru'l-Kelâm isimli eserin namaza devam ediniz bölümünde geçen bir rivayete göre; zahit bir imam namazı çok uzun kıldırır nihayetinde cemaatten bir arif bu âyeti okur. Âyet: "Şüphesiz bu namaz, huşû sahipleri dışındakiler için çok zordur." olarak da tercüme edilmiştir. Müellif bu âyet için dipnotta şöyle bir meal vermiştir: "O büyüktür ama hâşîine göre büyük değildir."

"Şehveti Terk Etmek" Bölümünde Geçen Âyetler:

25 - Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sakın ha sizi adaletsizliğe itmesin. *Âdil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır.* Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. (Mâide, 5/8)

26 - Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma yarışından ibarettir. (Nihayet hepsi yok olur gider). Tıpkı şöyle: Bir yağmur ki, bitirdiği bitki çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurumaya yüz tutar da sen onu sararmış olarak görürsün. Sonra da çer çöp olur. Ahirette ise (dünyadaki amele

¹⁶⁰ Çelebi, *age.*, s. 36.

göre ya) çetin bir azap ve(ya) Allah'ın mağfiret ve rızası vardır. *Dünya hayatı, aldanış metaindan başka bir şey değildir.* (Hadîd, 57/20)

27 - *Ey insanlar! Şüphesiz Allah'ın vaadi gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. Sakın çok aldaticı (şeytan), Allah hakkında sizi aldatmasın.* (Fâtır, 35/5)

28 - *Ey iman edenler! Ne oldunuz ki, size “Allah yolunda sefere çıkın” denilince, yere çakılıp kaldınız. Yoksa ahiretten vazgeçip dünya hayatını mı seçtiniz? Oysa ahirete göre dünya hayatının yararı, pek az bir şeydir.* (Tevbe, 9/38)

“Halkın Eziyet ve Cefasına Katlanmak” Bölümünde Geçen Âyetler:

29 - (Ey Muhammed!) *O hâlde, yüksek azim sahibi peygamberlerin sabretmesi gibi sabret.* Onlar için acele etme. Onlar tehdit edildikleri azabı gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün bir anından başka kalmadıklarını sanırlar. Bu bir duyurudur. Ancak yoldan çıkmış olan topluluk helâk edilir. (Ahkâf, 46/35)

30 - (Ey Muhammed! Bizim adımıza) de ki: “Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanlara (ahirette) iyilik vardır. Allah'ın yeryüzü geniştir. *Sabredenlere mükâfatları elbette hesapsız olarak verilir.*” (Zümer, 39/10)

31 - *Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım dileyin. Şüphe yok ki, Allah sabredenlerle beraberdir.* (Bakara, 2/153)

32 - *İş, ne sizin kuruntunuza, ne de kitap ehlinin kuruntusuna göredir. Kim kötü bir iş yaparsa, onunla cezalandırılır. O, kendisine Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabilir.* (Nisâ, 4/123)

“İnsanların Hayırlısı İnsanlara Faydası Olandır” Bölümünde Geçen Âyetler:

33 - *Eğer onlara mehir tespit eder de kendilerine el sürmeden boşarsanız, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır. Ancak kadının, ya da nikâh bağı elinde bulunanın (kocanın, paylarından) vazgeçmesi başka. Bununla birlikte (ey erkekler), sizin vazgeçmeniz takvaya (Allah'a karşı gelmekten sakınmaya) daha yakındır. *Aranızda iyilik yapmayı da unutmayın.* Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir. (Bakara, 2/237)*

34 - *Mü'minlerden sana uyanlara kanatlarını indir.* (Şu'arâ, 26/215)

35 - Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu din) nişanelerine, haram aya, hac kurbanına, (bu kurbanlıklara takılı) gerdanlıklara ve de Rab'lerinden bol nimet ve hoşnutluk isteyerek Kâ'be'ye gelenlere sakın saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığımızda (isterseniz) avlanın. Sizi Mescid-i Haram'dan alıkoydular diye birtakımlarına beslediğiniz kin, sakın ha sizi, haddi aşmaya sürüklemesin. *İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir. (Mâide, 5/2)*

36 - *Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder; hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor. (Nahl, 16/90)*

2. 3. Hayru'l-Kelâm'da Geçen Hadîs-i Şerîfler

Hayru'l-Kelâm'da tespit edilen kırk civârında hadîs-i şerîf vardır. Bu başlık altında metinde geçtiği şekliyle verilmeye gayret edildi. Hadisler metinde olduğu gibi aktarılırken *italik* yazı ile yazıldı. Türkçesi olmayan hadisler tespit edilerek düz, normal yazı ile sunuldu. Metinde Türkçe olarak geçen hadislerden anlaşılması güç olanlar yine düz, normal yazı ile yazılarak ve parantez içinde gösterilerek sadeleştirilmek istendi.

“Mukaddime” Bölümünde Geçen Hadîs-i Şerîfler:

1 - *Hayru'l-Kelâmi mâ kalle ve delle:*

Sözün hayırlısı az ve öz olandır.

“Allah'tan Korkmak” Bölümünde Geçen Hadîs-i Şerîfler:

2 - *Husnü'l-hulki zimâmün min rahmeti'llâhi fî enfi sâhibihî ve'z-zimâmu bi-yedi'l-meleki yecurruhû ile'l-hayri ve'l-hayru yecurruhû ile'l-cenneti ve sû'ü'l-hulki zimâmün min azâbi'llâhi fî enfi sâhibihî ve'z-zimâmü bi-yedi's-şeytânî ve's-şeytânü yecurruhû ile's-sûi ve's-sûü yecurruhû ile'n-nâri.*

Hüsn-i ahlâk, onu hâiz olan zâtta rahmet-i ilâhiyyeden bir yulardır ki bir melek elindedir. O melek onu hayır cihetine çeker. Hayır dahi cennet tarafına sevk eyler. Fenâ ahlâk, azâb-ı ilâhiyyeden bir yulardır ki şeytanın elindedir. O ise fenâlık cihetine götürür. Fenâlık dahi o kimseyi cehenneme çeker.

3 - *Inne min kemâli 'l-îmâni husne 'l-hulki.*

Güzel ahlak, imanın kemalindedir.

4 - *Tehallekû bi-ahlâki 'llâhi.*

Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanınız.

5 - *Büniye 'l-islâmu alâ hamsin şehâdeti en-lâ ilâhe illallâhü ve enne Muhammeden rasûlullâhi ve ikâmi 's-salâti ve îtâi 'z-zekâti ve savmi ramazâne ve hacci 'l-beyti meni 'stetâ 'a ileyhi sebîlen.*

İslâm beş şey üzerine bina edildi: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Hz. Muhammed'in onun peygamberi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak, gücü yetenlerin haccetmeleri.

“Az yemek” Bölümünde Geçen Hadîs-i Şerîfler:

6 - *İyyâküm ve 'l-batanete feinnehâ müfsidetün li 'l-bedeni mûrisetün li 's-sekâmi müksiletün ani 'l- 'ibâdeti.*

Aşırı yemekten kaçınınız, çünkü çok yemek vücudu bozar, hastalık yapar ve ibadetten alıkoyar.

7 - *Mâ melee ibnü âdeme viâen şerran min batnihi hasibe 'bne âdeme lakîmâtün yekumne sulbehü fein kâne ve lâ büdde fesülüsün li 't-taâmi ve sülüsün li 'ş-şerâbi ve sülüsün li 'n-nefesi.*

Âdemoğlunun midasını daha şerli bir şey doldurmadı. Âdemoğlu için kendisini ayakta tutacak birkaç lokma yeterlidir. Midenin üçte biri gıda, üçte biri içecek, üçte biri ise nefes içindir.

8 - *Bir adam kırk gün taâmını et yemeğe münhasır kılsa kasvet-i kalp getirir ve kırk gün eti terkederse sû-i ahlâk îrâs eder.* (Bir adam kırk gün boyunca et yerse kalbi katılaşıyor ve kırk gün boyunca et yemez ise kişide kötü ahlak oluşur.)

9 - *Men kalle taâmuhû sahha batnuhû ve safâ kalbuhû.*

Az yemek yiyen sıhhat-i vücûd, safvet-i kalbe mâlik olur. (Kim az yerse vücudu sağlıklı ve kalbi de temiz olur.)

“Az Uyumak” Bölümünde Geçen Hadîs-i Şerîfler:

10 - *Eşrâfî ümmetî hameletü 'l-kur'âni ve ashâbü 'l-leyli.*

Ümmetimin en şereflipleri, Kur'an hâfızları ve geceyi ihya edenlerdir.

“Az Konuşmak” Bölümünde Geçen Hadîs-i Şerîfler:

11 - *Men kâne yü'minü billâhi ve 'l-yevmi 'l-âhiri fe 'l-yekul hayran ev liyesmut.*

Allah'a ve ahiret gününe inanan ya hayır söylesin ya da sussun.

12 - *(An ebî Müse 'l-Eş'ariyyi) (radiyallâhu anh) ennehû kâle, kultü yâ rasûlellâhi eyyü 'l-müslimîne efdalu, kâle men selime 'n-nâsü min yedihî ve lisânihî.*

Müslim el-Eş'arî (ra): “Müslümanların en faziletlisi kimdir ya Resulullah?” Peygamber efendimiz (S.A.V.) cevaben: “Elinden ve dilinden kimseye zararı dokunmayandır.” buyurmuşlardır.

13 - *Min husn-i islâmi 'l-mer'i terkühü mâlâ ya 'nîhi.*

Kişinin boş ve faydasız şeyleri terketmesi Müslümanlığının güzelliğindedir.

14 - *Men arafe 'llâhe kelle lisânuhû.*

Allah'ı bilenin dili tutulur.¹⁶¹

“Oruca Devam Etmek” Bölümünde Geçen Hadîs-i Şerîfler:

15 - *Ebû Ümâme'den rivâyet buyurulan, “Eteytü ilâ Rasûlillâhi sallâllâhü aleyhi ve alâ âlihî fe kultü Yâ Rasûlellâhi murnî bi-emrin âhuzuhû anke”. Fekâle aleyhi ve alâ âlihîsselâm: “Aleyke bi's-savmi feinnehû lâ misle lehû.”*

Ebû Ümâme buyurur ki: “Fahr-i âlem efendimiz hazretlerine gittim. Yâ rasûlallâh, bana bir şey emr buyur da ben onu senden ahzetmiş olayım.” Cevâben buyurdular ki: “Sana savm (oruç) emrederim ki ibâdâтта onun misli yoktur.”

16 - *Küllü ameli 'bni Âdeme lehû ille 's-savmü feinnehû lî ve ene eczî bihî.*

¹⁶¹ Bu hadîs-i şerîf Hz. Mevlâna'ya ait bir beyit dipnotta açıklanırken verilmiştir. Veled Çelebi Mesnevi'nin bu beytinin sözü geçen hadîse işaret ettiğini dile getirmiştir. (Mesnevi, V / 2240)

Savmdan mâ'adâ insanın her ameli kendinindir. (İnsanın her yaptığı amel kendinedir. Oruç bunun dışındadır.)

17 - Nefsüke matiyyetüke fe'rfuk bihâ.

Nefsin senin matiyyendir, seni taşır, ona rıfk ile muâmele et. (Nefsin senin bineğindir, ona iyi davran.)

18 - Hazret-i İbn-i Abbâs'tan (ra) mervîdir, bir kimse huzûr-ı risâlet-penâhîde “Ben müddet-i hayâtımda gündüz sâim, gece kâim olarak imrâr-ı zamâna kâdirim” dedikte Hazret-i eşfaku'l-enbiyâ aleyhi ve alâ âlihî ezke't-tehâyâ efendimiz hazretleri: “Sen ona kâdir olamazsın, oruç tut, iftâr et, gece ibâdet et, uyu ve ayda üç gün sâim ol ki (Men câe bi'l-haseneti felehû aşru emsâlihâ) (En'âm, 6/160) âyet-i kerîmesi muktezâsınca her birine on sevap ihsân buyurulur, sıyâm-ı dehre bedel olur” buyurdular. Yine o zât-ı şerîf: “Ben daha ziyâdesine tâkat getiririm” demekle buyurdular ki: “Öyle ise bir gün oruç tut, bir gün iftar et ki bu savm-ı Dâvud'dur ve a'del-i sıyâmdır.” Üçüncü merrede bu zât: “Bundan daha ziyâdesini edâ edebilirim” demesine cevâben Aleyhisselâm efendimiz hazretleri: “Bundan efdali yoktur” buyurmuşlardır.

“Namaza Devam Etmek” Bölümünde Geçen Hadîs-i Şerîfler:

19 - Men erâde en-yetekelleme mea'llâhi fe'l-yekra' el-Kur'âne.

Kim Allah ile konuşmak isterse Kur'an-ı Kerîm okusun.

20 - Esvee'n-nâsi serakatün men yesriku min salâtihi.

İnsanların en fenâ hırsızı namazından sirkat (çalmak, hırsızlık etmek) edenlerdir.

21 - E-fettânün ente yâ Mu'âz

Fitneci misin Yâ Muâz? (Yani halkı ibâdetten mi usandıracaksın?)

22 - Hazret-i Osman bin ebi'l-Âs'tan rivayet: “İzâ ememte kavmen fehiFFE bihim es-salâte.”

Bir kavme imam olduğun vakit onlara namazı hafifçe kıldır.

23 - Bir şahıs Fahr-i Âlem efendimiz hazretlerine: “gece kalkamıyorum” demiş, “gündüz isyân işleme” buyurmuşlar.

“Şehveti Terk Etmek” Bölümünde Geçen Hadîs-i Şerîfler:

24 - *Ni ‘me’l-mâlû’s-sâlihu li’r-raculi’s-sâlihi.*

Mâl-ı tâhir, racül-i pâkdile ne kadar münâsiptir. (Sâlih kişilerin sahip oldukları mal ne güzeldir.)

“Halkın Eziyet ve Cefasına Katlanmak” Bölümünde Geçen Hadîs-i Şerîfler:

25 - *Fahr-i âlem efendimiz hazretlerine “îmân”dan suâl olundukta “sabır ve semâhattir”*(yumuşaklık, cömertlik) *buyurmuşlardır.*

26 - *An ebû Saîdi’l-Hudriyyi ve ebû Hüreyre (ra) ani’n-nebiyyi sallâllâhü aleyhi ve selleme mâ yusîbu’l-müslime min nesabin velâ vesabin velâ hemmin velâ huznin velâ ezen velâ gammin hatte’ş-şevketi yeşâkühâ illâ hatta’llâhu bihâ min hatâyâhu.*

Bir mü’min gördüğü ezâ ve cefâdan nâşî furû-mânde olsa ve maraz ü havf ü hüzn ü ezâ vü gama giriftâr olsa hattâ bir diken bile batsa Cenâb-ı Allah o gördüğü zahmete mukâbil onun hatâyâsından birini afv ü mahv eyler. (Bir mü’min, karşılaştığı eziyetlerden üzüntü duysa ya da hastalık, korku ve kedere uğrasa, hatta vücuduna bir diken batsa bile Cenâb-ı Allah o kulun karşılaştığı zahmete karşılık onun günahlarından birini affeder.)

27 - *İnne a’zme’l-cezâi me’a azmi’l-belâi, ve innellâhe teâlâ izâ ehabbe kavmen ibtelâhüm femen radiye felehu’r-ridâ ve men sehita felehû’s-sahtu ravâhu’t-Tirmiziyyü ve kâle hadîsün hasenün.*

Mükâfât-ı ilâhiyyenin büyüklüğü insanın gördüğü belâ miktarıncadır ve Hazret-i Hak bir kavme muhabbet buyurursa onları mübtelâ eder ve ibtilâyâ râzı olan mazhar-ı rızâ-yı rabbânî olur ve gazabnâk olan sezâvâr-ı kahr-ı Yezdânî olur. (İlahî ödülün büyüklüğü, insanın karşılaştığı sıkıntılarla orantılıdır. Cenâb-ı Hakk bir toplumu severse onları sıkıntılarla karşılaştırır. İçlerinde bunları güzellikle karşılayanlar O’nun rızasına ulaşır, aksi davranış sergileyenler ise Allah’ın kahrıyla karşılaşır.)

28 - *Mervîdir ki “Fenâlık işleyen kimse ‘ameline münâsip mucâzâta giriftâr olur” meal-i şerîfinde olan “men ya’mel sûen yücze bihî” âyet-i kerîmesinin nüzûlünde Hazret-i Ebû Bekri’s-Siddîk (ra) efendimiz, Cenâb-ı fahr-i âlem sallâllâhu aleyhi ve alâ âlihî ve sellem efendimiz hazretlerine: “Yâ rasûlallâh bu âyet-i kerîme nüzûlünden sonra havf ü gamdan halâs bulmak ve emîn ü şâdân olmak mümkün müdür” dedikte “Gafera’llâhu leke Yâ*

Ebâbekr. Sen hastalanmaz mısın ve bir zahmet ve ezâya giriftâr olmaz mısın ve bazen hazîn bulunmaz mısın” buyurup “Neam yâ Rasûlellâh” cevâbını alınca “İşte sizin ‘müslimînin’ kendisiyle mücâzât olunacağınız bu misilli şeylerdir” buyurmuşlardır. (“Kim bir kötülük işlerse cezasını bulur” âyeti indiğinde Hz. Ebubekir: “Ya Resulallah! Bu âyet indikten sonra korku ve gamdan kurtulup emîn ve mutlu olabilmek mümkün müdür?” “Allah seni bağışlasın Ya Ebubekir! Sen hiç hastalanıp eza çekmez misin?” “Evet, Ya Resulallah.” “İşte siz Müslümanların ceza olarak karşılaşacağı bu gibi şeylerdir.”)

“ Sefihlerle Düşüp Kalkmamak” Bölümünde Geçen Hadîs-i Şerîfler:

29 - *El-mer’ü alâ dîni halîlihî fe’l-yenzur imreün men yuhâli.*

İnsan dostunun meslek-i mezhebine ittibâ’ eder. Kendisinin hangi mesleğe zâhib olduğunu bilmek isteyen kimse dostuna nazar eylesin ki onunla mesleği takdîr edilir.(Kişi dostunun dini üzeredir. Öyleyse her biriniz kiminle arkadaşlık ettiğine dikkat etsin.)

“İnsanların Hayırlısı İnsanlara Faydası Olandır”

Bölümünde Geçen Hadîs-i Şerîfler:

30 - *Hayru’n-nâsi men yenfe’u’n-nâs ve şerru’n-nâsi men yedurru’n-nâs.*

İnsanların en hayırlısı insanlara menfaat-bahş olandır en şerri dahi îrâs-ı mazarrat eyleyendir. (İnsanların en hayırlısı insanlara faydası dokunan, en şerlisi de insanlara zarar verendir.

31 - *Ni’me’l-avnü alâ takva’llâhi el-mâl.*

Mal, takvâ-yı ilâhîye ne güzel muâvindir. (Servet, Allah’a muttakî olmakta ne güzel yardımcıdır.)

32 - *Men meşâ fî avni ahîhi ve menfaatihî felehû sevâbü’l-mücâhidîne fî sebîlillâhi.*

Bir kimse mü’min karındaşının muâveneti ve intifâi husûsunda sa’y ederse fî sebîlillâh cihâd edenlerin ecr ü sevâbına nâil olur. (Mü’min kardeşinin yardım ve yararını gözeten kişi, Allah yolunda cihat etmiş gibi sevap kazanır.)

33 - *El-halku küllühüm ‘iyâllullâhi fehabbu halkihî ileyhi enfeuhüm li- ‘iyâlihî.*

Halkın kâffesi Allah Teâlâ hazretlerinin iyâlidir yani emr-i teayyüş ve idâreleri husûsunda cenâb-ı rezzâk teâlâ ve tekaddes hazretlerine müftekirırlar ve cenâb-ı Hakk'ın en sevgili kulu ehl ü iyâline en ziyâde menfaat-bahş olandır. (Bütün yaratılmışlar Allah'ın koruması altındadır. Yaratılmışların en hayırlısı korunanlara yararlı olandır.)

34 - İnne'llâhe 'inde akvâmin ni'amen yukırruhâ 'indehüm mâdâmû fî havâici 'n-nâsi mâ lem yemüllû feizâ mellev nekalehe'llâhü ilâ gayrihim.

Cenâb-ı Rabbül âlemînın bazı kulları yanında mahfûz ni'metleri vardır. Oların nâsın havâicini tesviye eylemekten usanmadıkça o ni'meti onların yanında ibkâ buyurur. Usandıkları vakit Cenâb-ı Rabbül âlemîn o ni'met-i mevdû'ayı başka kullarına nakleyley ve o ni'metin havâyic-i nâsa sarf olunmasına başka kulunu me'mûr eder.(Şüphe yok ki Allah Teâlâ bazı toplumlara nimetler verir. Onlar insanların ihtiyaçlarını karşıladıkça ve bıkkınlık göstermedikçe bu nimetlerini vermeyi sürdürür. Eğer bıkkınlık gösterecek olurlarsa Allah o nimetleri başka toplumlara verir.)

35 - Ve an ibni Omerin radiyallâhu anhumâ ennehû kâle kîle yâ rasûlallâhi feeyyü'l-a'mâli efdalü kîle idhâlû's-sürûri ale'l-mü'mini kîle ve mâ surûrü'l-mü'mini kîle işbâu cev'atin ve tenfisü kürbetihî ve kazâü diyetin v e m en m eşâ m ea e hîhi f î h âcetin k âne l isiyâmi ş ehrin v e i'tikâfihi v e m en m eşâ m ea m azlûmin v e y u'înuhû s ebbete'llâhu kademehû yevmehû tezûlü'l-akdâmu el-hadîs.

Hazreti Abdullah ibni Ömer'den mervîdir ki Fahr-i âlem efendimize suâl olundu: "Yâ Resûlallâh! İnsanlardan hangisini ziyâde seversiniz?" "İnsanlara en ziyâde menfaat-bahş olan kimseleri," buyurdular. Yine, "Yâ Resûlallâh! Hangi amel efdaldır?" denildi, "Bir mü'mini tesrîr eylemek." cevâbını verip, "Mü'minin mesrûriyyeti neden ibârettir?" denildikte, "Karnını doyurmak, gamını meserrete tahvîl etmek, borcunu edâ etmektir, mü'min kardeşinin bir işi için sa'y eden kimse i'tikâfiyla beraber bir ay oruç tutmuş gibidir. Bir mazlûma muâvenet zımnında ona muvâfakat eden kimseyi Cenâb-ı Hak halkın lağzîde-pây-i dehşet olduğu bir günde sâbit-kadem kılar." buyurmuşlardır. (Hz. Ömer'den rivayet: "Ey Allah'ın Resülü! İnsanlardan kimi daha çok seversiniz?" "İnsanlara en çok hayrı dokunanı." "Ey Allah'ın Resülü! Amellerin en hayırlısı hangisidir?" "Mü'mine mutluluk verecek olanıdır." "Bir mü'min nasıl mutlu edilir?" sorusuna, "Açlığı giderilerek, sıkıntısı giderilerek, borcu ödenerek. Kim mü'min kardeşinin ihtiyacını gidermek için uğraşırsa itikâfiyla beraber bir aylık oruç tutmuş gibi sevap kazanır. Kim mazlumun yanında yer alarak ona yardımcı olursa, Allah ayakların kaydığı kıyamet gününde o kimsenin ayağını sabit kılar.")

36 - *Ve an Âişe radiyallâhu anhâ ennehâ kâlet Kâle Rasûlullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem Men edhale alâ ehl-i beytin mine'l-müslimîne sürûran lem-yerda'llâhu lehû sürûran dûne'l-cenneti.*

Müslimînden birinin hânesine ilkâ-i sürûr eden kimseye mükâfâten Cenâb-ı Hak o kimseyi ehl-i cennet eylemekten başka bir şey ile tesrîr eylemeyi istemez. (Âişe (ra) Peygamber efendimiz'in (S. A. V.) şöyle buyurdıklarını rivayet eder: "Her kim Müslümanlardan birinin evine mutluluk katarsa, Allah o kimsenin cennet dışında bir mutluluğuna razı olmaz.")

37 - *Efdalü's-sadekati en tu'îne bicâhike men lâ câhe leh.*

Sadakanın efdali mansıbınla ehl-i mansıb olmayanlara muâvenet eylemendir. (Sadakanın en değerlisi, imkânını kullanarak, imkanı olmayan kimseye yardım etmektir.)

38 - *Hazreti Abdullah bin Abbâs'dan mervîdir: huzûr-ı peygamberîye birkaç kişi gelip dediler: "Yâ Resûlallâh, falan kimse gündüz sâim, gece kâim ve dâimâ ezkâr ile meşguldür".* Peygamberimiz buyurdular: "Sizlerden hanginiz yiyeceğini içeceğini tedârik edebilir?" Onlar da cevâben "hepimiz" deyince "Hepiniz ondan hayırlısınız" buyurmuşlardır.

39 - *Ensârdan biri huzûr-ı peygamberîye gelip: "Yâ Resûlallâh evimden geliyorum, fakat kâffeten aç oldukları cihetle boş boş avdetim muhâldir" deyip Cenâb-ı eşfaku'l-enbiyâ aleyhisselâm efendimizin "Hiçbir şeyin yok mu?" suâline de "Hayır" diye mukâbele eyledikte ona iki dirhem i'tâ ile "git, bunun biriyle yiyecek, diğeriyle de balta al, odun kes, sat." buyurdular. Bu zât on beş gün kadar görünmedi. Bir gün yine huzûr-ı Risâlet-penâhîye gelip "Emr-i peygamberînin vechile hareket eylediğimden nâşî Cenâb-ı Hak beni mes'ûd etti. On dirhem kazandım. Beşi ile ehl-i beytimin nafakasını diğeriyle kisvesini tedârik eyledim." deyince ol Şâh-ı dîn-i hikmet-güzîn buyurdular: "İşte bu yolda hareket senin hakkında tese'ülden iyidir." (Ensardan bir kişi Peygamber efendimiz'in (S.A.V.) huzuruna gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Evimden geliyorum, fakat ailem aç oldukları için eli boş dönmem uygun değildir." Peygamberimiz: "Hiçbir şeyin yok mu?" diye sordu, o kişi "hayır" dedi. Peygamberimiz o kişiye iki dirhem verdi. "Haydi, git bunun biriyle yiyecek al, öbürüyle de bir balta alıp odun kes, sat." dedi. O kişi on beş gün kadar sonra huzura gelip "emrinize uygun davrandığım için Allah beni mutlu kıldı. On dirhem kazandım. Beşi ile ailemin yiyeceğini, diğer beşi ile de giysilerini temin ettim." dedi. Peygamber efendimiz (S.A.V.): "Böyle yapman senin hakkında dilencilik yapmandan daha hayırlıdır." dediler.)*

40 - *Ve hayru'l-kelâmi mâ kalle ve delle.*

Sözün hayırlısı az olduğu halde maksatları ifade edendir.

2. 4. Hayru'l-Kelâm'da Geçen Kelâm-ı Kibârlar

Veled Çelebi *Hayru'l-Kelâm*'ı kaleme alırken kavramları derinlemesine inceleyip çeşitli örneklerle mevzuyu güçlendirmiştir. Bu örneklendirmeleri yaparken büyüklerin sözlerine yer vermesi şüphe getirmeyen bir gerçektir. Çok kez başvurduğu atasözleri, sûfi büyüklerinin sözleri, Peygamber efendimiz'in (S.A.V.) ashabından rivayetler, Arap ve Fars dilinin önde gelen isimleri *Hayru'l-Kelâm*'da yerini almıştır. Eserde yer alan kelâm-ı kibârlardan açıklaması Veled Çelebi tarafından yapılanlar burada o tercüme *italik* olarak verilmiş, izah gerektiren yerlerde günümüz tercümelerine bakılarak sadeleştirme yapılmıştır. Bu bölümde Hz. Ali (Kerremallahu-Vechehu) efendimizden, sahabelerden, Hz. Mevlâna'dan, Şeyh Sadî-î Şîrâzî'den, Hâfız-ı Şîrâzî'den, Muhyiddin-i Arabî'den ve birçok âriflerin sözlerinden beyitler, kıtalar, rubailer, gazeller yer almaktadır.

“Mukaddime” Bölümünde Geçen Kelâm-ı Kibârlar

1 - *Ra'sü'l-hikmeti mehâfetullâhi.*

Hikmetin başı Allah korkusudur.

“Allah'tan Korkmak” Bölümünde Geçen Kelâm-ı Kibârlar

2 - *Bî-edeb hâzır zi-gâib hoşterest*

*Halka gerçi kej buved ney ber-derest.*¹⁶²

Bâb-ı rahmet-i ilâhiyyeden dûr olmayan mücrim, dûr olan edepsizden iyidir. Halka eğri bile olsa yine kapının müteallâkâtından değil midir?

Huzurda bulunan bîedep kişi, huzurda bulunmayan daha hoştur. Halka da eğridir ama nihayet kapıda değil mi?

3 - *Rahmeteş râ behâ nemî-cûyed*

Belki û râ behâne mî-cûyed.

Allah, rahmetine bir karşılık istemez, rahmetine ulaştırmak için bahaneler ister.

¹⁶² Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî*, çev. Veled Çelebi İzbudak, C. II, b. 1360.

4 - *Hâzâ kalbî fetişûhu fein vecedüm fihi gayra 'llâhi fenbisûhu.* (Sûfiyyeden biri)

İşte kalbim, teftiş ediniz. Eğer Allah'tan gayrıyı bulabilirsiniz o kalbi çıkarıp atınız

“Az Yemek” Bölümünde Geçen Kelâm-ı Kibârlar

5 - *Behr-i lokme geşte lokmânî grev*

*Vakt-i lokmânest ey lokme berev.*¹⁶³

Lokman lokmaya mukayyed oldu (Îrâd-ı hikmetten geri kaldı) şimdi Lokman'ın lüzûmu sırasıdır, ey lokma, sen git.

Lokma için bir Lokman, rehin oldu. Şimdi Lokman'ın sırası; ey lokma, sen çekil!

6 - *Ey merd semâ'-ı mi'de râ hâlî dâr*

Zîrâ çu tehîst ney koned nâle vu zâr

Çun por kerdî şikem zi-levs besyâr

Hâlî mâni zi-dilber u dest u kenâr

*Ey ehl-i semâ', mideyi hâlî tut zîrâ ney boş olduğu için sadâ veriyor, eğer karnını birçok yemekten doldurursan şahid-i maârif ve fuyûz-i rabbânîyi der-âgûş eylemekten mahrum kalırsın.*¹⁶⁴

Ey sema adamı mideni boş tut! Çünkü ney ancak içi boş olunca inler. Karnını çok doldurursan pislik çok olur. O zaman dilberin öpücüklerinden okşayışlarından uzak kalırsın...¹⁶⁵

7 - *Efkârı batn u fercine münhasır olan behâyimden ma'dûddur* (Kelile ve Dimne'den)

Düşüncesi mide ve uçkuruna bağlı olan, hayvanlardan sayılır.

8 - *Doyuncaya kadar yiyen kimsenin kalbine perde çekilir. Umûr-ı uhreviyyesini düşünemez, tehzîb-i kirdâr u refât edemez, gözüne uyku gelir. Bedenini izrâr etmiş olur. Cismine keşl âriz olur, mesâlih-i dîniyye ve dünyeviyyesini yoluna koyamaz.* (Yahyâ bin Mu'âz-ı Râzî)

¹⁶³ Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *age.*, C. I, b. 1961.

¹⁶⁴ *Risâle-i Sipehsâlâr*'da Semâ bölümünde de bu rubaiye rastlanılmıştır.

bk. Sipehsalar Mecdeddîn Ferîdun, *Risâle-i Sipehsâlâr*, haz. Mustafa Çıpan, İstanbul, 2019, s. 154.

¹⁶⁵ Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *Mevlâna'nın rubailerini I*, çev. M. Nuri Gençosman, İstanbul, 1974 s. 132; *Divân-ı Şems*, Rubai:882

Doyuncaya kadar yiyen kişinin kalbine perde çekilir. Ahiret işlerini düşünemez, davranışlarını düzeltemez, gözüne uyku gelir, vücuduna zarar vermiş olur, bedenine tembellik çöker, din ve dünya yararlılıklarını gerçekleştiremez.

9 - *Bışr-i Hâfi*'ye "gusl-i cum'a"yı sormuşlar. "Karnını gusl eyle, kalbini mâ-siva'llahtan tathîr et, gusl-i cum'aya hâcet kalmaz." buyurmuşlardır.

10 - *Karnını hazîne-i şeytan kılma ki istediğini doldurmasın.* (Ekâbirden biri)

11 - *Yusuf Aleyhisselâm'a:* "Bunca hazâine mâlik olduğun halde niçin karnını doyurmazsın" demişler, "karnımı doyurursam açları unutturum" buyurmuş.

12 - *Ger gul-şeker horî be-tekelluf ziyân koned*

Ver nân-ı hoşk dîr horî gul-şeker buved (Şeyh Sadî-i Şirazi)

İştihâsız gülbeşeker yersen mazarrat verir.

Kuru ekmeği geç yersen gülbeşeker yerine geçer.

Gülbeşekeri zoraki yesen zarar verir; fakat acıkıp da yediğin kuru ekmek gülbeşeker yerine geçer.¹⁶⁶

13 - *Hazret-i Lokman dahi oğluna "en güzel yemeği ye ve en mükemmel yatağa yat" demekle az yiyip çok yürümeyi remzen anlatmıştır. Ve yine "ağdiyede perhiz eden edviyeye muhtâc olmaz" demiştir.*

14 - *Kül kalîlen te'îş tavîlen (az ye ki çok yaşayasın).* (Arap atasözü)

15 - *Cenâb-ı risâlet-penâh efendimizin hâne-i saâdetlerinde iki türlü yemek bulunursa elbette birini fukarâya tasadduk buyururlardı.* (Hz. Ömer)

16 - *Aklil taâmen tahmid menâmen (az ye, rahat uyu).* (Arap atasözü)

17 - *Bir hakîme "hangi taâm iyidir?" demişler, "açlık" cevâbını vermiş.*

18 - *Perhîzine dikkat eden mehâsin-i ahlâkına dikkat etmiş olur.*

19 - *İzâ târati'l-usfûru târe fuâduhû Ve leysün hadîdü'n-nâbi inde's-serâidi*

Bir yerden ansızın bir serçe uçsa korkusundan akli başından gider fakat önüne tirid sahanı gelince pençe-i âhenîne sahip bir gazanfer-i ejder-savlet kesilir.

¹⁶⁶ Şeyh Sadî-i Şirâzî, *Bostan ve Gülistan*, çev. Kilisli Rıfat Bilge, İstanbul, 1980 s. 408.

20 - Ümerâ-yi Emeviyye'den Müslim bin Abdilmelik Kayser-i Rûm'a: "Sizde hangi âdemi ahmak sayarlar?" demiş, şu cevâbı almış: "eline geçeni karnına dolduran şahsı!".

21 - Bukrat'a: "Pek az yiyorsun, sebebi nedir?" demişler, "ben yaşamak için yerim, başkaları yemek için yaşarlar" cevâbını vermiş.

22 - *Hordenet ez-berây-i zîsten est*

Zîsten ez-berây-i horden nîst (Şeyh Sadî-i Şirazi)

Yemek: yaşamak ve Allah'ın nimetlerini şükür ile anmak içindir. Hâlbuki sen sanıyorsun ki yaşamak yemek içindir.¹⁶⁷

23 - *El-batnetü tüzhibu 'lfatnete* (Hz. Ali)

Çok yemek anlayışı yok eder.

"Az Uyumak" Bölümünde Geçen Kelâm-ı Kibârlar

24 - *Hâb-ı nûşîn-i bâmdâd-ı rahîl*

Bâz-dâred piyâde râ zi-sebîl (Şeyh Sadî-i Şirazi)

*Göç sabahının tatlı uykusu zavallı piyâdeyi yoldan alıkoyar.*¹⁶⁸

25 - *Ümem-i sâlifenin sebab-i helâk ve inkırâzı kesret-i taâm ve menâm ve kelâmdır.*

Geçmiş ümmetlerin helak olup son bulmalarının sebebi, çok yemeleri, çok uyumaları ve çok konuşmalarıdır.

26 - *Îzâ kesüra 't-taâmu fe 'hazzirûnî*

Feinne 'l-kalbe yüfsidühü 't-taâmu

Îzâ kesüra 'l-keîamu fe 'sekkitûnî

Feinne 'd-dîne yehdimühü 'l-keîamu

Îzâ kesüra 'l-menâmu fe 'nebbihûlî

Feinne 'l-umre yenkusuhu 'l-menâmu

Îzâ kesüra 'l-meşîbu fe 'harrikûnî

Feinne 'ş-şeybe yetbeuhu 'l-himâmu

¹⁶⁷Şeyh Sadî-i Şirâzî, *Bostan ve Gülistan*, çev. Kilisli Rıfat Bilge, İstanbul, 1980 s.406.

¹⁶⁸Şirâzî, *age .*, s. 313-314

Çok yemek yediğim vakit beni tahzîr ediniz zîrâ taâm kalbi ifsâd eder. Çok söylediğim vakit beni iskât ediniz zîrâ kesret-i kelâm bünyân-ı dîni karîn-i inhidâm eyler. Çok uyuduğum vakit uyandırınız zîrâ uyku ömrü eksiltir. Çok ihtiyar olduğum vakit beni ikâz ediniz zîrâ onun akabinden ölüm hâzırır.

“Az Konuşmak” Bölümünde Geçen Kelâm-ı Kibârlar

27 - *Mâ râ çe ezân kıssa ki gâv âmed u har reft*

Hîn vakt-i azîz est ezân arbede bâzâ

Öküz gelmiş, eşek gitmiş; bu masaldan bize ne? Hadi, dön geri, o kavgayı bırak, gel buraya, ne güzel zaman.¹⁶⁹

28 - *Bir mahalde söz söyleyip söylememek müsâvî olsa ihtiyâr-ı sükût etmelidir zira belki bazı efkâr îrâd ederken lâkırdı arasında mütekellimi ızrâr edecek bir söz zuhûr edebilir.*

29 - *Eger bînem ki nâ-bînâ vu çâhest*

Eger hâmûş beşînem gunâhest (Şeyh Sadî-î Şîrâzî)

Eğer görsem ki bir âmâ yolda gidiyor, önünde bir kuyu var, o zaman susarsam günah işlemiş olurum.¹⁷⁰

30 - *Du çîz teyre-i aklest dem furû besten*

Be-vakt-i goften u goften be-vakt-i hâmûş (Şeyh Sadî-î Şîrâzî)

İki şey akıl hafifliğine delâlet eder: söyleyecek yerde susmak, susacak yerde söylemek.¹⁷¹

31 - *Mâ in nedimtü alâ sükûtî merraten*

Ve lekad nedimtü ale 'l-kelebi mirâren

Bir kere olsun sustuğuma nâdim olmadım fakat söylediğime pişman olduğum pek çok vâki' olmuştur.

32 - *Kıh kâle 'ammâ yefra 'u fedâke*

Zararı kendine dokunacak sözden dilini koru.

¹⁶⁹ Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *Divan-ı Kebîr*, çev. Abdülbâki Gölpınarlı, C. VII, s. 73; *Divân-ı Şems*, Gazel:98

¹⁷⁰ Şîrâzî, *age.*, s. 363.

¹⁷¹ Şîrâzî, *age.*, s. 315.

33 - *Kelâm ilaç gibidir, azı nâfi ‘ çoğu muzırdır (Amr bin el-Âs)*

34 - *İsrâfu zi 'l-itnâbi fi 'l-makâl*

Edarru min isrâfihî fi 'l-mâl

Sözün itnâb ile isrâfi malın isrâfından daha muzırdır. (Sözün uzatılarak israf edilmesi, malım israf edilmesinden daha zararlıdır.)

35 - *Her ki râ esrâr-ı kâr âmûhtend*

Muhr kerdend u dehâneş dûhtend.

Her kime esrâr-ı hakîkati öğrettirlerse ağzını diktiler ve mühür vurdular.

İşin sırlarını kime öğretirlerse ağzını mühürlerler, dikerler.¹⁷²

“Oruca Devam Etmek” Bölümünde Geçen Kelâm-ı Kibârlar

36 - *Savm lügatte rif‘at manasına da gelir. Nitekim şems zevâle teâlî eylediği vakit “sâme'n-nehâr” derler. Derece-i savm sâir ibâdâtтан irfa‘ olduğu için bu nâm ile tevsîm buyurulmuştur. (İbn Arabî, Futûhat)*

Oruç yükselmek demektir. “Same en-nehar” gündüz yükseldi denilir. Oruç diğer bütün ibadetlerden daha yüksek olduğundan irfa (savm) diye isimlendirildi.¹⁷³

37 - *İbâdet, sıfât-ı ilâhiyyeden bir sıfata mazhar olunca onun cezâsı(karşılığı) zâtu'llâhtır. (Tâlib-i Mekkî hazretleri)*

38 - *Tecû 'u terânî, tecerredü teslî*

Perhîz eyle ki beni göresin, mâsivâdan tecerrüt et ki bana vâsıl olasın.

39 - *Âmed şehri-i sıyâm sancak-i sultân resîd*

Dest be-dâr ez-taâm mâide-i cân resîd

Oruç ayı geldi, padişahın sancağı erişti

Çek elini yemekten, can sofrası, can gıdası geldi.¹⁷⁴

40 - *Ber-bend dehân ez-nân kâmed şukr-i rûze*

¹⁷² Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî*, çev. Veled Çelebi İzbudak, C. V, b. 2240.

¹⁷³ İbn Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*, çev. Ekrem Demirli, c.V, İstanbul, 2015, s.35.

¹⁷⁴ Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *Divân-ı Kebîr*, çev. Abdülbâki Gölpınarlı, C. IV, s. 336; *Divân-ı Şems*, Gazel: 892.

Dîdî huner-i horden binger huner-i rûze

Ekmeğe karşı yum ağzını, şeker gibi oruç geldi çattı.

Yiyip içmenin hünerini gördün, bir de orucun hünerini seyret.¹⁷⁵

“Namaza Devam Etmek” Bölümünde Geçen Kelâm-ı Kibârlar:

41 - Kâimü'l-leyli ve sâimü'n-nehâr.

Geceyi ibâdet ve gündüzü savmla imrâr eder.

42 - Muhibb-i sâdik elbette ale'ddevâm mahbûbunun müşâhede-i cemâlini ve ona münâcât ve niyâzda bulunmasını arzû eyler. (İbn Arabî, Futûhat)

Seven kişi, sürekli sevdiğini görmek ve onunla konuşmak ister ve bunu arzular. Sevgilisi “haydin namaza, namaz başladı” diyerek kendisini konuşmaya çağırdığında ise, zorunlu olarak onunla konuşmak ve Onu görmekten haz almak için çağrıldığı işe koşar.¹⁷⁶

43 - Ta'sil ilâhe ve ente tuzhiru hubbehû

Hâzâ muhâlûn fi'l-fi'âli bedî'un

Lev kâne hubbûke sâdikan le-eta'tehû

İnne'l-muhibbe limen yuhibbu mutî'un

Hem Allah'a isyan edersin hem de izhâr-ı muhabbet eylersin. Bu hâl ef'âl-i acibeden bir emr-i muhâldir eğer muhabbetin sâdik olaydı itâat eylemekliğin lâzımdı zîrâ âşık ma'sûkuna mutî'dir.

44 - Bende hemân bih ki zi-taksîr-i hîş

Ozr be-dergâh-ı Hodây âvered

Ver ne sezâvâr-ı Hodâvendîş

Kes netevâned ki be-cây âvered (Şeyh Sadî-î Şirâzî)

Bende hemân taksîrinden dolayı dergâh-ı ilâhîye arz-ı i'tizâr eylemelidir yoksa zât-ı ecell-i a'lâsına lâyık tâatı kimse îfâ edemez.

Kul için iyisi odur ki Allah'a karşı kusurunu bile, özür dileyebilir. Yoksa Cenabı Hakkın ilâhiyetine lâyık kulluğu kimse yapamaz.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, a.g.e., C. II, s. 183; *Divân-ı Şems*, Gazel: 2307.

¹⁷⁶ İbn Arabî, a.g.e., c.III, s.392.

45 - *Hâfızâ mey hor vu rindî kon u hoş bâş velî*

Dâm-ı tezvîr mekon çun digerân Kur'ân râ (Şeyh Sadî-î Şîrâzî)

Hafız, şarap iç, çapkınlık et, serbest ol, fakat diğerleri gibi Kur'ân'ı âlet-i tezvîr etme.

Hâfız, şarap iç, rintlikte bulun, hoş ol. Fakat başkaları gibi Kur'an'ı tezvîr tuzağı yapma!¹⁷⁸

46 - *Şîr-i peşmîn ez-berây-i ked konend,*

Bû-Müseylem râ lakab Ahmed konend.

Harf-i dervîşân bedozded merd-i dîn,

Tâ behâned der selîmî zân fusûn (Mesnevi)

Dilenmek için yünden aslan yaparlar, (yol aslanlarının şekline bürünür, onlar gibi görünürler), Ebu Museylim'e Ahmet lâkabı verirler.¹⁷⁹

Aşağılık kişi, dervişlerin sözlerini, bir selim kalpli kişiye afsun okumak, onu afsunlamak için çalar.¹⁸⁰

47 - *Zâhid-i pâk bâş u atlas pûş. Kezâ: Dervîş-sıfat bâş u kulâh-ı nesrî dâr.* (Şeyh Sadî-î Şîrâzî)

Temiz zahit ol da atlas giyin. Allahın emrettiği yolda yürü de ne istersen giyin, istersen başına tac giy.¹⁸¹

48- *Beyaz elbise giyiniz mehtâbda melâike gibi namaz kılan kimseden daha güzel manzara-i rûhânî olur mu?*(Ebû Safvân bin 'Avâne)

49 - *Bir zât kırk sabah ibâdeti i 'tiyâd ederse cenâb-ı Hak o kimsenin kalbinden yenâbî-i hikmetini*(hikmet pınarlarını) *lisânına cereyân ettirir.* (Yûsuf ibn-i İsbât)

50 - *Ey fakîh ez-behr-i Allah ilm-i ışk âmûz tû*

¹⁷⁷ Şîrâzî, *age.*, s. 309.

¹⁷⁸ Hâfız-ı Şîrâzî, *Hafız Divanı*, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, 1992, s. 7.

¹⁷⁹ Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî*, çev. Veled Çelebi İzbudak, C. I, b. 321.

Veled Çelebi Hayru'l-Kelâm'da bu beyitler için şunları demiştir: "yalnız kisve-i ehlullâha bürünüp ve evliyâ-yı kirâmın âlem-i istiğrâkta ve makâm-ı visâlde söyledikleri nutkları kendi makamlarına nispet ederek ibâdâta ihmâl ve fakat lisânen iddiâ-yı aşk u kerâmet eden ve hayli kimsenin de maddî ve ma'nevî yolunu vuran islâmiyete muzır âdemlerdir. Hâlbuki kemâl tâc u abâ ile değil, libâs-ı takvâ iledir."

¹⁸⁰ Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *age.*, C. I, b. 319.

¹⁸¹ Şeyh Sadî-î Şîrâzî, *Bostan ve Gülistan*, çev. Kılıslı Rıfat Bilge, İstanbul, 1980 s. 369-370.

Ver ne ba'd ez-merg hall u hurmet u icâb kû

A fakih, Allah için olsun, aşk bilgisini öğren; çünkü ölümden sonra nerde helâl-haram bahsi, ne gezer şu şöyle gerektir, bu böyle, şu caizdir, bu değil sözü?¹⁸²

“Şehveti Terk Etmek” Bölümünde Geçen Kelâm-ı Kibârlar:

51 - Çîst dünyâ ez-Hodâ gâfil buden

Ney kumâş u nukre vu ferzend u zen

Dünya nedir? Allah'tan gâfil olmaktır. Yoksa kumaş, para, oğul, karı dünya değildir.¹⁸³

52 - Cenâb-ı pîr efendimiz Mesnevî-i şerîfde sâhib-i yesâr olduğu halde yine mâil-i dünyâ olmayanları deniz üzerinde ağzı kapalı bir testiye teşbîh eylemiştir.¹⁸⁴

53 - Dünya ile ahiret terâzû gözleri gibidir. Biri ne kadar ağırlaşırsa öbürü o kadar hafif olur. (Muhammed bin Sevke)

54 - Dünya ile ahiret bir adamın iki haremi gibidir. Birini ne kadar hoşnut ederse öbürü o rütbe gazabnâk olur.

Dünya ile ahiret bir adamın iki hanımı gibidir. Birini ne kadar mutlu ederse, ötekini o kadar öfkelenmiştir olur.

55 - İzâ âşe'l-fetâ sittîne âmen

Fenisfu'l-ömri'l-muhikki'l-leyâlî

Ve nisfu'n-nisfi yezhebu leyse yedrî

Li-ğafletihî yemînen an şimâlin

Ve nisfu'n-nisfi âmâlün ve hırsun

Ve şuğlün bi'l-mekâsibi ve'l-abâli

Ve bâki'l-umri eskâmün ve şeybün

Ve hemmün bi'rtihâlin ve'ntikâlin

¹⁸² Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *Divan-ı Kebîr*, çev. Abdülbâki Gölpınarlı, C. IV, s. 79; *Divân-ı Şems*, Gazel: 2205.

¹⁸³ Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî*, çev. Veled Çelebi İzbudak, C. I, b. 983.

¹⁸⁴ Veled Çelebi bu mesnevî beytine atıfta bulunmuş, eserinde yer vermemiştir. Bahsi geçen beyit şu şekildedir: Ağzı kapalı testi, içi hava ile dolu olduğundan derin ve uçsuz bucaksız su üstünde yüzüp gitti. İşte yoksulluk havası oldukça insan, dünya denizine batmaz, o denizin üstünde durur. Bütün bu dünya, onun mülkü olsa bu mülk, gözünde hiçbir şey değildir.

Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *age.*, C. I, b. 987 -989.

Fe-hubbü'l-mer'i tûle'l-umri cehlün

Ve kismetuhû alâ hâze'l-misâli (Hz. Ali Kerremallahu-Vechehu)

İnsan altmış sene yaşasa yarısını geceler mahveder, yarısının yarısı da gafletten nâşi sağını solundan fark etmeyerek geçer, yarısının yarısı da bir takım emeller, hurs ü kesb ü kâr ü iştiğâl-i evlâd ü 'iyâl ile geçer. Bâkî ömrü var ise o da hastalıkla, ihtiyarlıkla ve irtihâl ve intikâl korkusuyla mürûr eder. Artık hâl böyle iken insanın tûl-i ömre heves etmesi cehldir zîrâ ömrün taksîmi bu misâl ü minvâl üzeredir.

56 - Erbâb-ı dünyâ ile benim aramda bir gün var çünkü dünkü günün o da lezzetini unuttu, ben de meşakkatini, yarına ise ne o emniyyet edebilir ne ben. Bu güne gelince, ne olacağını kim bilir. (Ebû Hâzim-i Sûfi)

57 - Mihnü'z-zemâni kesîratün lâ tenkazî

Ve sürûruhâ ye'tike ke'l-a'yâdi (İmâm-ı Şâfiî)

Dünyânın mihnetleri çoktur, bitmez tükenmez sürûru ise sana bayram gibi senede iki defa gelir.

“Halkın Eziyet ve Cefasına Katlanmak” Bölümünde Geçen Kelâm-ı Kibârlar

58 - Bir sözün te'sîrine tâkat getiremeyen birçok söz işitir. (Ahnef bin Kays)

59 - Eğer cez' ü fez' ile me'mûr olsaydık sabrı iltizâm ederdik (Yûnus bin Ubeyd)

Eğer biz panik ve acelelikle emrolunsaydık, sabr etmeye kalkışırđık.

60 - Eyyühe'l-insânü sabran

İnne ba'de'l-usri yüsran

İşrebi's-sabra ve in kâne

Mine's-sabri emerran

Es-sabru evveluhû murrun mezâkatuhû

Lâkin meâhirahû ahlâ mine'l-aseli

Hevvin eleyke feinne külle şedîdetin

İn lem tüşeddihâ aleyke tehevvinün

Ve teyekkan enne'llezî hüve kâinün

Bi'l-kerhi minke ve bi'r-rızâ seyekünü

Sürûru'l-e'âdi in terâke bi-zilletihî

Ve neketehâ teğammümün iz ente sâbirun

Isbır alâ emri 'l-aduvvi

Ve fe inne sabrake kâtiluhû

Ke 'n-nâri te 'külü nefsehâ

În lem tecid mâ te 'külühû

Ey insan, sabret ki bir meşakkati iki meserret ta'kîb eylediği Hazret-i Kur'ân ile mev'ûddur. Binâen aleyh sabırdan gâyet acı bir nev' ottur, dahi acı olsa bile iltizâm-ı sabr eyle ki müstehakk-ı va 'd-i ilâhî olasın. Sabr ibtidâ acıdır ama sonu baldan tatlıdır. (Meşhûr sabr otu da böyle olmakla her ikisine de ta 'rîf-i tâmdır.) Mübtelâ olduğun mesâibe ehemmiyet verip beyhûde kendini dilhûn etme zîrâ her musîbetin –eğer sen i'zâm etmeyip kendini mütesellî edersen- ehemmiyeti sâkıt olur. Şunu iyice bil ki: Kerhen dûçâr olacağın belâ bi'r-rizâ dahi vâki' olacak. Yalnız senin telâş ve izhâr-ı keder ettiğin yanına kalacak ve kazâ-yı ilâhî yerini bulacaktır. A 'dânın sürûru seni zelîl ve perîşân görmekle hâsıl olur. Lâkin sen sâbir olup hiç fütûr göstermezsen onlar gamnâk olurlar. Düşmanın ezâsına sabreyle ki senin sabrın onları helâk eder. Mütezzî eylediği zât fütûr göstermediğinden dolayı a 'dânın kendi kendilerini helâk eylemeleri tıpkı ateşe benzer ki ateş de başka yakacak şey bulamazsa kendi kendisini ifnâ eyler.

Ey insan! Sabırlı ol. Kuşkusuz zorluktan sonra vardır kolaylık. Sabrı yudumlayıp dur. Acı da olsa. Sabrın başı acıdır. Fakat sonu baldan tatlıdır. Her sıkıntıyı büyütme. Büyütmezsen o sıkıntı küçülür. Bilesin ki hoşnutsuzlukla karşıladıkların. Gün gelir mutluluğa dönüşür. Düşmanların huzuru seni üzgün görmelerindendir. Sabırlı olduğunda onlar kedere düşerler. Düşmanın tutumuna karşı sabırlı ol. Senin sabrındır onun katili Kendi kendini yiyip bitiren ateş gibi. Yiyecek başka bir şey bulamadığında.

“ Sefihlerle Düşüp Kalkmamak” Bölümünde Geçen Kelâm-ı Kibârlar:

61- *Sohbet-i sâlih tu râ sâlih kuned*

Sohbet-i tâli' tu râ tâli' kuned

Sâlihın sohbeti seni sâlih ve fâsıkın ülfeti fâsık eyler.

“Sâlih Kimselerle Beraber Olmak” Bölümünde Geçen Kelâm-ı Kibârlar:

62 - *Mürîdân tâlib-i pîrend u pîrân zâhir u peydâ*

Derîğâ teşne-leb hâhîm morden ber-leb-i deryâ

Megû ashâb-ı dil reftend u şehri-i 'ışk şod hâlî

Cihân por Şems-i Tebrîzîst u merdî kû çu Mevlânâ (Baba Kemâl-i Hocendî) ¹⁸⁵

Müritlet pîr ararlar hâl bu ki pîrler zâhir u peydâdır. Hayf ki deryâ kenârında susuz ölmek istiyoruz. Ashâb-ı dil gittiler ve şehri-i aşk hâlî kaldı fikrinde bulunma. Cihân Şems-i Tebrîzî ile mâlîdir hani Mevlânâ gibi bir er ki kemâl-i isti 'dâdından nâşî öyle bir veliyy-i kâmilî ayağına celb eyleye.

Hak âşıkları, erenler gittiler, aşk şehri boş kaldı diye düşünme, dünya Şems-i Tebrîzîlerle doludur amma, Mevlâna gibi bir kişi nerede ki hakikatı görsün. ¹⁸⁶

63 - *Uhrus li-dünyâke keenneke te 'işü ebeden*

Va 'mel li-âhîretike keenneke temûtü ğaden (Ebu'd-Derdâ)

Ebedî yaşayacak gibi dünyân için harâset eyle (her nev' mükâsebe şâmildir) yarın ölecek gibi âhîretin için ibâdet eyle.

“İnsanların Hayırlısı İnsanlara Faydası Olandır”

Bölümünde Geçen Kelâm-ı Kibâr:

64 - *Te 'avvede besta 'l-keffi hattâ lev ennehû*

Erâde inkıyâzan lem tütü 'hü enâmilühü

Hüve 'l-bahru min eyyin '-nevâhî eteytehû

Fe-lüccetühü 'l-ma 'rûfu ve 'l-cüdü sâhiluhû

Ve lev lem yekün fî keffihî gayru rûhihî

Lecâde bihâ felyetteki 'llâhe sâiluhû (Ebû Temmâm)

El açıklığını öyle âdet etmiştir ki eğer kapamak istese parmakları bu emrine itaat etmez. O bir bahrdir ki her ne tarafından gelecek olursak kendisini ihsandan ve sâhilini sehâdan ibâret bulursun. Eğer elinde canından başka bir şey bulunmazsa onu ihsân eder. Artık fart-ı sehâsından kendi kendisine merhamet etmiyor bari sâil-i Allah'tan korksun da böyle cevâd ulvî-nejâdın in 'idâmı gibi azîm bir ziyâa bâdî olmasın.

¹⁸⁵ Kemâl-i Hucendî (ö. 1401), aşk ve tasavvufa dair gazellerinde “Kemâl” mahlasını kullanan Hucendî'nin yaklaşık sekiz bin beyit ihtiva eden bir divanı vardır.

¹⁸⁶ Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *Dîvân-ı Kebîr Seçmeler*, haz. Şefik Can, C. I, s. 10, (önsöz).

El açıklığını öyle içselleştirmiş ki kapatmak istese bile parmakları reddeder. O bir denizdir, hangi kıyısına varsan kendisi iyilik, sahili de cömertliktir. Elinde canından başka bir şey kalmadıysa onu da fedâya hazırdır, karşısındaki Allah'tan korksun.

“Sözlerin Hayırlısı Az Olan ve Maksadı İfade Edendir”

Bölümünde Geçen Kelâm-ı Kibârlar:

65 - *Ser zi-hevâ tâften ez-serverîst*

Terk-i hevâ kuvvet-i peygamberîst

Hevâdan yüz çevirmek, ululuktandır

Hevâ ve hevesi terk etmek, peygamber kuvvetidir.

66 - *Rahm-ü şefaât ey Veled ol rütbe râyegân*

İnsan bakar da sâhib-i isyâna imrenir.

Ey Veled, o karşılıksız, bedelsiz mertebe Allah'ın rahmeti ve şefaati ile, İnsan bakar ve isyan sahibine imrenir.

67 - *Ey birâder bî-nihâyet dergêhîst*

Tâ her âncâ mîresî billâh meîst (Mesnevi)

*Ey birâder menâzil-i sülûkün nihâyeti yoktur onun için hangi menzile erişersen durup eğlenme.*¹⁸⁷

68 - *Ney galat goftem ki nâib bâ-menûb*

Ger du pindârî kabîh âmed ne hûb (Mesnevi)

Hayır yanıldım nâib ile onu kâim-makâm eden ikisi de birdir eğer iki zannı ederse çirkin addolunur güzel değil.

Hayır, yanlış söyledim. Vekil ile vekil edeni iki sanırsan (bu) hatadır, iyi bir şey değil.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Hz. Mevlâna'ya nispet edilen bu beyit Tahir'ül Mevlevî'nin *Şerh-i Mesnevi* isimli eserinde şu şekilde yer almaktadır: “Birader; harim-i ilahi, nihayetsiz bir dergahdır. O dergahda her nereye vasil olursan oyalanma, Allah rızası için ileri git.”

Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî*, tercüme ve şerh: Tahir'ül Mevlevî, C. I, s. 53.

¹⁸⁸ Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî*, çev. Veled Çelebi İzbudak, C. I, b. 674.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYRU'L KELÂM

1. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	ʿ
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	ʾ

Farsça kelimelerdeki “vâv-ı ma‘dûle” örneği: Ḥv̄āce

2. HAYRU'L-KELÂM (METİN)

ḤAYRU'L-KELÂM

Mü'ellifi

Ḳonya'da Āsitāne-i Ḥazret-i Mevlānā post-niṣṣini

Muḥammed Veled Çelebi

Cerīde-i Şūfiyyeye tefriḳa şuretiyle derc idildikten soñra

ṭab' idilmişdir.

Dersa'adet – Necm-i İstiḳbāl Maṭba'ası

1330

[2] Necm-i İstiḳbāl Maṭba'ası

Bāb-ı 'Ālī civārında Ebu's-Su'ūd Caddesinde Numara 75

[3] MUĞADDİME

*Bi'smihî ve bi-ğamdihî ve 'ş-şalâtü 'alâ Muğammedin ve âlihî ve şahbihî ve vereşetihî ecma 'în.*¹

Bu benim ilk eğerimdir. İlk evlâdım gibidir. Pek severim. Besbelli mü'essiriñ eğerin güzelliğlerinden olmalıdır. Yoksa şerhiniñ 'acemîce oldığını mu'terifim. Bunu İstanbula yeñi geldiğim sene bundan tahmînen yigirmi beş sene ağıdem yazmışdım. O vakit yigirmi yaşında kadar idim. Taşşilim tevessu' itmemiştir. Oğmanlı Edebiyatı ile Fârisîyi biraz biliyordum. 'Arabcada -istihrâcım varsa da- rüsûğum yokdur. Edebiyat ve muğadarâtına yeñi heves ediyordum. Bahâriye Mevlevîhânesinde münzevî olduğum cihetle boş zamânımı nâfi' bir şeyle iştiğâl etmek ve bu sâyede kitâblara mürâca'at edip tevsî'-i ma'lûmât eylemek fikriyle te'lîf hevesine düşdüm. Hüsni-ibtidâ olsun diye teberrüken Hazret-i pîr-i dest-gîr Cenâb-ı Mevlânâ ('Azzama'llâhü zikrahü) efendimiz hazretleriniñ sâlikânına eñ müciz ve mu'ciz bir vaşiyet-nâmesi olan işbu eğer-i dil-pezirî şerh etdim. O zamânda ba'zı fuzalâ-yı Mevleviyye berâ-yı teşvîk taşşîn [4] eylediler. Hattâ kendi eliyle istinsağ idenler de oldu. Bu eğer-i mebrûke ilk hıdmetim sâyesinde dört beş dâne kütüb-i nâfi'a te'lîfine muvaffak oldum. Sâye-i erenlerde fağîr de cerîde-i erbâb-ı kâleme nâmımı kayd etdirdim. Hayât-ı ebedî de budur. *Felillâhi'l-ğamdü ve'l-minnetü.*² (Hayru'l-ğelâmi mâ kâlle ve delle.)* Hâdis-i şerîfiyle hitâm-pezir olan işbu vaşiyet-nâme-i şerîfeniñ şerhini (Hayru'l-Kelâm) ismiyle tevsîm eyledim.

Cenâb-ı Rabbü'l-'âlemîn bütün hademe-i 'ilmi dîn ü devletiñ nef'ine hâdim eyleye, ve fağîr-i hağîri de anlarıñ pey-revliginden ayırmaya, âmîn.

În lem tekünü mişleğüm feteşebbeğü - İnn'e't-teşebbühe bi'l-kirâmi felâğun.*

Ğurre-i Şa'bân Sene 1330

Bende-i Dervîş

İbn-i Hazret-i Mevlânâ eş-Şeyğ Meşnevî-hân Huccetullâh Muhammed Behâ'uddîn Veled el-Mevlevî el-işrî el-edebî hâdimü's-sâdeti'l-Mevleviyyeti fi'l-âsitâneti'l-ğudsiyyeti.

¹ Allah'a hamd ederek O'nun adıyla başlarım. Salat ve selam Hz. Muhammed'e ailesine ashabına ve varislerine olsun.

² Bütün övgüler, şükranlar Allah'adır.

* Sözüñ hayırlısı az ve öz olandır.

* Onlar gibi olamasanız da hiç olmazsa onlara benzeyiniz, kerem sahibi ulu kişilere benzemek kurtuluşa sebebiyet verir.

(Üşiküm bi-taḳva'llāhi fi's-sirri ve'l-'alāniyyeti)

Gizli ve āşikār muḡāyir-i rızā-yı Vāhid-i Ḳahhār olan aḳvāl ve refṭardan ictināb eylemeñizi size tavşiyelerim.

(İşā') Gerek ḥuzūrunda gerek ḡiyābında bir şey'in icrāsını bir şahşa sipāriş etmek ma'nāsındır. Burada ma'nā-yı evvel maṭlūbdur ve dīgeri de ḥāşıldır. Zīrā Cenāb-ı pīr-i ḳudsī-zamīr efendimiz ḥazretleri bu veşāyā-yı 'aliyyeleriniñ icrāsını vefāt-ı ḳudsīlerinden soñra taleb buyurmayacakları ṭabī'idir. Lā-siyyemā ḥazerāt-ı evliyā bendegānından zāhiren cüdā veyā tārik-i dünyā olsalar bile imdād-ı rūḥānīleri dā'imā kendilerine hem-demdir.

Huzūr ve ḡiyāb ehl-i ḥicāba göredir. (Tavşiyeler) de (işā') ma'nāsındır. (Vaşī) hem vaşiyet eden hem vaşiyet olunan zāta itlāk olunur. (Vaşiyeler) yāḥud vāviñ fetḥ ve kesriyle (veşāye) [6] sipāriş ma'nāsına işbu vaşiyet-nāmede muḥāṭabīn ḥāşşaten fuḳarā-yı Mevleviyyeler ve 'āmmeten ihvān-ı dīndir.

(Taḳvā) şaḳınmaḳ, çekinmek, ihtirāz itmek ma'nāsına isimdir. (Müştaḳḳun minh)i, (şaḳınmaḳ ve ḥıfz u şiyānet itmek) ma'nālarına olan (veḳā) kelimesidir. Lisānımızda müsta'mel olan (viḳāye) de bu ma'nāyadır. (Taḳvā) ḥilāf-ı merzā-yı Rabbānī olan ef'āl ü aḥvālden ictināb itmek ma'nāsını şāmil bir kelimedir. Rızā-yı ilāhī, meḥāsin-i aḥlāḳı ihrāz ile ḥāşıl olur. *Kemā ḳāle 'aleyhi's-selām (Ḥüsnü'l-ḥulḳi zimāmün min raḥmeti'llāhi fī enfi şāḥibihī ve'z-zimāmü bi-yedi'l-meleki yecurruhu ile'l-ḥayri ve'l-ḥayru yecurruhu ile'l-cenneti ve sū'ü'l-ḥulḳi zimāmün min 'azābi'llāhi fī enfi şāḥibihī ve'z-zimāmü bi-yedi's-şeyṭāni ve's-şeyṭānü yecurruhu ile's-sū'i ve's-sū'ü yecurruhu ile'n-nāri)*³. (Re'sü'l-ḥikmeti meḥāfetu'llāhi*) mefādınca ḥüsn-i aḥlāḳıñ birincisi ḥālīḳına itā'atden 'ibāretedir. Kāffe-i 'ibādāt tehzīb-i aḥlāḳ için te'sīs buyurulmuştur.

(İnne min kemāli'l-īmāni ḥusnü'l-ḥulḳi)* ḥadīş-i şerīfi mişdāḳınca [7] bir şahşınñ imānda kemāli, aḥlāḳı nisbetindedir. Kāffe-i meḥāsin-i aḥlāḳı ḥā'iz olmayan velī kāmil olamaz. Bir kimseniñ dīnde kemāli añlaşılmaḳ için aḥlāḳına nazār edilmiştir. Çünkü

³ Ḥüsn-i aḥlāḳ, anı ḥā'iz olan zātta raḥmet-i ilāhiyyeden bir yulardır ki bir melek elindedir. O melek anı ḥayır cihetine çeker. Ḥayır daḡi cennet tarafına sevk eyler. Fenā aḥlāḳ, 'azāb-ı ilāhiyyeden bir yulardır ki şeyṭānıñ elindedir. O ise fenālık cihetine götürür. Fenālık daḡi o kimseyi cehenneme çeker.

* Hikmetin başı Allah korkusudur.

* Güzel ahlak, imanın kemalindedir.

(*Tehallekū bi-aḥlāki'llāhi*)* ḥadīṣ-i şerīfi sırrınca ḥüsn-i aḥlāk insānı zulmet ü keşāfet-i beşeriyeden tecrīd ile nūrāniyyet ü leṭā'if-i ḡaybiyyeye maẓhar eder. Kābil-i ḡurb-i Rabbānī olur. Nitekim (*Ve inneke le'alā ḥulukin aẓīm*)* teşrīf-i bī-hemtāsiyla mertebe'-i yektāları a'lā buyurulan ekmelü't-teḥāyā efendimiz ḥazretleri (*Üd'u ilā sebīli rabbike bi'l-ḥikmeti ve'l-mev'izati'l-ḥaseneti ve cādilhüm bi'lletī hiye aḥsen*)* ḥükm-i celīlini infāza me'mūr buyurulduklarını beyān şadedinde (*bu'istü li-ütimme mekārime'l-aḥlāki*)* buyurmuşlardır ki meḥāsin-i aḥlākı itmām ve ikmāl içün ba's olundum, demektir. Nitekim sırr-ı bi'set az vakitte envār-ı lāhūtiyyesini bir şüret-i muşa'ş'ada āfāk-ı Ḥicāz'a neşr eyledi kable'l-islām ḡabāil-i 'Arab bir birine ḥaşm idi, cidāl-i kıtāl hīç eksik degildi. Diri diri evlādını gömmek, şarāb içmek, şeḡāveti şeḡā'at 'add eylemek, yek-dīgeriniñ ḥānesini vīrān eylemek gibi bir çok rezā'il-i cāhiliyye vardı. Medeniyyetden nişāne görölmezdi. Ve'l-ḥāşıl her fenālık vardı yalnız rāḥat ve emān yokdu. Bi'set-i nebevī zuhūr edince (*Ve'zḡürü ni'mete'llāhi 'aleyküm iz küntüm a'dā'en fe-ellefe beyne ḡulūbiküm fe-eşbaḥtüm bi-ni'metiḥi ihvānen*)⁴ [8] āyet-i kerīmesiniñ maẓmūn-ı münīfi bir şüret-i i'cāz-ı kāzīde icrā-yı aḥkāma başladı. Nihāyet bir dereceye vardı ki milyonlarca kimseler nūr-ı islāmdan istināre eylediler.

Āfitāb-ı İslām şarkı ve ḡarbı müstaḡrak-ı envār-ı füyüz eyledi. Dīn-i celīlden bī-naşīb olan milel-i sā'ire bile ümmet-i İslāmiyyeniñ 'ādāt ve şerāyi'ini ve 'ulūm ve şanāyi'ini numūne-i imtişāl eylediler ve eylemekdedirler. (*Büniye'l-İslāmu 'alā ḡamsin şeḡādeti en-lā ilāhe illallāhü ve enne Muḡammeden rasūlullāhi ve ikāmi's-şalāti ve itāi'z-zekāti ve şavmi ramazāne ve ḡacci'l-beyti meni'steṭā'a ileyhi sebīlen**) ḥadīṣ-i şaḡīḡi mefādınca binā-yı İslām olan evāmīr-i ḡamse-i ilāḡiyyeyi pīş-i nazar-ı dikkate alalım. Birincisi Ḥālık Te'ālā ḡazretleriniñ vaḡdāniyyetini ve a'zamu'l-enbiyā' efendimiziñ nübüvvetini lisānen iḡrār ve ḡalben taşdıḡdır ki aḡlākıñ üssü'l-esāsıdır. Ḥālıkı inkār ediş kadar ḡumḡ u cehl olmaz. Meẓan o cūr'et-i ḡabīşede bulunan sefāḡetiñ irād etdikleri herzelere her 'aşırda 'ulemā-yı edyān redd ü ibtāl ederek anlara bir delīl-i ihticāc bırakmamışlardır. Sözlere yalnız küfür ve 'ināddan 'ibāret kalmışdır.

* Allah'ın aḡlākıyla aḡlāklanımız.

* Sen elbette yüce bir aḡlāk üzeresin.

* Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öḡütü çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et.

* Ben insanlīḡa güzel aḡlakı tamamlamak için gönderildim.

⁴ Cenāb-ı Rabbü'l-'Ālemīn'in siziñ ḡaḡkımızda iḡsān buyurduḡu ni'met-i celīlesini taḡattur ediñiz ki siz yek dīgeriñizle a'dā iken ḡālık-ı rahīmiñiziñ aḡkām-ı kudsisi beyniñizi te'līf eyledi bir şürette ki: ni'met ve 'ināyet-i rabbāniyyesi bereketiyle cümleten ḡardaş oluverdiñiz.

Burada (ni'met) den murād-ı ilāḡi başlıca seyyidü'l-enbiyā' efendimiz ḡazretleriniñ bi'setiyle anlarıñ ḡürmetine 'ināyet buyurulan Kur'an-ı aẓīmüşşān ve sā'ir elṭāf-ı rabbānīdir.

* İslām beş şey üzerine bina edildi: Allah'tan başka ilāḡ olmadığına ve Hz. Muhammed'in onun peyḡamberi olduğuna şeḡādet etmek, namaz kılmak, zekāt vermek, Ramazan orucunu tutmak, gücü yetenlerin ḡaccetmeleri.

[9] Vücūd-ı Bārī'ye eñ 'aqlī bir delīl-i vāzıh rüy-i zemīnde yaşayan insānlarıñ kısım-ı a'zamı zāt ü sıfāt-ı ilāhiyyede ihtilāfları varsa vücūd-ı Bārī'yi taşdıķ eylemeleri ve münkirīniñ bir şirzime-i kalīle-i maķhüre ķalmalarıdır. İ'tirāf-ı ulūhiyyet-i 'aql ü iz'ān ile müşerref olan ebnā-yı Ādem için muķtezā-yı hilķat olduğu cihetle hıç bir millet şerī'ate intisābı olmayan hukemā bile zāt-ı ulūhiyyeti i'tirāf eylemekdedir. Ve'l-hāşıl bu mes'ele hāllolunmuş ve bitmiş ve meydān-ı bahş ü cidāle muvaħhidīn kūy-i muzafferiyyeti kazanmışdır. İsteyen kütüb-i 'akā'ide mürāca'at eylediği gibi tarafeyniñ mübāheşāt-ı mufaşşalasını ve netice-i bahşı görür. Gelelim taşdıķ-i vücūd-ı Bārī'niñ 'ālem-i insāniyyete fevā'id-i 'azīmesiyle inkārīñ veħāmetine Allah'dan korkmayan hıç bir şeyden korkmaz 'iķāb-ı uħrevīyi göz önüne almayınca zānī, hayırsız, serhoş, hā'in, 'āşī, müfsid, zālim, kāzib, müfterī, hasūd, kīn-dār, kavvād olmaķlıđa pek çabuk cesāret ediliverir. Bu huşūşa müte'allıķ irād-ı emşāle hācet yokdur. Her kes ednā mülāhaza ile zihninde bulabilir. 'Aķlen, hikmeten, tecrübeten, tārīhen müsellem ve müttefekun 'aleyhtir. Aķvām-ı beşeriyeniñ rāhatı mübālāt-ı dīniyyesi nisbetindedir. Her hangi kavimde dīnsizlige meyelān çoğalmışsa her hangi milletiñ kütüb-i münezzele ve şer'iyyesine eyādī-i agrāz karışmışsa o nisbetde rāhatları, ittifaķları qarīn-i insilāb olmuşdur.

[10] Bi-havli'llāh ve'l-minneh Cenāb-ı Nāsihu'l-edyān 'aleyhi ve 'alā ālihi şalevātü'l-mennān Efendimiz hāzretleriñ te'sīs ve e'imme-i ehl-i sūnetiñ tefsīr ve tavzīh buyurdıkları dīn-i mübīn mişāl-i hışnü'l-hāşīn üstüvār ve metīn olup mülük-i İslāmiyye ve 'ale'l-huşūş selātīn-i 'Osmāniyye dađi hāmiyān-ı dīn oldukları cihetle dā'imā efķār ve kirdārlarını o destūr-i lāhūtīye taṭbīķ ve re'āyā-yı İslāmiyyeyi bu meslek-i kavīme sevķ ve teşvīķ eylemeleri sebebiyle gerek dīn, gerek ehl-i dīn her dürlü muħāṭaradan kaṭ'iyyen emīndir.

Dīn, böyle metīn olup e'āzim-i millet dađi himāye eyledikleri ve ekşer halk ittībā' eylediği hāle içlerinde ba'zı kimselerden yolsuz hareketler zuhūr eylese bile esāsı mütezelzil edemez. Mücrimīn-i İslāmīye āhirü'l-emr cenāb-ı pīr efendimiz:

Meşnevi

Bī-edeb hāzır zi-gā'ib hoş-terest

Halka gerçi kej buved nī ber-derest⁵

Buyurdıkları vechile bāb-ı emāna ilticā ederler. Ba'zı gürüh-ı mekrüh dađi zī-İslāmda görünerek bāṭinen dā'ire-i İslāmiyyetden [11] bīrūn oldukları meşhūd ve mesmū'

⁵ Bāb-ı rahmet-i ilāhiyyeden dūr olmıyan mücrim, dūr olan edebsizden iyidir. Halka egri bile olsa yine kapınıñ müte'allākātından degil midir?

olmağda ise de onlar bahş-i İslāmiyyetiñ hāricinde bir takım erāzildir. Nifāk gibi bir şıfat-ı mel'ūneyi taķınarak ne kadar zī-iktidār olsalar bile zümre-i celīle-i İslāmiyye arasında muhaķķarāne yaşar bir takım cūhelādır. 'Azamet-i İslāmiyyeyi bi-haķķın taħķīķ ve taķdīr şöyle tursun dīnden icmālen bile haber-dār degillerdir yalnız nefis ü hevālarının merkūbu olup nereye sevķ olunurlarsa o cihete giderler. Cenāb-ı Rabbü'l-'ālemīniñ tenzīl-i celīlinde (*Ülāike ke'l-en'āmi bel hüm ezall*) anlar hayvān gibidirler. Belki daha źalāletde kalmışlardır, buyurduğu beħāyim bunlardır. Bunlar sāyesinde yaşadıkları dīn ü devletden rū-gerdān olan ğayretsiz, ħamiyyetsiz, vicdansız bir alay maħlūķdur ki anlardan elden geldiği kadar mücānebet elzendir. Hele bunları ķandıрмаğa, ıslāħa uğraşmamalı ķalbleri (*fehıye ke'l-ħicāрати ev eşeddü ķasveten*) ķalbleri taş gibidir yāħud daha ziyāde katıdır dāğ-ı ħırmāniyla maħtūm olmuşdur.

Taşdīķ-i vücūd-ı Bārī'niñ 'ālem-i insāniyyete olan fevā'id-i 'azīmesiniñ başlıcalarını söyleyelim. Cenāb-ı Rabbü'l-'ālemīniñ mevcūd ve kaffe-i eşyāniñ ħālık ve rāzıķı olup cümleliñ hayāt ü memātı, şevāb ve 'ıķābı yed-i ķudret-i celāliyyesinde olduğunu ķālen, ķalben taşdīķ iden zāt, bālāda serdolunan rezā'il-i aħlākdan müctenib ve itā'at, muħabbet, ħamiyyet, ğayret, şecā'at, şefķat, ħilm, sehā, mu'āvenet, taħāret, [12] 'ıffet, şalāħ, şıdķ, emānet, ħikmet gibi ħasā'il-i cemīle ile muttasıf olur. Reviş ve aħlāķında ķusūru bile olsa (berr ü yabanda ķalmış ķara cāhil olmadıkķa) 'ale'l-ekşer elbette taşħīķ-i aħlāķ ider ve ba'd-ı zaman

Raħmeteş rā beħā nemī-cūyed

Belki ū rā beħāne mī-cūyed*

Raħmet-i Rabbāniyyesine bahā istemez belki 'ibādı tarafından tazarru' vesā'ire gibi bahāne arar mefhūmunca 'uşāt-ı müslimīn için bī-ħadd-i pāyān olan deryā-yı bī-girān raħmet-i Yezdāndan reyyān olarak 'ālem-i na'īm-i ebedīye gider. Taşdīķ ve inkār-ı nübüvvet ħuşuşundaki fevā'id ve mazarrat daħi tafşilāt-ı mesrūdeye mümāşildir. Cenāb-ı Rabbül'l-'ālemīniñ irsāl-i rusūldeki ħikmet-i bālīga-i Rabbāniyyesi ħaķīķaten bir ni'met-i 'azīmedir. Bilā-teblīğ-i rusūl işbāt-ı vācib mümkün olsa bile mücib-i rızā ve ğaźab-ı ilāħisi olan aħvāl ve ef'ālī 'ale'l-ħuşuş mazhar-ı kurb-ı Yezdānī olmađı bildirmek için beşeriyyet ve melekiyyeti, māddiyyet ve ma'neviyyeti cāmi' bir merd-i kāmil olmalıdır ki hem 'ālem-i ma'nāya şu'ūd hem maķām-ı beşeriyyete hūbūť edebilsin tā ki 'avālim-i lāťıfe ve nūrāniyyeye mensūb olan ol

* Allah, rahmetine karşılık istemez, rahmetine ulaştırmak için bahaneler ister.

merd-i kâmil vâşıtasıyla hâzîz-i keşâfet ve zûlmetde kalmış olan insanlar rızâ-yı Rabbânîyi kazanup isti'dâdları derecesinde mazhar-ı şeref-i takarrub olalar.

İşte o şifatlarla mevşûf enbiyâ-i 'izâm 'aleyhimü's-selâm hâzerâtıdır.

[13] Şerâ'it-i İslâmdan biri de 'imâd-ı dîn olan şalât idi. Şalât daği ahlâkıñ pek mühim kısımlarını câmi'dir. Evvelâ âbdest nezâfeti insâna i'tiyâd etdirir, nezâfet hayâtıñ bir rûkn-i mühimmidir. Uhuvvat-i beşeriyyeniñ başlıca şerâ'itindendir.

Şalât, küçüklerden biriniñ büyüklüğü hadd-i vaşfa gelmez bir zât huzûrunda naşıl turması, naşıl oturması, ta'zîm etmesi, söylemesi lâzım gelirse cümlesini câmi'dir, tavzîhe hâcet yokdur, her mü'min zihninde bulur. Şavm — esas mevzû'undan hârice çıkmamak! Ya'nî tenevvu'-i ta'âm, keşret-i ekl olmamak şartıyla — vücûda ne kadar nâfi' olduğu tıbben müşbetdir. O ahlâk-ı insâniyyeye olan hüsn-i te'sîri gözümüzle her Ramazân gördüğümüz şeydir. Sehâ, şalâh, şefkat, rikât şıdk, istikâmet ve'l-hâşıl mehâsin-i ahlâka verziş ve mesâvî-i ahvâli terk ve Ramazân-ı mağfîret-nişâniñ ezhân-ı İslâmda hâşıl eylediği hüsn-i te'sîr semerâtındandır.

Edâ-yı Hacıda emr-i Rabbânîye inkiyâd gibi bir fazîlet-i mebrûke mevcûd olduğdan başka icrâ-yı fışk u cidâl kat'iyyen menhî olmağ-ıla bu iki büyük fi'l-i kabîhi terk zarûri olduğü gibi o müddet içinde ziyâret-i büldân ve teksîr-i ma'lûmât ve tebdîl-i hevâdan mütahâşşıl bir takım maddî, ma'nevî istifâdelere ve fuğarâya ve mesâkîne bezl-i 'aâyâ ve 'ale'l-huşûş edâ-yı Hacıda bir çoğu idrâk-i ifhâmdan 'âlî ızhâr-ı 'ubûdiyyetleri de [14] şâmildir ki tafşîli mücib-i tatvîldir. Hele ekşer huccâc ba'de'l-hac bütün bütün me'âyib ü mesâvîden dest-keş-i ferâğ olarak mehâsin-i ahlâk ile tezyîn-i zât u şifât eylemesi her ân meşhûdumuz olmağdadır.

Zekât ebnâ-yı dîne te'âvün gibi bir meziyyet-i 'ulviyyeyi hâ'izdir. Binâen 'aleyh meşâyih-ı 'izâm zekâtı her şey'e ta'mîm eylemişlerdir. Meşelâ 'ilmiñ zekâtı benî-nev'ini ta'lîm eylemek, aklıñ zekâtı dîn ü devletiñ menâf'i-i maddiyye ve ma'nevîyyesini muhâfaza eylemek. *Veğıs 'alâ hâzâ.** Fuğarâniñ zekâtı daği zekât-ı ağıniyâya göz dikmemek ve i'timâd eylememekdir. İşte numüne ve deryâdan bir kağre olarak îrâd ve tafşîl edilen şu ferâ'iz-i hamseniñ mutazammın olduğü terbiyyeyi düşünmeli de sâ'ir bir takım evâmir-i Rabbânîyye ve nebeviyyede meknûz olan cevâhir-i ahlâkı aña kıyâs eylemeli. Ve'l-hâşıl 'ibâdâtdan mağşad teğarrub-ı ila'llâh ve 'ibâdât ise – bâlâda serdolundığı vech-ile mehâsin-i ahlâk cümlesinden

* Buna kıyas eyle.

olup bu da kitāb ve sünnete⁶ iktifā ile hāşıl olur. Dünyevī, uhrevī ihsān buyurulan eltāf-ı Rabbāniyye ‘ibādāt mukābili degildir. Ancak ‘ibādāt sebep-i rızā-yı kâzı’l-hācātdır. İşte mücib-i şirk ve küfr olan aqvāl ve ef’alden ictināb ile azāb-ı ebedīden tevakkī eylemeklige (takvā) ve bu evşāfı hā’iz olan zāta (muttakī) dirler ki derecāt-ı selāse-i takvānıñ üçüncüsüdür. Derece-i sāniyesi küçük, büyük günāhlarıñ kāffesinden müctenib olmaqdır. [15] Derece-i ulā ve mertebe-i bālāsı māsiva’llāhdan terakķī ve teberrī eylemekdir ve sırrını ğayrıdan tenzīh ü tahtīr kılmaktadır ve hattā kendini muttakī bilmekten daħi tenzīhdır ki bi-ħakķın takvā budur. (Vetteķu’llāhe ħakķa tuķātihī)* bu maķāma işāretidir.

Sūfiyyeden biri (Hāzā ķalbī fetişūhu fein vecedtüm fıhi ğayra’llāhi fenbişūhu)⁷ demişdir. (İnne ekrameküm ‘inde’llāhi etķāküm*) tāc-ı ‘izzetiyle ser-bülend olan zevāt bu zümre-i celīledendir. Bunlar ‘inde’llāh eñ kerīm, celīl, azīz, efđal olan vücūd-ı muķaddesedir. Bunlar (ve men yetteķi’llāhe yec’al lehū maħracen ve yerzūķhū min ħayşü lā yaħtesib)* āyet-i kerīmesi mişdāķınca mühimmātān-ı mā’ide-i ğaybiyye oldukları ve (inne’l-müttaķīne fı maķāmin emīn)* nazm-ı celīli mefhūmunca ümenā’ullāhdan bulduķları için hiç bir kimseye ‘arz-ı ihtiyāc etmez (Allāh) lāfz-ı şerīfı cemī’-i şıfāt-ı kemāliyyeyi şāmil ism-i zāt-ı ħazret-i Vācibu’l-Vücūddur. Ba’zılar iştikāķına ķā’il olup her biri bir ma’nā verdiler. Kühn-i zāt-ı ilāhiyye gibi ism-i zāt-ı Rabbāniyyeniñ daħi ħakķīkatine ‘akıllar eremedi. Kimse müdde’āsına muķni‘ bir delīl getiremedi. Bu ħuşuşda ‘ulemā’-i kirāmıñ yigirmi kadar aqvāl-ı muhtelifesi vardır. Tefsīr-i Beyzāvīniñ ve Tefsīr-i kebīriñ evā’ilinde bu ħuşuşa müte’allıķ mebāhiş-i kāfiyye görölür.

[16]Eşahh-ı aqvāl (‘ālem) ve ğayr-ı müştak olmasıdır. Bu zehāb ta’zīm-i Rabbānī için eñ toĝru bir meslektir. Faħr-i Rāzī de bu re’yi iltizām idiyor ve’l-hāşıl (Allāh) lāfz-ı şerīfı esmā ve şıfāt-ı ilāhiyyeniñ kāffesiniñ ħāvī olduĝu ma’nāyı cāmī‘ bir nām-ı vahdet-i ittisāmıdır. Pek çok meşāyih ‘indinde (ism-i a’zam) budur. (Ve le-zıķru’llāhi ekber)* ve (ķuli’llāhü şümme zerhüm)* āyet-i kerīmeleri buña delālet eder ve (Yā eyyühe’llazīne āmenü zķūru’llāhe zıķran keşīran)* (Elā bi-zıķri’llāhi taṭmei’nnü’l-ķulüb)* gibi pek çok āyet-i

⁶ Ķurān ve Ĥadīs

* Allah’a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa, öylece sakının

⁷ İşte kalbim, teftiş ediniz. Eger Allahdan ğayrıyı bulabilirseniz o kalbi çıkarıp atınız.

* Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.

* Kim Allah’a tevekkül ederse onu beklemediĝi yerden rızıklandırır.

* Allah’a karşı gelmekten sakınanlar ise güvenli bir yerdedirler.

* Allah’ı zikretmek elbette en büyük ibadettir.

* Allah de, sonra bırak.

* Ey iman edenler! Allah’ı çokça zikredin.

kerîmede Allah ism-i şerîfîniñ mezkûr olması o ismiñ zîkr olunmasına delâlet eder. Cemî'-i meşâyih-ı kibâr ezkâr-ı 'aliyyeleri içinde Allâh lâfz-ı şerîfîni bulundurmuşlardır. Ezkârını yalnız Allah lâfz-ı şerîfine münhasır kılan câmi'-i esmâ ve şîfât olduğunu te'emmül eylemiştir.

Cenâb-ı pîr-i dest-gîr efendimiz hâzretleriniñ de mezhepleri olmalıdır ki ahlâf-ı kirâmına tevdî' buyurdukları ezkâr yalnız Allâh lâfz-ı şerîfidir.⁸

[17] (Sır) gizli ('alâniyye) âşikâr ma'nâlarıdır. (Hâşıl-ı ma'nâ) ey reh-revân-ı tarîkat ey ihvân-ı dîn - kütüb-i İslâmiyyede ve lâ-siyyemâ mağz-ı Kur'an olan Meşnevî-i şerîfde beyân buyurulduğı vech-ile – gizli ve âşikâr mücib-i taqarrub ve sebep-i rızâ-yı Rabbânî vü nebevî olan mehâsin-i ahlâkı hâ'iz ve bādî-i ğazab-ı kâhârî ve vâsıta-i hırmân-ı şefâ'at-ı Muhammedî bulunan mesâvî-i ahlâkdan müctenib olmañızı size tavsiye ederim.

(Ve bi-ķilleti't-ķa'âmi)

Az yemek yemeñizi size tavsiye ederim. (Ķillet) azlık (ķa'âm) yemek demektir.

Veşâyâ-yı Mevleviyyeden biri de ķillet-i ķa'âmdır. Az yemek vücûda fevâ'idi ve çok yemeniñ mazarratı hakkında pek çok söz kaleme alınmış ise de biz anıñ menâfî' ve mazârr-ı ma'neviyyesinden bahş eylemekligi esâs ittiḥâz ile mâddî sûd u ziyânına müte'allık daḥi ba'zı fıķarât-ı mühimme îrâd edecegiz. Cenâb-ı Rabbü'l-'âlemîn (*Ve'llezîne keferû yetemette'üne ve ye'külüne kemâ te'külü'l-en'âmu ve'n-nâru meşven lehüm*)* âyet-i kerîmesinde küffârîñ behâyim gibi yediklerini şüret-i zemmede beyân – ve keşret-i ekl ķa'atde keselân ve ahlâķda mesâvîye meyelân hâşıl eylediginden keşâfet ve zulmet-i beşeriyyeyi taz'îf edip nûrânî olan îmân-ı kâmil olduğunu fermân buyurmuşlardır.

El-hâşıl (*tü'minüne bi-ba'zi'l-kitâbi ve tekfurüne bi-ba'z*) kitabıñ [18] ba'zısına îmân ederler, ba'zısına muḥâlefet eylerler âyet-i kerîmesi mefâd-ı ĳudsîsınca (*Ķülû ve'srabû ve lâ-tüsriḫû – yiyiñiz, içiniz*) ile 'amel edip de ve (*lâ-tüsriḫû – isrâf itmeyiniz*) emr-i Rabbânîsinden aĳmâz-ı 'ayn etmemeli, faḫr-i 'âlem Efendimiz hâzretleri (*ıyyâķüm ve'l-biķânete fe-innehâ*

* Biliniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur.

⁸ Bir meclis-i feżâi'l-i enîsde turuk-u 'aliyye'-i sâirede meşelâ (Ḥay) Hû, Dâ'im, Ķayyûm gibi esami'-i ĳudsiyye ile icrâ-yı âyîn eylediğı halde niçün tarîkat-ı 'aliyye'-i Mevleviyyede ezkâr, (Allah) ism-i şerîfine inḫîşâr idildiğı faķîr-i ḫakîrden istifsâr olunduĳta (Eleyse'llâhü bi-kâfin 'abdeh) (Allah) ĳuluna kâfî degilmidir. Âyet-i kerîmesiyle muķâbele olunmuşdur.

* İnkâr edenler ise (dünya zevklerinden) yararlanırlar ve hayvanların yediğı gibi yerler. Onların kalacakları yer ateştir.

müfsidetün li'l-bedeni mürîşetün li's-sekâmi müksiletün 'ani'l-'ibâdeti)* hadîs-i şerîfiyle vücudu muhrib, 'illeti mevriş ve 'ibâdetde keselânı mücib olan imtilâdan nehy buyurmuşlardır.

(‘İbâdet), kâffe-i evâmir-i ilâhiyye ve nebeviyyeniñ esâs ma'nâsını şâmil bir kelime olmağ-ıla oburluğunñ mażarrat-ı ma'neviyyesiniñ ne kadar azîm olduğı zâhirdir.

(Mâ mele'e ibnü âdeme vi'â'en şerran min baṭnihi ḥasibe'bne âdeme laḳimâtün yeḳumne şulbehü fe-in kâne ve lâ-büdde feşülüşün li't-ṭa'âmi ve şülüşün li'ş-şerâbi ve şülüşün li'n-nefesi)* hadîs-i şerîfiniñ mefâdı fevka'l-'âde perhîz-kârlığa i'tinâyı âmir ve idame-i şihhat için bir düstür-ı lâ-yetegayyerdur. Mi'de tolu olduğı müddet kuvve-i fikriyye na'im ve hâşşa-i hikmet zâ'il olur. A'zâ 'ibâdet ve 'amelden kalır. Cenâb-ı pîr efendimiz.

Behr-i loḳme geşte Lokmânî girev

Vaḳt-i Loḳmānest ey loḳme berev⁹

beyt-i Mesnevîşi ile

[19] Ey merd sem'â-ı mi'de râ ḥâlî-dâr

Zîrâ çu tehîst ney koned nâle vü zâr

Çün por kerdî şikem zi-levş bisyâr

Ḥâlî mânî zi-dilber u dest u kenâr¹⁰

Rubâ'î-yi şerîflerinde mürîdânını kılllet-i ta'âma taḥrîş ve ḥişşe-yâb-ı nevâl-i ma'rifet olmağı ḥuluvv-i mi'deye taḥşîş buyurmuşlardır.

Kitâb-ı Kelîle ve Dimnede (Efkârı baṭn u fercine¹¹ münḥaşır olan beḥâyimden ma'düddur) diyor. Yaḥyâ bin Mu'âz-ı Râzî: (Ṭoyuncaya kadar yiyen kimseniñ ḳalbine perde çekilir.) [Umür-ı uḥreviyyesini düşünemez, tehzîb-i kirdâr u reftâr edemez] gözüne uyku gelir. [Bedenini ızrâr etmiş olur.] Cismine kesl 'arîz olur. [Meşâlih-i dîniyye vü dünyeviyyesini yoluna ḳoyamaz.] demişdir.

* Aşırı yemekten kaçının, çünkü çok yemek vücudu bozar, hastalık yapar ve ibadetten alıkoyar.

* Âdemoğlunun midasını daha şerli bir şey doldurmadı. Âdemoğlu için kendisini ayakta tutacak birkaç lokma yeterlidir. Midenin üçte biri gıda, üçte biri içecek, üçte biri ise nefes içindir.

⁹ Loḳmân loḳmaya muḳayyed oldu. (İrâd-ı hikmetden geri ḳaldı). Şimdi Loḳmânîñ lüzümü sırasıdır. (Ey loḳma sen git.)

¹⁰ Ey ehl-i sem'â, mi'deyi ḥâlî tut zîrâ ney boş olduğıçün şadâ viriyor, eger ḳarnıñı birçok yimekten ṭoldurursañ şâhid-i ma'ârif ve fuyüz-u rabbânîyi der-âgüş iylemekden maḥrum ḳalırısñ.

¹¹ (Ferc) Erkeğniñ âlet-i tenâsülüne de ḳadınıñ mevzi'-i ma'hûduna da itlâḳ olunur.

Meşāhīr-i Rabbāniyyūndan Bişr-i Hāfī'ye (ğusl-i Cum'a)yı şormuşlar. (Karnını ğusl eyle (kalbini mā-siva'llahdan tahtīr et) bedenini ğusl-i Cum'aya hācet kalmaz) buyurmuşlar.

[20] Ekābirden biri de (Karnını hazine-i şeytan kıлма ki istedigini taldurmasun) demiş. Yusuf 'aleyhi's-selāma (Bunca hazā'ine mālīk olduĝuñ hālde niçün karnını tıyurmazsıñ) demişler (Karnını tıyurursam açları unudurum) buyurmuş. Cenāb-ı Sultānū'l-Enbiyā' Efendimiz Hāzretleri (Bir adam kırk gün ta'amını et yemeĝe münhaşır kılırsa kaset-i kalb getirir ve kırk gün eti terk ederse sū'-i ahlāk īrās ider) buyurmuşlar. İşte bu hadīs-i şerīf de ta'amda i'tidālī emreder. Şeyh Sa'dī'niñ

Ger gül-şeker horī be-tekellūf ziyān koned

Ver nān-ı hoşk dīr horī gül-şeker buved¹²

Beytiyle vaktinde ta'am eylemeniñ nef' u hikmetini anlatmak istemiştir. Hāzret-i Loqmān daħi oĝluna (eñ güzel yemeĝi ye ve eñ mükemmel yataĝa yat) demekle az yeyip çok yürümeĝi remzen anlatmıştır. Ve yine 'aĝdiyede perhīz eden edviyeye muhtāc olmaz demiştir.

'Arablar (*Kūl kalīlen te'iş tavīlen* — az ye ki çok yaşayasın) derler. İmām 'Alī kerrema'llāhü vecheh efendimiz hāzretleri bir gece İmām Hasan bir gece İmām Hüseyin bir gece Hāzret-i 'Abdullāh bin Ca'fer (*rağiya'llāhü 'anhüm*)uñ hānelerinde iftār buyurup her def'asından iki, üç loqmadan ziyāde yemezlermiş. Hāzret-i Fārūq-ı A'zam (*Azzama'llāhu [21] zikrahū*) efendimiz buyururlar ki: Cenāb-ı Risālet-penāh efendimiziñ hāne-i sa'ādetlerinde iki dürlü yemek bulunursa elbetde birini fuqarāya taşadduq buyururlardı. Hükemā-yı 'Arab (*Aklil ta'āmen tahmid menāmen* — az ye, rahat uyu) derler. Bir hakīme hangi ta'am iyidir demişler (açlık!...) cevābını vermiş. Hakīmiñ maqşadı mümkün olduĝu kadar mi'deyi boş bulundurmanıñ beden ve ahlāka te'sīr-i azīmini beyāndır.

Nitekim (perhīzine diqqat eden meħāsin-i ahlākına diqqat etmiş olur) demişlerdir.

(Semüre bin Cundeb)e Oĝlun o kadar yemek yedi ki helāk oluyordu demişler (ölse namazını kılmazdım) demiş. İbn-i Semüre gibi ekle (*Haleka'llāhü li'l-hurūbi ricālen ve hulliknā li-kaş'atin ve serīdin*)¹³ diyen ve her ne bulursa yiye bir alay tenbellerdir ki ne dīne ne dünyaya fā'ideleri olmaz. Nitekim merdlikden bī-naşīb olan bu gürühuñ mezemmetinde denilmiştir.

¹² İştihāsız gülbeşeker yirseñ mazarrat virir. Kuru ekmeĝi geç yirseñ gülbeşeker yerine geçer.

¹³ Cenāb-ı Allah harb ü cidāl için başka ricāl yaratmıştır. Biz çanak ve tirid için yaradıldıq.

İzā tārati 'l-'uṣfūru t̄are fu 'āduhū

Ve leysün ḥadīdü'n-nābi 'inde 's-serā'idi¹⁴

[22] Yine bu zümreden bir p̄ir-i fānīye (Ne kadar güzel yemek yiyorsun) demişler, (Toksan senedir bundan başka ne ma'rifetim var) demiş. Ümerā-yı Emeviyye'den Müslim bin 'Abdülmelik Kayşer-i Rūm'a (Sizde hangi ādemi aḥmak şayarlar) demiş. Şu cevābı almış (Eline geçeni karnına talduran şahşı!..) Buḫrat'a: (Pek az yiyorsun, sebebi nedir) demişler. (Ben yaşamak için yerim başkaları yemek için yaşarlar) cevābını vermiş.

Ḥordenet ez-berāy-i zīsten est

Zīsten ez-berāy-i ḥorden nīst

Bir Şāmlı, bir Medīneli zāta “Neden fuḫahānız bizim faḫīhlerimizden mükemmel ve delileriñiz bile bizim mecānīnimizden zarīfdir” diye su'āline “Açlıktan!.. Görmüyor musunuz, ‘uduñ bile şadāsındaki leḫāfet derūnunuñ şāf ve ḥālī olmasındandır” demiş. Buraya kadar beyān olunan āyāt ü eḫādīs-i ḥikemiyyātdan ke'ş-şemsi fī vasaḫi'n-neḫārī āşikār oldu ki keşret-i ta'ām gerek ḫalbi gerek ḫalibi imāte eder. Baḫşimizi burada miskü'l-ḫitām eylemek için sulḫānū'l-enbiyā ve seyyidū'l-evsiyā ‘aleyhimā şalevātü'r-Rabbi'l-a'lā efendilerimiziñ birer kelām-ı ḫikmet-ittisāmını irād eyleyelim. *Ruviye an Ḥudeyfe raḫiyallāhū 'anhū ennehū ḫāle ḫāle Rasūlullāhi şalla'llāhū 'aleyhi ve sellem “Men ḫāle ta'āmuhū şaḫḫa baḫnuhū ve şafā ḫalbuḫū”¹⁵. Ve ḫāle 'Aliyyün kerrema'llāhū vechehu “El-baḫnetü tüzhibu'l-faḫnete”*. İşte evvelki ḫadīs-i şerīf ile fer'-i kelām-ı nübüvvet olan şu [23] ḫikmet ilhām-ı redīfden bedīdār oluyor ki dīn-i mübīniñ yemek ḫuşuşunda daḫi bize telḫīn eylediği ḫā'ide hem vücūdumuzuñ selāmetine hem ‘aḫl ü ḫalbiziziñ şafvet ü ḫābiliyyetine ḫādimidir.

El-ḫāşıl baḫniñ ‘iffet ü ḫiffeti ḫalbiñ nūrāniyyetini ‘aḫlñ izdiyādını mücibdir. Bir ‘aḫıl-ı pāk-dil için meḫāsin-i aḫlāk ḫāşıl ve ḫüsn-i aḫlāk aşḫābı ise telaḫḫī-i ma'ārif-i Rabbāniyyeyi ḫābil ve āḫirü'l-emr aḫşā-yı maḫşada vāşıl olur.

¹⁴ Bir yerden ansızın bir serçe uçaşa ḫorḫusundan ‘aḫlı başından gider faḫaḫ öñüne tirid şahani gelince pençe'-i āhenīne mālīk bir ḫāzanfer-i ejder-şavlet kesilir.

¹⁵ Az yemek yiyen şihḫat-i vücūd şafvet-i ḫalbe mālīk olur meḫfūmudur.

* Çok yemek anlayışı yok eder.

(Ve bi-killeti'l-menāmi)

Az uyumañızı vaşiiyet ederim. Killet-i menām bi'l-hāşşa Seyyidü'l-enām 'aleyhi's-selām efendimiz hazretleriniñ her şām-ı siyeh-fāmda devām ve ilā āhiri'l-'ömr ihtimām buyurdukları sünnet-i seniyyelerinden olmağ-ıla kaffe-i evliyā-yı kirām ve sālīkīn-i 'izām ve e'imme-i müctehidīn-i dīn ve sār'ir şulehā-yı müslimīn aldıkları lezzet ve hāşıl eyledikleri kırbet derecesinde 'ibādāt-ı mütenevvi'a ile ihyā-yı leyl eylemek cihetine meyl etdikleri ma'lūm ve her birerleriniñ mücāhedāt-ı azīmelerine dā'ir rivāyātūñ ekşeri meşhūrdur. Keşret-i nevmiñ bedene olan mazarratı 'inde'l-etıbbā meczūmdur. Ez-cümle ma'īšet-i insāniyi üç vech-ile ızrār ider. Birincisi ne kadar çok uyunulursa insan için daķıķası dünyālar degen hayātı o kadar maħv ider. İkincisi kesl-i irāş eyleyerek intizām-ı ma'īşetini raħne-dār eder. Üçüncüsü hareket-i dimāğı tadrīc-ile ta'tīl ederek insana humķ irāş eyler ki üçü de gerçekten dehşetlidir. Eşrefü'l- [24] enbiyā 'aleyhi ekmelü't-tehāyā efendimiz hazretleri (*eşrafü ümmetī hameletü'l-Ḳur'āni ve aşhābü'l-leyli*) hadīs-i şerīfiyle ümmet-i merhūmeleriniñ eşrafı hāfızlar ve ihyā-yı leyl iden müttakīler olduğunu beyān buyuruyorlar. hafaza-i Ḳur'an'ın şerāfeti iki cihettedir. Biri hazine-dār-ı ilāhīdir ki 'azamet-i şānları muhtāc-ı izāh degildir. İkincisi üssü'l-esās-ı dīn ve belki (*lā raḡbün ve lā yābisün illā fī kitābin mübīn*)* mantūķ-u celīlince hāvī-i 'ulūm-i evvelīn ü āhirīn olan kānūn-ı Rabbü'l-'ālemīne mālīk olduğu cihetle hāl ü fālını i'tikād ve a'mālını aña taḡbīķ iderek sa'ādet-i dāreyne hā'iz olur ve ihvān-ı dīnlerini daħi ihdā ve irşād eylerler. İhyā-yı leyl eyleyen zātūñ şerāfeti şöyledir ki bu meslek-i cemīl taķvādan ileri gelir. Taķvā rızā-yı Hālık-ı teā'lāya muvāfiķ a'māl ve i'tikādda bulunmaķ demekdir. Binā'en 'aleyh merd-i müttakīniñ ekrem ve eşref olduğu naşş-ı şarīh ile şābitdir. Beyān olunduğu vech-ile eşer-i celīl-i Nebiyy-i celīlede iķtifā eylediginden maķbūl-i Seyyidü'l-enbiyā olur. Maķbūl-i Nebiyy-i zīşān, eşref-i zümre-i insandır.

Merd-i 'ākıl odur ki mezra'a-i uḡrā olan bu dünyāda zaḡr-ı āhireti tedārik eyleye, yoḡsa Hakīm Sa'dī'niñ

H'āb-ı nūşīn-i bām-dād-ı raḡīl

Bāz-dāred piyāde rā ez-sebīl¹⁶

Beyti mefādına mā-şadaķ düşerek destḡa-yı teğābūn olur. Nitekim [25] Hāzreti Süleymān 'aleyhi's-selāma māder-i 'ālī-güherleri (Evlādım çok uyuma zīrā erbāb-ı nevm

* Hiçbir kuru şey yoktur ki apaçık bir kitapta (Allah'ın bilgisi dāhilinde, Levh-i Mahfuz'da) olmasın.

¹⁶ Sefer şābāhıniñ ḡatlı uyķusu piyādeyi yolundan alıķor.

kıyâmetde müflis olarak haşr olur) diye naşîhat eylemişlerdir. Yine dinilmiştir ki: (Ümem-i sâlifeniñ sebab-i helâk ve inkırâzı keşret-i ta‘âm u menâm u kelâmdir.

İzâ keşüra 't-ta 'āmu fe-ḥazzirūnī
Fe'inne 'l-ḳalbe yüfsidehü 't-ta 'āmu
İzâ keşüra 'l-keḷāmu fe-sekkitūnī
Fe'inne 'd-dīne yeḥdimühü 'l-keḷāmu
İzâ keşüra 'l-menāmu fe-nebbihūlī
Fe'inne 'l-'umre yenḳuşuhu 'l-menāmu
İzâ keşüra 'l-meşību fe-ḥarrikūnī
*Fe'inne 'ş-şeybe yetbe 'uhu 'l-ḥimāmu*¹⁷

(Ve Kılleti'l-keḷāmi)

Az söylemeñizi size vaşiyet iderim. Kıllet-i keḷām ile emir buyurmalarından maḳşad-ı ḳudsīleri kelimātıñ içinden mā-lā-ya'nīyi ifrāz ile kendine ve ebnā-yı cinsine yarayacak şüretde irād-ı keḷām eylemektir. Nitekim naşāyıḫ-ı ḳudsıyeleriniñ soñunda irād buyurdıkları (*Hayru'l-Kelām..*) daḫi bu teveccühü te'yīd eder.

Eger mutlak az söylemek olsa kelimāt-ı mażarrat daḫi dāḫil olur. Ḥālbuki kendine ve ebnā-yı cinsine mużır söz az söylense bile çok sözüñ ḥāşıl eylediği mużırratı icrā edeceğinden nehy-i [26] ḳudsīleri abeş olmak icāb eder. Kendi nām-ı şerīflerinden biriniñ (Ḥāmūş) olması mā-lā-ya'nīden keff-i lisān buyurdıklarından tolayıdır ve illā eş'ār-ı 'āliyyeleriniñ ebyātı milyonu mütecāviz ve sā'ir maḳālāt u mektübātı daḫi eş'ār-ı güher-bārları ḥacmine ḳarībdır. Kıllet-i keḷām āmir eḥādīs-i şerīfe daḫi işbu mesrūdātı mü'eyyedir. Buḫārī-i Şerīfden menḳül (*Men kāne yü'minü bi'llāhi ve'l-yevmi'l-āhiri fe'l-yeḳul ḥayran evi'l-yeşmut*)* ve Saḫīḫ-i Müslimden mervī bulunup - Ebū Mūs'el-Eş'arī (*raḍiyallāhu anh*) ḫazretleriniñ (Efdal-i Müslimīn kimdir yā Resūlallāh) su'āline cevāben (Elinden dilinden kimseye zararlı tokunmayan) keḷām-ı mu'ciz-nizāmlarını mübīn olan (An Ebī Mūse'l-Eş'ariyyi) (*raḍiyallāhu 'anh*) *ennehü ḳāle ḳultü yā Resūlallāhi eyyü'l-müslimīne efdalu ḳāle men selime'n-nāsü min yedihī ve lisānihī*) ve Kütüb-i Sitte 'adādında dāḫil olan Sünen-i Tirmizī ve İbn-i Māceden

¹⁷ Çok yemek yedigim vaḳit beni taḫzīr idiñiz zīrā ta'ām ḳalbi ifsād ider. Çok söyledigim vaḳit beni iskāt idiñiz zīrā keşret-i keḷām bünyān-ı dīni ḳarīn-i inḫidām iyer. Çok uyuduğum vaḳit uyandırınız zīrā uyku 'ömrü eksildir. Çok ihtiyār olduğum vaḳit beni ikāz idiñiz zīrā anıñ aḳabinde ölüm ḫazırdır.

* Allah'a ve ahiret gününe inanan ya hayır söylesin ya da sussun.

me'hūz (*Min hūsn-i İslāmi'l-mer'i terkūhū mālā-ya'nīhi*)* ḥadīṣ-i şerīfleri- ki kılllet-i kelām içün delīl-i kāfīdir - Cenāb-ı Pīr efendimiziñ:

Mā rā çe ezān kıssa ki gāv āmed u ḥar reft
Hīn-i vaqt-i 'azīz est ezān 'arbede bāzā*

buyurdukları lüzümsüz, menfa'atsiz sözleri terk ile icābı vaqtinde kelimāt-ı nāfi'āda bulunmağı āmirdir. Bu yolda söz söyleyen zātın elbette ḳalīlū'l-kelām memdūhū'l-enām olması icāb eder. (İcāb-ı vaqtinde deyu ḳayıtladığımızıñ sebebini tavzīh edelim.) Bir merd-i perhīz-kār icāb eylemezse nāfi' sözü söylemez çünkü erbābı bulunmayan yerde kelimāt-ı nāfi'a daḫi [27] 'abeṣdir ve-yāḫud bu vazīfe başka bir kimse tarafından ifā olunacağını bilirken teḳaddüm göstermek tecāvüzdür hattā e'imme'-i ḫikem (Bir maḫalde söz söyleyip söylememek müsāvī olsa ihtiyār-ı sükūt etmelidir. Zīrā belki ba'zı efkār irād ederken lāḳırdı arasında mütekellimi ızrār edecek bir söz zūhūr edebilir) demişlerdir. Kezālik icāb-ı vaqtinde sükūt eylemek icābsız bir zamanda lāḳırdı söylemekden daha muzırdır. Ḥakīm Sa'dīniñ:

Eger bīnem ki nā-bīnā vü çāhest
Eger ḫāmūş beşīnem gunāhest¹⁸
Du çīz teyre-i 'aḳlest dem furū besten
Be-vaqt-i goften u goften be-vaqt-i ḫāmūş¹⁹

beyitleri bu maḳāmda güzel bir delīl-i bī-'adīldir.

Ḳuss bin Sā'ide ve Ekşem bin Şayfī birbirine müşādif olup beynlerinde şu muḫāvere cereyān etdi:

- İnsanları nasıl bulursuñ?

- 'Acz ile mālī, ḳuşurdan ḡayr-ı ḫālī bulurum. Faḳaḳ bir ḫaşlet var. Eger onu isti'māl ederlerse bütün 'ayıblarımı setr ederler.

- O nedir?

[28] - Ḥıfz-ı lisan.

Diḳḳat buyurulsun ki (şuşmaḳ) demiyor. (Az söylemek) de degil. (Ḥıfz-ı lisan) mālā-ya'nīden ictināb ile kendine veyā nev'ine muzır olan kelimātdan ictināba itlāḳ olunur ki işte

* Kişinin boş ve faydasız şeyleri terketmesi Müslümanlığının güzelliğindedir.

* Öküz gelmiş, eşek gitmiş; bu masaldan bize ne? Hadi, dön geri, o kavgayı bırak, gel buraya, ne güzel zaman.

¹⁸ A'māyı ve önünde kuyuyu görüb de sesimi çıkarmazsam günahdır.

¹⁹ İki şey ḫamāḳate delālet eder. Söylenecek zamanda şuşmaḳ, şuşacak zamanda söylemek.

selāmet-i insān andadır çünkü söylemedikce ekşeriyā selāmetdedir faķaķ söylese ya lehinde çıkar ya ‘aleyhinde. Binā’en ‘aleyh eṣnā-yı tekellümde te’ennī ve te’emmülü insān kendine pīṣe edinmeli. Ṣāiriñ:

Mā in nedimtü ‘alā süküti merraten
Ve-leķad nedimtü ‘ale’l-keḷāmi mirāren²⁰

Ķavli bu nükteye mebnīdir. Fuṣāḫādan biri (*Ķıh ķāle ‘ammā yefra’u feḏāke*) demiṣdir ki (Zararı kendiñe ‘ā’id laķırdıdan lisāniñı hıfz eyle) mefhūmundadır. Dühāt-ı İslāmiyyeden ‘Amr bin el-‘Āṣ (Kelām ilāc gibidir azı nāfi‘ çoĝu muzırdır) ķavliyle daĝı hıfz-ı lisān ḫikmetine nazar eylemiṣdir. Kemā ķāle’ṣ-ṣā’iru:

İsrāfu zi’l-iṭnābi fi’l-maķāl
Azarru min isrāfihī fi’l-māl²¹

El-ḫāṣıl kılllet-i keḷām ḫuṣūşunda pek çoķ eṣer vārid olmuṣdur ki ayrıca bir cild kitāb olur. Pek çoķları hıfz-ı lisāni āmir olup ba’zısı da bütün bütün tekellümden ictināba dā’ir ise de insaniñ [29] ḫayvānāt-ı sā’ireden cihet-i rüchānından biri de nuṭķ olup hele arz olduĝu vech-ile ba’zı kere söylememek daĝı muzır olduğundan ekābiriñ tekellümü men‘ eylemeleri söz söylemek pek güc olması maķşadına mebnīdir.

Pek ziyāde ḫoşuma giden fıķarāt-ı ḫikemiyyededir ki: Bir kimse Ṣa’bīniñ meclisine müdāvemet eder ve faķaķ ḫiç laķırdı söylemezmiṣ. Bir gün Ḥāzret-i Ṣa’bī (Sen niçün laķırdıya ķarıṣmıyorsuñ) dedikde (Ṣuşarım sālīm olurum. Diñlerim ‘ālim olurum. Ķulaĝımıñ vazīfesi (ya’ni: diñlemek) baña, lisānımıñ ḫidmeti başkasına nāfi’dır) demiṣdir. Ni‘me’s-sā’il ve’l-mes’ül, bu baḫşimizi de teberrüken Seyyidü’l-evṣiyā ve Senedü’l-evliyā efendimiz ḫāzretleriniñ nuṭķ-ı güzīn-i ḫikmet-āĝinleriyle ķarīn-i ḫüsn-i ḫitām eyleyelim:

Ķāle ‘Aliyyün kerrema’llāhü vecheh

İzā temme’l-‘aķlü neķāza’l-keḷāmu

(Aķıl kemāle resīde olunca söz noķşan-pezīr olur) demekdir. Burada aķıldan maķşad ‘aķl-ı me’āṣ ise keḷāmiñ noķşan-pezīr olması mālā-ya’nīden ictināb edilip kemāl-i te’ennī ve

²⁰ Bir kere olsun şuşduğuma nādım olmadım faķaķ söylediğime peṣimān olduğum pek çoķ vāķi‘ olmuṣdur.

²¹ Sözüñ iṭnāb ile isrāfi malıñ isrāfindan daha muzırdır.

te'emmül ile söz söylemekdir ki bu şüretle edilen kelâm elbette muciz ve mu'ciz olur. Akıl ise²² Cenâb-ı Pîr-i rüşen-zamîr efendimiz hazretleriniñ

[30] Her ki rā esrār-ı kār āmūhtend

Muhr kerdend u dehāneş dūhtend²³

beyt-i Meşnevîsi mefādınca ma'ārif-i Rabbāniyyeniñ bir kısmı ancak hāl ile ifhām olunabilip orada zebān-ı kāl lāl olmağ-ıla bahşin kâbil olmamasıdır. Bir kısmı seyr ü sülûka 'ā'id maḳālāt olup bunuñ erbābı 'avāma nisbetle ḳālî olduğundan ve bir de müntehā-yı merātibe 'ā'id sözler daḫi yine rumûz ve işâretle ifāde edildiginden yine (naḳşu'l-kelām) sırrı āşikârdır.

Ve'hcürî'l-me'āşî ve'l-āşām

Ba'zı nüshada (hıcr) ba'zısında (hicr) lafzı görülmüşdür. (Hacr) hā'nıñ harekāt-ı şelāsesi ve cîm'iñ sükūnuyla ve (hucrān) hā'nıñ ḳamme ve kesriyle (men' eylemek) hecr ise zecr vezninde ve (hicran) hā'nıñ kesriyle (terk eylemek) ma'nāsınadır. Me'āşî ma'şıyyetiñ cem'idir. (Ma'şıyyet) emre itā'at ve inḳıyād eylememek ma'nāsınadır. (Āşām işm'in cem'idir (işm) zenb, günāh ma'nāsınadır.

(Me'āş) ile (āşām)ın beyninde fark-ı azîm vardır. Tafşîli mucib-i taṭvîl olduğdan başka mezālîḳ-ı aḳdām olan bahişlerden olmağ-ıla bu ḳadarcıḳ işâretle erbābına terk edilmişdir. Cenâb-ı Pîr efendimiziñ (me'āşî)yi (āşām)dan evvel zıkr buyurduḳlarınıñ sebebi evleviyyet terkinden ve ehemmiyet ihtirāzından nāşîdir.

[31] Meāl: Emirde itā'at ve terk-i ma'şıyyet eylemeñizi size vaşıyyet ederim. Burada (me'āş ve āşām) muṭlaḳ zıkr olduğ cihetle şer'-i şerîfiñ ta'yîn eylediḳi her nev' me'āş ve āşāma şümülü vardır. El-hāşıl (şer'-i şerîfiñ nehy eylediḳi me'āşî ve āşāmdan tevaḳḳî ediniz) demekdir ki taḳvāniñ aḳvām-ı şelāsesini cāmî'dir.

Şimdi terk-i zenb ü 'işyāna başlıca sebep olanları beyāna şurū' buyuruyorlar.

Ve muvāzabetü's-şıyāmi.

Oruca müdāvemetiñizi tavşıye ederim. (Muvāzabet) bir şeyiñ icrāsına müdāvet ve bir işi ta'ahhüd ü iltizām eylemek ma'nālarıdır.

²² Akıl-ı me'ād: Abdi kâbil-i vişāl-i rabbānî olacak şüretde terbiye eden aklıdır.

²³ Her kime esrār-ı haḳîḳati öğretdilerse ağzını dıkdiler ve mühür urdular demektir ki (Men arafe'llāhe kelle lisānuhū) hadîş-i şerîfine işâretidir.

(Şavm-şiyām) imsāk ve bir şey'in icrāsında ihtiyār-ı sükün eylemek ma'nāsındır ki Fārisīsi (perhīz)dir.

'Arabda (takvā, şalāh, münker, silm, adl, zulm, ihsān) gibi ba'zı kelimeler vardır ki ma'naları vāsī'dir. İşte şavm dahi o cümledendir. Meselā eklden, şürbden, cima'dan, tekellümden, zulmden, cürmden vesā'ireden tevakkī eylemek şavmdır hattā şavm-ı ma'rūfuñ kemāli bi-haqqın o emre imtişāl, nevāhīden ictināb eylemekle hāşıldır. Yalnız ekl ü şürb ü cima'dan tevakkī, şiyām-ı 'avāmdır. Burada lafz-ı şiyāmın (ma'rūf bi'l-lām)²⁴ olması kâide-i nahviyyece ma'rūf şavm-ı Ramazāna delālet ederse de muṭlaqā ahyānen oruc tutmağ velā-siyyemā her nev' menāhīden perhīz eylemek ma'nalarına da şumülü vardır. Nitekim [32] meslek-i cemīl-i Cenāb-ı Pīr-i Celīl böyle idi, *Este 'izū bi'llāh (Yā eyyühe 'llezīne āmenū kütibe aleykümü)'ş-şiyāmu kemā kütibe 'ale'llezīne min kabliküm le-'alleküm tettekūn*²⁵ āyet-i kerīmesiyle cümle ümmet-i Muḥammede farz buyurulan şavmın fezāi'li lā-tü'add ü lā-tuḥşādır. Hāzret-i Şeyḫ-i Ekber efendimiz Futūhāda buyururlar ki: Şavm lügatde rif'at ma'nāsına da gelir. Nitekim şems zevāle te'ālī eylediği vakit (şāme'n-nehār) derler. Derece-i şavm sâ'ir ibādātdan irfa' olduğu için bu nām ile tevsīm buyurulmuştur. Kütüb-i sitteden Sünen-i Nesā'ide Ebū Ūmāmeden rivāyet buyurulan (*Eteytü ilā Rasūlillāhi sallāllāhü 'aleyhi ve 'alā ālihī feḳultü Yā Rasūlellāhi murnī bi-emrin āḫuzuhū 'anke. Fe-kāle 'aleyhi ve 'alā ālihīsselām*):

(*'Aleyke bi's-şavmi fe-innehū lā mişle lehū*)²⁶ hadīş-i şerīfi bu ḫuşuşu mü'eyyeddır. Şavmda ma'nā-yı rif'at olduğu ecilden şā'im şıfat-ı şamedıyyete²⁷ mazhar olur şavm bī-mişl bir ibādet olduğu için cezāsı da (*Leyse ke-mişliḫ şey'un*)* oluyor. Bu nükteden nāşī [33] o Tālib-i Mekkī ḫāzretleri buyurmuştur ki: "ibādet şıfāt-ı ilāhiyyeden bir şıfata mazhar olunca anın cezāsı zātu'llāhdır". *Kemā kāle 'aleyhi's-selāmu fī hadīş-i's-şahīḫi muḫbiran an Rabbihī 'azze ve celle: "Küllü 'ameli'bni Ādeme lehū ille's-şavmü fe-innehū lī ve ene eczī bihi"*²⁸. Bu hadīş-i ḫudsīden soñra artık fezā'il-i şavm ḫaqqında taṭvīl-i kelāma ḫācet ḫalmaz. Şavmın

²⁴ Bir kelimenin başına (el) harf-i ta'rīfi gelirse bu nāmı verirler ki ekşeriyā ma'rūf bi'l-lām olan kelime bir şey'-i ma'rūfa delālet eder.

²⁵ Ey Allah'a ĩmān edenler! Sizden evvel gelen cemī'-i ümeme olduğu gibi (ekl ü şürb ü cima'dan vesāireden tevakkī ederek kesb-i salāh eylesiniz ve ya cemī'-i menāfīden perhīz ve envā'-ı ibādāta iştigāl ile kâbil-i visāl olasınız diye) size dahi oruç farz kıldı.

²⁶ Ebū Emāme buyurur ki: Fahr-i 'ālem Efendimiz ḫāzretlerine gıtdim. (Yā Rasūlallāh baña bir şey emr buyur da ben anı senden aḫz etmiş olayım dedim.) Cevāben buyurdular ki (Saña şavm emrederim ki) (ibādātda) anın mişli yokdur.

²⁷ Şamed: ğayet 'ālī ve refī' ma'nāsındır.

* Onun benzeri hiçbir şey yoktur.

²⁸ Şavmdan mā'adā insanın her 'ameli kendiniñdir (Ya'ni kendi terakkī-i merātibi ve müşāb olması için işler). Lākin şavm benimdir cezāsı da vişālimdir - zīrā şā'im benim şıfat-ı şamedāniyyem ile mevşūf olup zāt-ı ecel ve a'lām gibi bī-mişl olan ṭā'atında bulundu.

derecesi dīger ‘ibādātdan refī’ olmasının sebebi “perhīz”dir. Rızā-yı Bārī için ekl ü şürb gibi iki mühim ārzū-yi nefsanī terk ediliyor. Elden geldiği kadar muhill-i şiyām olan harekātından tevaqqī ile kemāl-i şavmı intāc eden evşāf ile ittīşāfa sa’y ediliyor.

Kütüb-i şūfiyyeye mūrāca‘at edilirse görülür ki (*tecevve ‘terānī tecerred teşil*)²⁹ sırr-ı kud̄sīsınca irtikā-i merātibiñ vāşıta-i yegānesi şavmdır. Cenāb-ı Pīr efendimiziñ:

Āmed şehri-i şiyām sancağ-i sulṭān resīd

Dest be-dār ez-ṭa ‘ām mā ‘ide-i cān resīd*

ve

Ber-bend dehān ez-nān k’āmed şükr-i rūze

Dīdī huner-i ḥorden binger huner-i rūze*

maṭla‘lı gazel-i şerīflerinden mā‘adā şavm hakkında bir çok gāzeliyyāt [34] ve ruba‘iyyāt-ı şerīfeleri ve Meşnevī-i şerīfde ḥayli kelimāt-ı kud̄siyyeleri vardır çünkü terbiye-i nefis için medār-ı a‘zam ancak şavmdır, fezā’il-i māddiyyesi de bī-haddir. Nitekim bir nebze bālāda zikr olundu. Risālet-penāh efendimiz ḥazretlerinin ve ekşer aşḥāb-ı kirāmīñ ve kāffe-i ehlu’llāh-ı ‘izām ve şuleḥā-yı benāmīñ şavma muvāzıbetleri cümlece ma‘lūm ve meşhūrdur ḥattā günlerce ekl ü şürbe rağbet buyurmadıkları kezālik mütevātirdir.

Şu kadar var ki bu ḥuşuş ekābir-i kirāma maḥşuş olup bizim gibilere yalnız şavm-ı mefrūzu edā ve eyyām-ı sā’irede keşret-i eklden ictināb kāfīdir. İnsan vüs‘ı fevkinde mücāhedāta kıyām edip de vücūdunu ve ḥevās ve kuvāsını ta‘ṭil etmek kaṭ‘iyyen cā’iz değildir. Cenāb-ı risālet-penāh efendimiz ḥazretleri ḥadīs-i şaḥīḥlerinde (*Nefsūke maṭiyyetūke fe’rfuḳ bihā*)³⁰ buyurmuşdur.

Ḥattā Ḥazret-i İbn-i ‘Abbās (raḍiyall’āhü anhümā)dan mervīdir ki bir kimse ḥuzūr-ı risālet-penāhīde “Ben müddet-i ḥayātımda gündüz şā’im gece kā’im olarak imrār-ı zamāna kādirim” dedikde Ḥazret-i eşfaḳu’l-enbiyā ‘aleyhi ve ‘alā ālihī ezke’t-teḥāyā efendimiz ḥazretleri “Sen aña kādir olamazsın oruc tut, ifṭār et, gece ‘ibādet et, uyu ve ayda üç gün şā’im ol” ki: Men cā’e bi’l-ḥasneti felehū ‘aşru [35] emşālihā : āyet-i kerīmesi muḳtezāsınca “Her birine on şevab iḥsān buyurulur şiyām-ı dehre bedel olur” buyurdular. Yine o zāt-ı şerīf (Ben

²⁹ Perhīz eyle ki beni göresin, māsivādan tecerrüd et ki baña vāşıl olasın.

* Oruç ayı geldi, padişahın sancağı erişti. Çek elini yemekten, can sofrası, can gıdası geldi.

* Ekmeğe karşı yum ağzını, şeker gibi oruç geldi çattı. Yiyip içmenin hūnerini gördün, bir de orucun hūnerini seyret.

³⁰ Nefsīñ seniñ maṭiyyeñdir seni taşır aña rıfḳ ile mu‘āmele et.

daha ziyâdesine t̄akat getiririm demekle) buyurdular ki “Öyle ise bir gün oruc tut, bir gün iftar et ki bu şavm-ı Dāvuddur ve a‘del-i şıyâmdır.” Üçüncü merrede bu zât “bundan daha ziyâdesini edâ edebilirim” demesine cevâben ‘Aleyhi’s-selâm efendimiz hâzretleri “bundan efđali yokdur” buyurmuşlardır.

Netice-i kelim: vücüb-ı şıyâmdan merâm taqlil-i cimâ’ ve şerâb ve ta‘âm ve sâ’ir menâhiden inkıtâ‘-ı tãmdan nâşî kâlib-ı insânîniñ maddî ve ma‘nevî hâşıl eylediği istifâdeyi bizlere ifhãmdır ve’s-selâm.

Ve devâmi’l-kıyâmi.

Şalâta muvâzıbeti size tavsiye ederim. (Kıyâm) lafzı (şıyâm) karînesiyle (şalât) ma‘nâsınadır ve bu ma‘nâya geldiği beyne’l-İslâm mütedâvildir. (Kâ‘imü’l-leyli ve şâ‘imü’n-nehâri) derler. (Geceyi ibâdet ve gündüzü şavmla imrâr eder) ma‘nâsı verirler yahud (kıyâm bi-emri’llâhi) demek olur ki bu şüretde ‘umûm ibâdâta ve bilhâşşa şalâta şãmildir.

(Hâfizü ‘ale’s-şalevâti)* ile me’mûr buyurulduğumuz ‘imâd-ı dîn olan şalât vesâ’il-i taqqarrub-ı Rabbânîniñ eñ büyüklerinden olup fezâ’ili hâkkında âyât ve ehadîş ve kelimât-ı ekâbir bî-şumâr ve târik ü câhidi hâkkında vârid olan ahkâm nâ-kâbil-i inhişârdır.

[36] Şalâtıñ vesîle-i taqqarrub olması huzûr-ı qalbe muqârin olmak şartıyladır. Şart bulunmayınca meşrûf da bulunmaz. Meger ki ‘inâyet-i Rabbânî erişip huzûr-ı qalb tevfiq buyurula. Bu da yine elden geldiği kadar evâmir-i ilâhîye ittibâ‘-ile hâşıl olur. Nitekim (İnne’s-şalâte tenhâ ‘ani’l-fahşâ’i ve’l-münker)³¹ âyet-i kerîmesi hem hâkîkat-ı şalâtı hem de fazîletini mu‘arrifdir. (Kad eflêha’l-mü’minün. Ellezîne hüm fî şalâtihim hâşî’un. Ve’llezîne hüm ‘alâ şalavâtihim yuhâfizün)* âyet-i kerîmesi muğâyir-i rızâ-yı ilâhîde bulunmamağ ve nâ’il-i eltâf-ı Rabbânî olmak, şalevât-ı hamseye devâm ve bunları kemâl-i huşû‘ ve huzû‘ ile edâya kıyâm eylemekle hâşıl olacağına dâldir. Rabbisiniñ ‘azamet ü celâlet ü kibriyâsını bi-hâkkın bilen bir ‘âbid yokdur ki namâzda ‘adem-i mübâlât ederek hemân resmen edâsıyla iktifâ eylesin.

* Namazlarımızı koruyunuz

³¹ Şalât a‘mâl ve seyvie’-i ahlâk-ı reddiyye’i nehy ü izâle kılar - demektir. Binâen ‘aleyh bir âdemiñ namâza kıyâmı zamanında – başka vakıtden ziyade - hâtırına bir taqım vesâvis gelirse anıñ namâzı bî-hâkkın şalât degildir. Eger şalât olaydı fahşâ’ ve münker bulunmazdı.

* Mü’minler, gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki, namazlarında derin saygı içindedirler. Onlar ki, namazlarını korurlar.

Hzret-i Müslim bin Beşşâr namâz kılariken yanı başlarında harîk zuhûr etmiş soñra söndürölmüş de haberdar olmamış. Cenâb-ı emîrû'l-mü'minîn 'Ali bin ebî Tâlib kerrema'llâhu vecheh efendimiziñ eşnâ-yı harbde vücûd-ı kudsîlerine şaplanan ok parçalarınıñ vac'ından nâşî çıkarmışlar kendilerinden ızhâr-ı vac'ı añdırır bir hâl görölmedikten [37] mâ'adâ oklarıñ çıkarıldığına namâzdan ferâgat buyurduğdan soñra vâkıf olmuşlar. İşte huşû' budur.

Zühhâddan biri rivâyet eder ki (Zünnûn-ı Mısrî radiya'llâhu 'anha iktidâ etmiş idim. İftitâh tekbîrine başlayacağı eşnâda kendilerini envâr-ı 'azamet-i celâliyye istilâ eylemekle ellerini kaldırıp bir kere (Allah) diyerek rûhsuz cesed gibi toñdu kaldı. Neden soñra (Allâhu Ekber) diye öyle bir tekbîr aldı ki heybet ve dehşetinden yüregim kopardı zann etdim.) İşte kendini ve efendisini bi-hakkın bilen bir 'abdiñ ibâdeti bu şüretde olur.

Ma'sûk-ı hakîkîsine bi-hakkın şevk ve muhabbeti olan bir 'aşık-ı şâdık tasavvur olunmaz ki anıñ huşûruna dâhil olmağda tecvîz-i keselân edip huşûrunda bulunmağdan şıksın. Namâz halvet-i hâşş-ı kibriyâdır. (*Men erâde en-yetekelleme me'a'llâhi fe'l-yekra' el-Kur'âne*) Hadîs-i şerîfi mefâd-ı 'âlîsınca tilâvet-i Kur'an Hzret-i Yezdân ile tekellüm 'add buyurulmuşdur. Şeyh-i Ekber (*radiya'llâhu 'anh*) hâzretleri Fütühâtda buyururlar ki (Muhibbi şâdık elbette 'ale'd-devâm mahbûbunuñ müşahede-i cemâlini ve aña münâcât ve niyâzda bulunmasını arzû eyler. Öyle ise (*Hayye 'ale's-şalâti ve kad kâmeti's-şalâti*)* ile ma'sûk-ı hakîkîsi huşûr-ı fâ'izü'n-nûruna âşıkân-ı cemâlini ve müştâkân-ı vişâlini da'vet buyurunca âşık bi'z-zarûre şühûd u niyâz ile mütelezziz olmağ için da'vet olunduğu maâm-ı 'âlîye şitâb eder. İnsân meâlîb-i dünyeviyyesini elde etmek [38] için nasıl tehâlük gösterirse 'ibâdâta da o kadar ikdâm eylemedikçe kendisini şulehâdan 'add etmesin. Hele igvâ-i nefsi habîs ile bir takım te'vîlât-ı kâsidede bulunarak kendisinden ıskât-ı şalâta çalışan ne'üzü bi'llâh dergâh-ı Hakđdan dūr u mehcūr olur. Sünnet-i şerîfeye elden geldiği kadar ikdâm dağı peygamberini seven her mü'min-i şâlih için vâcibdir.

(*Kul in küntüm tuhibbûne'llâhe fe'ttebi'ünî yuhibbükümü'llâh*)³² âyet-i kerîmesini tedebbür eylemeli yoksa hem tâ'atden kaçınıp hem de iddî'â-yı muhabbetde bulunan kezzâbîn dünyâ ve âhiretde mahcûb olur hem bu zümreden ahmağ bir kavim tasavvur olunmaz ki sevmek ne demek sevdiğiniñ emrine itâ'at etmemek ne demek.

* Haydın namaza, namaz başladı.

³² Cenâb-ı rabbû'l-âlemin habîb-i ekremine hitâben buyururlar ki (Sen anlara de ki: Eger siz Allah'ı severseñiz baña ittiba' ediniz Allah da sizi sevsin.

*Ta'şil ilāhe ve ente tuzhiru ħubbehū
Hāzā muĥālīn fi'l-fi'ālī bedī'un
Lev kāne ħubbūke şādīkan le-eṭa'tehū
İnne'l-muĥibbe limen yuĥibbu muṭī'un*³³

Eñ toĝrusu Ĥakīm Sa'dī'niñ:

*Bende hemān bih ki zi-takşīr-i ħīş
Ozr be-dergāh-ı Ĥodāy āvered
Ver ne sezāvār-ı Ĥodāvendiş
Kes netevāned ki be-cāy āvered*³⁴

[39] kıt'a-i ĝarrāsı mantūkunca insān kendi 'ac-z-i beşerīsini bilerek ve cürm ü kuşurunu i'tirāf kılarak elden geldiği kadar tā'ate verziş ve ĥatāyāsına nedāmetle mazhar-ı şalāh olmasını kemāl-i ĥuşū' ile münācāt ve niyāz eylemelidir ki kulluĝa yaķışan da budur.

'Ārif-i ĥaķīkat-şi'ār Ĥāfız-ı rāst-kirdārīñ:

*Ĥāfızā mey ĥor u rindī kon u ĥoş bāş velī
Dām-ı tezvīr mekon çun dīĝerān Ĥur'an rā*³⁵

beyt-i ālīsı daĥı bu fikrimizi mü'eyyiddir.

Zāten te'emmül olunursa teklīfāt-ı ilāhiyye gördüğümüz eltāf-ı Rabbāniyyeye aşlā nisbet kabül etmez şüretde azdır. Ez-cümle mevzū'-i baĥşimiz olan şalāt günde sā'ir hevesāt-ı nefsāniyyemiz için imāte eyledigimiz [40] yigirmi dört sā'atīñ ne kadarını işĝāl edebilir. Ĥālbuki düşünmeliyiz ki aşıl dünyevī ve uĥrevī işimize yarayacak zamān tā'atde geçirdigimiz zamānlardır dīĝerleri hebādır. Tālībān-ı fuyūz-i Yezdān ve me'āl-i āşināyān-ı 'irfān için bir cāmi'-i lāmi'ada bir imām-ı ĥoş-edāya iktidā edip de kemāl-i tedebbürle Ĥazret-i Ĥur'an-ı lāhūtī-beyānīñ āyāt-ı mu'cizesini istimā'dan lezīz bir şey taşavvur olunur mu? Vaķt-i seĥerde gerek muķtediyen gerek münferiden Rabbimize tā'at eylemege toylur mu? Ebū Şafvān bin

³³ Hem Allah'a işyān edersin hem de izhār-ı muĥabbet eylersin. Bu ĥāl ef'āl-i acībden bir emr-i muĥāldir eger muĥabbetin şādık olaydı itā'at eylemekliĝiñ lāzımıdır zīrā āşık ma'şūķuna muṭī'dir.

³⁴ Bende hemān takşīrinden tolayı dergāh-ı ilāhiyye arz-ı i'tizār eylemelidir yoĥsa zāt-ı ecell-i a'lāsına lāyık tā'ati kimse İfā edemez.

³⁵ Ĥafız: şarab iç, çabķnlık et, serbest ol, faķat dīĝerleri gibi Ĥur'an'ı ālet-i tezvīr etme. Ĥazret-i Ĥāfızīñ (dīĝerān) buyurduķları bizim bālāda işāret eyledigimiz bir taķım hezeledir ki ekşeri (Meşnevī: Şīr-i peşmīn ez-berāy-i ked konend, Bū-Müseylem rā laķab Ahmed konend. Ĥarf-i dervīşān bedozded merd-i dūn, tā beĥ'āned ber selīmī zān fusūn) mefād-ı kuđsīsince yalñız kisve'-i ehlullāha bürünüp ve evliyā-yı kirāmīñ ālem-i istiĝrāķda ve maķām-ı vişālde söyledikleri nuṭķları kendi maķamlarına nisbet ederek ibādātta ihmāl ve faķat lisānen iddiā-yı aşķ u kerāmet eden ve ĥayli kimseniñ de maddī ve ma'nevī yolunu uran islāmiyyete muzır ādemlerdir. Ĥālbuki kemāl tāc u abā ile deĝil libās-ı taķvā ileidir. (Şeyh Sa'dī) mışra': Zāhid-i pāk bāş u aţlas pūş. (Kezā) Dervīş-şīfat bāş u kulāh-ı neĝrī dār.

‘Avâne hazretlerinin buyurdıkları vech-ile beyâz elbise giyinip mehtâbda melâ’ike gibi namâz kılan kimseden daha güzel manzara-i rûhânî olur mu? Ve’l-hâşıl neşve-dârân-ı müheyyâ-yı ‘ibâdât her nev’ tâ’atde bir dürlü şafâ bulur. ‘Abede-i Yezdân besbelli olur. Dâ’imâ alnında bir nûr leme‘ân eder. Çehresinde bir sürûr-ı bârika-feşân olur ama (zâhid-i huşk)da bu hâl görülmez sebebi de anlar Haqq’a ‘ibâdet ederiz zannıyla tâ’atlarına bir takım riyâ ve süm‘a karışdırarak ‘ibâdetlerinin şemerâtını iktitâf edemezler. Qalblerini bir ‘ucb ve gürûr istilâ ederek ‘ibâdu’llâhı haqîr görür ve mücrimîn-i müslimîne nazâr-ı tahkîr ile bakarlar. Sû-i ahlâk şâhibi olurlar. Bilmezler ki takarrub-ı Rabbânî mehâsin-i ahlâk-ile hâşıldır. Şu kadar var ki mübâlât-ı dîniyyesi olmayan bir takım rindler her ‘âbidi (şûfî’-i sâlûs) (zâhid-i bârid) diye taşlarlar bu da yañlıştır, haqâdır, ‘işıyandır. Hepimiz ‘âbid ve zâhid olmağa mecbûruz. Her ‘âbid (zâhid-i bârid) degildir. [41] Gelelim şalâtın şüret-i edâsına: edâ-yı şalât ederken hemân ne okuduğunu ne de kaç rek‘at kıldığını bilemeyecek şüretde acele etmemeli çünkü namâzdan matlûb olan şafâ-yı qalb yuvarlanmaqla hâşıl olmaz hele şîrîn-mezâkân tâ’atin eñ meserret-bahş olan zamânları ‘ibâdâtda geçen evkâtdır. Zühhâddan biri imâmet edip namâzda uzun şüre tilâvet eylemekle ‘avâmdan biri bu huşûşda ‘itâba kalkışınca Hazret-i zâhid-i ârif bi’l-iktibâs (ve innehâ lekebîratün illâ ‘ale’l-hâşî’in)³⁶ âyet-i kerîmesiyle cevâb-ı zarâfet-nişâbını vermişdir.

Hazret-i fahr-i ‘âlem efendimiz (Esve’e’n-nâsi seraqatün men yesriku min şalâtihî)³⁷ hadîş-i şerîfiyle ‘aceleden nehy buyurmuşlardır. Bir kimse hafîfçe bir namâz kılip du‘â eşnâsında (Yâ Rabbi, baña hür-i ‘în tezvîc eyle) dedigini bir A‘râbî işitince (Sen pek fenâ bir dâmad imişsin verdigin mihre bak, istedigini kıza bak) diye istihzâ eylemişdir. Ve kezâlik imâmın itâle-i şalât eylemesi de menhîdir. Fahr-i ‘âlem efendimiz hazretleri Mu‘âz ibn-i Cebel (radiya’llâhu ‘anh) hazretlerini (E-fettânün ente yâ Mu‘âz)³⁸ kavli şerîfiyle tenkîr-i cemâ‘atden nehy buyurmuşlardır. [42] Hazret-i ‘Osmân bin ebi’l-‘Âş buyururlar ki Fahr-i ‘âlem efendimiz hazretlerinin bizimle soñ mu‘âhedelerinden biri de (İzâ ememte kavmen fe-ehiffe bihim eş-şalâte)³⁹ kavli şerîfleridir.

Cenâb-ı pîr efendimiziñ (ve devâmü’l-kıyâmi) kavli şerîflerindeki lafz-ı (kıyâm) mu‘arref bi’l-lâm olmaqla kıyâmdan murâd-ı şerîfleri (şalât-ı teheccüd) olmak ihtimâli de vardır. Şalât-ı teheccüd bizlere sünnettir ekşer-i ‘ibâd bu ‘ibâdeti i‘tiyâd eylemişlerdir.

³⁶ O büyükdür ama hâşî’îne göre büyük degildir.

³⁷ İnsanların eñ fenâ hırsızı namazından sirkat edenlerdir.

³⁸ Fitneci misin Yâ Mu‘âz. (Ya‘ni halkı ibâdetden mi usandıracaksın).

³⁹ Bir kavme imam olduğun vakit onlara namazı hafifçe kıldır.

Ez-cümle Cenāb-ı pīr efendimiz āhīr ömürlerine kadar ihyā-yı leyāl ile imrār-ı zamān buyurmuşlar. Teheccüdler nāfileler ‘ibādātdan zevk almaqla hāşıl olur. İnsan bi’t-tab’ kalkar seve seve ‘ibādet eder. Bir şahıs Fahr-i ‘ālem efendimiz hāzretleriñe (Gece kalkamıyorum) demiş, (gündüz ‘işyān işleme) buyurmuşlar.

Cenāb-ı risālet-penāh efendimiz hāzretleri ihyā-yı leyli size tavsiye ederim ki kıyām-ı leyl tevbe maqāmına kā’imdir. Me‘āşīñizi ‘afv etdirir günāh işlemekten sizi men‘ eder vücūduñuzdan emrāzı (māddī olsun ma‘nevī olsun def‘ eder) buyurmuşlardır. Yūsuf ibn-i İsbāt buyurmuşdur ki bir zāt kırk şabāh ‘ibādeti i’tiyād ederse Cenāb-ı Haqq o kimseniñ kalbinden yenābī’-i hikmetini lisānına cereyān etdirir.

Ca‘ferü’l-Huldī hāzretleri Hasan-ı Başrī rāḍiya’llāhu ‘anh [43] hāzretleriñi rü’yāda görüp (Rabbiñ saña ne mu‘āmele buyurdu) diye su’āl etmiş şu cevābı almış.

(Tāḥat tilke’l-‘ibārātü ve tārāt tilke’l-işārātü ve fūniyet tilke’l-‘ulūmu ve dūriset errusūmü femā nefe ‘anā illā reye ‘ātūn rekā ‘tuhā fi’s-seḥer)⁴⁰

El-hāşıl müteheccidīn kalben kālīben münevver, ‘inde’llāh ve ‘inde Rasūlih ve ‘inde’n-nās müvekḳar ve na‘īm-i ebedī ve vişāl-i sermedī ile mübeşşer olan eşref-i maḥlūkātıdır. Hasan-ı Başrī hāzretlerine (niçün müteheccidīn nūrānī-liqā olurlar) diye su’āl etmişler (Elbette ḥalvet-i hāşş-ı ilāhīye dāḥil olurlar Cenāb-ı Rabbü’l-‘ālemīn anlara nūr-ı füyūz-ı şamedānīsinden ḥulle-i nūrānī ilbās eder) buyurmuşlardır.

Gelelim bizim gibi ‘avām-ı müslimāne: Bizler şu hālde iken ferā’iz-i ilāhiyyeyi ‘adem-i terke ve sünen-i nebeviyyeyi muḳtedir olduğumuz kadar edāya çalışalım elden geldiği kadar tehzīb-i aḥlāka sa’y edelim de şoñra Rabbimiz kemāl-i merḥametinden ḥabibi ḥürmetine cümlemize şalāḥ-ı tevfiḳ buyurur. Sünen-i şerīfeyi kāmilen edāya ve sā’ir nevāfili ifāya ikdām ederiz. Maqāmāt-ı [44] ‘āliyyeyi iḥrāz ederiz yoḥsa henüz bunlar hāşıl olmadan üst perdeden başlayıp da bilir bilmez ḥuzūr-ı kalb şevḳ-i vicdānla müteḥassis olmadan teheccüdler, nāfileler, evrādlar, ezkārılar ile iştiğāle sa’y edersek hiç birini de beceremeyiz belki se’met ve keslden nāşī ḥüsrāna düşeriz ḥülāşa: şer’-i şerīfe ittibā’an hem dīnimize hem dūnyāmıza çalışalım ki her ikisi de ‘ibādetdir va’llāhü veliyyü’t-tevfīk.

⁴⁰ Eşnā-yı va’zda irād eylediğim ibārāt-ı müeşşire ve belīga maḥv ü perīşān oldu ve söyledigim işārāt ve nikāt perrān ü gurīzān oldu. Hā’iz olduğun ulūm fenā buldu ve rusūm-i ma’lūm maḥv ü mūnderis oldu elhāşıl bize anlar menfa‘at vermedi ancak vaḳt-i seḥerde edā eylediğimiz rek’atciklerden müstefid oldum.

Beyit:

Ey faḳīh ez-beḥr-i Allah ilm-i işḳ āmūz tū – Ver ne ba’d ez-merg ḥall u ḥürmet u icāb kū

Ve kaç'ı's-şehvâti 'ale'd-devâm

Devâm üzre şehvinden inkıta' eylemekligi de size tavsiye ederim. (Kaç') kesmek ve (kaç'-1 tariķ) mişilli geçmek ve (kaç'-1 lisân) mişilli men' ma'nâlarınadır. Ba'zı nüshada (kaç') maķâmında (terk) lafzı görülüyor. İhtiyâr etdigimiz nüsha şahîh olsa gerek çünkü (terk) olsa ('ale'd-devâm) kaydı bî-lüzûm kalır hem de aşağıda gelecegi vech-ile (*terk-i hevâ kuvvet-i peygamberîst*)* (şehvet) bir şeyi sevip aña meyl ü rağbet eylemek ma'nâsına ise de 'örfen kâffe-i ârzü-yı nefsanîyye ıtlâķ olunur meţâlib-i rûhânîye degil.

(Şehvet) lafzı ârzü-yı nefsanî ile tefsîr eylemişdik. (Nefs) bir insânîñ rûh-ı hayvânîsi ve kanı ve cesedi ve zâtı ma'nâlarına olup vücûd-ı insânî bu 'âlemiñ etinden, otundan, toprağından, taşından, şemsinden, kamerinden ve sâ'ir mevcûdâtından istifâde ile hâşıl olduğu cihetle kendi cins ü nev'î olan maħlûķâta mâ'il olur. Ezvâķ-ı [45] 'ulviyye ve letâ'if-i ğaybiyye kendisiniñ meçhûlü bulunduğundan aşlâ bu cihete mücidd ü sâ'î olmaz. Çünkü bilmez bu sebepten Cenâb-ı Rabbü'l-'Âlemîn 'ibâdına merħameten insanlardan rûhânîyyete müsta'id bir zâtı intihâb edip anı melâ'ik ve işârât-ı ğaybiyye vâşıtasıyla 'âlem-i süfliyetden taħlîş ü vâşıl-ı kurb-i hüviyyet eyler ve anı 'ibâdîne irsâl ve ba'zen kitâb-ı celîli ile de mü'ebbed kılip anları da ħazîz-i mezellet-i beşeriyetden evc-i a'lâ-yı rûhânîye isti'dâdları miķtârınca irşâd eyler.

Cenâb-ı neyyir-i a'zam-ı lâhût ħâķ-i pâķ-i beşerîden ba'zısına lutfen işrâķ ile her birine yek-dîgerine mütefâvit şüretde birer zerre 'atf buyurmuşdur. O zerreniñ keyfiyyet ve kemmiyyeti aşlı gibi bahş ü idrâķden 'âlîdir.

İşte bu rûh-ı ilâhî de kezâ aşlına mâ'ildir. Beşeriyetden ve 'âlem-i fenâdan ħazır almaz faķaķ rûh-ı hayvânîye ta'alluķu olup o da nefis ü hevâ ve sâ'ir kuvvâya mâ'il bulunmağ-ıla anlara meyl ettiği ekşeriyâ vâķi' olur. İnsânlardan nebî-yi kâmil ve anıñ vereşesine tâbi' olup da rûh-ı ilâhîsini derekât-ı beşerîsine tâbi' ve kendinde emânet olan nûr-ı lâ-yezâlî taħķîr eylediginden tolayı ya büsbütün zâyi' eyler veyâ na'im-i vişâlden bir ħayli zamân veyâ külliyyen dūr olur. Gerek erbâb-ı me'âlîniñ gerek gürûh-ı ehl-i dünyânıñ envâ' ve taķâķâtını tafşîl ayrıca bir kitâb [46] olur. Nûr-ı lâ-yezâlden ħisse-yâb olmayan küffâr-ı bed-kirdâr ħâric-i bahşdir.

* Hevesin terki peygamberî kuvvettendir.

Tafşilât-ı mesrûdeden anlaşılacağı vech-ile (ârzü-yı nefsanî) nefsiñ bu ‘âlem-i fenâda gözüne güzel görünen kendi hem-cinsi olan bir takım eşyadır. Bu şüretle (ârzü-yı nefsanî)yi (hubb-i dünya) ile ta‘rîf edebiliriz.

Hubb-i dünyânîñ re’s-i hatâyâ olması,

Çist dunyâ ez-Hodâ gâfil buden

*Ney kumâş u nukre vü ferzend ü zen*⁴¹

beyt-i şerîf-i Meşnevîsi vech-ile Vâcib Te‘âlâ hazretlerinden gâfil bulunmağlığı mücib olduğundandır.

Yoksa bir insân nefsinî râm edip de emvâl ü eşkâl kendini igfâl edemezse servet ü ni‘metiñ mazarratı görülmedikden başka fâ’idesi müşâhede olunur ama bu hâl her yigidiñ kârı degildir.

Cenâb-ı pîr efendimiz Meşnevî-i şerîfde şâhib-i yesâr olduğu hâlde yine mâ’il-i dünyâ olmayanları deñiz üzerinde ağzı kapalı bir [47] destiye teşbîh eylemiştir. Derûnu bād-ı hubb-ı ilâhî ile mâlî olup âb-ı meyl-i dünyâdan ser-beste olan kûze-i vücûd-ı kâmilîne deryâ kadar mâl-i îrâş zarar edemez belki tekeşşür etdikçe nef’i tezâyüd eder. Cenâb-ı Server-i Enbiyâ ‘aleyhi a‘zamü’t-tehâyâ efendimiz hazretleriniñ (ni‘me’l-mâlû’s-şâlihu li’r-raculi’s-şâlihi)⁴² hikmet-i nebeviyyeleri bizim tafşilâtımızñıñ ecmel-i icmâlidir. Cenâb-ı pîr efendimiz hazretleriniñ (ve kat’i’s-şehvâti) buyurmaları da bu nükteyi mu’lindir. İştihâ ve meyl-i dünyâ ‘âlemlerinden ‘an qarîb kat’-ı tarîk ile tâ ‘avâlim-i zühd ve ğinâ-yı ma‘nevîye kadem başmalı ya’nî dünyânîñ vücûd u ‘ademi ‘indinde siyyân olup emvâl ü eşyâyı kendine bir hâdim-i bî-i’tibâr telâkķi eylemeli, i’tibâr ederse de (ni‘met-i Rabbâniden yine rızâ-yı Rabbâniye şarf edeceğim) niyyet-i hâlişasıyla eylemeli ve serveti huzûruna mâni’ olacak levâzım-ı beşeriyyesine şarf eylemeli ve ihvân-ı dîniniñ zarûretini ber-ţaraf eylemeli, dîn ü devletine fî-sebîli’llâh hademât-ı hayriyyede bulunmalı. Bu yolda servete mâlik olmak dünyâda na‘îm-i ebedîye nâ’il olmak demektir.

Yok eger böyle olmayıp da kûze-i vücûdunu âb-ı hubb-i dünyâ ile imlâ edecek olursa ğarîk-i bahr-i dâlâlet olacağı bedîhîdir. Eger havâş bir ihlâşdan bir gavvâs-ı dest-gîr merhâmeti olmazsa husrân-ı ebedîye dūĉâr olacağı der-kârdır. Faķaţ ni‘met-i dünyevîye [48] içinde emr-i uhrevîyi idâre etmek bâlâda söylenildiği vech-ile ğâyet-i merdâne bir himmete

⁴¹ Dünya nedir? Allahdan gâfil olmağdır. Yoksa kumaş, para, oğul, ĉarı dünya degildir.

⁴² Mâl-ı tâhir, racül-i pâkdile ne kadar münâsipdir.

muhtâcdır. Hattâ şu'ûbet-i fevka'l-'âdesini Cenâb-ı seyyidü'l-evsiyâ efendimiz hazretleri şu yolda taşvîr buyurmuşdur. (Dünyâ ile âhîret mağrib ile maşrık gibidir. Birine tekkarrub ederseñ diğèrinden tebâ'ud eylesin). Muhammed bin Sevke dañi (Dünyâ ile âhîret terâzû gözleri gibidir. Biri ne kadar ağırlaşırsa öbürü o kadar hafif olur) diye temşîl edip diğèr bir hakîm (Dünyâ ile âhîret bir adamıñ iki haremi gibidir. Birini ne kadar hoşnûd ederse öbürü o rûtbe gâzab-nâk olur) diye ifâde eylemişdir. İşbu emsile-i şelâse (İ'dilû hüve akırabu li't-takvâ)⁴³ hikmet-i Rabbâniyyesiniñ mefâd-ı kudisîsini ihtâr eder. Dîn ü dünyâsınıñ idâresi huşûşunda 'adâleti bırakıp daha dünyâda iken âhîretini pâymâl eden ve yine dünyâyâ veya zamâna bahâne bulan kimse 'inde'l-'urefâ aħmak 'add olunur.

İşin içine kazâ-yı İlâhî karışmadıkça insân bu 'âlemde ne yolda hareket ederse hep kendine 'â'iddir. Dünyâyâ ezmâne atfettiği bahâne hep bühtândır. Bir kimse Aşma'îniñ huşûrunda (zamân bozuldu) yolunda idare-i kelâm edince (gece ile gündüz güzerân eyledikleri müddet-i tavîle içinde aslâ hareketlerinde fesâd zuhûr etmez -çünkü Cenâb-ı mükevvirü'l-leylü ve'n-nehâr anları kemâl-i intizâm ile kıyâmete kadar harekât-ı müstaķîmesinde ber-ķarâr buyurmuşdur. [49]

- Ve lâkin o görülen fesâd hep insanlara 'â'iddir) me'âlinde olan

İnne'l-cedîdeyni fî tûli ihtilâfihimâ

Lâ-yefsedâni ve lâkin yefsedü'n-nâsü

beyt-i hakîmânesini inşâd eylemişdir. İşte bu hikmete mebnî diğèr bir merd-i 'ârif (biz zamânımızı zemm ediyoruz halbuki kuşûr bizdedir. Eğer zamân lisâna gelse bizi hicv ederdi) ma'nâsını ifâde eden

Nezûmmü zemânenâ ve'l-'aybu fînâ

Velev netaka'z-zemânu izen hecânâ

neşîde-i hakîmânesini söylemişdir.

Tafşîlât-ı mebsûţadan şu icmâl hâşıl oluyor ki: Dünyâdan mâl-ı ganîmet iğtinâm eder gibi iğtinâm edip muħabbetini derûna ilkâ eylememeli ve zerre kadar aña i'timâd eylemeyip zinhâr Cenâb-ı vehhâb-ı rezzâkı unutmamalı dünyanıñ ne kadar i'timâda lâyıķ olmadığını ve ađniyânıñ erbâb-ı kanâ'atden ziyâde dūçâr-ı mehâlik olduğunu dâ'imâ müşâhede eylemekdeyiz.

⁴³ Adâlet ediniz ki takvâyâ eñ karîb olan hareket adldir.

İşte bunlardan ‘ibret alalım gâfil bulunup da biz gayra ‘ibret olmayalım. Fenâ-yı dünyâ hakkında şâ‘iriñ (mevcüdâtı bir kere nazar-ı ‘ibrete al. Dünyâ-yı deniyyeyi hayâl gibi görürseñ dünyâniñ hâvî olduğu kâffe-i eşyâ fânî olur ancak zât-ı pāk-i Zü’l-celâl bâkîdir) mefhûmunda olan

*Te’emmel fi ’l-vücûdi bi- ‘ayni fikrin
Tera ’d-dünyâ ’d-deniyyete ke ’l-hayâl
Ve men fihâ cemî’an sevfe yefnâ
Ve yebkâ vechü Rabbike zü ’l-celâl*

kıt‘ası ne kadar belîğdir.

Emîru’l-mü’minîn (kerremallâhu vecheh) efendimiz hazretleri ‘ömr-i insâniyi şu yolda taksîm buyurmuşlardır

*[50] İzâ ‘âşe ’l-fetâ sittine ‘âmen
Fenişfu ’l- ‘ömri ’l-muħıkkı ’l-leyâlî
Ve nişfu ’n-nışfi yezhebu leyse yedri
Li-gafletihî yemînen ‘an şimalin
Ve nişfu ’n-nışfi âmâlün ve hırşun
Ve şuglün bi ’l-mekāsibi ve ’l- ‘abâli
Ve bâki ’l- ‘umri eskāmün ve şeybün
Ve hemmün bi ’rtihâlin ve ’ntikâlin
Fe-ħubbü ’l-mer’i tûle ’l- ‘umri cehlün
Ve kısmetuhü ‘alâ hâze ’l-mişâli⁴⁴*

Fenâ-yı dünyâ hakkında olan âyât-ı kerîme ise pek çoktur. (*Ve me ’l-hayâtü ’d-dünyâ illâ metâ ’u ’l-gurûr*)*, (*Yâ eyyühe ’n-näsü inne va ’de ’llâhi ħaħkun felâ tegurrannekümü ’l-hayâtü ’d-dünyâ ve lâ yegurranneküm bi ’llâhi ’l-garûr*)*, (*Ķul metâ ’u ’d-dünyâ kalîl*)* âyât-ı kerîmesi fenâ-yı dünyâya ve degersizliğine delâ’il-i ħat‘iyyedendir.

⁴⁴ İnsan altmış sene yaşasa yarısını geceler mahv eder, yarısının yarısı da gâfletten nâşî şağını şolundan fark etmeyerek geçer, yarısının yarısı da bir takım emeller, hırş ü kesb ü kâr ü iştiğâl-i evlâd ü ‘iyâl ile geçer. Bâkî ‘ömrü var ise o da hastalıkla, ihtiyarlıkla ve irtiğâl ve intikâl korqusuyla mürür eder. Artık hâl böyle iken insanın tûl-i ‘ömrü heves etmesi cehlîdir zîrâ ‘ömrün taksîmi bu mişâl ü minvâl üzeredir.

* Dünya hayatı, aldaniş metaından başka bir şey değildir.

* Ey insanlar! Şüphesiz Allah’ın vaadi gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. Sakın çok aldatıcı (şeytan), Allah hakkında sizi aldatmasın.

* De ki dünya hayatının yararı, pek az bir şeydir.

Meşhürdür ki atvel-i ‘ömre nā’il olan Nūḥ ‘aleyhi’s-selāma (Dünyayı nasıl bulduñ?) demişler, (İki kapılı bir hāne gibi. Ki birinden girdim birinden çıktım.) demiş. Ebū Ḥāzim-i Şūfī de buyuruyor ki: Erbāb-ı dünyā ile benim aramda bir gün var çünkü dünki günün o da lezzetini unuttu, ben de meşakḳatini, yarına ise ne o emniyyet edebilir, ne ben. Bu güne gelince: ne olacağını kim bilir.

Ekābirden biri: (İnsanın enfāsı ḥayātınıñ adımlarıdır ki her anda ḥayatdan tebā’ud, ecele teḳarrub eylemekdedir) demiştir.

[51] Bir şahşın dīger bir kimseye (Hīç bir belāya giriftār olduğunu Allāh bana göstermesin) diye du‘ā ettiğini bir ḥakīm işidince (Sen o ādemiñ vefātına du‘ā eylediñ. Zīrā bu dünyā dār-ı ibtilādır. Yaşadığı şüretde elbette belāya mübtelā olacaktır) demiştir.

Elinde ‘ilāc bardağı olan bir ḥastaya (Ne ḥāldesiñ) diye sormuşlar.⁴⁵

Eşbahtü fī dāri beliyyātin

*Edfe ‘u āfātin bi-āfātin*⁴⁶

beytiyle cevap vermiştir. İmām-ı Şāfi‘ī (raḍiya’llāhu ‘anh) efendimiziñ:

Mihēnū ‘z-zemāni keşīratün lā tenḳazī

*Ve sürūruhā ye ‘tīke ke ‘l-a ‘yādi*⁴⁷

beyt-i şerīfleri de ḥayāt-ı dünyāniñ bir ta‘rīf-i belīgānesidir. Dünyā-yı bī-vefā ḥaḳḳında daha ba‘zı aḳvāl-ı ‘urefāyı derc ile teşeffī‘-i şadr eylemek istemişdim ḥālbuki bu ānda (Rebī‘u’l-ebrār)da şu fıkra muṭāla‘a-güzārım oldu.

(Ḥazret-i Rābi‘a-i ‘Adeviyyeniñ ḥuzūrunda ‘ulemā ve fuḳahā ve zūhhāddan bir çok kimseler ictimā‘ edip her biri dünyāyı mezemmete başladılar. Ḥazret-i Rābi‘a şaḳḳ-ı şefe buyurmuyordı. Bir aralık - Efendim bu ḥuşuşta siz hīç bir şey buyurmuyorsunuz - dediler. Onlar da: [52] “Eger dünyā sizce lā-şey meşābesinde olsaydı bu kadar medār-ı iştiğāl olmazdı ḥālbuki medḥ olsun ḳadḥ olsun bu rütbe yād ü tezkār eylemeñiz yine muḥibb-i dünyā olduğunuzdan neş’et eder. Zīrā (*Men eḥabbe şey’en ekşeru zikrahū*). Ben ne severim. Ne de adını bile ağzıma alırım” buyurmuşlardır.

Artık bundan soñra ihtiyār-ı sükūt vācib oldu.

⁴⁵ Yāḥud kendi vefātını istemiştir zīrā dostunuñ bu ālemde müte’ellim olduğunu görmemek ṭarafeynden biriniñ in‘idāmına vābestedir.

⁴⁶ Bir dār-ı belāda vāḳit geçiriyorum ki belāyı belā ile def’e çalışmaḳdayım.

⁴⁷ Dünyāniñ miñnetleri çokdur bitmez tükenmez sürūru ise saña bayram gibi senede iki defa gelir.

“Ve ihtimālî'l-cefâ’i min cemî’i’l-enâmi”

Bütün insânlardan görülen ezāya taḥammül eylemeyi size vaşiyet ederim. (İhtimāl) yüklenmek, qabûl etmek (cefa’) ezā, elem mâ’nâlarıdır.

Cenâb-ı Pîr efendimiz ḥazretleriniñ bu kavlı-i şerîflerindeki (ezā) ne yolda ezādır ve nasıl taḥammül eylemeli. Şu iki su’âlîñ şurût ve kuyûduyla cevâbı şaḥîfeler iştiğāl eyler. Bu mişilli su’âlîñ eñ kışa ve vâzih cevâbı mişâldir. İşte buña bina’en:

- Enbiyâ ve evliyâ ve şulehânîñ kavimlerinden gördükleri ezāya gösterdikleri taḥammül gibi dedigimiz vaqit eşkâl ber-ṭarâf olur. Enbiyâ-yı ‘izâm kavimlerini evvelce bilmedikleri bir yola da’vet eyledikleri zaman o ṭarîḳ-i müstaḳîmîñ mûcib-i necât olduğunu bi’l-âḥare idrâk edenlerden ba’zıları îmân edip diğerk ba’zıları bir emr-i dünyevîleriniñ ḥalel-pezîr olacağı zu’m-i bâtılyla ve ‘avâmları ise ğayret-i cāhiliyye ilcāsıyla o nebiyy-i zî-şāna ḥakāret ve ğün-â-ğün cefâ eylerlerdi. Vereş-e-i enbiyâ olan evliyâ-yı ‘izâm daḥi tâbi’ olduğu peygamber-i celîlîñ şerî’atı [53] aḥkāmını neşre me’mûr olduğu cihetle ‘âlem-i fenâyâ ḥaşr-ı muḥabbetden i’tirâz ile cenâb-ı Rabbü’l-‘âlemîne ‘ibâdet ve teḳarrub ḥuşûşuna ḥalkı kavlen ve fi’len taḥrîş ü teşvîḳ eylediklerinden insânlardan ba’zıları nefis-i emmârenîñ iğvâsıyla bir dürlü dünyâ muḥabbetinden vaz geçemeyip ve ḥattâ kendi tuttuğu yol ile evlîya-yı kirâmîñ irâ’e buyurdıkları ṭarîḳ-i müstaḳîmi muvâzene edemeyip ğüyâ “onlara uyarsam ḥayşiyet-i dünyeviyyeme veya şervetime ḥalel gelir ve yâḥud emşâlim beni istihzâ ederler” gibi bir fikr-i saḳîm ile kendileriniñ zıddı olan rabbâniyyünü çekemezler binâ’en ‘aleyh ezāya kıyâm ederler. Bilmezler ki “ḳaṭ’u’ş-şehvât” mebhâşinde beyân edildiği vech-ile evliyâ-yı kirâm emvâl ve eşkâle-i dünyâ itlâḳ eylemedikleri gibi terk-i dünyâdan maḳşad-ı şerîfleri daḥi elinde avucunda ne var ise isrâf edip aç ve çıplak ḳalmak degildir belki anlara ḥaşr-ı efkâr ve mekârim-i aḥlâḳını anlarıñ uğrunda fedâ etmeyip o şerveti bir nehc-i şer’-i şerîf-i idâreye ve bu ‘âlem-i fânîye çırıl çıplak gelmiş iken kendisini her yüzdenden iğnâ eden ḥâliḳına itâ’at ve emr-i Rabbânîsine inḳiyâda taḥrîş ederler. Bu ṭarîḳ-i müstaḳîme sâlik olsun da isterse dünyâlarca mâla mâlik olsun. ‘Avâm-ı nâs da maḥzâ mübtelâ oldukları sekr-i cehl ile ne yaptıklarını bilmediklerinden her biri bu yolda ehlu’llâh-i ‘izâma cefâ ve ta’arruzdan ḥâlî olmazlar. Şulehâ daḥi eşer-i ehlu’llâha zâhib olmalarıyla anlar da ebnâ-yı dünyâdan mazḥar-ı ezâ olurlar. İşte şu tafşîlâtдан añlaşıyor ki enbiyâ ve evliyâ ve şulehâ ḥalka ḳarşı bir ğaraż-ı dünyevîleri [54] olmadığı ḥâlde ḥalkıñ ezâsına dūçâr oluyorlar. [Allâḥümme’hdi ḳavmî fe-

innehüm lā-ya 'lemūn]⁴⁸ diyerek ezālarına şabr etmek şöyle tursun bed-du'ā bile etmezler ve [*Va'şbir kemā şabera ūlū'l-'azmi mine'r-rusul*]* ve [*innemā yūveffe'ş-şābirüne ecrāhüm bi-gayri hisāb*]* tebşirāt-ı celīlesince bālig-i derecāt-ı 'ulyā ve nā'il-i elṭāf-ı lā-tuḥşā olurlar. Cenāb-ı Rabbū'l-'ālemīn Qur'ān-ı azīmü'ş-şāniñ yetmişden ziyāde maḥallinde şabır-ı irād ü senā buyurup ekşer maḥalde sā'ir fezā'il-i dīniyye meyānında zikr ve ba'zen [meşelā - *Yā eyyühe'llezīne āmenu'ste'inū bi'ş-şabri ve şalāḥ* -]* gibi anlara taḳdīm eylemişlerdir ve Faḥr-i 'ālem efendimiz ḥazretlerine [īmān]dan su'āl olunduḳda [şabır ve semāḥatdır] buyurmuşlardır.⁴⁹ Mervīdir ki bir kimse İmām Cā'fer-i Şādık raḍiya'llāhu 'anh ḥazretlerine komşusunun ezāsından şikāyet eder şabır-ı tavşiyeye buyururlar. Tekrār o kimse [komşu beni denā'etle ithām ediyor] dedikde Ḥazret-i İmām tehevür-i tām ile [aşıl denī zālīm olandır] buyururlar.

İnsān bu 'ālem-i fenāda yaşadıḳca ve lā-siyyemā ārzū-yı teraḳḳīde bulunduḳca “Yūsuf gibi envā'-ı miḥen çekmege muḥtāc āsān degil ihvāna veliyyü'n-ni'am olmak” mefādınca elbette biñ dürlü şu'una mübtelā olur.

Bunlar içinde ḥesābsız cān şıkacak ve müte'ezzi eyleyecek [55] şeyler bulunur. Eger insān her cān şıkan şey'e ehemmiyet verip ve her müte'ezzi eden aḥvāle müdāfa'a eylemek ve dā'imā bunlarla uğraşmak lāzım gelse bir nefes rüy-i rāḥat görmeyip mezelletle veda'-ı 'ālem-i fāni eylemek icāb eyler. Belki 'ālem-i beḳāda da zelīl olur. Ḥattā Aḥnef bin Ḳays “Bir sözüñ te'şirine ṭāḳat getiremeyen bir çok söz işidir” demişdir. Faḳat insānlar acāyibdir. Yūnus bin 'Ubeyd ḥazretlerinin buyurduḳları vech-ile “Eger cez' ü fez' ile me'mūr olsaydıḳ şabır-ı iltizām ederdik”. “*el-İnsānū ḥarīşun 'alā mā mene'a*”^{*} mışdāḳınca şimdi de 'aksini iltizām eyliyoruz. Meşhūrdur ki bir ḥakīme eṣnā-yı mücādelede “hele bir laḳırdı söyle biñ dānesini işidirsñ” demişler o da cevāben “biñ danesini söyleseñ bir dane bile işitmezsin” demiş.

Faḥr-i 'ālem efendimiz ḥazretleri buyurmuşlardır ki “Bir mü'min gördüğü ezā ve cefādan nāşī furū-mānde olsa ve maraz ü ḥavf ü ḥüzn ü ezā vü ḡama giriftār olsa, ḥattā bir diken bile batsa Cenāb-ı Allāh o gördüğü zaḫmete muḳābil anıñ ḥaṭāyāsından birini 'afv ü

⁴⁸ Yā rabbi, sen ḳavmimi toḡru yola irşād buyur ki anlar benim azamet-i şānımı ve anlar ḥaḳḳında ḥüsn-i niyyetimi taḳdīr etmezler.

* O hâlde, yüksek azim sahibi peygamberlerin sabretmesi gibi sabret.

* Sabredenlere mükāfatları elbette hesapsız olarak verilir.

* Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım dileyin.

⁴⁹ Semāḥat = Seḫā, yumuşaklık, külfetsizlik.

* İnsanların men edilenlere (yasaklara) düşkünlüğü.

maḥv eyler.”⁵⁰ Ve yine buyururlar ki “mükāfāt-ı ilāhiyyeniñ büyüklüğü insāniñ gördüğü belā miqdārincadır ve Ḥazret-i Haḳḳ bir ḳavme muḥabbet buyurursa anları mübtelā⁵¹ eder ve ibtilāya rāzı olan maḫhar-ı [56] rızā-yı Rabbānī olur ve ğāzab-nāk olan seza-vār-ı ḳahr-ı Yezdānī olur.⁵²

Mervīdir ki “Fenālık işleyen kimse ‘ameline münāsib mücāzāta giriftār olur” me’āl-i şerīfinde olan “men ya‘mel sū‘en yücze bihi” āyet-i kerīmesiniñ nüzülünde Ḥazret-i Ebū Bekri’ş-Şiddīḳ “*raḍiya’llāhu ‘anh*” efendimiz, Cenāb-ı faḫr-i ‘ālem şallā’llāhu ‘aleyhi ve ‘alā ālihī ve sellem efendimiz ḫazretlerine: [Yā Rasūla’llāh bu āyet-i kerīme nüzülünden soñra ḫavf ü ğamdan ḫalāş bulmaḳ ve emīn ü şādān olmaḳ mümkün müdür] dedikde [*Ġafera’llāhu leke* Yā Ebābekr, Sen ḫastalanmaz mısın ve bir zaḫmet ve ezāya giriftār olmaz mısın ve ba‘zen ḫazīn bulunmaz mısın] buyurup [Ne‘am yā Rasūla’llāh] cevābını alınca [İşte siziñ “müslimīniñ” kendisiyle mücāzāt olunacağıñız bu mişilli şeylerdir] buyurmuşlardır. Ya‘nī [Saña işābet eden meşā’ibiñ kāffesi günāhına keffāret olacaḳdır] demekdir.

Bundan añlaşıyor ki ḫuşūl-i ‘izz u ‘alā vā-beste-i renc ü ‘anā imiş bunuñ içündür ki ehlu’llāh-ı a‘zam ve ‘urefā-yı zevi’l-iḫtirām:

Eyyühe’l-insānū ṣabran
İnne ba‘de’l-‘usri yūsran
İşrebi’ş-şabra ve in kāne
*Mine’ş-şabri emerran*⁵³

[57] *Eş-şabru evveluhū murrun mezāḳatuhū*
*Lākin āḫirahū aḫlā mine’l-‘aseli*⁵⁴
Hevvin ‘aleyke fe-inne külle şedīdetin
İn lem tüşeddihā ‘aleyke tehevvinün
Ve teyekḳan enne’llezī hüve kā’inün
*Bi’l-kerhi minke ve bi’r-rızā seyekūnū*⁵⁵

⁵⁰ An ebī Saīdi’l-Ḥudriyyi ve ebī Hüreyre raḍiyallāhü anhümā ani’n-nebiyyi şallāllāhü aleyhi ve selleme mā yuşıbu’l-müslime min neşabin velā veşabin velā hemmin velā huznin velā ezen velā ḡammin ḫatte’ş-şevketi yeşākühā illā ḫaṭṭa’llāhu bihā min ḫaṭṭāyāhu.

⁵¹ Burada (ibtılā) muṭlaḳ zikrolunduğu cihetle envāma şāmidir.

⁵² İnne a‘zme’l-cezāi me‘a azmi’l-belāi, ve innellāhe teālā izā eḫabbe ḳavmen ibtelāhüm femen raḍiye felehu’r-riḍā ve men seḫiṭa felehū’s-saḫtu ravāhu’t-Tirmiziyyü ve ḳāle ḫadīşün ḫasenün.

⁵³ Ey insan, şabret ki bir meşāḳḳati iki meserret ta’ḳīb eylediği Ḥazret-i Ḳur’ān ile mev’üddür. Bināen aleyh şabırdan (ḡayet acı bir nev’ otur), daḫi acı olsa bile iltizām-ı şabr eyle ki müsteḫaḳḳ-ı va‘d-i ilāhī olasıñ.

⁵⁴ Şabr ibtidā acıdır amma soñu baldan tatlıdır. (Meşḫūr şabr otu da böyle olmaḳla her ikisine de ta’rīf-i tāmdır.)

Süruru'l-e'ādī in terāke bi-zilletihī
*Ve neketehā teğammümün iz ente şābirun*⁵⁶
Işbir 'alā emri'l-'aduvvi
Ve fe-inne şabrake kātihiluhū
Ke'n-nāri te'külü nefsehā
*İN lem tecid mā te'külühū*⁵⁷

Manzūmeleri mefād-ı belīgānesince bir dār-ı belvāda dūçār oldukları uygunsuzlukları hażm u kazm edip maķāşıd-ı muķaddeselerini İfāda [58] ızhār-ı fütür eylememişler ve bina'en 'aleyh iki 'ālemde derecāt-ı 'āliyyeye vāşıl olmuşlardır.

İşte şu tafşīlātdan anlaşılıyor ki (halkdan görülecek cefāya taħammül) bir ğaraż-ı nefsanīden tolayı haķsız olarak ve muķāvemeden 'āciz қalaraq müte'ezzī olduğunu kimseye ses çıkarmamak demek degilmiş.

(Ve terk-i mecālisetü's-süfehā'i ve'l-'avāmi)

Sefīhlerle ve 'avām ile ihtilāt eylememenizi tavsiye eylerim. (Sefeh) hafif-meşreb, cāhil, қalīlü'l-aқl, 'adīmü'l-meħāsin olmak ki na'tı (sefih) ve cem'i (süfehā)dır. ('Avām) hāşşın zıddıdır ki hayr ü şerri, nef' u hezyi, şimāl ü yemini, ğeşş u semini tefriķe muķtedir olamayan āħād-ı nās demektir. (Süfehā)nın ('avām)a taқdīmi taħzīrde ehem olduğu içündür.

Cenāb-ı Hudāvendigārimız bu қavl-i şerīfleriyle süfehā ve 'avām ile ihtilāt eylememegi tavsiye buyururlar. Süfehā ile ihtilātın mażarratı haққında vārid olan āşār nā-қābil-i inhişārdır. Mu'avvizeteyn sūre-i celīleleri serāpā şerr-i süfehādan inzār eyler. Hele Sūre-i Nāsin sū-i қarini şeytān ile hem-'inān tutuyor. (İnsān) lafzını ba'zı lügaviyyūn (üns)den müştāķdır deyip vech-i tesmiyesi daħi yalnız yaşayamayıp üns ve ihtilāt ile mecbül olduğundandır demişdir. Yine āşār ile şābit ve muқarrerdir ki taħāyi'-i insāniyyeden sür'at-i meyelān bulunduğu cihetle her ne yolda ādem ile ihtilāt eylerse muṭlaқа bi't-tedric muķārenetiñ ahlāķıyla [59] müteħallıķ oluverir. Hele kāmilen taқlīd etmezse bile ba'zı müsāvisini aħz eyleyecegi der-kārdır.

⁵⁵ Mübtelā olduğun meşā'ibe ehemmiyet verip beyhūde kendiñi dilhūn etme zīrā her muşibetiñ –eğer sen i'zām etmeyip kendiñi mütesellī edersen- ehemmiyeti sākıt olur. Şunu iyice bil ki: Kerhen dūçār olacağıñ belā bi'r-rızā daħi vāķi' olacaķ. Yalnız seniñ telāş ve ızhār-ı keder ettiğiniñ yanına қalacaķ ve қazā-yı ilāhī yerini bulacaķdır.

⁵⁶ A'dāniñ süruru seni zelil ve perişān görmekle hāşıl olur. Lākin sen şābir olup hiç fütür göstermezsen anlar ğamnāķ olurlar.

⁵⁷ Düşmanın ezāsına şabreyle ki seniñ şabrın anları helāk eder. Müte'ezzī eylediği zāt fütür göstermediginden tolayı a'dāniñ kendi kendilerini helāk eylemeleri tıpkı ateşe beñzer ki ateş de başka yaқacaķ şey bulamazsa kendi kendisini ifnā eyler.

“*El-mer’ü ‘alā dīni ḥalīlihī fe’l-yenzur imre’ün men yuḥālil*”⁵⁸ ḥadīṣ-i şerīfi meşhūrdur.

Mervīdir ki hırsızlardan bir gürūh der-dest edilip cezā-yı sezāları verildiği sırada içlerinden biri kendisiniñ şārik olmayıp yalnız anlarıñ muğannīlik ḥidmetinde bulunduğunu iddi’ā eylemiş ve o şūretde bir şey okuması teklīf olununca (inṭāk-ı ḥaḳ) olmak üzere “‘*Ani’l-mer’i lā-tes’el ve sel ‘an ḳarīnihī Fe-inne’l-ḳarīne bi’l-meḳārini yaktedi*”⁵⁹ beyt-i meşhūru ağzından çıkıvermiş ve bina’en ‘aleyh o gürūh-ı mekrūh ile hem-ḥāl olduğunu kendisi işbāt eylemiştir. Kezālik (aḫyār ile şöḥbet ḥayrı ve eṣrār ile ülfet şerri irāṣ eyler. Naşıl ki rüzgār müte’affen bir şey’iñ üzerine eserse neşr-i te’affün eder güzel ḳoḳulu maḥalden mürūr eyleirse ravāyih-i tayyibe taḡıdır) denilmiştir. Bu ḥuşūş Cenāb-ı Pīr-i Destgīr efendimiziñ:

[60] *Şoḥbet-i şālih tu rā şālih kuned*

*Şoḥbet-i ṭāli’ tu rā ṭāli’ kuned*⁶⁰

Beyt-i Meşnevīsi daḫi te’yīd eyler. Binā’en ‘alā zālik insānlar dāreynde nā’il-i sa’ādet olmak için sū-i ḳarīnden fevka’l-‘āde ictināb eylemek lāzımdır. Bu ḥuşūş cümleñiñ ma’lūmu ve mücerrebi ve her ān meşhūdu olan şeyler olmağ-ıla tafşīl ve tavzīḥden müstaḡnīdir.

Cenāb-ı Pīr efendimiziñ şöḥbet-i avāmdan taḫzīr buyurmaları daḫi o zümre-i bī-çāre-i ḳillet-i ‘aḳl ü tecrübe ve aḫlāḳ ile muttaşif olduklarından nāşī izā’a-i evḳātdan mā’adā şöḥbetlerinden istifāde olunmayıp ekşerīsiniñ dünyevī uḫrevī fā’ideleri görülemeyeceğinden nāşīdir çünkü dostluğundan istifāde olunan ziyy-i ‘avāmda olsa bile ‘avām şayılmaz.

Ve muşāḥabetü’ş-şālihīni’l-kirām

Şuleḫā-yı kirām ile muşāḥabe eylemeñizi size tavşiyeye eylerim. Evvelce taḫzīr buyurulan mecālise-i eṣirrā ne ḳadar muzır ise işbu muşāḥabe-i aḫyār emri daḫi o nisbetde nāfi’ ve lāzımdır. Ṭaraf-ı şāri’den daḫi bu yolda me’mūruz bu lüzūmu bi’şet-i enbiyā daḫi te’yīd eyler çünkü insān ālem-i kübrā olduğu için kemāli nisbetde ‘uyūb u noḳşān ile mālīdir.

⁵⁸ İnsan dostunuñ meslek-i mezhebine ittibā’ eder. (Kendisiniñ hangi mesleğe zāhib olduğunu bilmek isteyen kimse) dostuna naḫar eylesin. (ki anıñla mesleği taḳdīr edilir.)

⁵⁹ Bir kimseniñ ḥāl ü ṭavrını öğrenmeğe ḳalışmağdan ise kimlerle ihtilāt eylediğini custecū eyler (derḫāl mesleğini añlarsıñ) zīrā ḳarīn muḳārınıñ meslegine iḳtidā eyler.

⁶⁰ Şālihīñ şöḥbeti seni şālih ve fāsıḳıñ ülfeti fāsıḳ eyler.

Mü'eyyed min 'indillāh olan ba'zı havāş müsteşnādır. Bizim için birinci vazīfe dağı bu havāşşın eşer-i cemīline iktifā ile kendimizi [61] nekā'ışden tebri'eye çalışarak seza-vār-ı tevfiķ-i ilāhī kılıp mazhar-ı kurb-i kabūl eylemekdir.

[Şālihīn şerī'at-ı ğarrānīn emri muķtezāsınca mehāsin-i ahlāk ile mütehallī ve müsāvīden müctenib ve ta'bīr-i āharla evāmir-i ilāhī ile 'āmil ve nevāhī-i Rabbānīden muhteriz kimselerdir ki bu zümre-i muķaddesenīn mādihi Hāzret-i Hāķķdır, evşāf-ı mübārekeleri Hāzret-i Kūr'ānda pek çok yād buyurulmuşdur. Bizim gibi 'acezeniñ tavşīfinden müstağnīdir faķat bu yolda zevāt-ı 'azīzü'l-vücūd olduğu cihetle ba'zıları 'ādetā insāna böyle bir mürşid-i zī-şān bulmak muhāldir demek derecesine varmışlardır. Bir kimseye [eñ uzak sefer ihtiyār eden kimdir] denildikde [bir şālih dost arayandır] demiş ve dīgeri de [şirār-ı nāsdan Allāha şığın. Hıyārından bile hāzer üzere bulun] diye sū'-i zannı ileri götürmüş ise de bu gibi sözler bir mürīd-i sābiti me'yūs edemez. Dünyā bir ān şulehādan hālī degildir. Aşl-ı hüner de şoğbet-i şulehāya kesb-i liyāķat edip ehlu'llāhīn bu yoldaki ta'līmāt-ı müşfikāneleriyle 'āmil olmaķdadır.

El-hāşıl kuşūru kendi taharrīmizde bulmalıyız. Biz aramak yolunu bilmege ğayret edelim ve kalbimize taleb fikrini yerleşdirelim ki Rabbimiziñ bu ümmet-i merhūmeye rahmet-i ilāhiyyesi bī-hadd ü nihāyedir. Nice nice şālihīn-i kirāmīn şeref-i şoğbetini tevfiķ buyurur ki ekşeriyā o zāt-ı şerīf pek bildiğin ve her zaman gördüğün kimse zuhūr eder. Esrār-ı [62] hafiyeye-i ilāhiyyeye pāyān yoķdur. Dert lāzım dert ki tabībe lüzüm görünsün. Onu hāşıl ederseñ Cenāb-ı Raĥmān-ı Raĥīm elbet bir tabīb-i kerīm halk eder. Bu huşuşda Baba Kemāl-i Hocendīnin řu kıt'ası bir delīl-i celīlidir.

*Mürīdān t̄alib-i pīrend u pīrān zāhir u peyda
Derīğā teşne-leb h'v āhīm morden ber-leb-i derya
Megū ařhāb-ı dil reftend u řehr-i 'ıřķ řod hālī
Cihān bor řems-i Tebrīzīst u merdī kū çu Mevlānā⁶¹*

İşte řu tafşīlātdan añlařılıyor ki iş hiss-i taharrīye kalıyor bu da haķīķaten pek kolay bir şey degildir. Ekşeriyā pek 'akıllı kimseler erbāb-ı kıyās-ile bir çok nā-ehle ferīfte olarak kendi kendiniñ reh-zeni olmuşdur çünkü her zamanda koyun postuna bürünmüş canavarlar pek çok bulunduğu cihetle kuvve-i mūmeyyizesi noķşān olanlar ekşeriyā naķş-ı zāhiriye kapılıp

⁶¹ Mürīdler pīr ararlar hāl bu ki pīrler zāhir u peydādır. Hayf ki deryā kenārında şusuz ölmek istiyoruz. (Ařhāb-ı dil gıtdiler ve şehr-i aşķ hālī kaldı) fikrinde bulunma. Cihān şems-i Tebrīzī ile mālīdir hani Mevlānā gibi bir er ki kemāl-i isti'dādından nāşī öyle bir veliyy-i kāmili ayağına celb eyleye.

kendi cānlarına kaçdeylemişlerdir ve ‘ākıbet [*el-ehillā’u yevme’izin ba’duhum li-ba’din ‘aduvvun ille’l-mutteķin*]⁶² sırrı zuhūrunda (*yā veyletā leytenī lem-ettehiz fulānen halīlen*)⁶³ [63] diye desthā-yı tefāyün olacaķsa da çe fā’ide:

*‘İlāc-ı vāķı ‘a pīş ez-vukū ‘ bāyed kerd*⁶⁴

İnsānıñ başına gelen belāyānıñ a’zamını kendi sū’-i tedbīrinden neş’et eylediği şüphesizdir. İntihāb-ı ihvān huşuşunda dūçār-ı haṭā ve noķşān olan bir zātıñ şu nazmı bu maķāmda ĩrāda çesbāndır.

Ve ihvānün hasibtehüm durū’an

Fekānūhā ve lākin li’l-e’ādī

Ve ḥaltühüm sihāmen şā’ibātin

Fekānūhā ve lākin fi’l-fu’ādī

Ve kālū kad şaffet minnā kulūbun

*Leķad şadeķū ve lākin ‘an vedādī*⁶⁵

Hulefā-yı Abbāsiyyeden pādişāh-ı ḥakīm Me’mūn ḥāzretleri “İhvān üçdür. Biri ğidā gibidir ki dā’imā anlara ihtiyāc görölür, biri devā gibi ki aḥyānen lüzümü olur, biri marāza beñzer ki hiç ārzū edilmez” buyurmuşlar. Kısm-ı aḥīriñ hangi kavim olduklarını tavzīḥden ziyāde ķār’iniñ ‘irfān ve ihtiyārına ḥavāle eylemek daha lāṭif olur.

‘Abdullah bin el-Muķaffāa “Dostuñu mu seversin, akrabāñı mı?” demişler, “akrabāmı da dost olursa severim” demiş. Şu söz daha lāṭiftir. [64] “Şāliḥ dost insanıñ nefsinden ḥayırlıdır zīrā nefs emmāratün bi’s-sū’i”⁶⁶ ile ta’rīf buyurulmuşdur ḥālbuki şiddīķ-i şāliḥ dā’imā ḥayr emr eder.” Bir diğerk zāt daḥi “görüşdüğüñ kimseden ya iḥsān ümīd eylemeli veya muşāḥabet sebebiyle şerrinden emīn olmalı yāḥud ‘ilminden istifāde etmeli ve yāḥud bereket du‘āsı ümīd edilen merd-i şāliḥ olmalıdır” diye ešnāf-ı insānı pek güzel tefrīķ eylemişdir. Ve ķāle ba’duhum

İḥzer ‘aduvveke merreten

Ve’ḥzer şadīķake elfe merratin

⁶² Ol günde mutteķin müsteşnā olmak üzere - dostlar ba’zısı ba’zısına adüv olacaklardır.

⁶³ Eyvah, keşke filān kimseyi dost ittiḥād etmeyeydim.

⁶⁴ Kār-ı evvelde kişi āķıbet-endiş gerek.

⁶⁵ Zırh gibi beni şavlet-i adüvden emīn eder şandığım ihvān vāķiā zırh oldular ama düşmanıma. Ben anları kendim için hedefe işabetde haṭā etmez bir oķ ümit ederdim gerçek işabet eylediler faķaṭ ķalbime. O dostlarım bizim ķalbimiz pāķdır dediler pek ṭoğrudur şu kadar var ki baña muḥabbetden.

⁶⁶ Dā’imā fenālīgi emredici. - Ḥāzret-i Ķur’ānda (nefs) bu yolda beyān buyurulmuşdur.

Ḳale rubbemā inḳalebe 'ş-şadīḳu

Fekāne a 'lemu bi 'l-mazarrati ⁶⁷

Ve ḳāle'l-āḫar

Me'n-nāsü illā ma 'a 'd-dünyā ve şāhibihā

Fe-rubbemā inḳalebet yevmen bihī inḳalebū ⁶⁸

Ebnā-yı zamāna ve intihāb-ı ihvāna dā'ir şu bir iki aḳvāl ile iktifā eyledim. Bu huşuşda şāhib-i vaşıyyet-nāme Cenāb-ı velī 'allāme “ḳuddise sırruhū” ḫazretleriniñ mağz-i Ḳur'an-ilhām beyānlarına mürāca'at eylemelidir. Andan alacağı ta'līmāt ile tarīḳ-i talebe 'azm ü ḳaşd eyleyen kimseniñ vāşl-ı āmāl olacağı bī-iştibāhtır.

[65] “Ve inne ḫayra'n-nāsi men yenfe'u'n-nāse”

İnsānlarıñ eñ ḫayırlısı insānlara menfa'at-baḫş olandır. Bu cümle-i cemīle-i eḫādīs-i nebeviyyeden olmaḳ üzere dāmen-gerd-i ḫātır-ı 'ācizī olup şu şüretle maḫfūzumdur “ḫayru'n-nāsi men yenfe'u'n-nās ve şerru'n-nāsi men yeḍurru'n-nās”⁶⁹ bu maḳāma münāsebeti daḫi iki şüretle tavşıye olunur evvelā teḳaddüm eden “ve muşāḫabetü'ş-şālihīni'l-kirām” 'ibāre-i şerīfesindeki “şālihīn”i beyāndır. Ke'enne buyuruluyor ki “ḫayru'n-nās ki 'şālihīn' kelimesiyle müterādifü'l-ma'nādır. Hem-cinsine īşār-ı menāfi' eyleyen zāt-ı şerīfe ıtlāḳ olunur ve benim de sizi muşāḫabe ve muvānesesine taḫrīş eyledigim kimseler bu zümre-i muḳaddesdir.”

Sāniyen ayrıca bir cümle-i ḫikemiyye olur ki muḫtār-ı 'ācizānem de budur. İnsānlara īrās-ı menfa'at: 'adl, raḫm, seḫā, ḫimāyet, mu'āvenet, naşīḫat, du'ā gibi ḫaşā'il-i cemīle ve ef'al-i kerīme ile ve ma'nen ve mādde ten ve ḫālen ve istiḳbālen 'ālem-i insāniyyete her nev' ḫıdmet-ile ḫāşıl olur. Bu evşāf-ı celīleyi ḫā'iz olan mü'min-i kāmil ise şuleḫā ve aḫyāre zümresinden olacağı bedīḫīdir. Binā'en 'aleyh “men yenfe'u'n-nās”^{*} ḳavl-i şerīfi 'ālem-i İslāmiyyetde ḫaḳīḳaten “mü'min-i kāmil” şıfat-ı 'aliyyesine şāyān olan ḫayr-ı nāsiñ bir ta'rīf-i mükemmelidir.

⁶⁷ Düşmanıñdan bir kerre, dostuñdan biñ kerre ḫazer et. Ekşeriyyā dost düşman oluverince saña ne yolda īrās-ı mazarrat edileceğini düşmanıñdan biñ ḳat ziyāde bilir.

⁶⁸ İnsanlar dünya ile beraber ve ana muşāḫibdirler bināen aleyh ale'l-ekşer dünyā ne cihete munḳalib olursa anlar da o ḫarafa meyl ederler.

⁶⁹ İnsanlarıñ eñ ḫayırlısı insanlara menfa'at-baḫş olandır eñ şerri daḫi īrās-ı mazarrat eyleyendir.

* İnsanlara fayda saḫlayan.

[66] “*Velā tensevü'l-fadle beyneküm*”^{*} âyet-i kerîmesi mu‘âvenet-i ihvân-ı dîni “*Vahfid cenâhake li-meni't-tebe'ake mine'l-mü'minîn*”^{*} nazm-ı celîli daği himaye-i müslimîni âmir olduğu gibi “*ve te'âvenü 'ale'l-birri ve't-takvâ*”^{*} fermân-ı ilâhîsi mu‘âvenetiñ hem enva‘ını hem de ta‘rîf-i şahîhîni şâmil hikemiyyât-ı lâhütiyyededir. “Birr” iyilik ya‘nî ef‘âl-i haseneye itlâk olunup “takvâ” daği çignemek ya‘nî hilâf-ı merzâ-yı ilâhî hareketden ictinâb ve evâmirini bir şüret-i mükemmelede icrâ eylemek ma‘nâsındır. Bu şıfatları hâ‘iz olanlara “ebrâr” ve “etkıyâ” denilir. Umûr-ı ‘ibâd “dîni dünyevî” olmak üzere iki eşâsa münkasım olup şu âyet-i kerîmedeki birr ü takvâ ise dünyâ ve ‘ukbâya ‘â‘id mu‘âvenâtı emr ü ihtivâ eylemişdir. “*İnne'llâhe ye'muru bi'l-'adli ve'l-ihsâni ve itâ'i zi'l-kurbâ ve yenhâ 'ani'l-fahşâ'i ve'l-münkeri ve'l-bağyi*”⁷⁰ âyet-i kerîmesi müfessirîniñ beyânı vech-ile kâffe-i evâmir ve nevâhî-i ilâhiyyeyi câmi‘ ve a‘cârîñ derece-i [67] kuşvâsına bâliğdir “*ve te'âvenü 'ale'l-birri ve't-takvâ*” âyet-i kerîmesiniñ mefâd-ı şerîfini şu hadîs-i nebevî daği te‘yîd eder “*Ni'me'l-'avnü 'alâ takva'llâhi el-mâl*”⁷¹

Ve kâle 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm “men meşâ fî 'avni ahîhi ve menfa'atihî felehü şevâbü'l-mücâhidîne fî sebîlillâhi”⁷². *Ve kâle eydan “el-halku küllühüm 'iyâlu'llâhi fe-eħabbu halkihî ileyhi enfe'uhüm li-'iyâlihî*”⁷³ ve *fî Müsnedi Şihâbin 'an Abdillâhi'bni 'Abbâsin radiya'llâhu 'anhümâ 'ani'n-nebiyyi şalla'llâhu 'aleyhi ve selleme ennehü kâle “ħayru'n-nâsi enfe'uhüm li'n-nâsi*”⁷⁴ ve *kâle 'Aleyhi's-selâm “inne'llâhe 'inde aqvâmin ni'amen yukırruhâ 'indehüm mädâmü fî havâ'ici'n-nâsi mâ lem yemüllü fe-izâ mellev neķalehe'llâhü ilâ ğayrihim*”⁷⁵.

* Aranızda iyilik yapmayı da unutmayın.

* Mü'minlerden sana uyanlara kanatlarını indir.

* İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın.

⁷⁰ Cenâb-ı Hakk her şeyiñ vasatı olan adl ile (meşelâ i'tikâdda adl-i tevhid gibi ki ta'tîl ile teşrikiñ vasatıdır ve kesbde adl-i cebr-i mutavassıt gibi ki cebr-i sırf ile kaderiliğiniñ vasatıdır ve i'tâda cüd gibi buhl ile israf beyni ve amelde edâ-i vacibât gibi ki aţâlet ve terehhübün vasatıdır) ve ihsânla (sehâ veyâhud Allah görür gibi ibadet) ve akrabâdan muhtâc olanlarıñ hâcetini tesviye eylemekle emr eder ve kuvvet-i şehvete mütâba'atle zinâ ve sâ'ir amel-i kabîhden ve kuvve-i ğazabiyye ile katl-ü nefis ü ğaşb-ı emvâl ve sâ'ire gibi ef'âl-i münkereden (ya'ni halkıñ nefret eylediği ef'âlden) ve şıfat-ı şeytâniyyet olan tekebbür ve tecebbürle nâsa isti'lâdan nehy eder.

⁷¹ Mal, takvâ-yı ilâhiye ne güzel mu'âvindir (ya'ni bir merd-i müttakî ehl-i yesârdan olursa şerveti sebebiyle hilâf-ı merzâ-yı rabbânî olan harekâtdan ictinâb ve maqbül-i bârgâh-ı sübhânî olan a'mâl-i şâlihayı icrâ eyler.)

⁷² Bir kimse mü'min karındaşınıñ mu'âveneti ve intifâi huşuşunda sa'y ederse fî sebîlillâh cihâd edenleriñ ecr ü sevâbına nâ'il olur.

⁷³ Halkıñ kâffesi Allah Te'âlâ hazretleriñiñ iyâlidir (ya'ni emr-i teayyüş ve idâreleri huşuşunda cenâb-ı rezzâk te'âlâ ve teķadde hazretlerine müfteķirdirlar) ve cenâb-ı Hakkıñ eñ sevgili kulu ehl ü 'iyâline eñ ziyâde menfa'at-baħş olandır.

⁷⁴ İnsanlarıñ eñ hayırlısı benî nev'ine eñ ziyâde irâş-ı menfa'at eyleyendir.

⁷⁵ Cenâb-ı Rabbül âlemîniñ ba'zı kulları yanında mahfûz ni'metleri vardır. Anlarıñ nâsiñ havâicini tesviye eylemekden uşanmadıkca o ni'meti anları yanında ibķâ buyurur. Uşandıķları vaķit Cenâb-ı Rabbül âlemîniñ o ni'met-i mevdü'ayı başka kullarına naķl eyler (ve o ni'metiñ havâyic-i nâsa şarf olunmasına başka kulumu me'mür eder.

[68] Ve ‘an ibni ‘Omerin rađiya’llāhu ‘anhümā ennehū k̄āle k̄āle yā Rasūla’llāhi eyyen-nāsi eħabbe ileyk k̄āle enfe‘u’n-nase li’n-nāsi k̄āle yā Rasūla’llāh fe-eyyū’l-a‘māli efdalū k̄āle idħālū’s-sürürī ‘ale’l-mü’mini k̄āle ve mā sürürü’l-mü’mini k̄āle işba‘u cev‘atin ve tenfīsü kürbetihī ve kazā‘ü diyetin ve men meşā ma‘a eħīhi fī ħācetin k̄āne li-şiyāmi şehrin ve i‘tikāfihi ve men meşā ma‘a mazlūmin ve yu‘īnuhū sebbete’llāhu k̄ademehū yevmehū tezülū’l-aqdāmu el-ħadīs⁷⁶ Ve ‘an ‘Ā’işe rađiya’llāhu ‘anhā ennehā k̄ālet k̄āle Rasūlu’llāhi şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem “Men edħale ‘alā ehli beyti mine’l-müslimīne sürüran lem-yerda’llāhu lehū sürüran dūne’l-cenneti.”⁷⁷ Ve k̄āle [69] ‘Aleyhis-selāmu “Efdalū’ş-şadeķati en tu‘īne bi-cāhike men lā cāhe leh.”⁷⁸ Ĥazreti ‘Abdullah bin ‘Abbāsdan mervīdir ki ĥuzūr-ı peygamberīye bir kaç kişi gelip dediler ki Yā Resūla’llāh falān kimse gündüz şā’im, gece k̄ā’im ve dā’imā ezķār ile meşğöldür. Buyurdular ki sizlerden hangiñiz yiyeceğini içeceğini tedārik edebilir? Anlar da cevāben “hepimiz” deyince “Hepiñiz andan ĥayırlısıñız” buyurmuşlardır.

Enşārdan biri ĥuzūr-ı peygamberīye gelip “Yā Resūla’llāh evimden geliyorum fakat k̄āffeten ac oldukları cihetle boş boş ‘avdetim muħāldir” deyip Cenāb-ı eşfaķu’l-enbiyā’ ‘aleyhis-selām efendimiziñ “hiçbir şeyiñ yok mu?” su’āline de “ĥayı” diye muķābele eyledikde aña iki dirhem i‘tā ile “git bunuñ biriyle yiyecek dīgeriyle de balta al, odun kes, şat” buyurdular. Bu zāt on beş gün kadar görünmedi. Bir gün yine ĥuzūr-ı risālet-penāhiye gelip “emr-i peygamberiñiz vech-ile ĥareket eyledigimden nāşī Cenāb-ı Ĥaķķ beni mes‘ūd etdi. On dirhem kazandım. Beşi ile ehl-i beytimiñ nafaķasını dīgeriyle kisvesini tedārik eyledim” deyince ol şāh-ı dīn-i ĥikmet-güzīn buyurdular ki “işte bu yolda ĥareket seniñ ĥaķķıñda tese’ülden iyidir. İlä āħiri’l-ħadīs”.

Ĥazret-i Fārūķ-ı a‘zam rağiya’llāhu ‘anh bir kimseye “ne ile ta‘ayyüş ediyorsuñ” diye su’āl edip o kimse “Cenāb-ı Ĥaķķın [70] taķdīr buyurduğu rızķ ile” diye kendisine bir mütevekkil süsü verince “her rızķıñ zāhirde bir sebebi vardır. Sen taħşīl-i rızķ ĥuşuşunda

⁷⁶ Ĥazreti Abdullah ibni Ömer’den mervīdir ki faħr-i ālem efendimize su’āl olundu ki Yā Rasūlallāh insanlardan hangisini ziyāde seversiniñ (insanlara eñ ziyāde menfa‘at-baħş olan kimseleri) buyurdular. Yine (Yā Rasūlallāh hangi amel efdaldır) denildi (bir mü’mini tesrīr eylemek) cevābını verip (mü’miniñ mesrūriyyeti neden ibāretidir.) denildikde (ķarnını tıyurmak, ģamını meserrete taħvīl etmek, borcunu edā etmektir. Mü’min ķardaşımıñ bir işi için sa’y eden kimse i‘tikāfiyla beraber bir ay oruc tıtmuş gibidir. Bir mazlūma mu‘āvenet zimnında ana muvāfaķat eden kimseyi Cenāb-ı Ĥaķķ ĥalkıñ laġzīde-pāy-i dehşet olduğu bir günde şābit-ķadem kılar. El-Ĥadīs) buyurmuşlardır.

⁷⁷ Müslimīnden biriniñ ĥānesine ilkā-i sürür eden kimseye mükāfāten Cenāb-ı Ĥaķķ o kimseyi ehl-i cennet eylemekden başka bir şey ile tesrīr eylemeyi istemez.

⁷⁸ Şadaķanıñ efdali mañşibiñla ehl-i mañşib olmayanlara muāvenet eylemeñdir.

hangi esbāba teşebbüs ediyorsuñ” diye kesb-i meşrū‘u ihtār ve tenbellikden inzār buyurmuşlardır.

Mevtā yakışır vār ise rāhat döşeğinde
İkdām ü taḥammül gerek erbāb-ı hayāta

Bir kimse ḥukemādan bir zāta (Baña bir iş teklīf ediyorlar. Qabūl edeyim mi) diye istişāre eyledikde (‘Atālet ölüye ve meşgūliyyet diriye yakışır zinde iseñ çalışmalısıñ) demişdir. Meşhūrdur ki zamān-ı Ḥazret-i ‘Ömerde hīç bir kesb ü kāra teşebbüs etmeyip bom boş gezer nerede loqma var ise oraya hüçüm eder ba‘zı kimseler peydā olup bir gün emīrū‘l-mü‘minīn ḥazretleri bunlara teşādūfle beynlerinde şu muḥāvere cereyān eder.

- Siz kimsiñiz.

- Mütevekkilīn.

- Mütevekkilīn degil, siz (müte’ekkilīn)siñiz. Mütevekkilīn diye tarlayı naḥas edip tohumu saçıp toprağı düzleyip Cenāb-ı Ḥaqqıñ bārān-ı iḥsānına ve zer‘ eylediğı şeyden maḥşūl-i in‘āmına muntazır olan kimselere derler deyip baḥḥālīni tevbiḥ eylemiştir. Ḥazret-i Ebu’d-Derdā ki efkār-ı aḥābdandır şu cümle-i ḥikemiyye anlardan mervīdir.

Uḥruṣ li-dünyāke ke-enneke te‘iṣū ebeden
Va‘mel li-āḥiretike ke-enneke temütü ḡaden⁷⁹

[71] Nüşīrevānıñ Ḥurma Fidanı Ğars Eden Bir Ğayretli İhtiyār İle Muḥāveresi

Nüşīrevān— Qaç yaşındasıñ.

İhtiyār— Seksen.

Nüşīrevān— Bu yaşdan soñra ḥurma fidanı dikip de şemerātını ne vaqit iḳtiḥāf edersin.

İhtiyār— Pādişāhım eger babalar bu ‘aqla ḥıdmet etselerdi evlādları maḥv olurdu. Ḥālbuki biz babalarımızdan qalanla geçindik evlādlarımız da bizim terk eylediklerimiz ile ta‘ayyüş edeceklerdir.

(Nüşīrevān bu cevābdan fevka‘l-‘āde maḥzūz olup dört biñ dirhem iḥsān eder.)

⁷⁹ Ebedī yaşayacak gibi dünyāñ için ḥarāset eyle (her nev‘ mükāsebe şāmildir) yarın ölecek gibi āhiretin için ibādet eyle.

İhtiyār— Hürma fidanı bir çok seneler şoñra meyve verirken benim fidanlarım senesi içinde maşşül verdi.

Nüşîrevân— Āferîn kıoca çalışkan ihtiyār (deyip dört biñ dirhem daha i'tāsını emr eyler.)

İhtiyār— Pādiřāhım her fidan senede bir kere meyve verirken benimki sene-i ibtidāsında iki kere şemere-başş olur.

[72] Nüşîrevân— Āferîn pircigim (diyerek dört biñ dirhem daha i'tāsını emr edip infāz-ı fermāndan şoñra)

Vezīr— Pādiřāhım buradan 'azı̄met buyurmazsañız bu dihkān-ı dāhı̄ hikmeti sebebiyle beyt'l-māli iflās etdirecekdir deyip pır-i rşen-zamı̄re vedā' eylemişlerdir.

Eşhiyā-yı kirām hakkında Eb Temmāmıñ şu tavşif-i bı̄-'adılı ile başşimizi misk'l-ħitām eyleriz.

Te'avvede besşa'l-keffi ĥattā lev enneh

Erāde inķiyāzan lem tt'h enāmiluh

Hüve'l-baħru min eyyi'n-nevāħı̄ eteyteh

Fe-lccth'l-ma'rfu ve'l-cd sāħiluh

Ve lev lem yekn fı̄ keffihı̄ ġayru rħihı̄

Le-cāde bihā fe'l-yetteķi'llāhe sā'iluh⁸⁰

(Ve ĥayru'l-keleāmi mā kalle ve delle)

Sözüñ ĥayırlısı az olduğu ĥalde maşşdu ifāde edendir. (Bu ĥadıř-i şerı̄fde cevāmi'u'l-keleāmden ma'dddur.) Bu ĥadıř-i şerı̄fıñ mefādı (ve kılleti'l-keleāmi) başşinde mrr eylediği cihetle tekrārından şarf-ı nazar edilerek taķlil-i keleām emr-i kıudsı̄sine ittibā' edildi. Bu cümle-i cemı̄le (ve inne ĥayra'n-nāsi) keleām-ı [73] 'ālīsine ma'tf olabilirse de ayrıca bir fıķra olması muħtārımızdır.

(Ser zi-hevā tāften ez-serverı̄st

Terk-i hevā kıuvvet-i peyėamberı̄st)*

⁸⁰ El aķıklıėını öyle ādet etmişdir ki eger kıapamak istese parmaķları bu emrine ita'at etmez. O bir baħırdır ki her ne tarafından gelecek olursak kendisini iħsandan ve sāħilini seħādan ibāret bulursuñ. Eger elinde canından başka bir şey bulunmazsa anı iħsān eder. Artık (farř-ı seħāsından kendi kendisine merħamet etmiyor bari) sā'il-i Allahdan kıorķsun da böyle cevād ulvı̄-nejādıñ in'idāmı gibi azı̄m bir zıyāa bādı̄ olmasın.

* Hevādan yüz çevirmek, ululuktur. Hevā ve hevesi terk etmek, peyėamber kuvvetidir.

Hevā vü hevesden i'rāz serverlik ya'nī velāyet ve zühd ve şalāh ḥaṣā'ışındendir. Bütün bütüne terk-i hevā ise kuvvet-i peygamberī ile ḥāşıl olur (ve anlara vāris-i kāmil olanlara müyesserdir.) Bu beyt-i şerīfīñ mā-ķablīne münāsebeti ol vech-iledir ki: Cenāb-ı velāyet-me'āb efendimiz ḥazretleri esās-ı kemālī bālāda geĉen on üç fıķra ile beyān buyurdıkları vaķit bunlarla bi-ḥaķķın 'āmil olamayan ba'zı sālīķine nev-'amā esef ve nevmīdi tārī olması mübārek ḥātır-ı şerīflerine ḥuṭūr eylemekle anları tesliyeten buyururlar ki: (Hevā vü hevesden i'rāz mü'minīn-i şālīḥīne maḥşuş olup bu zümre-i celīlenīñ daḥi aḥyānen hevā vü hevase mā'il olması ķābildir. Bu meyilleri sebebiyle dūĉār-ı ḥaṭī'āt olurlarsa yine hemān ārzū-yı nefsanīlerinden rū-gerdān olup Cenāb-ı Ḥālīķlarına tevbe vü rücū' eylerler Ḥazret-i Erḥamū'r-rāḥīmīne daḥi anlarıñ ḥüsn ü i'tiķād ve şıdķ-ı ubūdiyyetlerini bildiĝi cihetle dūĉār olduĝu varṭa-i beşerīyyeden kemāl-i merḥamet-i ilāhiyyesinden nāşī ḥalāş buyurur ḥattā ĉok vāķi' olur ki 'abd bir ķuşurundan fevka'l-'āde nādīm ü şerm-sār olup giryān u nālān dergāh-ı ķabūl-i Raḥmāna yüz sürerek tevbe eylemekle deryā-yı elṭāf-ı ilāhī cūşa gelip o müznibi bulunduĝu mertebeden ķat ķat i'lā eder ya'ni 'iṣyānı bādī-i ĝufrānı olur.

[74] Raḥm ü şefā'at ey Veled ol rütbe rāye-gān

İnsan baķar da şāḥib-i 'iṣyāna imrenir

Cenāb-ı Ḥaķķıñ nice elṭāf-ı ḥufyesi vardır binā'en 'aleyh bulunduĝuñuz mertebeniñ süfliyyetinden ṭolayı me'yūsiyyeti ḥātırta getirmeyip

Ey birāder bī-nihāyet dergeḥīst

*Tā her āncā mīresī bi'llāh me'īst*⁸¹

Beyt-i Meşnevīsi mefādınca bālādaki neşāyiḥimle āmil olup ānbe'ān irtikā-yı merātibe sa'y ediñiz ki vereş-e-i kāmilīn-i enbiyā-yı 'iżām olasıñız. O vaķit:

Ney ĝalaṭ gofem ki nā'ib bā-menūb

*Ger du pindāri ķabīḥ āyed ne ḥūb*⁸²

Beyt-i Meşnevīsi sırrınca terk-i hevā müyesser olacaĝı cihetle artık ḥavf u ḥaṭardan vāreste olursuñuz öyle ise şimdiki bulunduĝuñuz mertebeniñ dūn bulunmasıyla zinhār raḥmet-i Ḥaķķdan ķaṭ'-ı ümīd etmeyip ve sa'yıñize keseli tārī eylemeyip kemāl-i şıdķ ü ihtimām ile ķaṭ'-ı merātib eylemege ĉalışıñız.

⁸¹ Ey birāder menāzil-i sülūkūñ nihāyeti yoķdur anıñün hangi menzile erişirseñ ṭurup eĝlenme.

⁸² Ḥayır yanıldım nā'ib ile anı ķā'im-maķām eden ikisi de birdir eger iki zannı ederse ĉirkin add olunur ĝüzel deĝil.

Ve'l-ḥamdü li'llāhi vaḥdehü. *Ve's-şalātü 'alā men lā nebiyye ba'dehü*

[75] Ḥamd: Yalnız Allāh Te'ālāya maḥşūşdur (ḡayra olan ḥamd daḡi ma'nen yine aña rāci'dir) şalāt daḡi kendisinden şoñra nebī gelmeyecek olan Ḥazret-i Muḡammed 'aleyhi ve 'alā ālihī ve şaḡbihi's-selām Efendimize seza-vārdır.

Bu ḥamdele ve taşliye ba'zı nüşhalarda görölmüş olmaḡla teberrüken derc edildi.

İntihā.

SONUÇ

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru dünyaya gözlerini açan Veled Çelebi kendisini Mevlâna Dergâhı'nın kurbunda bulmuştur. Veled Çelebi'nin fikir yapısının şekillenmesinde en önemli rolü şüphesiz Mevlevîler oynamışlardır. Kendisini Mevlevî mukâbelelerinde, Mesnevî sohbetlerinde bulan Veled Çelebi kendini sadece dergâh ile sınırlandırmamış, kimi zaman memur, kimi zaman öğretmen, kimi zaman edip, kimi zaman ise çok sevdiği kitaplarını mütaala ederken bulmuştur. Oldukça renkli ve bereketli bir hayata sahip olan Çelebi, Hz. Mevlâna'nın vasiyeti gereği sefihlerle, cahillerle ve avamla düşüp kalkmamış, her dönemde devrin aydınları ile bir araya gelerek kendini geliştirmiştir. Bu birikim Veled Çelebi'yi hem postnişin, hem dil bilimci, hem Türkçü, hem yenilikçi, hem de edebiyatçı yapmıştır. Çok sayıda esere imza atan Çelebi, sadece son dönem Osmanlı padişahları tarafından değil, M. Kemal Atatürk tarafından da her daim taltifler görmüştür. Açıkçası Veled Çelebi'nin mecmualarda yer alan makaleleri, kütüphanelerde bulunan el yazması birkaç eserleri halen bilim insanlarıncâ himmet görmeyi beklemektedir. Bunlardan bir tanesi de Ankara'da bulunan *Türk Dili*'dir, Çelebi'nin yıllarını vererek hazırladığı eser günümüz bilim dünyasına kazandırılmalıdır. Bizler Veled Çelebi'nin *Hayru'l-Kelâm* isimli eserinin transkripsiyonlu halini ve tarihçesini gün yüzüne çıkararak az da olsa katkıda bulunduğumuzu düşünüyoruz.

Veled Çelebi İzbudak yirmili yaşlarının hemen başlarında kaleme aldığı *Hayru'l-Kelâm* isimli eseri cedit Hz. Mevlâna'nın Arapça olarak dile getirdiği vasiyetine yapılan bir şerhtir. Veled Çelebi'nin ilk eseri hatta kendi tabiriyle ilk evladı olan bu eser sadece Mevlevîler için değil tüm Müslümanların istifadesi içindir. Eserin muhteviyatına bakıldığında olaylar âyetler, hadîsler ve büyüklerin sözlerinden örneklerle izah edilip açıklanmıştır. Veled Çelebi bu eseri kaleme alırken Sipehsalar Mecededdîn Ferîdun'un *Risâle-i Sipehsâlâr* isimli eserinden etkilendiği hatta bahsi geçen kitaptan istifade edip alıntılar yaptığı görülmüştür. Bir nevi sohbet ve vaaz kitabı olarak karşımıza çıkan eser yazıldığı dönemin okuyucularına yönelik anlaşılır kabul edilebilir. Üzerinden bir asır gibi zaman geçtiği göz önünde bulundurulursa günümüz okuyucuları açısından girift ve zor görülmesi gayet tabii karşılanmalıdır. Bu çalışma ile tarafımızca *Hayru'l-Kelâm* isimli eserin transkripsiyonlu metni oluşturuldu ve acizâne bir inceleme yazısı eklendi. Bilim dünyasına ufak da olsa bir katkıda bulunuldu. Eserde yer alan Kur'an-ı Kerîm'den otuz altı âyet, kırk farklı hadîs-i şerîf ve yetmiş civarında kelâm-ı kibâr tespit edilerek açıklandı. Veled Çelebi'nin o yaşlardaki üstün donanımını göstermesi açısından hayli öneme sahip olan eser, aslında son dönem

Osmanlı Devleti'nin manevî yapısını, eğitim kurumlarının yapısını, dergâhların yapısını ve Çelebi ailesinin entelektüel bakış açısını gözlemleyebilme imkânını sağlamaktadır.

Türk-İslam Edebiyatında önemli bir tür olan vasiyet-nâmeler kişilerin ölümlerinden sonra yapılmasını istedikleri şey olarak karşımıza çıkar. Aslında vasiyet-nâme geleneği oldukça eskidir. Orhun Kitabelerini bir vasiyet-nâme türü olarak ele alan bilim insanlarının sayısı hiç de az değildir. Sûfî büyükleri ise vasiyetlerini müritlerini irşad etmek için yazmışlar ve söylemişlerdir. Din ve tarikat büyükleri muhataplarına söylemek istedikleri öğütleri vasiyet etme yöntemi ile söyledikleri için edebiyat tarihimizde vasiyet-nâmelerin gelişip çoğalmasına sebebiyet vermişlerdir. Ahlakî özelliğe sahip olan bu vasiyet-nâmeler hem edebiyatçıları hem de tasavvuf araştırmacılarını yakından ilgilendirmektedir. Bir de bu vasiyet-nâmelere şerhler yazılmıştır. Halen kütüphanelerimizde incelenmeyi bekleyen vasiyet-nâmeler ve vasiyet-nâme şerhleri mevcuttur.

Küreselleşen, manâdan uzaklaşıp maddeye ağırlık veren insanoğlu psikolojik bunalımlar içerisinde yalnız ve heyecanını yitirmiş bir grup olarak hareket etmektedir. Hz. Pîr Mevlâna'nın öğretileri ve fikirleri günümüz modern insanların bunalımını çözebilecek niteliktedir. *Hayru'l-Kelâm* bu konuda önemli bir konumdadır. Büyük büyük dedesi Hz. Mevlâna'nın izini süren Veled Çelebi Konya Mevlâna Dergâhı'nda makam postunu idare ettiği dönemlerde eseri *Hayru'l-Kelâm*'ı halkın istifadesine sunmuştur. Bu eser ile okuyucular sadece dinî olguları değil, o dönemin sosyolojik yapısını, kültürünü ve tarihini de gözlemleyebilecektir. Böylesine bir eserin çalışılmasında kalem oynatabildiğimiz için kendimizi ayrıcalıklı hissetmekteyiz.

KAYNAKÇA

Kur'an-ı Kerim Meali. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011.

Adalıoğlu, Hasan Hüseyin. *Siyâsetnâme mad.* Cilt 37. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2009.

Ahmed Eflâkî. *Âriflerin Menkıbeleri*. Çeviren Prof. Tahsin Yazıcı. Cilt I ve II. İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1973.

Akar, Metin. *Veled Çelebi İzbudak*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.

Algar, Hamid. *Gucdüvânî Abdülhâlik mad.* Cilt 14. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1996.

Arı, Abdüsselam. *Vasiyet mad.* Cilt 42. İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 2012.

Ateş, Nilüfer. *Kültür Tarihi Bakımından Osmanlı Vasiyetnâmeleri*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Bozkurt, Ömer. «İslam Felsefesinde Vasiyet Kültürü: İslam Filozoflarının Vasiyetleri.» *Toplum Bilimleri Dergisi*, 2014: 57-84.

Çağrı, Mustafa. *Nasihât mad.* Cilt 32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2006.

Çatak, Adem. «Şihâbüddin Sühreverdî'nin Vasiyet-Nâme Adlı Risalesi (Tercüme-Tahkik).» *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4, no. 7 (2015): 256-276.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 2008.

Ebû Hanîfe. *İmâm-ı Âzam'ın Oğlu Hammâd'a ve Talebelerine Vasiyeti*. İstanbul: Özdemir Basımevi, 1973.

Erul, Bünyamin. *Vedâ Hutbesi mad.* Cilt 42. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2012.

Feridüddin-i Attar. *Pendname*. 4. . Çeviren M. Nuri Gençosman. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1968.

- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Mevlâna'dan Sonra Mevlevilik*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri., 1983.
- Güzel, Abdurrahman. *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Hâfız-ı Şîrâzî. *Hafız Divanı*. Çeviren Abdülbaki Gölpınarlı. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Harman, Ömer Faruk. *Lokman mad.* Cilt 27. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2003.
- İbn Arabî. *Fütûhât-ı Mekkiyye*. Çeviren Ekrem Demirli. Cilt III ve V ve VIII. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2015.
- İmam Gazali. *Ey Oğul (Eyyühe'l Veled)*. İstanbul: Bedir Yayınları, 1969.
- Kandemir, M. Yaşar. *Ali mad.* Cilt 2. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1989.
- Kara, Mustafa. *İZBUDAK, Veled Çelebi mad.* Cilt 23. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2001.
- Kâşgarlı Mahmud. *Divânü Lugati't-Türk*. Çeviren Seçkin Erdi ve Serap Tuğba Yurtsever. İstanbul: Kabalcı Yay., 2005.
- Keleş, Reyhan. «Türk Edebiyatı'nda Nasihat.» *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, no. 44 (2010): 183-209.
- Kılınç, Aziz. *Türk Edebiyatında Vasiyetnâmeler*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2006.
- Kısakürek, Necip Fazıl. *Esselam*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1973.
- Korucuoğlu, Nevin. *Veled Çelebi İzbudak*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.
- Kunt, İbrahim, ve Mehmet Emin Şen. «Veled Çelebi'nin Hayru'l-Kelâm Adlı Eseri.» *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, no. 36 (2016): 235-278.
- Mevlânâ Alî b. Hüseyin Safî. *Reşahat*. Çeviren Necip Fazıl Kısakürek. İstanbul: Muallim Neşriyat, 2009.

- Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî. *Dîvân-ı Kebîr Seçmeler*. Düzenleyen Şefik Can. Cilt I. İstanbul, 2000.
- . *Dîvân-ı Şems*. Tahran: İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, 1993.
- . *Mesnevi*. Düzenleyen Abdülbaki Gölpınarlı. Çeviren Veled Çelebi İzbudak. VI cilt. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Maarif Matbaası, 1942.
- . *Şerh-i Mesnevi*. Çeviren Tahir'ül Mevlevî. Cilt I. İstanbul: Şamil Yayınevi, tarih yok.
- Neyzen Tevfik. *Azâb-ı Mukaddes*. Düzenleyen İhsan Ada. Ankara: Ayyıldız Yayınları, 1994.
- Osmânzâde Hüseyin Vassaf. *Sefîne-i Evliyâ*. Düzenleyen Mehmet Akkuş ve Ali Yılmaz. Cilt V. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015.
- Öngören, Reşat. *Tarikat mad*. Cilt 40. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2011.
- Öztürk, Yaşar Nuri. *Kuşadalı İbrahim Halvetî, (Hayatı, Düşünceleri, Mektupları)*. 1. İstanbul: Fatih Yayınevi Mat., 1982.
- Özyetgin, A. Melek. «Eski Türklerde Vasiyetname Geleneği.» *Vasiyet ve Öğüt* içinde, yazar Emine Gürsoy Naskali, 127-147. İstanbul: Libra Yayınevi, 2018.
- Sarıçam, İbrahim. *Hız. Ebu Bekir*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Schact, Joseph. *Vasiyet mad*. Cilt 13. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi, 1986.
- Sipehsalar Mecededdîn Ferîdun. *Risâle-i Sipehsâlâr (Mevlâna ve Etrafındakiler)*. Düzenleyen Mustafa Çıpan. İstanbul: Kapı Yayınları, 2019.
- Sucu, Nurgül. *Bostanzâde Yahyâ Efendi ve Mir'âtül-Ahlâk'ı (İnceleme-Metin)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, 2010.
- Sucu, Nurgül. «Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği.» *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 19 (2006): 125-148.
- Şafak , Yakup, ve Yusuf Öz . *Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebi'nin Hatıraları Veled Çelebi İzbudak*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.

- Şafak, Yakup. *Mücâhidîn-i Mevleviyye Kumandanı Veled Çelebi'den Anılar, Notlar, Şiirler*. Konya: T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015.
- . «Veled Çelebi İzbudak'ın Mevlâna Düşüncesine Katkısı.» *Şehir ve Âlimleri Sempozyumu*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, 2017. 329-340.
- Şemseddin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1317.
- Şeyh Sâdî-î Şîrâzî. *Bostan ve Gülîstan*. Çeviren Kilisli Rıfat Bilge. İstanbul: Zafer Matbaası, 1980.
- Taşğal, Ahmet. *Türk - Tarih mad.* İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2012.
- Temizel, Ali. *Mevlâna Çevresindekiler, Mevlevîlik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler*. Konya: S.Ü. Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2009.
- Türk Hukuk Kurumu. *Türk Hukuk Lûgatı*. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1991.
- Uludağ, Süleyman. *Tarikat mad.* Cilt 4. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1991.
- Uzunpostalcı, Mustafa. «Şeyh Sadreddin Konevî'nin Vasiyeti.» Düzenleyen Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi. *Selçuk Dergisi I. Sadreddin Konevî Özel Sayısı*. Konya, 1989. 37-44.
- Veled Çelebi. *Hayru'l Kelâm*. İstanbul: Necmi İstikbal Matbaası, 1330.
- Yeniterzi, Emine. «Ahmed-i Dâ'î'nin Vasiyyet-i Nûşîrevân Adlı Mesnevisi.» *Selçuk Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, no. 19 (2006): 1-25.

EKLER

Ek 1. Veled Çelebi gençlik dönemi. (SÜSAM arşivi)

Ek 2. Bahariye Mevlevîhânesi

Ek 3. Veled Çelebi'nin şeyhi Hüseyin Fahrettin Dede.

Ek 4. Veled Çelebi'nin Mesnevîhanlık icazetini aldığı kişi Hasîrizâde Elif Efendi.

Ek 5. Veled Çelebi ve çocukları. (SÜSAM arşivi)

Ek 6. Veled Çelebi Konya Mevlâna Dergâhı'nda Makam Çelebisi iken. (SÜSAM arşivi)

Ek 7. Postnişin Veled Çelebi riyasetinde Mücahîdin-i Mevleviyye Alayı sefere çıkmadan hemen önce. (SÜSAM arşivi)

Ek 8. Veled Çelebi TBMM’de milletvekilliği yaptığı dönemler. (SÜSAM arşivi)

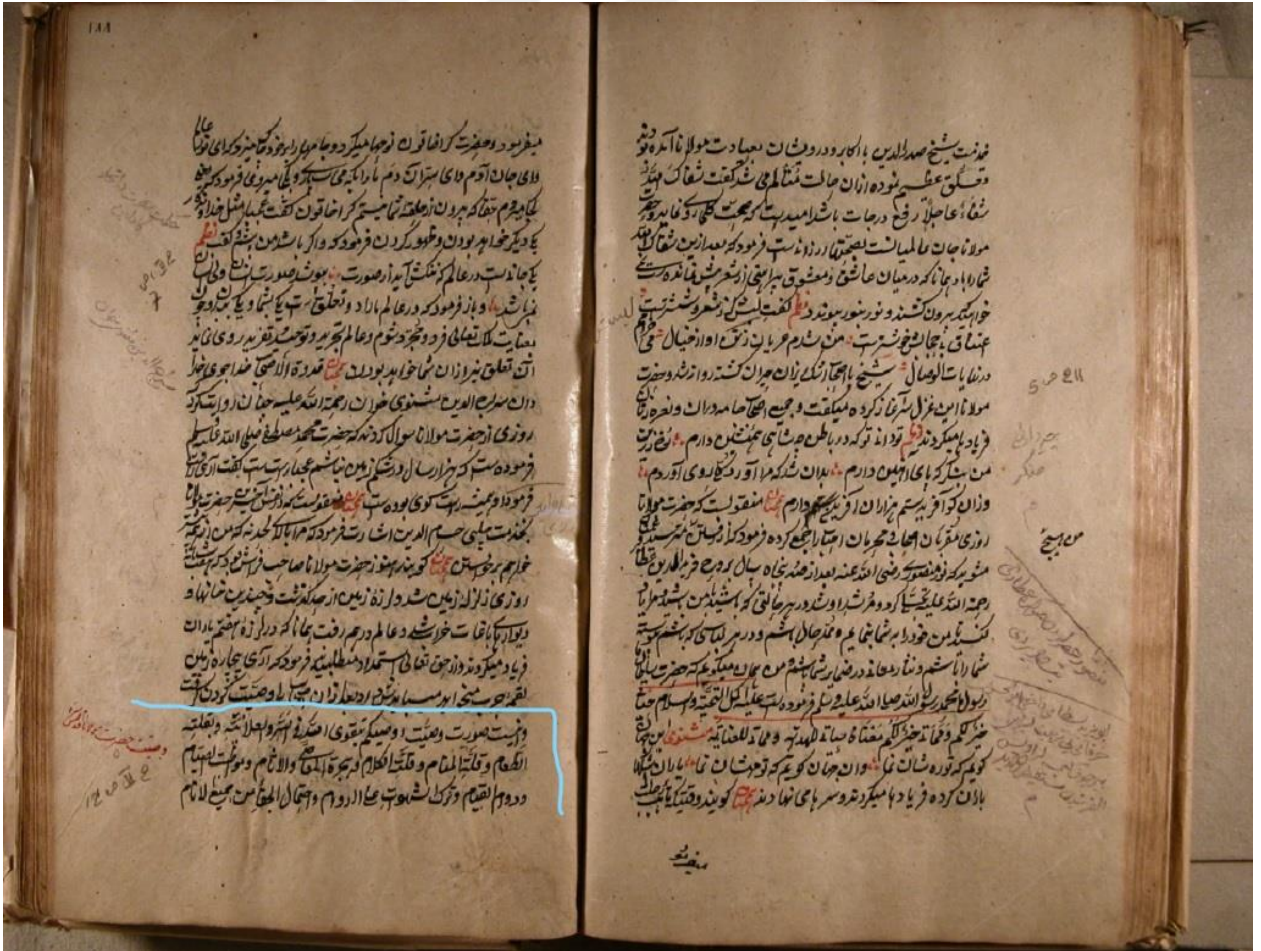

Ek 9. Veled Çelebi İzbudak’ın Ankara Cebeci Mezarlığındaki kabri. (SÜSAM arşivi)

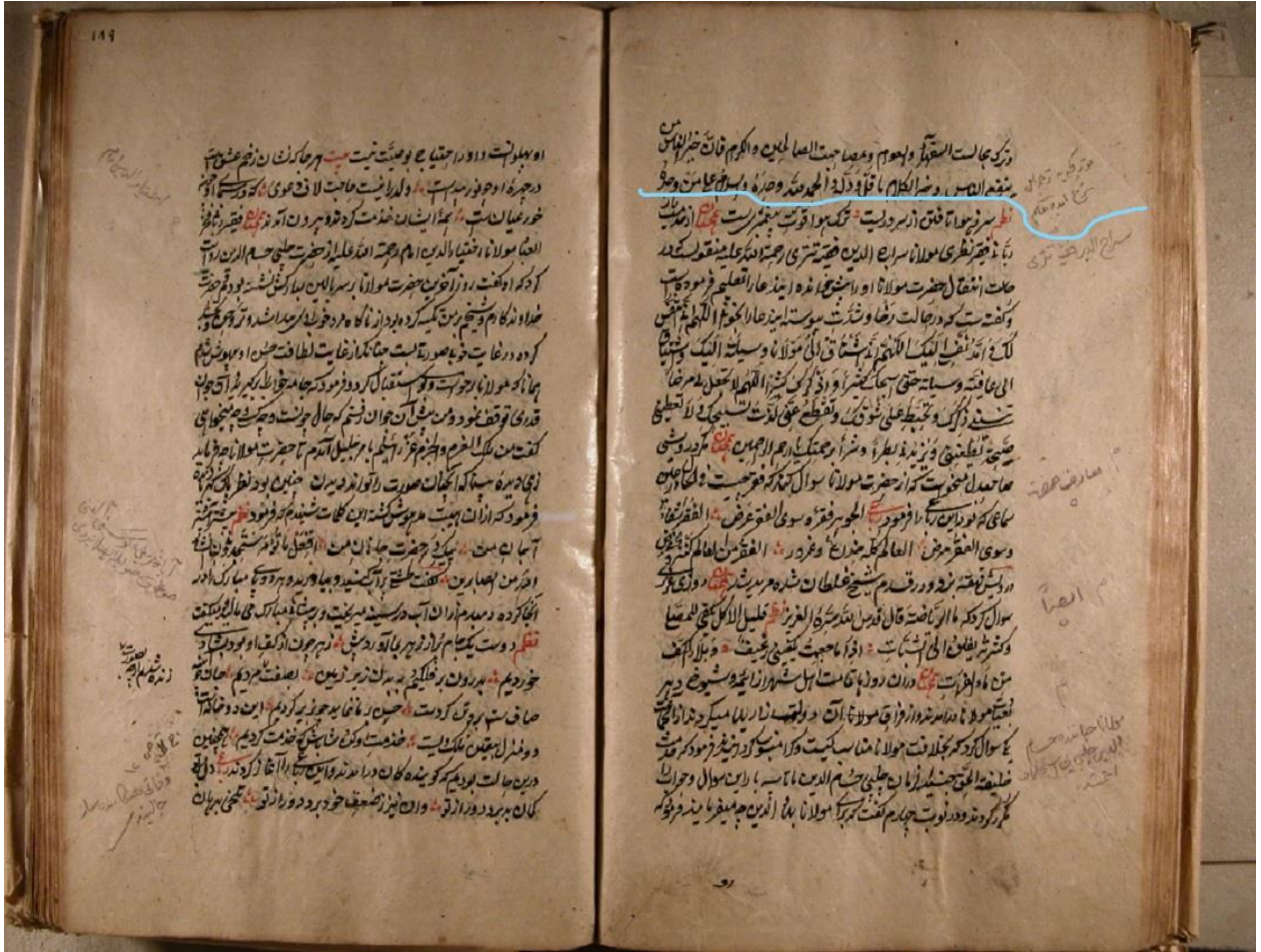

Ek 10. Veled Çelebi'nin Hayru'l-Kelâm'ı yazdığı yer, Bahâriye Mevlevîhanesi'nin günümüzdeki hali. (Ekim 2019)

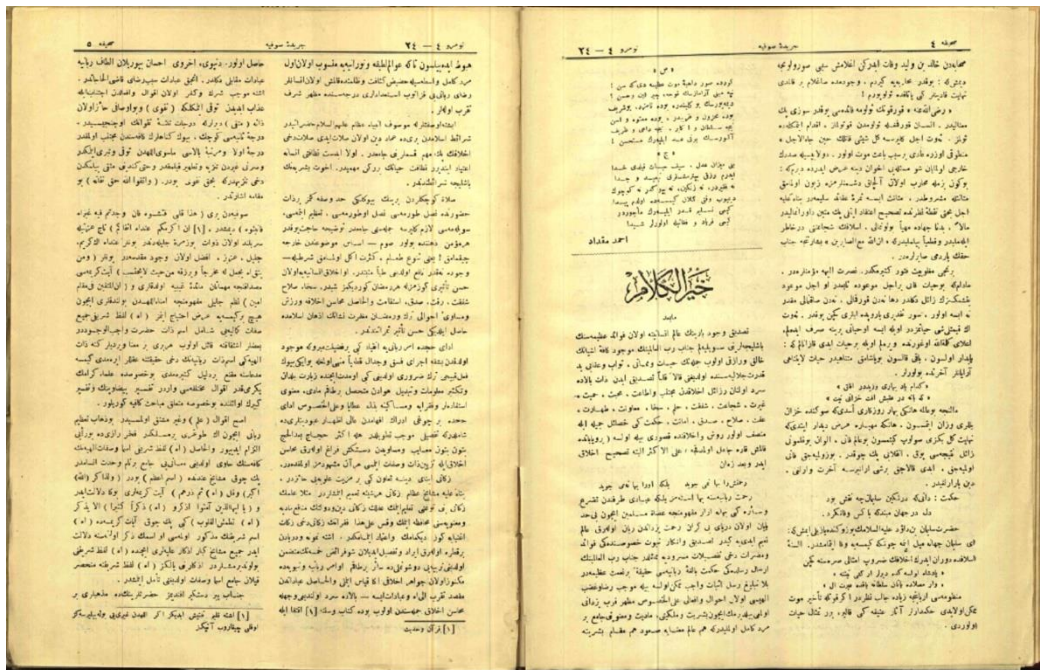

Ek 11. Ahmed Eflaki tarafından yazılan *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in el yazması bir nüshası, Hz. Mevlâna'nın Arapça olarak söylediği vasiyetin yer aldığı sayfalar. (SÜSAM arşivi)

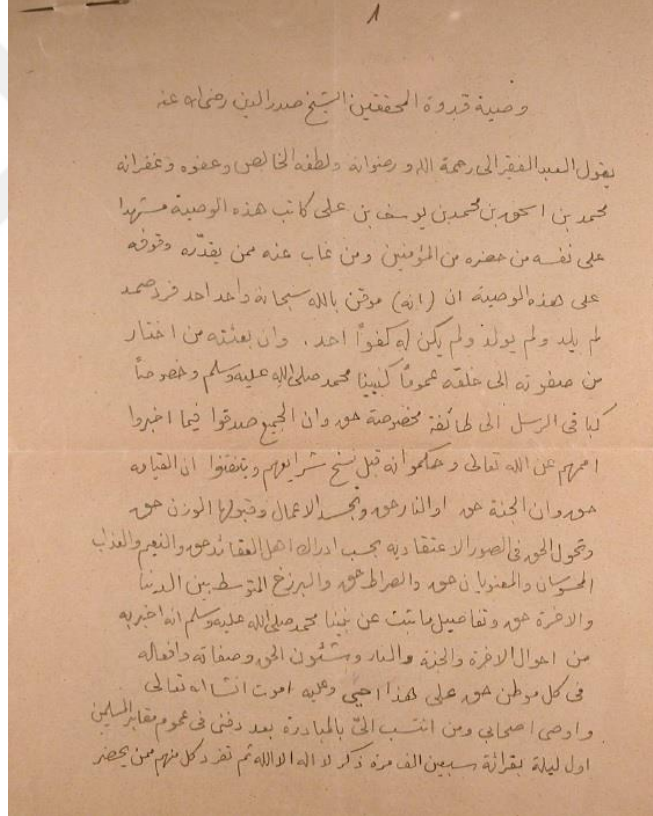
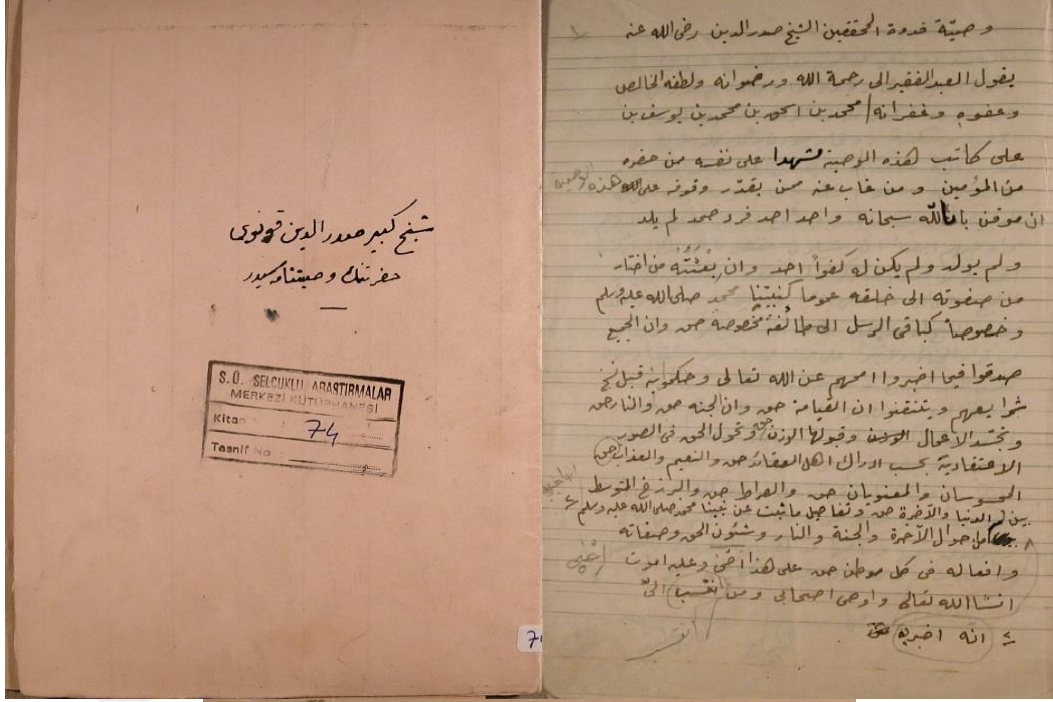

Ek 12. Ahmed Eflaki tarafından yazılan *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in el yazması bir nüshası, Hz. Mevlâna'nın Arapça olarak söylediği vasiyetin yer aldığı sayfalar. (SÜSAM arşivi)

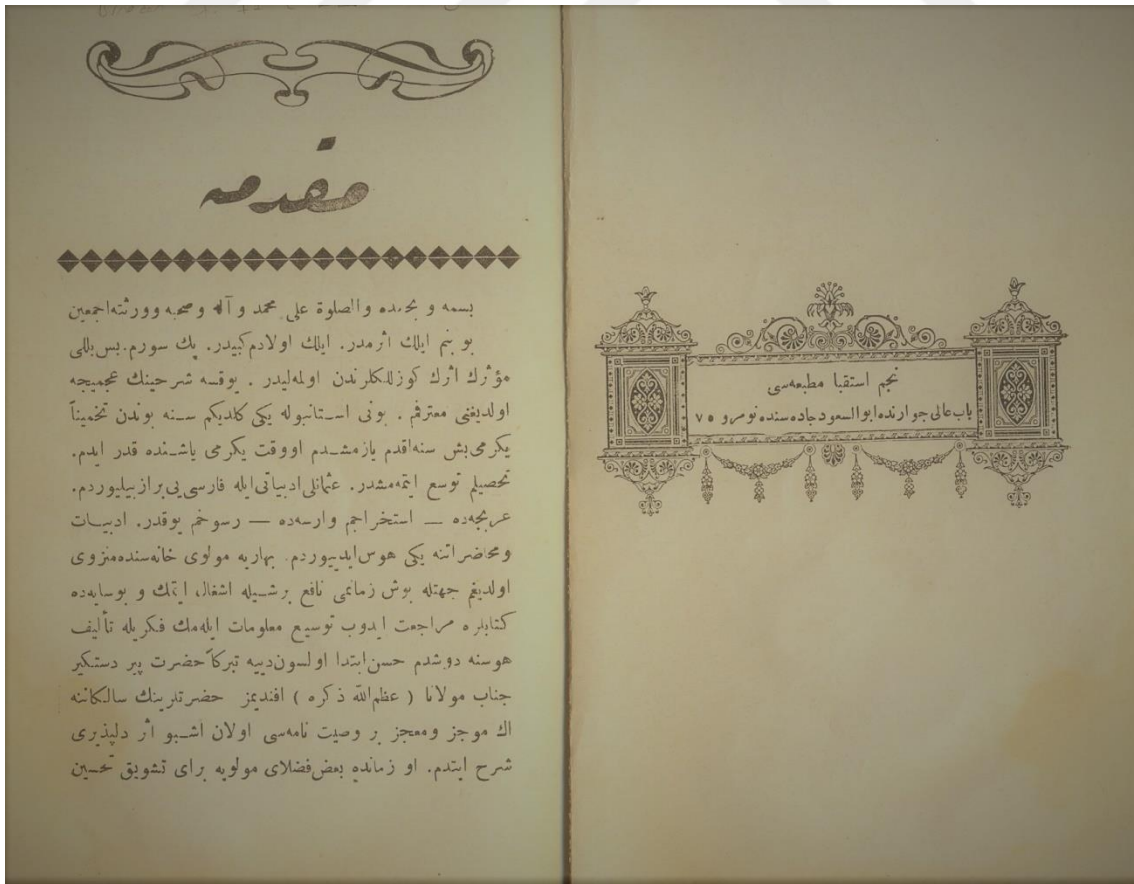
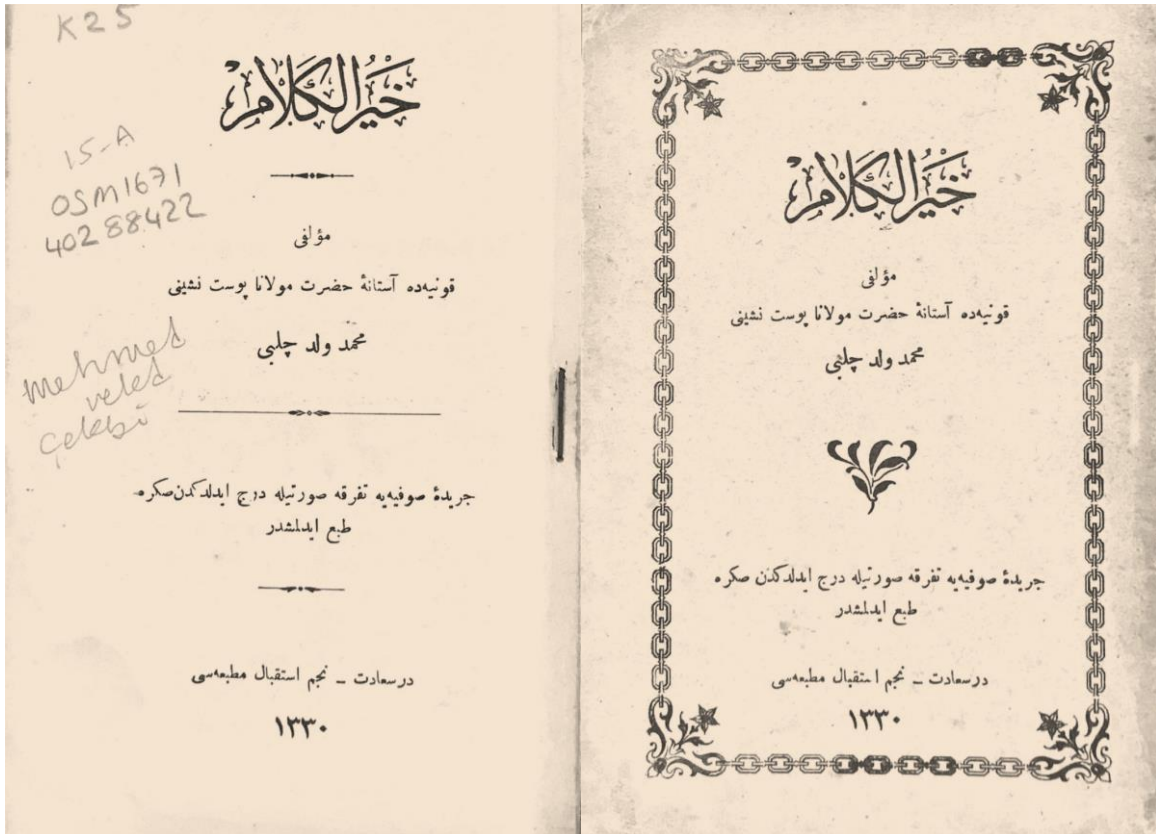
Ek 13. Veled Çelebi'nin *Ceride-i Süfiyye* Dergisinde bölüm bölüm yayımlanan Hayru'l-Kelâm yazısı. (*Ceride-i Süfiyye* C. II, S. 4) (İslamcı Dergiler Projesi arşivi)

Ek 14. Veled Çelebi'nin kendi el yazısı ile yazdığı Vasiyet-nâme-i Sadreddîn-i Konevî'den (tercüme ve açıklamalar) bazı sayfalar (SÜSAM arşivi)

Veled Çelebi'nin Necm-i İstikbâl Matbaası'nda yayımlanan *Hayru'l Kelâm* isimli eserin nüshası:

ایله دیار. حتی کندی الیه استنساخ ایدنلرده اولدی. بو اثر پروکه ایلك خدمت سایه سنده دورت بش دانه کتب نافعہ تألیفنه موفق اولدم. سایه ارنلرده فقیرده جریده ارباب قلمه نامی قیدایتدردم. حیات ابدی ده بودر فله الحمد والمنه . (خیر الکلام مافل ودل) حدیث شریفیه ختام پذیر اولان اشبو وصیت نامه شریفه تک شرحی (خیر الکلام) اسمیله توسییم ایلدم .

جناب رب العالمین بتون خدمه علمی دین ودولتک نفعنه خادم ایله به ، وفقیر حقیرده انلرک پیرولکندن آیرمایه آمین .

أن لم تكونوا مثلهم فتشبهوا ان التشبه بالكرام فلاح

غرة شعبان سنة ١٣٣٠

بندۀ درویش

ابن حضرت مولانا الشیخ مشو مخوان حجیة الله محمد بهاء الدین ولدالمولی الاثری الادبی خادم السادة المولیة فی الاستانة القدسیه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(اوصیکم بتقوی الله فی السر والعلانیة) کیزی واشکار مغایر رضای واحد قهار اولان اقوال ورفقاردن اجتناب ایکنیزی سزه توصیه ایلدم .

(ایضاً) کزک حضورنده کزک غیابنده برشیثک اجراسنی بر شخصه سیارش ایتمک معناسنه در بوراده معنای اول مطاوبدر و دیگرکی ده حاصلدر زیرا جناب پیر قدسی ضمیر افندیز حضرتلری بووصای علیهلرینک اجراسنی وفات قدسیلرندن سوکره طلب بیورمه جقلری طبیعیدر لاسیا حضرت اولیا بندکانتدن ظاهرآ جدا ویا تارک دنسیا اولسهلر بیله امداد روحایلری دائمآ کندیلرینه همددر .

حضور و غیاب اهل حجابیه کوره در (توصیه ده) ایضاً معناسنه در (وصی) هم وصیت ابدنه هم وصیت اولنان ذاته اطلاق اولنور (وصیه) یاخود اولک فتح وکسر بله (وصیه)

سیارش معناسنه اشبو وصیت نامه مخاطبین خاصة فقراى مولویه وعامة اخوان دستر .

(نفوی) صافمق . چکنمک . احتراز ایتمک معناسنه امددر . مشفق منهی (صافمق و حفظ وصیانت ایتمک) معنالیته اولان (وقی) کلمسیدر لاسمزده مستعمل اولان (وقایه) ده بومعا به در . (نفوی) خلاف مرضای ربانی اولان افعال واحوالدن اجتناب ایتمک معناسنی شامل برکهدر رضای الهی محاسن اخلاقی احراز ایله حاصل اولور کمال علیه السلام (حسن الخاق زمام من رحمة الله فی انفس صاحبه والزمام بیدالملک یجره الی الخیر والخیر یجره الی الجنة وسوء الخاق زمام من عذاب الله فی انفس صاحبه والزمام بیدالشیطان والشیطان یجره الی السوء والسوء یجره الی النار) [١] (رأس الحکمة مخافة الله) مفازنجه حسن اخلاقک برنجیسی خالفتنه اطاعتدن عبارتدر کافه عبادت تهذیب اخلاق ایچون تأسیس بیورلمتدر .

(ان من کمال ایمان حسن الخاق) حدیث شریفی مصداقجه

(١) حسن اخلاق ، انی حاز اولان دنده رحمت التبه دن بر یولارددر که بر ملک الیسنده در او ملک انی خیر جهته چکر خیر دخی جنت طرفنه سوق ایلر

فنا اخلاق ، عذاب الیه دن بر یولارددر کی شیطانک نده در . او ایسه فناقی جهته کورور فناقی دخی او کیسه فی جهته چکر .

برشخصک ایمانده کالی ، اخلاق نسبتنده در کافه محاسن اخلاق حاز اولیان ولی کامل اولمز برکیسمه تک دینده کالی اکلاشلق ایچون اخلافنه نظر ایدلمتدر چونکه (تحافوا باخلاق الله) حدیث شریفی سرنجه حسن اخلاق انسان ظلمت و کثافت بشریه دن تجرید ایله نورایت و لطائف غیبیه مظهر ایدر قابل قرب ربانی اولور نته کم (و انک لعلی خاق عظیم) تشریف بی همتاسیله مرتبه یکتالری اعلا بیوریلان اکل التحیا افندیز حضرتلری (ادع الی سبیل ربک بالحکمة و الموعظة الحسنة و جاد لهم بالی هی احسن) حکم جلیلی انفاذه مأمور بیورلدقاری بیان صدندنه (بمش لا تم مکارم الاخلاق) بیورمشلردرکه محاسن اخلاقی تمام واکمال ایچون بمش اولنمد) دیکدر . نته کم سر بمش آرز و قنده انوار لاهوتیه سنی برصورت مشمشه ده آفاق حجازه نشر ایلدی قبل الاسلام قبائل عرب بربرینه خصم ایدی جبدال قتال هیچ اکسیک دکدی دیری دیری اولادی کومک ، شراب ایچمک ، شقاوی شجاعت عد ایله یکدیکی سیک خانه سنی ویران ایتمک کبی برچوق رزائل جاهلیه واردی مدیتندن نشانه کورلزدی والحاصل هرفنالی واردی بالکتر راحت وامان یوقدی بمش نبوی ظهور ایدنجه (واذکروا نعمت الله علیکم اذکنتم اعداء فالف بین قلوبکم فاصحتم بنعمة اخوانا) (١)

[١] جناب رب العالمینک سزک حقکزدده احسان بیوردی نعمت

ایت کریمه‌سنگ مضمون منبئی بر صورت انجاز کازیده اجرای احکامه بانلادی نهایت بر درجه‌یه واردی که میلیون‌نرجه کیمسهر نور اسلامدن استناره ایلدیلر .

آفتاب اسلام شرق و غربی مستغرق انوار فیوض ایلدی . دین جایلدن بی‌نصیب اولان ملل ساثره بیله امت اسلامیه‌سنگ عادات و شرایع و علوم و صنایع بی‌نعمه امتثال ایلدیلر و ایلکنده درلر . (بی‌الاسلام علی خمس شهادة ان لا اله الا الله و ان محمد رسول الله و اقام الصلوة و ایتاء الزکاة و صوم رمضان و حج البيت من استطاع الیه سبیلاً) حدیث صحیحی مفادینجه بنای اسلام اولان اوامر خمسة الیه یعنی پیش نظر دفته آلام برنجیبی خالق تعالی حضرت‌لرینک وحدانیتی و اعظم الانبیاء ائدیمنزک نبوتی لساناً اقرار و قلباً تصدیق‌درکه اخلاق اس‌الاسلیدر خالق انکارایدش قدر حق و جهل اولمز مضاً اوچرأت حیثه‌ده بولنان سفهانک ایراد ایتدکاری هرزه‌لری هر عصرده علمای ادیان رد و ابطال ایدهرک آناره بر دلیل احتجاج بر اقامه‌شاردلر . سوزلری یالکنز کفر و عناددن عبارت قالمشدر .

جلیه‌سنی نخطر ایدیکیزکه سزیکدیگرکنوله اعدا ایکن خالق رحیمکنزک احکام قدسیسی بینکزی تألیف ایلدی بر صورتده‌که: نعمت و عنایت ربانیه‌سی برکتیله حقه فرداش اولیوردیکیز .
بوراده (نعمت) دن مراد الی باشلیجه سیدالانبیا ائدیمنز حضرت‌لرینک معنیه انلرک حرمتنه عنایت بیوریلان قران عظیم الشان و سائر الطاف ربانیه‌سی .

وجود باری به الی عقلی بر دلیل واضح روی زمینده یاشیلان انسانلرک قسم اعظمی (ذات و صفات الیهده اختلافلری وارسه وجود باری بی‌تصدیق ایللری و منکرینک بر شردمه قلبیه مقهوره قالمشدر اعتراف الوهیت عقل واذعان الیه مشرف اولان ابنای آدم ایچون مقتضای خلقت اولدینی جهنله هیچ بر ملت سربسته انسانی اولمان حکما یله ذات الوهیتی اعتراف ایلکنده‌در .
والحاصل بومسئله حل اولمش بیتمش و میدان بحث و جدالده موحدین کوی مظفرتی قازانمشدر . ایستیان کتب عقائده مراجعت ایلدیکی کبی طرفینک مباحثات مفصله‌سنی و نتیجه‌سختی کورور ، کاهلم تصدیق وجود بارینک عالم انسانیته فوائد عظیمه‌سیله انکارک وخامننه الیهدن قورقیان هیچ برشیدن قورقاز عقاب اخروی بی کوز اوکنه المینجه زانی . خیرسز ، سرخوش ، حاش عاصی ، مفسد ، ظالم ، کاذب مقتری ، خسود ، کیندار ، قواد اولقافه بک چابوق جسارت ایلدیورر بر خصوصه متعاقب ایراد امشاله حاجت بو قدر هر کس ادنی ملاحظه الیه ذهنده بولایبیر عقلاً ، حکمه تجریده ، تاریخاً مسلم و متفق علیهدر اقوام بشریه‌نک راحتی مبالات دینیسی نسبتنده در هر هانکی قومده دینسز لکنه میلان چوغالمشسه هر هانکی ماتک کتب منزله و شمرعیسه‌سنه ایدی اغراض قاریش، شسه اونسبنده راحتلری .
اتفاقلری قرین انسلاب اولمشدر

بحول الله والمته جناب نسیخ الادیان علیه وعلی آله صلوات المنان ائدیمنز حضرت‌لرینک تالیس و ائمه اهل سنتک تفسیر و توضیح بیوردقلری دین مبین مثال حصن الحصین استوار و متین اولوب ملوک اسلامیه وعلی الخصوص سلاطین عثمانیه دخی حامیان دین اولدقلری جهنله دائماً افکار و کردارلری اودستور لاهوتی به تطبیق و رعایای اسلامیه بی بومسلك قومیه سوق و تشویق ایللری سببیه کرک دین ، کرک اهل دین هر درلو محاطره‌دن قطعاً امیندر

دین ، بویه متین اولوب اعظم ملت دخی حمایه ایلدکاری واکثر خلق آسباع ایلدیکی حالده ایچارنده بعض کیمسهردن یولسز حرکتلر ظهور ایلسه بیله اساسی منزل اولدیه منجر مین اسلامیه آخر الامر جناب پیر ائدیمنز

مثنوی

بیادب حاضرز غائب خوشترست حلقه کرچه کز بودنی بدرست [۱]
بیوردقلری و جهله باب امانه التجا ایلدرلر . بعض کروه مکروه دخی ذی‌السلامده کورسهرک باطناً دائرة اسلامیتدن [۱] باب رحمت الیه‌دن دور اولمان مجرم دور اولان ادبسزدن ایلدر خلقه اگری بیله اولسه بینه فوئوک متعلقاندن دکلیدر .

بیرون اولدقلری مشهود و مسموع اولقده ایسه‌ده انلر بحث اسلامیتک خارجنده بر طاقم ارزلدر . نفق کبی برصفت ملامونینی طاقینه‌رق نه قدر ذی اقتدار اولسهر بیله زمرة جلیله اسلامیه ارسانده محقرانه یاشار بر طاقم جهلدر . عظمت اسلامیه بی بحق تحقیق و تقدیر شویله طورسون دیندن اجمالاً بیله خبردار دکلدرد یالکنز نفس و هوالرینک مرکوبی اولوب زویه سوق اولونورلرسه اوچه کیدرلر . جناب رب العالمینک تزییل جلیلنده (اولئک کالانعام بل هم اضل) انار حیوان کیدرلر . بلکه ده‌ها ضالنده قالمشدر بیوردینی بهام بوندردر بونلر سایه‌سنده یاشادقلری دین و دولتدن روگردان اولان غیرنسز ، همیتسز ، وجدانسز بر آلائی مخلوق‌درکه انلردن الدن کلدیکی قدر مجانبت الزمدر . هله بونلری قاندرمه اصلاحه اوغراشماملی قلبلری (فهی کالججارة اواشد نسوة) قلبلری طاش کیدر یاخود ده‌ها زیاده قانیدر داغ خرمانیه محتوم اولمشدر .

تصدیق وجود بارینک عالم انسانیته اولان فوائد عظیمه‌سنگ باشلیجه‌لری سوبیلیم جناب رب العالمینک موجود کافه اشیا نیک خالق و رازقی اولوب جمله‌نک حیات و معانی ، ثواب و عقابی بد قدرت جلایله‌سنده اولدینی قالا قلباً تصدیق ایدن ذات بالاده سرد اولنان رزائل اخلاقین مجتنب و اطاعت ، محبت ، حمیت ، غیرت ، شجاعت ، شفقت ، حلم ، سخا ، معاونت ، طهارت ،

عفت ، صلاح ، صدق ، امانت ، حکمت کی خصائل جمیلہ ایلہ متصف اولور روش و اخلاقندہ قصوری بیلہ اولسہ (برویاباندہ قائلش قارہ جاہل اولدقیہ ، علی الاکثر البتہ تصحیح اخلاق ایدر و بید زمان

رحمتش را بہا نمی جوید بلکه اورا بہا نمی جوید

رحمت ربانیہستہ بہا استہمن بلکہ عبادی طرفندن تضرع و سارہ کی بہانہ ارار مفہومنجہ عصاة مسلمین ایچون بی حد بیان اولان دریای بی کران رحمت زیدندن ریان اولہرق عالم نعی ایدی بہ کیدر تصدیق وانکار نبوت خصوصاًندہ کی فوائد و مضرات دخی تفصیلات مسرودہ ، ٹیلدر جناب رب العالمینک ارسال رسالہ کی حکمت بالغہ ربانیہسی حقیقہ بر نعمت عظیمہدر بلا تبلیغ رسل اثبات واجب ممکن اولسہ بیلہ موجب رضا و غضب الہیسی اولان احوال و افعالی علی الخصوص مظهر قرب زیدانی اولمی بیلدریم ایچون بشریت و ملکیتی ، مادیت و معنویتی جامع بر مرد کامل اولمیدرکہ ہم عالم معنایہ صمود ہم مقام بشریتہ ہبوط ایدہ بیلسون تاکہ عوالم لطیفہ و نورانیہ بہ منسوب اولان اول مرد کامل واسطہ سیلہ حضیض کثافت و ظلمتدہ قائلش اولان انساندر رضای ربانی بی قزائوب استعدا دلری درجہ سندنہ مظهر شرف تقرب اولہلر .

ایشته اوصفتلر لہ موصوف انبیاء عظام علمہم السلام حضرت ایدر

شرائط اسلامدن بری دہ عماد دین اولان صلات ایدی صلات دخی اخلاقک پلک مہم قسملرنی جاہددر . اولا ابدست نفاقی انسانہ اعتیاد ایدر نفاقت حیاتک برکن مہمیدر . اخوت بشریہ نک باشایچہ شرائطنددر .

صلاۃ کوچکلردن برینک بیوکلی حد وصفہ کلز بذات حضورندہ نصل طور مہمی نصل او طور مہمی ، تعظیم اجمعی ، سوبلہ مہمی لازم کایرسہ جہلہستی جاہددر توضیحہ حاجت یوقدر ہر مؤمن ذہندہ بولور صوم — اساس موضوعندن خارجہ چیقماقی ایفی تنوع طعام ، کثرت اکل اولماقی شرطلہ — وجودہ نہقدر نافع اولدینی طباً مثبتدر . او اخلاق انسانییہ اولان حسن تأثیری کوزمزلہ ہر رمضان کوردیکمز شیدر . سخا ، صلاح شفقت ، رقت ، صدق ، استقامت و الحاصل بحسن اخلاقہ ورزش و مساوی احوالی ترک و رمضان مغفرت نشانک اذہان اسلامدہ حاصل ایدیکسی حسن تأثیر ٹراننددر .

ادای حجدہ امر ربانی بہ اقیاد کی برفضیت مہرکہ موجود اولدقن بشقہ اجرای فسق و جدال قطیاً منہی اولملغہ بویکی بیوک فعل قبیحی ترک ضروری اولدینی کی اومدت ایچندہ زیارت بلدان و تکثیر معلومات و تبدیل ہوادن متحصل برطاقم مادی ، معنوی استفادہ ل و فقرایہ و مساکینہ بذل عطایا و علی الخصوص ادای حجدہ بر چوخی ادراک افہامدن عالی اظہار عبودیتاری دہ

شاملدرکہ تفصیلی موجب تطویلدر ہلہ اکثر حجاج ہمدالحج بتون بتون معایب و مساویدن دستکش فراغ اولہرق بحسن اخلاق ایلہ تربین ذات وصفات الہیسی ہر آن مشہودمن اولقدہدر . زکاتی انہی دینہ تعاون کی بر مزیت علویہ بی حائر در ، بناء علیہ مشایخ عظام زکاتی ہر شیتہ تعمیم ایشلرددر مثلا علمک زکاتی بی نوعی تعلیم ایلک عقلمک زکاتی دین و دولتک منافع مادیہ و معنویہسی محافظہ ایلک و قس علی ہذا فقراتک زکاتی دخی زکات اغنیایہ کوز دیکمامک و اعتماد ایلامکدر . اشته نمونہ و دریادن برقطرہ اولہرق اراد و تفصیل ایدیلان شو فرانس خمسہ تک متضمن اولدینی تربیتی دوشونملی دہ سار برطاقم اوامر ربانیہ و نبویہدہ مکتوز اولان جواہر اخلاقی اکا قیاس ایللی و الحاصل عبادندن مقصد تقرب الیہ و عبادت ایسہ — بالادہ سرد اولندینی وجہلہ بحسن اخلاق جہلہسندن اولوب بودہ کتاب وسنتہ [۸] اقتفا ایلہ حاصل اولور . ذنیوی ، اخروی احسان سیوریلان الطاف ربانیہ عبادت مقابلی دکادر . انحق عبادت سبب رضای قاضی الحاحانددر . اشته موجب شرک و کفر اولان اقوال و افعالدن اجتناب ایلہ عذاب ایدیدن توفی ایلکک (تقوی) و بو اوصافی حائر اولان ذانہ (متقی) درلرکہ درجات ٹنشتہ تقوانک اوچنجیسیددر . درجہ ثانیہسی کوچک ، بیوک کناہلرک کافہسندن مجتنب اولقددر

[۸] قرآن و حدیث

درجہ اول و مرتبہ بالاسی ماسوی اللہدن توفی و تیری ایلکدر و سرنی غردن تزیہ و تطہیر قیلمقدر و حتی کندی متقی بیامکدن دخی تزیمدرکہ بحق تقوی بودر . (واتقوا اللہ حق قانہ) بو مقامہ اشارتدر .

صوفیہدن بری (ہذا قلبی قمشوہ فان وجدتم فیہ غیرہ فائشوہ) دیشدر . [۹] ان اکرمکم عنداہ اتقاکم) تاج عزتیلہ سر بلند اولان ذوات بوزمرہ جلیلہنددر بونلر عنداہ اکرم ، جلیل ، عزیز ، افضل اولان وجود مقدسدر بونلر (ومن یتقاہ یجمل لہ مخرجاً و یرزقہ من حیث لا یحتسب) آیت کریمیسی حصداقنچہ مہمانان مائدہ غیبیہ اولدقنری و (ان المتقین فی مقام امین) نظم جابلی مفہومنجہ امناء اللہدن بولندقلری ایچون ہیج برکیمسہ بہ عرض احتیاج ایتز (اہ) لفظ شریفی جمیع صفات کالیہی شامل اسم ذات حضرت واجب الوجوددر بہضار اشتقاقنہ قائل اولوب ہر بری بر معنا و بر دیر کنہ ذات الہیہ کی اسم ذات ربانیہ تک دخی حقیقنہ عقلا ابرہمدی کیسہ مدعا سنہ مقنع بر دلیل کثیرہمدی بو خصوصہ علماء اکرامک یکرمی قدر اقوال مختلفہسی واردر تفسیر بیضاویک و تفسیر کیرک اولاندہ بو خصوصہ متعلق مباحث کافیہ کوریلور .

[۹] اشته قلم فتیش ایدیکز اگر اللہدن غیرینی بولہ بیایرسہ کر اولی چبقاروب آتیکز .

اصح اقوال (علم) وغير مشتق اولمسيدر بوزهاب تعظيم رباني ايجون اك طوغرى برمسلكدر فخر رازى ده بوراى التزام ايديور والحاصل (اه) لفظ شريفى اسما وصفات الهيهنك كافهسنگ حاوى اولدينى مسابنى جامع برنام وحدت اتسامدر بك جوق مشايخ عندنده (اسم اعظم) بودر (ولذا كر (الله) اكبر) وقل (اه) ثم ذرهم) آيت كريملى بوكا دلالت ايدر و (يا ايها الذين آمنوا اذكرو (اه) ذكرآ كثيرا) الا يذكر (اه) نظمئن القلوب) كجى بك جوق آيات كريمهده (اه) اسم شريفنك مذكور اولمى او اسمك ذكر اولمىنه دلالت ايدر جميع مشايخ كبار اذكار عليهلى ايجنده (اه) لفظ شريفى بولوندرمشارددر اذكارى يالكيز (اه) لفظ شريفنه منحصر قيلان جامع اسما وصفات اولدينى تأمل ايشدر .

جناب پير دستكير افنديز حضرتاريسنگده مذهبلى اوللديركه اخلاف كرامنه توديع بيوردقارى اذكار يالكيز (الله) لفظ شريفدر . [۸]

[۱] ريجلس فضائل ايسده طرق عليه سارزده مثلا (حى) هو ، دائم ، قيوم كجى اسامى قدسيه ايله اجراى آيين ايدلىكى حاده نيچون طريقت عليه مولويهده اذكار (الله) اسم شريفنه انحصار ايدلىكى فقير حقيردن استنساار اولندقهده (اليس الله بكاف عبده) (الله) قولونه كافي دكيددر . آيت كريميله مقابله اولمشدر .

Europe 2 Bild, la sagrada

(سر) كيزلى (علامه) آشكار معناريسه در . (حاصل معنى) اى رهروان طريقت اى اخوان دين — كتب اسلاميهده ولاسيما معز قرآن اولان مثنوى شريفده بيان بيوردلىنى وجهله — كيزلى و آشكار موجب تقرب وسبب رضاي ربانى ونبوى اولان محاسن اخلاقى حائز وبادى غضب قهارى وواسطه حرمان شفاعت محمدى بولونان مساوى اخلاقدن مجتنب اولمكزى سزده توصيه ايدرم .

(وبقلة الطعام) آز بلك يهكزى سزده توصيه ايدرم (قله) اذائق (طعام) بلك — ديكدر .

وصاياى مولويهدن برىده قلت طعامدر آز بلك وجوده فوايدى وجوق بهنك مضراتى حقتده بك جوق سوز قلمه آلتش ايسده بز آنك منافع و مضار منوبهسندن بحث ايلمكلىكى اساس اتخاذا ايله مادى سود وزياننه متماق دخی بعض فقرات مهمه ابراد ايدمكيز . جناب رب العالمين (والذين كفروا يمتعون وبأكلون كما تأكل الانعام والنار مثوى لهم) آيت كريمهسنده كفارك بهام كجى يدكزى صورت ذمده بيان — وكثرت اكل طاعتده كسلان و اخلاقده مساوى به ميلان حاصل ايلديكندن كثافت وظلمت بشريفى تضعيف ابدوب نوراى اولان ايمان كامل اولدينى فرمان بيورمشارددر .

الحاصل (يؤمنون بعض الكتاب ويكفرون بعض) كتابك

بعضينه ايمان ايدرلر بعضينه مخالفت ايدرلر آيت كريمسى مفاد قدسيسنجه (كلوا واشربوا — ييكيز ، ايجيكيز) ايله عمل ايدوبده (ولانصرفوا — اسراف ايجيكيز) امر ربايسندن اغماض عين ايجاملى فخر عالم افنديز حضرتارى (اياكم والبطنه فانها مفسده ليلدن مورثة للسقم مكسلة عن العبادة) حديث شريفيله وجودى تحرب ، عاتى مورث وعبادته كسلانى موجب اولان امتلادن نهى بيورمشارددر .

(عبادت) كافه اوامر الهيه ونبويهنك اساس معناسنى شامل بركله اولمله او بورلنك مضرت منوبهسنگ نه قدر عظيم اولدينى ظاهردر .

(ماملا) ابن ادم وعاء شرآ من بطنه حسب ابن ادم لقيات يقمن صلبه فان كان ولايد فثلك للطعام و ثلك للشراب و ثلك للنفس) حديث شريفنك مفادى فوق العاده رهيز كارلغه اعتنابى آمر وادامه صحت ايجون بدستور لايتغيردر معده طولى اولدينى مدت قوه فكريه نامم وخاصه حكمت زائل اولور اعضا عبادت وعملدن قايير . جناب پير افنديز .

بهر لقمه كشت لقمائى كرو وقت لقمائست اى لقمه برو [۱] ييت مثنويى ايله

[۱] لقمان لقمه به مقيد اولدى (ابراد حكمتدن كرى قالى) شدى لقمائك لزوى مره سيدر (اى لقمه سن كيت

اى مرد سماع معده را خالى دار
زيرا چوتيهست نى كند ناله وازار
چون برگردي شكم زلوث بسيار
خالى مانى زدلبير دوست وكنار [۲]

رباعى شريفترنده مریدانى قلت طعامه تحريص و حصه باب نوال معرفت اولمى خلو معده به تخصیص بيورمشارددر .

كتاب كيليه ودمنده (افكارى بطن و فرجه [۳] منحصر اولان بهامدن معدوددر) ديور بيجى بن معاذ رازى (طويونجه به قدر بيان كيمسهنك قلبه برده چكيلير .

[امور اخرويهسى دوشونه من تهذيب كردار و رفتار ايدمى] كوزينه اوبقو كايير [بدنى اضرار ايتش اولور .] جسمنه كسل عارض اولور [مصالحو دينيه و دنياهسى يولنه قويه من] ديمشدر .

مشاهير ربايونندن بشرحافيه (غسل جمعه) يى صوردمشار (قارتى غسل ايله) قلبكى ماسوى اللهدن تطهير ايت (بدنكى غسل جمعه حاجب قلاز بيورمشاد .

[۲] اى اهل سماع معده نى خالى طوط زيرا نى بوش اولدينى چون صدا وريور اكر قارتىكى بر جوق بكدن طولدوررسك شاهد معارف و فيوض ربانى نى در آغوش ايلكندن محروم قاييرسيك

[۳] [فرج] ارككك آلت تناسلهده قادينك موضع مهودهده اطلاق اولنور

ا کاردن بری ده (قارنکی خزیه شیطان قیامه که ایستدیکنی طولدورسون) دیمش یوسف علیه السلامه (بونجه خزائنه مالک اولدیفک حلدده بیجون قارنکی طوپور مارسیک) دیمشیر (قارنیمی طوپورسهم آجاری اونودورم) بیورمش . جذب سلطان الانبیاء افندیز حضرتلری (بر آدم قرق کون طعامنی ات یمکه منحصر قیلارسه قسوت قلب کنیرر و قرق کون اتی نرک ایدرسه سوء اخلاق ایراث ایدر) بیورمشیر اشته بو حدیث شریفده طعامده اعتدالی امردر شیخ سعدیک

کرکاشکر خوری به تکلف زبان کند
ورنای خشک درخوری کلشکر بود [۴]

بیتله وقتنده طعام ایلمه نیک نفع و حکمتنی کلانق ایسته مشدر حضرت لقمان دخی اوغلنه (الک کوزل بیکی بی واک مکمل بتاغه یات) دیمکله آزیوب چوق یورمکی رمزاً کلا مشدر . وینه اغدیده رهیز ایدن ادویه به محتاج اولمز دیمشدر .

عربلر (کل قلیلا تمش طویلا — آزی بی که چوق یشابه سیک) دیرلر امام علی کرم الله وجهه افندیز حضرتلری بر کیجه امام حسن بر کیجه امام حسین بر کیجه حضرت عبدالله بن جعفر (رضی اه عنهم) که خانه لرده افطار بیوروب هر دقه سنده ایکی ، اوج لقمه دن زیاده بمزلرمش حضرت فاروق اعظم (عظم اه [۴] اشتها سز کلشکر برسه ک مضرت ورر قوری ! ککی کیج ، کیج برسه ک کلشکر برسه کچر .

ذکره) افندیز بیورلر که : جناب رسالتیناه افندیزک خانه سادتلرنده ایکی درلو یمک بولونورسه البته برنی ققرایه تصدیق بیورورلردی حکمای عرب (اقلل طعاماً محمد مناماً — آز نی ، راحت او یو) دیرلر . بر حکیمه هانکی طعام ایدر دیمشیر (آچاق ! ...) جوانی و برمش حکیمک مقصدی ممکن اولدیفی قدر مدهنی بوش بولوندرمه نیک بدن و اخلاقه تأثیر عظیمی بیاندیر . نته کیم رهیزینه دقت ایدن محاسن اخلاقه دقت ایتمش اولور (دیمشدر .

(سمرة بن جذب) ه اوغاک او قدر یمک یدی که هلاک اولیوردی دیمشیر (اولسه نمازی قیلمزدم) دیمش ابن سمره کی اکل (خلق اه للحروب رجالا و خلفنا لقصعة و ید [۲] دین وهرنه بولورسه بیین بر آلائی تبتلر در که نه دینه ، نه دنیا به فائده لرئ اولمز . نته کیم مردلکلر بی نصیب اولان بوکروهک مذمتنده دینامشدر .

اذ اطارت العصفور طار فوأة
ولیت حدید الناب عند الثرأند [۴]

[۲] جناب اه حرب وجدال ایجون بشقه رجال برآمشدر بزچناق و ترید ایجون برادلق .
[۴] بر بدن آتیزین بر سرچه اوچسه فوروسندن عقلی باشندن یدر فقط اوکنه ترید یحیی کلنجه پنجه آهنینه مالک برغض سفر ازدر صوت کسبیلر .

بسه بو زمره دن بر پیر فانی به (نه قدر کوزل یمک بیورسبیک) دیمشیر (طقسسان سنهدر بوندن بشقه نه معرفتم وار) دیمش . امرای امویه دن مسلمة بن عبدالملک قیصر رومه (سزده هانکی آدمی احمق صابارر) دیمش . شو جوانی المش (الهه کچی قارننه طولدیران شخصی ...) بهراطه (یک آزیورسک . سببی نهدر) دیمشیر بن بشامق ایجون برم بشقه لرئ یمک ایجون بشارلر) جوانی و برمش خور دنت از برای زیستن است
زیستن از برای خوردن نیست

بر شاملی ، بر مدینه لی ذاته « نهدن فقها کز برم فقهیلر بمزدن مکمل و دلیلر یکز بیله برم بحاینمزدن طر بقدره دیوسوالنه « آچلقدن ! .. کورمیورمیسکنز عودک بیله صداسنده کی لطافت درونک صاف و خالی اولمسنندیر » دیمش بویراه قدر بیان اولنان آیات واحادیث ، و حکمیاتدن کالشمس فی وسط النهار آشکار اولدیکه کثرت طعام کرک قالی کرک قالی امامه ایدر بمختمزی بوراده مسکی الحنتم ایملک ایجون سلطان الانبیا وسیدالاولصیا علیهما صلوات الرب الاعلی افندیلر مزک بر کلام حکمت اتسامنی اراد ایلمه روی عن خدیفة رضی الله عنه انه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم « من قل طعامه صح بطنه وصفا قلبه » و قال علی کرام الله وجهه « البطنة تذهب الفطنة » [۲] اشته اولکی حدیث شریف ایله فرع کلام نبوت اولان شو [۲] از بیجک بیین صحت وجود صفوت قلبه مالک اولور مفهومندیر

حکمت الهام در یقین بیدار اولیورکه دین مبینک یمک خصوصنده دخی بزه تلقین ایلدیکی قاعده هم وجود مزک سلامتنه هم عقل و قلب مزک صفوت و قابلیتته خادمدر .
الحاصل بطنک عفت و خفتی قلبک نورانیتی عقالک از دیادی .
موجبدر بر عاقل یاک دل ایجون محاسن اخلاق حاصل و حسن اخلاق اصحابی ایسه تلقی معارف ربانی به قابل و اخر الامر اقصای مقصده واصل اولور

(و بقلة المنام) آز او بومه کزی وصیت ایدرم . قلت منام بالخاصه سیدالانام علیه السلام افندیز حضرت ترینک هر شام سیه فامده دوام والی اخر الامر اهتام بیور قلمری سنت سنیه لرندن اولغله کافه اولیای کرام و سالکین عظام و ائمه مجتهدین دین و سائر صاحبای مسلمین الدقاری لنت و حاصل ایلدکاری قربت درجه سنده عادات متنوعه ایله احیای لیل ایلت جهتنه میل ابتدکاری معلوم و هر برلرینک مجاهدات عظیمه لر بنه دائر روایاتک اکثری مشهوردر کثرت نومک بدنه اولان مضراتی عندالاطبیا مجزومدر از جمله معیشت انسانی اوج وجهه اضرار ایدر . برنجیسی نه قدر چوق او یونولورسه انسان ایجون دقیقه سی دنیالر دکن حیاتی او قدر محوایدر . ایکنجیسی کسل ایراث ایلهرک انتظام معیشتنی رخنهدار ایدر . اوچنجیسی حرکت دماغی تدریجیه تمطیل ایدرک انسانه حق ایراث ایلرکه اوچیده کرچکلدن دهشتیلدر . اشرف

الانبيسا عليه اكل التحايا افدينز حضرتري (اشراف امتي
 حلة القرآن واصحاب الليل) حديث شريفه امت مرحومه لربنك
 اشرفي حافظر واحياي ليل ايدن متقيل اولديني بيان بيور بيورلر .
 حفظه قرآنك شرافتي ايكي جهته در بري خزينه دارالهدركه
 عظمت شاناري محتاج ايضاح دكلدر ايكنجيسي اس اساس دين
 وبلنكه (لارطب ولا يابس الا في كتاب مبين) منطوق جليلنجه
 حاوي علوم اولين و اخيرين اولان قانون رب العالمينه مالك اولديني
 جهته حل و فالحق اعتقاد و اعمالني اكا تطبيق ايدرك سعادت دارني
 حائر اولور و اخوان ديناري دخی اهدا و ارشاد ايلرلر احياي
 ليل ايليان ذاتك شرافتي شوبله دركه بومسلك جبل قوادن ايارني كلير
 تقوا رضاي خالق تعالى به موافق اعمال و اعتقادده بولونمق ديمكدر .
 بناء عليه مرد متينك اكرم و اشرف اولديني نص صريح ايله
 ثابتدر . بيان اولنديني وجهه ار جميل ني جليله ده افتنسا
 ايلديكندن مقبول سيد الانبيا اولور . مقبول بي ذیشان اشرف
 ذمه انساندر .

مرد عاقل اودر كه مزرعه اخر اولان بودنياده دخر آخرني
 تدارك ايله بوخسه حكيم سعديتك

خواب نوشين بامداد رحيل بازدارد پياده راز سبيل [۸]

بقي مقادينه ماصدق دوشهرك دستخاي تفان اولور . نته كيم

[۹] سفر صباحنك طاني اوقوسي پياده ني بولندن آيقور .

حضرت سلجان عليه السلامه مادر عالي كه لرلي (اولادم چوق
 اويومه زيرا ارباب نوم قيايمده مفلس اولارق حشر اولور)
 ديه نصيحت ايشلردر ينه ديتلمشدر كه (اتم سالفمك سبب
 هلاك و اقراضی كثرت طعام و منام و كلامدر

از اكثر الطعام فخذروني فان القلب يفسده الطعام

از اكثر الكلام فسكنوني فان الدين يهدمه الكلام

از اكثر المنام فنهولي فان العمر ينقصه المنام

از اكثر المشيب فخركوني فان الشيب يتبعه الحمايم [۲]

(و قلة الكلام) از سويله كزي سزه وصيت ايدرم . قلت

كلام ايله امر بيورمه لرندن مقصد قدسي ليري كلك ايجندن مالا

يعني بي افراز ايله كندينه و ابنای جنسنه رايه جقي صورته ايراد

كلام ايلمكدر . نته كيم نصايح قدسيه لرنيك سو كنده ايراد بيور .

دقبري (خير الكلام . .) دخی بو نوجهي تايبه ايدر .

اكر مطلق از سويله مك اولسه كلات مضره دخی داخل

اولور . حالبوكه كندينه و ابنای جنسنه مضره سوز آز سويلنسه

بيله چوق سوزك حاصل ايلديكي مضراتني اجرا ايله چكندن نهي

[۲] چوق يلك يديكم وقت بي نغدير ايديكز زيرا طعام قلبي

افساد ايدر . چوق سويلديكم وقت بي اسكات ايديكز زيرا كثرت

كلام بيبيان دخی فرين انهدام ايلر . چوق اويوديمق وقت اويانديكز

زيرا اوقو عمري اكسيلدر . چوق اختييار اولديمق وقت بي ايفساض

ايديكز زيرا انك عقبنده اولوم حاضردر .

قدسياري عبت اولق ايجاب ايدر . كندی نام شريف لرندن برنيك
 (خاموش) اولسي مالا بعينين كف لسان بيوردقارندن طولاييدر
 والا اشعار عاليه لرنيك ايباني ميليوني متجاوز و سائر مقالات و
 مکتوباتي دخی اشعار كه ريارلري حجه من قريدر قلت كلام امر
 احاديث شريفه دخی اشبو مسروداتي مؤيددر . بخناري
 شريفندن منقول (من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيراً
 او ليصمت) و صحيح مسلمان مروى بولنوب - ابو موسى
 الاشعري (رضي الله عنه) حضرت لرنيك (افضل مسلمين كيمدر
 يارسول الله) سؤالنه جواباً (الندين دياندن كيمسه به ضرري
 طوقونيمان) كلام معجز نظاملرني ميين اولان (عن ابي موسى
 الاشعري) (رضي الله عنه) انه قال قلت يارسول الله اي المسلمين
 افضل قال من سلم الناس من بده ولسانه) و كتب سته عدادنده
 داخل اولان سنن ترمذي و ابن ماجه دن مأخوذ (من حسن
 اسلام المرء تركه مالا بعينه) حديث شريفلري - كه قلت كلام
 ايجون دليل كافيدر - جناب پير افنديزك:

مواجهه ازان قه كه كاو آمدو حررت هين وقت عز است ازان مره بده بازا
 بيوردقاري لزومسز ، منفعتمسز سوزلري ترك ايله ايجابي وقتنده
 كلات ناهمه بولنمق امردر بو بولده سوز سويليان ذاتك البته
 قليل الكلام ممدوح الانام اولسي ايجاب ايدر (ايجابي وقتنده دبو
 قيدلديغيمزك سببني توضيح ايدم بر مرد پرهيزكار ايجاب ايلزسه
 نافع سوزي سويله من چونكه اربابي بولنيمان رده كلات ناهمه دخی

عشدر و يا خود بو وظيفه بشقه بر كيمسه طرفندن ايضا اولنه جقي
 بيليركن تقدم كوسترمك تجاوزدر حتى اتمه حكم (بر جمله سوز
 سويلوب سويله ميمك مساوي اولسه اختيار سكوت ايتليدر .
 زيرا بلنكه بعض افكار ايراد ايدركن لقردي اراسنده متكلمي
 اضرار ايدمك بر سوز ظهور ايدم بيلير ديمشلردر كذلك ايجابي
 وقتنده سكوت ايلمك ايجابيسز بر زمانده لقردي سويلمكدن ده
 مضردر حكيم سعديتك :

اكر نيم كه نايينا و جاهت اكر خاموش بنشينم كناهت [۲]
 دوچيز طيره عقلست دم فرو بستن بوقت كمتن واگفتن خاموش [۳]

پيتاري بو مقامده كوزل بر دليل بي عدليدر .

قس بن ساعده و اكرم بن صبي بربرينه مصادف اولوب

پيتارنده شو محاوره جريان ايتدي :

— انسانلري فصل بولورسك ؟

عجز ايله مالي ، قصوردرن غير خالي بولورم . فقط بر

خصلت و ر . اكر اون استعمال ايدرلر سه بتون عيبارني ستر

ايدرلر .

— او ندر ؟

[۲] اعمالني و اوكننده قويوني كورونده سسي چقارمسه

كناهدر .

[۳] ايكي شي حماقته ذلات ايدر سويلنه چك زمانده صوصيق ،
 صوصه جقي زمانده سويله مك

— حفظ لسان .

دقت بیورلسونکه (صوصق) دمیور . (از سویلهمک)
ده دکل . (حفظ لسان) مالا یعنی اجتناب ایله کندینه ویا
نوعه مقر اولان گاندن اجتنابه اطلاق اولنورکه ایشته سلامت
انسان اندهدر چونکه سویلهمدیکه اکثریا سلامتدهدر فقط
سویلرسه یا لهنده چیقار یا علیهنده . بناء علیه اثنای تکلمده تانی
و تأملی انسان کندینه پیشه ایتملی شاعرک :

ما ان ندمت علی سکوتی مرة - ولقد ندمت علی الکلام سراآ [۱]

قولی بو نکتهبه مبیدر فصحاءن بری (ق قال عما یفرع فضاک)
دیمشدرکه (ضرری کندیکه تاند لقریدن لسانکی حفظ ایله)
مفهومندهدهر هات اسلامیهدن عمرو بن العاص (کلام علاج
کییدر ازی نافع چونچی مضردر) قولیه دخی حفظ لسان حکمتنه
نظر ایلمشدر کا قال الشاعر :

اسراف ذی الاطناب فی المال اخر من اسرافه فی المال [۲]

الحاصل : قلت کلام خصوصنده پک چوق اثر وارد اولمشدرکه
آریجه بر جلد کتیب اولور پک چوقبری حفظ لسانی آمر
اولوب بعضیسیده چون بتون تکلمدن اجتنابه دائر ایسه انسانک
[۱] بر کره اولسون صوصدغه نادم اولدم فقط سویلدیکه
پشیمان اولدیم پک چوق واقع اولمشدر .
[۲] سوزک اطناب ایله اسراف مالک اسرافندن ده مضردر .

حیوانات سازدهن جهت رجحاندن بری ده نطق اولوب هله
عرض اولدییی وجهله بعض کره سویلهمامک دخی مضر اولدیندن
اکابرک تکلمی منع ایلملری سوز سویلهمامک پک کوچ اولمسی
مقصیده مبیدر .

پک زیاده خوشمه کیدن فقرات حکمیه دندرکه : بر کسه
شوبنک محلیسته مداومت ایدر و فقط هیچ لقردی سویلمزمش
بر کون حضرت شعبی (سن نیچون لقردی به قاریشمیورسک)
دیدکده (صوصارم سالم اولورم . دیکلرم عالم اولورم . قولانمک
وظیفهسی (یعنی : دیکلهمک) بکا . لسانمک خدمتی بشقه سینه
نافعدر) دیمشدر . نعم السائل والمسئول بو بخشیمی ده تبرکا
سیدالوصیا وسندالاولیا افندیز حضرتلرینک نطق کزین حکمت
آ کینلری قرین حسن ختام ایلمم :

قال علی کرم الله وجهه اذا تم العقل نقض الکلام

(عقل کاله رسیده اولنجه سوز نقصان یذیر اولور) دیکدر
بوراده عقلدن مقصد ، عقل معاش ایسه کلامک نقصان یذیر
اولمسی مالا یعنی اجتناب ایدیلوب کال تانی و تأمل ایله سوز
سویلممکدرکه بو صورتله ایبلان کلام البته موجز و معجز
اولور عقل ایسه [۱] جناب پیرروشن ضمیر افندیز حضرتلرینک

[۱] عقل معاد: عبیدی قابل وصال ربانی اوله جق صورتده تریه
ایدن عقلمدر .

هر کدرا اسرار کار آموختند مهر کردندود هانش دوختند [۲]

بیت مثویسی مفادنیجه معارف ربانیهنک بر قسمی آنجیق حال ایله
افهام اولونه یلوب اوراده زبان قال لال اولمنله بخشک قابل
اولمامه سیدر . بر قسمی سیر و سلوکه هاند مقالات اولوب بونک
اربابی عوامه نسبتله قلیل اولدیندن و برده منتهای مراتبه هاند
سوزلر دخی ینه رموز و اشاراله افاده ایلدایکنندن ینه (نقص
الکلام) سری اشکارددر .

وهجر المعاصی و الاثم بعض نسخهده (حجر) بعضینه
(هجر) لفظی کورلمشدر . (حجر) حانک حرکت ثلاثه سی
و جیمک سکونیه و (هجران) حانک ضم و کسریله (منع
ایلمک هجر ایسه زجر و زنده و (هجران) هانک کسریله
(ترک ایلمک) مناسندهدر . معاص مصیته - ک جمیدر (مصیته)
امرہ اطاعت و انقیاد ایمامک مناسندهدر (آثم) اثم - ک
جمیدر (اثم) دنب ، کناه - مناسندهدر .

(معاص) ایله (آثم) ک بیننده فرق عظیم وارددر . تفصیلی
موجب تطویل اولدندن بشقه مزائق اقدام اولان بهمثلردن اولمنله
بو قدر جق اشارتله اربانه ترک ایلمشدر . جناب پیر افندیزک
(معاصی) یی (آثم) دن اول ذکر بیوردقبرینک سببی اولوبت
ترکندن و اهمیت احترازدن ناشیدر .

[۲] هر کدرا اسرار حقیقی اوکرتدیلرسه اغزی دیکدیلر ومهر
اوردیلر دیکدیرکه (من عرف الله کل لسانه) حدیث و شریفنه اشارتددر .

مأل : امرده اطاعت و ترک مصیته ایلمکیزی سزه وصیت
ایدرم بوراده (معاص - و آثم) مطاق ذکر اولدیننی جهته
شرع شریفک تمین ایلدیککی هر نوع معاص و آثمه شمولی
وارددر . الحاصل (شرع شریفک نهی ایلدیککی معاصی و آثمندن
توقی ایلدیکر) دیکدیرکه تقواک اقوام ثلاثه سنی جامعدر .

شمدی ترک و دنب و عصیان به باشایجه سبب اولانلری بیانه
شروع بیوریورلر و مواظبه الصیام . اوروجه مداومتکیزی
توصیه ایدرم (مواظبه) بر ایشک اجرانسه مداومت و برایشی
تمهد و التزام ایلمک معناینددر .

(صوم - صیام) امساک و بر شیک اجرانسنده اختیار
سکون ایلمک مناسندهدرکه فارسیسی (رهیز) در .

عربده (تقوا ، صلاح ، منکر ، سلم ، عدل ، ظلم احسان)
کچی بعض کلملر وارددرکه معناری واسعدر اشته صوم دخی اوجله
دندر مثلا اکلدن ، شربدن ، جماعدن ، تکلمدن ، ظلمدن ،
جرمدن وسازدهن توقی ایلک صومدر حتی صوم معروفک کالی
بحق او امره امثال ، توامیدن اجتناب ایلمک حاصلدر ، بالکیز
اکل و شرب و جماعدن توقی صیام عوامدر بوراده لفظ صیامک
(معروف باللام) [۱] اولسی قاعده نخویهجه معروف صوم
رمضانه دلالت ایدرسهده مطلقا احیاناً اوروچ طومتق و لاسیما
هرنوع مناهیدن رهیز ایلک معنایندده شمولی واردر نه کیم

[۱] بر کلهنک باشته (ال) حرف تهریق کلیرسه بوتای و برلرکه
اکثریا معرف باللام اولان کلمه بر شیء معروفه دلالت ایدر

مسلك جبل جناب پير جليل بو ايله ايدى استيعذ به (يا ايها الذين آمنوا كتب عليكم الصيام كما كتب على الذين من قبلكم تيقنون) [۲] آيت كريمه - يله جمله امت محمده فرص بيوريلان صومك فضائلى لاتعد ولا تخصصادر حضرت شيخ اكبر افنديز فتوحانده بيوررلر كه : صوم لغتده معناسته ده كور نته كيم شمس زواله تعالى ايلديكي وقت (صائم النهار) ديرلر درجه صوم سائر عباداندى ارفع اولديكي ايجون بو نام ايله توميم بيورلمشدر . كتب سته دن سنن نسايدده ابو امامه دن روايت بيوريلان (آيت الى رسواه صلى الله عليه وعلى اله فقلت يا رسول الله مررتي بامرأخذة عنك فقال عليه وعلى اله السلام :

(عليك بالصوم فانه لا مثل له) [۳] حديث شريفى بو خصوصى مؤيددر صومده معناى رفت اولديكى اجلدن صائم صفت صمديته [۴] مظهر اولور صوم نى مثل بر عبادت اولديكى ايجون جزاسى ده (ايس گنه شي) اوليور بو نكته دن ناسى

[۱] اى الله ايمان ايدنلر سزدن اول كن جمع اسم اولديكى كى (اكل وشرب وچامدن وسائرده نوق ايدهر ك كسب صلاح ايله سكرن ويا جمع مناهيدن برهيز وانواع عبادانه اشتغال ايله قابل وصال اوله سيكرن ديو) سزه دخى اوروج فرض قيلدى [۲] ابوامامه بيورر كه : فخر عالم افنديز حضرت زرينه كيندم (يارسلواه بكا بر شي اسم بيورده بن افي سندن اخذ اجمش اوله يم ديدم جواباً بيورديركه (سسكا صوم اسم ايدرم كه) - (عبادانده) ايك مثلى بو قدر . [۳] صمد : غايب طالى ورفيع معناسته در .

بوراغ بدهر
ب. ۶۰۵

ابوطالب مكي حضرتارى بيورمشدر كه « عبادت صفات الهيدن برصفته مظهر اوليجه ايك جزاسى ذات الهيدر » كال قال عليه السلام فى حديثه التصحيح خبراً عن ربه عز وجل « كل عمل ابن آدم له الا الصوم فانى وانا اجزي به » [۱] بو حديث قدسي دن صكره ارتق فضائل صوم حقتده تطويل كلامه حاجت قانز صومك درجه سى ديكر عباداندى رفيع اولسنگ سببى « برهيز » در . رضى باري ايجون اكل وشرب كى ايكي مهم اروروى نضائى ترك ايديليور . اللد كاديبكى قدر مخل صيام اولان حر كاندن نوق ايله كال صومى انتاج ايدن اوصاف ايله اتصافه سى ايديليور .

كتب صوفيه مراجعت ايديليرسه كوريلور كه (مجموع ترانى تجرد نصل) [۲] صرفديسنيجه ارتقاء مراتب واسطه يكانه سى صومدر . جناب پير افنديزك :

آمد شهر صيام سنجى سلطان رسيد دست بدار اولم مائده جان رسيد و :

برينددهان ارزان كامد شكر روزه ديدى هر خور دن بىكر هر روزه مطالعلى عزل شريف ندىن ماعدا صوم حقتده بر جوق عزليات

[۱] صومدن ماعدا انسانك هر عملى كندنيكدر (ينى كندى ترقى سراجى وهتاب اولسى ايجون ايشلر) لكن صوم خنر جزاسى ده وصالدر - زيرا صائم صفت صمدانيم ايله موصوف اولوب ذات اجل واعلام كى فى مثل اولان طاعتنده بولدى .

[۲] برهيز ايله كه بخى كوره سك مساودن تجردايت كه بكا واصل اوله سك .

امثالها : آيت كريمه سى مقتضاستجه « هر برينه اون ثواب احسان بيوريلور صيام دهره بدل اولور (بيورديبار ينه اوزات شريف (بندها زياده سنه طاقت كتير برم ديمكله) بيورديركه « اوله ايسه بركون اوروج طوت ، بركون افطار ايت كه بو صوم داود در واعدل صيامدر » اوچنجه مرهده اوزات بوندىن دها زياده سنى ادا ايدده بيورم » ديسنه جواباً عليه السلام افنديز حضرتارى « بوندىن افضل بو قدر » بيورمشدر .

نتيجه كلام : وجوب و صيامدن مرام تقليل جماع وشراب و طعام و سائر مناهيدن اقطاع نامدن ناسى قالب انسانيك مادي و معنوى حاصل ايلديكى استفادى بزلره افهسامدر والسلام و دوام القيام . صلاته مواظبتي سزه توصيه ايدرم (قيام) لفظى (صيام) قرينه سيله (صلات) معناسته در و بو معناه كاديبكى بين الاسلام متداولدر (قائم الليل و صائم النهار) ديرلر (كيجه سى عبادت و كوندوزى صومه اصرار ايدر) معناسى و يرلر ياخود (قيام باسرا) ديمك اولور كه بو صورنده عموم عبادانه وبالخاصه صلاته شاملدر .

(حافظوا على الصلوات) ايله مأمور بيورلديغيمز عماد دين اولان صلات و سائل تقرب ربانينيك لك بيوكارندن اولوب فضائلى حقتده آيات و احاديث و كليات اكبرى نى شمار و تارك و جاحدى حقتده وارد اولان احكام ناقابل انحصاردر .

و رباعيات شريفه لرى و مثنوى شريفه خبلى كليات قدسيه لرى واردر چونكه تربيه نفس ايجون مدار اعظم انجق صومدر فضائل ماديه سى ده نى حدردر نته كيم بر ننده بالاده ذكر اولدى . رسالتيناه افنديز حضرتارينيك و اكثر اصحاب كرامك و كافة اهل اه عظام و صاحبى بنامك صومه مواظبترى جمله معلوم و مشهوردر حتى كونرجه اكل وشربه رغبت بيورمقدارى كذلك متواتدر .

شوقدر وار كه بو خصوص اكابر كرامه مخصوص اولوب بزم كبلر يالكز صوم مفروضى ادا و ايام سائرهده كثر اكلدن اجتناب كافيدير انسان وسى فوقنده مجاهدانه قيام ايدوبده وجودى و حواس و قواسى تعطيل ايتك قطعياً جائز دكاذر جناب رسالتيناه افنديز حضرتارى حديث صحبحارنده (نفسك مطيتك فارق بها) [۳] بيورمشدر .

حتى حضرت ابن عباس « رضى اه عنهم » دن مرويدركه بر كيمسه حضور رسالتيناهيده « بن مدت حياتده كوندوز صائم » كيجه قائم اولورق اصرار زمانه قاندرم « ديدكده حضرت اشفق الانبيا عليه وعلى آله ازكى التحايا افنديز حضرتارى « سن اكا قادر اوله مرسك اوروج طوت ، افطار ايت ، كيجه عبادت ايت ، او بو و آيدده اوج كون صائم اول » كه : من جاء بالحسنه فله عشر

[۳] نفسك سنك مطيه كدر سنى طاشير اكا رفق ايله معامله ايت

صلاحتك وسيله تقرر اولمى حضور قلبه مقارن اولمى شرطيله در شرط بولمىچيه مشروطده بولمىز مكره عنایت ربانى ايريشوب حضور قلب توفيق بيوريله بوده سنه الدن كلديكي قدر اوامر الهى به اتباعه حاصل اولور نهكيم (ان الصلوة تهى عن الفحشاء والمنكر) (۱) آيت كريمى هم حقيقت صلاتى همده فضيلتى معرفدر (قد افلح المؤمنون الذين هم فى صلاتهم خاشعون والذين هم على صلواتهم يحافظون) آيت كريمى مغاير رضاي الهيده بولماقم و نائل الطاف ربانى اولمى صلوات خمسبه دوام و بونلرى كمال خشوع و حضور ايله ادايه قيم ايلسكه حاصل اولمىچمه دالدر ريسنك عظمت و جلالت و كبريائى بحق بيلان برعايد بوقدر كه نمازده عدم مبالا ايدرك همان رسماً اداسيله اكتفا ايلسون .

حضرت مسلم بن يشار نماز قيارلر كن ياني باشلرنده حريق ظهور ايتش صكره سوندرلمشده جبردار اولماش جناب امير المؤمنين على بن ابى طالب كرم الله و وجهه افنديزك اساي حربده وجود قدس يارينه ساپالان اوق پارچملىسك و جعدن ناشى چيقارمشلر كنديلرندن اظهار و جى ا كديرر بر حال كورلمدكن

[۱] صلاة اعمال وسيله اخلاق رديفنى نى و ازاله بيلار — ديكدر بناء عليه بر آدمك نمازه قباى زمانده — بشته و نندن زياده — خاطرته بر طاقم وساوس كليرسه آتك نمازى بحق . صلاة دكلدر اكر صلاة اوله بدى فحشاء و منكر بولنزدى .

ماعد اوقارك جبقارلديغنه نمازدن فراغت بيوردقدن صوكره واقف اولمشلر ايشته خشوع بودر .

زهadden برى روايت ايدركه (ذوى الوون مصرى رضى اه عنه اقتدا ايتش ايدم افتتاح تكبيريه باشلايه چى ائنده كنديلر بى انوار عظمت جلاليه استيلا ايلسكه الليرين قالدروب بر كره (الله) دهر ك روحمنر جسد كي ملوگدى قالدى نندن صوكره (الله اكبر) ديه اوله بر تكبير آلمى كه هيت و دهشتندن بورم قويدى ظن ايتدم) اشته كندينى و افنديسى بحق بيلان بر عبدك عبادتى بو صورنده اولور .

ممشوق حقيقيسنه بحق شوق و محبتى اولان بر عاشق صادق تصور اولمىز كه انك حضوريكه داخل اولمىچمه تجوز كسلان ايدوب حضورنده بولمىقدن صيقلسون نماز خلوت خاص كبريادر (من اراد ان يتكلم مع الله فليقرأ القرآن) حديث شريفى مفاد عاليهجه نالوت قرآن حضرت بزنان ايله تكلم عد بيورلمشدر شيخ اكبر (رضى الله عنه) حضرتلرى فتوحانده بيورلر كه (مح صادق البته على الدوام محبوسنك مشاهده جمالى و اكا مناجات و نيازده بولمىسنى آرزو ايلر اوله ايسه حى على الصلوة و قد قامت الصلوة) ايله ممشوق حقيقيسى حضور فائض البورىنه عاشقان جمالى و مشتاقان وصالى دعوت بيورنجه عاشق بالضروره شهود و نياز ايله متلذذ اولمى ايجون دعوت اولندينى مقام عاليه شتاب ايدر (انسان مطالب دنوبه سنى الده ايتك

ايجون نصل نهالك كوستررسه عبادانده اوقدر اقدام ايلديكيه كنديسنى صاحبان عد ايتسون هله اغواء نفس خيبت ايله برطاقم تاويلات كاسدهده بولمىرق دندسندن اسقاط صلاه چايشان نمود بالله دركاه حقدن دور و مهجور اولور سنت شريفه به الدن كلديكي قدر اقدام دخى بيغمبرى سوهن هر مؤمن صالح ايجون واجيدر .

(قل ان كنتم تحبون الله فانعمونى بحببكم الله) [۳] آيت كريمى تدبر ايلمى بوقسه هم طاعتدن قاچينوب همده ادعاى محبتده بولان كذايبن دنيا و آخرتده محجوب اولور هم بوزمردن احق بر قوم تصور اولمىز كه سومك نه ديك سويكسك امرينه اطاعت ايتامك نه ديك .

معنى الاله وانت تظهر حبه هد اعمال فى الفصال بديع لوكان حبك صادقا لاطمته انالخب لمن يحب مطيع [۳]

اك طوغرىسى حيك سمدينك :

بنده همان به كز تقصير خویش عذر بدرگاه خدای آورد
ورنه سزاوار خدا و نديش كس نتواند كه بجای آورد [۴]

[۲] جناب رب العالمين حبيب اكر منه خطاباً بيورلر كه (سن انلره دى كه : اكر سزاله سورسه كزبكا اتباع ايديكز الله دمى سوسين . [۳] هم الله عصيان ايدرك همده اظهار محبت ايلرك بوال افعال عجبدهون بر اسراخلدر ا كرميكت صادق اوله بدى اطاعت ايلمكلك لازمى ذرا عاشق معشوقه مطيعدر . [۴] بنده همان تقصيرندن طولايى درگاه الهى به عرض اعتبار ايلديدر بوخسه ذات اجل اعلاسه لايق طاعتى كيسه ايفا ايدم .

قطعه غراسى منظومچه انسان كندى عجز بشريسى بيلهرك و جرم و تصور بى اعتراف قيلهرق الدن كلديكي قدر طاعانه ورزش و خطاياسنه ندامتله مظهر صلاح اولمىنى كمال خشوع ايله مناجات ه نياز ايلديركه قوللغه باقيشانده بودر .

عارف حقيقت شمار حافظ راست كردارك :

حافظى خورورندى كن و خوش باش ولى
دام زورر مكن چون دكران فرآترا [۱]

بيت عاليسى دخى بو فكر بيزى مؤيدر .

ذاتاً تأمل اولنورسه تكاليف الهيه كورديكمز الطاف ربانيه به اصلا نسبت قبول ايتز صورنده آذرر . از جمله موضوع بحثمز اولان صلات كونده ساثر هوسات نفايه من ايجون امامه ايلديكمز

[۱] حافظ : شراب ايج . چايقناق ايت ، سربست اول ، فقط ديكرلرى كي فرآنى آت زورر ايتمه حضرت حافظك (دكران) بيوردقلى رزم بالاده اشارت ايلديكمز بر طاقم خنله دركه اكثرى (مثنوى) شير پشمين ازبراى كدكمد بو مسيل را لقب احمد كند حرف درويشان بدزدن مرد دون تاخواند برسليمى زان فسون (مفاد قد سينجه يالكز كسوة اهل الله بورونوب اولواى كرامك عالم استغرفنده و مقام وصاله سويلدكارى نظفلى كندى مقاملرينه نسبت ايدرك عبادانده افعال و فقط اسانا ادعاى عشق و كرامت ايدن و خيلى كيسه نكده مادمى و معنوى بولنى اوران اسلاميه مضر آدملردر . حالبوكه كمال تاج و عباليه دكل لباس نوا ايلدر (شيخ سمدى) مصرع : زاهدپاك باش واطلس پوش (كندا) درويش صفت باش وكلازه نثرى دار

بکرمی درت ساعتک نه قدرینی اشغال ایده بیلیر. حالبوکه دوشونملی بزرگه اصل دنیوی و اخروی ایشیمزه رایه جی زمان طاعانه کچردیکمز زماندر دیکریری هبدر. طالبان فیوض زدان و مال آشناپان عرفان ایچون برجام لامعه بر امام خوش ادایه اقتدا ایدوبده کمال تدبرله حضرت قرآن لاهوتی بیانک آیات معجزه سنی اسماعدن لذیذ رشی تصور اولورمی وقت سجده کرک مقتدباً کرک منفرداً رجزه طاعات ایله طوبولورمی. ابو صفوان بن عوانه حضرت تریسک بیوردقلری وجهله بیاض البسه کینوب مهتابه ملائکه کی نماز قیلان کیمسه دنده، کوزل منظره روحانی اولورمی والحاصل نشوه داران مهلبی عبادت هر نوع طاعانه بر درلو صفا بولور. عبده زدان بس بلی اولور. دائماً آلننده بر نور لمن ایدر، چهره سنده بر سرور بارقه فشان اولور اما (زاهد خشک) ده بو حال آورمز سببه ائر حقه عبادت ایدرز ظنیه طاعاتیه بر طاقم ریا و سیمه قاریشدره رق عبادت تریسک عمراتی اقتطاف ایدمزلر. قلیبارنی بر عجب و غرور استیلا ایدرک عباد الاهی حقیر تورور و مجرمین مسلمینه نظر تحقیر ایله باقلر. سوء اخلاق صاحبی اولورلر بیلمز لکه تقرب ربانی محاسن اخلاقه حاصلدر. شوقدر وارکه مبالات دینیه سی اولمان بر طاقم رندل هر عالمی (صوفی سالوس) (زاهد بارد) دبه طاشالارلر بده پاکشددر، خطاظر، عصیاندر. همیز عالم و زاهد اولمغه مجبورز. هر عابد (زاهد بارد) دکادر.

کلهلم صلاتک صورت اداسنه: ادای صلات ایدرکن همان نه اوقودینئی نده قاج رکعت قبلدینئی بیله میسک صورتده عجله ایتملی چونکه نمازدن مطلوب اولان صفای قلب یو وارنقله حاصل اولمز هله شیرین مذاقان طاعانک الک مسرت بخش اولان زماناری عبادانده کین اوقاندر. زهاددن بری امامت ایدوب نمازده اوزون سوره تلاوت ایسکله عوامدن بری بو خصوصده عتابه قالیشمنجه حضرت زاهد عارف بالاقبتاس (وانها لکبیره الاعلی الخاشعین) [۵] آیت کریمه سیله جواب ظرافت نصابتی ورمشدر.

- ۱. حضرت فخر عالم افندیز (اسوا الناس سرقة من یمسرق من صلاته) [۶] حدیث شریفیه عجله دن نهی یورمشدر. بر کیمسه خفیفجه بر نماز قبول دعا ائساننده (باری بکا حور عین تزویج ابه) دیدیکنی بر اعرابی ایشیدینجه (سن پک فنا بر داماد ایشسک و بر دیکک مهره باق، ایستدیکک قزه باق) دبه استهزا ایشدر. کذلک امامک اطاله صلاه ایلمی ده منهدر. فخر عالم افندیز حضرت تری معاذ ابن جبل (رضی الله عنه) حضرت تری (آفتان انت بامعاز) [۷] قول شریفیه سفیر جماعتدن نهی یورمشدر.
  - (۵) او بیواتدر اما خاصینه کوره بیوک دکادر.
  - (۶) انسانرک الک فنا خرسزی نمازدن سرت ایدنلدر.
  - (۷) قننه جومسین بامعاز: (بسی خلقی عبادتدن اوصاندره جسک).

حضرت عثمان بن ابی العاص بیورر لکه فخر عالم افندیز حضرت تریسک بزمه صوکه معاهده لرندن بری ده (اذا امت قوما فاخف بهم الصلاة) [۸] قول شریف ایدر.

جناب پیر افندیزک (ودوام القيام) قول شریفانده کی لفظ (قیام) معرف باللام اولمغه قیامدن مراد شریفلری (صلاة تهجد) اولمق احتمالی ده وارد. صلاة تهجد بزره سنندر اکثر عباد بو عبادتی اعتیاد ایشدر.

از جمله جناب پیر افندیز اخر عمر لرینه قدر احیای لیل ایله امرار زمان بیورمشدر تهجدلر ناهلر عباداندن ذوق المقله حاصل اولور انسان بالطبع قالمقار سوه سوه عبادت ایدر بر بخش فخر عالم افندیز حضرت تریسک (کیجه قالمقه میورم) دیش (کوندوز عصیان ایشله مه) بیورمشدر.

جناب رسالت پناه افندیز حضرت تری احیای لیلی سزه توصیه ایدرم که قیام لیل توبه مقامنه قائمدر معاصیکزی عفو ایتدیر کناه ایشله مکدن سزی منع ایدر وجودیکزدن امراضی (مادی اولسون معنوی اولسون دفع ایدر) بیورمشدر بوسف ابن اسباط بیورمشدر که بر ذات قرق صباح عبادتی اعتیاد ایدر سه جناب حق او کیمسه نک قبلندن ینابع حکمتی لساننه جریان ایتدیرر.

جعفر الخلدی حضرت تری حسن بصری رضی الله عنه (۱) بر قومه امام اولدیک وقت انره نمازی خفیفجه قبلدیر.

حضرت تری رؤیاده کوروب (ربک سکا نه معامله بیوردی) دبه سؤال ایش شو جوانی آلمش.

طاحت تلك العبارات و طارت تلك الاشارات و فیت تلك العلوم و درست الرسوم فما نفمنا الاربعات رکعتها فی السحر) [۹] الحاصل متهجدین قلباً قالباً منور، عندالله و عندرسوله و عندالناس موقر، و نعيم ابدی و وصال سرمدی ایله مبشر اولان اشرف مخلوقاندر. حسن بصری حضرت تریسک (نیچون متهجدین نورانی لقا اولورلر) ذبو سؤال ایشسدر (البته خلوت خاص الاهی به داخل اولورلر جناب رب العالمین انره نور فیوض صمدایستندن حله نورانی الباس ایدر) بیورمشدر.

کلهلم بزم کبی عوام مسلمینه: بزل شو حالده ایکن فرائض آتیه بی. علم ترکه و سنن نبویه مقتدر اولدیغمز قدر ادایه چالیشم الدن کدی بکی قدر تهذیب اخلاقه سعی ایدمده صکره ریمز کمال مرحمتندن حبیبی حرمتنه جمله مزه صلاح توفیق بیورر سنن شریفی کاملاً ادایه و سائر نوافلی ایفایه اقدام ایدرز مقامات

[۹] انشای وعظمه ایراد ایلدیکم اوعبارات مؤثره و بلیغه محو و پریشان اولدی و سوبلدیکم اشارات و نکات پزان و کریران اولدی حائر اولدیغم علوم فنا بولدی و رسوم معلوم محو و مندرس اولدی الحاصل بزه انلر منفعت و برمدی ایچتی وقت سحرده ادا ایلدیکر رکعتچکلردن مستفید اولدم

ای فقیه از به راه علم عشق آموز تو وره بمدازسک حل و حرمت و ایجاب کو بیت

عالیهی احراز ایدرز پوخسه هنوز بونلر حاصل اولمدهن اوست
پرده دن باشلاوبده بیلیر بیلمز حضور قلب شوق وجدانله
متحسس اولمدهن تهجدلر . نافله تر ، اورادلر ، اذکارلر ایله
اشغاله سی ایدرسهک هیچ بریدی بجره میز بلکه سأمت وکسایدن
ناشی خسرانه دوشرز خلاصه : شرح شریفه اتباعاً هم دینزه
هم دنیا مزمه چالیلمکه هر ایکسی ده عبادتدر والله ولی التوفیق
و قطع الشهوات علی الدوام

دوام اوزره شهوندن انقطاع ایله مملکی ده سزه توصیه ایدرم
(قطع) کسمک و (قطع طریق) مثالی کچمک و (قطع لسان)
مثالی منع معنالی نه در . بعض نسخه ده (قطع) مقامنده (ترک)
لفظی کوریلور اختیار ابتدیکمز نسخه صحیح اولسه کرک چونکه
(ترک) اولسه (علی الدوام) قیدی بی لزوم قالیر همده اشاعیده
که چکی و جهله (ترک هوا قوت یتیمبرست) (شهوة) بریشی
سووب اکامیل و رغبت ایلمک مناسنه ایسده عرفاً کافه آرزوی
نفسانی به اطلاق اولنور مطالب روحانی به دکل .

(شهوت) لفظی آرزوی نفسانی ایله تفسیر ایلمشدک (نفس)
بر انسانک روح حیوانیسی وقائی و جسدی و ذات معنالی نه اولوب
وجود انسانی بو عالمک اتندن ، اوئندن ، طویراغندن ، طاشندن
شمسندن ، فرندن و سائر موجوداتندن استفاده ایله حاصل اولدیغی
جهتله کندی جنس و نوعی اولان مخلوقاته مائل اولور . ازواج

عالویه و لطائف غیبیه کنديسنگ مجهولی بولنديفتندن اصلا بوجهته
مجد و سماعی اولمز . چونکه بیلمز بو سببدن جناب رب العالمین
عبادینه مرحة انسانلردن روحانیه مستعد بذاتی انتخاب ایدوب
انی ملائک و اشارات غیبیه واسطه سیله عالم سفلیتدن تخلیص
وواصل قرب هویت ایلمر وانی عبادینه ارسال و بعضاً کتاب جلیلی
ایله ده مؤید قیلوب انلری ده خضیض مذلت بشریتدن اوج اعلاهی
روحانی به استمدادلری مقدار نجه ارشاد ایلمر .

جناب نیر اعظم لاهوت خاک پاک بشریدن بعضیسنه لطفاً
الشرقی ایله هر برینه یکدیگرینه متفاوت صورتده بر ذره
عطف بیورمشدر او ذره تک کیفیت و کبیتی اصلی کی بحث و
ادرا کدن عالیدر .

اشته بیوروح الهی ده کذا اصلنه مئلددر بشریتدن و عالم فئادن
حظ آلمز فقط روح حیوانی به تعلقی اولوب اوده نفس و هوا
و سائر قوایه مائل بولقله اناره میل ابتدکی اکثریا واقع اولور
انسانلردن بی کامل و انک ورئسنه تابع اولوبده روح الهیسی
درکات بشریسنه تابع و کندنده امانت اولان نور لازمی
تحقیر ایلمیکندن طولانی یا بسیتون ضایع ایلمر ویا نعیم وصالدن
بر خیلی زمان ویا کایاً دور اولور . کرک ارباب معالینک کرک
کروه اهل دنیانک انواع و طبقاتی تفصیل آریجه بر کتساب

اولور نور لایزالدن حصه یاب اولمسیان کفار بد کردار خارج
بشددر

تفصیلات مسرووده دن اکلاشیله جنی و جهله (ارزی نفسانی)
نفسک بو عالم فئاده کوزینه کوزل کورنمان کندی همچنیسی اولان
بر طاقم اشیا در . بصورتله (ارزی نفسانی) بی (حب دنیا)
ایله تعریف ایله یلیرز .

حب دنیانک رأس خطایا اولمی .

چیسیت دنیا از خدا غافل بدن

نی قاش و نقره و فرزند وزن [۱]

بیت شریف مثنویسی و جهله واجب تعالی حضرتلردن
غافل بولمقلنی موجب اولدیغنددر .

پوخسه بر انسان نفسی رام ایدوبده اموال و ائقال
کندی اغفال ایله مزسه ثروت و نعمتک مضرکی کورلمکدن
بشقه فائده سی مشاهده اولنور اما بوحال هر یکینک کاری دکلددر .

جنساب پیر افندیمز مثنوی شریفده صاحب بسار اولدیغی
خالده بینه مائل دنیا اولمسیانلری دکز اوزرنده اغزی قیسالی بر

[۱] دنیا ندر . المهدن غافل اولمقددر . یوقسه قاش ، پاره ، اوغل ،
قاری دنیا دکلددر .

دستی به تشبیه ایلمشدر . درونی باد حب الهی ایله مالی اولوب
آب میل دنیادن سر بسته اولان کوزه وجود کاملنه دریا قدر
مال ایرات ضرر ایله من بلکه تکثر ابتدکی نفی تراید ایدر .
جناب سرور انبیا علیه اعظم التحایا افندیمز حضرتلرینک (نعم
المال الصالح للرجل الصالح) [۱] حکمت نبویه لری بزم
تفصیلاً مزک اجمل اجمالیدر . جنساب پیر افندیمز حضرتلرینک
(و قطع الشهوات) بیورملری ده بو نذمتین مهلندر اشتها و میل
دنیا علملردن عن قریب قطع طریق ایله تا عوالم زهد و غنای
معنوی به قدم باصملی یعنی دنیانک وجود و عدیمی عندنده سیان
اولوب اموال و اشیا بی کندیسه بر خادم فی اعتبار تلقی ایلی
اعتبار ایدرسده (نعمت ربایدن بینه رضای ربانی به صرف ایله حکم)
نیت خالصه سیله ایلی و رونی حضور بینه مانع اوله جق لوازم
بشریسنه صرف ایلی و اخوان دینک ضرورتی بر طرف ایلی
دین و دولتنه فی سبیل اه خدمات خیریه ده بولملی بیولده ثرونه
مناک اولمق دنیاده نعیم ابدی به نائل اولمق دیکدر .

یوق اگر بویه اولموبده کوزه وجودی آب حب دنیا
ایله املا ایله جک اولورسه غریقی بحر ضلالت اوله جتی بدیهیدر
اگر خواص بر اخلاصدن بر غواص دستگیر مرحمتی اولمزسه
خسران ابدی به دوچار اوله جتی درکاردر فقط نعمت دنیوی .

[۱] مال طاهر رجل پاکدله نه قدر متاسبدر .

ایچنده اسراخروی بی اداره اتمک بالاده سویلندیکی وجهه غایت مردانه بر همه محتاجدر . حتی صعوبت فوق العاده سی جناب سیدالوصیا افندیز حضرتی شو بولده تصور بیورمشدر . (دنیا ایله آخرت مغرب ایله مشرق کبدر . برینه تقرب ایدر . سده دیکرندن تباعد ایلرسیک) محمد بن سوقه دخی (دنیا ایله آخرت رازو کوزلی کبدر بی نه قدر اغیرلاشیرسه او بی اوقدر خفیف اولور) دیه تمیل ایدوب دیکر بر حکیم (دنیا ایله آخرت برآمدک ایکی حریمی کبدر بری نه قدر خشنود ایدرسه او بی اورینه غضبناک اولور) دیه افاده ایشدر . اشبو امثله نثه (اعدلوا هوا قرب للتقوی) [۱] حکمت ربانیه . سنک مفاد قدسیسی اخطار ایدر دین و دنیا سنک اداره سی خصوصنده عدالتی بر اقوب دها دنیاده ایکن آخرتی باعمال ایدن وبته دنیایه و یا زمانه هانه . لاریکیمه عندالعرفا احق عدالونور ایشک ایچنه قضای الهی قاریشمدهجه انسان بو عالمده نه بولده حرکت ایدرسه هپ کدنبته عاقد . دنیا به ازمانه عطف ایتدیکی هانه هپ هتاقدر بر کیمسه اصمعی تک حضورنده (زمان بوزولدی) بولنده اداره کلام ایدنجیه (کیجه ایله کوندوز کدران ایلدکاری مدت طویله ایچنده اصلا حرکتلرنده فساد ظهور ایتر - چونکه جناب مکور البیل والنهار انتری کمال انتظام ایله قیامته حرکات مستقیمه سنده بر قرار بیورمشدر .

[۱] عدالت ایدیکرکه تقویاه اک قریب اولان حرکت عدلدر .

ولکن او کوربلان فساد هپ انسانلره عاقددر) مآلنده اولان ان الجیدین فی طول اختلافهما لایفسدان ولكن یفسدان الناس بیت حکیمانه سی انشاد ایشدر اشته بو حکمته مینی دیکر بر مرد عارف (بز زمانغزی ذم ایدیوروز حالبوکه قصور زدهدر اگر زمان اسانه کسه بی هجو ایدردی) مناسنی افاده ایدن ندم زماننا والعیب فینا ولو نطق الزمان اذاهانا نشیده حکیمه سی سویشدر تفصیلات مبسوطه دن شواجال حاصل اولیبورکه : دنیادن مال غنیمت اغتنم ایدرکی اغتنم ایدوب محبتی درونه القا ایلملی وزده قدر اکا اعتماد ایوب زهار جناب وهاب رزاقی اونوناملی دنیانک نه قدر اعتماد لایق اولدیفنی واغنیانک ارباب قناعتدن زیاده دوچار مهالک اولدیفنی دائما مشاهده ایلکده ز اشته بونلردن عبرت آلهلم غافل بولنوبده بز غیره عبرت اولیم فنای دنیا حقیقده شاعرک (موجوداتی برکه نظر عبرته آل دنیای دینی خیال کی کورورسک دنیانک حاوی اولدیفنی کافه اشیا فانی اولور انجی ذات پاک ذوالجلال باقیدر) مفهومنده اولان تأمل فی الوجود بعین فکر تری الدنیا الدنیه کالخیال ومن فیها جمیعاً سوف ینقی وینقی وجهه ک ذوالجلال قطعه سی بقدر بلغدر فی کرم اه وجهه) افندیز حضرتی عمر انسانی فی شوبولده تقسیم بیورمشدر

اذا عاين الحق سنين عاماً
ونصف النصف بذهب ليس يدري
ونصف النصف آمال وحرس
والباقى العراماتم وشيب
فحيال المرء طول العرجل
فناى دنيا حقتنده اولان آيات كريمة ايسه بك چوقدر (وما الحيوه الدنيا الامتاع الغرور) يا ايها الناس ان وعد الله حق فلا تعزى نكم الحيوه الدنيا ولا يعزى نكم بالله الغرور) قل متاع الدنيا قليل آيات كريمة فى دنيايه و دكر سزلكنه دلایل قطعه دندر . مشهوردر كه اطول عمره نائل اولان نوح عليه السلامه (دنياى فصل بولك) ديمشدر (ايكي قبولی بر خانه كبی . كه برندن كيردم برندن چيقدم) ديمش ابو حازم صوفی ده بیوریورکه : ارباب دنيا ایله بنم آرمده بر کون وار چونکه دونکی کونک اوده لذتی اونوندی ، بنده مشقتی ، یارینه ايسه نه او امنیت ایده بیلیر ، نه بن . بو کونه کلنجه : نه اوله جفتی کیم بیلیر . اکا برندن بری ده (انسانک انقاسی حیاتنک ادعایلدرکه هر آنده حیاتن تباعد ، اجله تقرب ایلکدهدر) ديمشدر .

[۱] انسان انش سنه یاشاسه یاریسی کجهلر عواید یاریسنک یاریسی ده غفلتدن ناشی صاغتی صولندن فرق ایتیرک کچر ، یاریسنک یاریسی ده بر طاقم املا ، حرس وکسب وکار واشتغال اولاد وعیال ایله کچر باقی عمری وارایسه اوده خسته قلله ، احتیاراته وارغمال وانتقال تورفوسیه سرور ایدر ارتق حال بویله ایکن انسانک طول عمره هوس ایتمه سی جهلدر زیرا عمرک تقسیمى بوغال ومنوال اوزردهدر

بر شخصك دیکر بر کیمسه به (هیچ بر بلایه بر کفتار اولدیفنی الله بکا کورتمسون) دیه دعا ایتدیکی بر حکم ایشدیغیه (سن او آدمک وفاتنه دعا ایلدک . زیرا بو دنیا دار ابتلادر یاشادیفنی صورتده البته بلایايه مبتلا اوله جقدر) ديمشدر .

النده علاج بارداغی اولان بر خسته به (نه حالده سنک) ديه صورمشدر [۲]

اصبحت في دار بليات اذ فاقات باقات [۳] بیته جواب ویرمشدر . امام شافعی (رضی اه عنه) افندیزک :

عن الزمان كثيرة لا تتقي و سرور هابأبأبك كالاغباد [۴]

بیت شریفی ده حیات دنیانک بر تعریف بلیغانه در دنیا بی وفا حقتنده دها بعض اقوال عرفانی درجه ایله تشفی صدر ایلک استه مشدم حالبوکه بو آنده (ربیع الارار) ده شو فقره مطالعه کذارم اولدی

(حضرت رابعه عدویه نك حضورنده علما وفقها وزهاددن بر چوق کیمسهلر اجتماع ایدوب هر بری دنیایی مذمته باشلادیلر حضرت رابعه شق شفه بیورمیورلردی بر آرمقی — اقدم بو خصوصده سز هیچ بر شی بیورمیورسکیز — دیدیلر . انلرده

[۲] یاخود کندنی وقتی ايسه مشدر زیرا دوستک بوغالبه متأم اولدیفنی کورمامک طرفیندن برنک انعامنه وابستهدر

[۳] بردار بلایايه وقت کچیر بیورمکه بلائی بلایايه دفعه جایشلدهم

[۴] دنیانک محبتی چوقدر ینتوز کونمز سرور ایسه سکا بیلیم کی سنه ده ایکی دفعه کایر

«اگر دنیا سزجه لاشی مٹاہ سندہ اولسہیدی بوقدر مدار اشتغال اوئزدی حالیو کہ مدح اولسون قدح اولسون بورتبہ یاد و تذکار ایجہ کزینہ محب دنیا اولدیمکزدن نشات ایدر. زیرا «من احب شیئا اکثر ذکره» بن نہ سورم. نمدہ آدینی بیله آغزیمہ آلیم» بیورمشلردر.

ارتق بوندن صکرہ اختیار سکوت واجب اولدی.

«واحتال الحفاء من جمیع الامم» بتون انسانلردن کوریلان اذایہ تحمل ایلهینی سزہ رصیہ ایدرم (احتال) بوکانمک، قبول اتمک (حفاء) اذاه، الم معنایسہدر

جناب پیر افسدیمز حضرتلرینک بوقول شریفلرندہکی (اذا) نہ بولده اذادر وفضل تحمل ایلی شوایکی سؤالک شروط وبقوبدیلہ جوابی صحیفهلر اشتغال ایلر بومثللی سؤالک الک قبضہ وواضح جوابی مثالدر اشته بوکا بناہ:

— انبیا واولیا وصلحائک قوملردن کوردکاری اذایہ کوستردکاری تحمل کی دیدیمکز وقت اشکال برطرف اولور انبیا عظام قوملری اولجہ بیلمدکاری بریولہ دعوت ایلدکاری زمان او طریق مستقیمک موجب نجات اولدینی بالاخرہ ادراک ایدنلردن بعضلری ایمان ایدوب دیگر بعضلری برامر دنیویلرینک خلل پذیر اولجہنی زعم باطلیلہ وعواملری ایسہ غیرت جاهلیہ الجاسیلہ اوی ذبشاهہ حقارت وکونا کون جفا ایلرلردی ورثہ انبیا اولان اولبای عظام دخی تابع اولدینی پیغمبر جلیلک شریعتی

احکامینی نشرہ مأمور اولدینی جهته عالم فناءہ حصر محبتدن اعتراض ایله جناب رب العالمینہ عبادت و تقرب خصوصہ خلقی قولاً وفعلاً تحریص و تشویق ایلدکارلردن انسانلردن بعضیلری نفس امارہنک اغواسیلہ بردلر دنیا محبتدن واز کچیمویب وحتی کندی طوندینی بول ایله اولبای کرامک ارانہ بیوردقلری طریق مستقیمی موازنہ ایده میوب کویا «آنره اویارسہم حیثیت دنیویہمہ ویاثروتمہ خلل کلبر ویاخود امثالمن فی استہزا ایدرلر» کی برفکر سقیم ایله کندیلرینک ضدی اولان رایونی چکمنزلر بناہ عالیہ اذایہ قیام ایدرلر بیلمز لرکہ «قطع الشهوات» مجتہدہ بیان ایلدیلکی وجهلہ اولبای کرام اموال واثقالہ دنیا اطلاق ایلدکاری کی ترک دنیادن مقصد شریفلری دخی الندہ آووجندہ نہ وار ایسہ اسراف ایدوب آج وچیلای قالمق دکادر بلکه آنره حصر افکار و مکارم اخلاقی انارک اوغورندہ فدا ایتیموب او زوتی رہنج شرع شریف اداره بہ ووعالم فانی بہ چیریل چیلای کلش ایکن کندیلرینک هر بوزدن اغنا ایدن خالفتہ اطاعت وامر رایسنسہ اقیادہ تحریص ایدرلر. بو طریق مستقیمہ سالک اولسونده ایسترسہ دنیا لرحہ مالک اولسون عوام ناسدہ محضاً مبتلا اولدقلری سکر جهل ایله نہ یابدقلری بیلمدکارلردن هر بری بریولده اهل الله عظامہ جفا و تعرضدن خالی اولمز لرحہ صاحب دخی آر اهل الله ذاهب اولمز لرحہ انلردہ انبیا دنیادن مظهر اذای اولورلر اشته شو و تقصیلانندن کلاشیایورکہ انبیا واولیا وصالحا خلقہ قارشو برغرض دنیویری

اولدینی حالده خلقک اذاستہ دوچار اولورلر [اللهم اهد قومی فانهم لا یعلمون] [۸] دهرک اذالریسہ صبر اتمک شولہ طورسون بددعا بیله ایتزلر و [واصبر کما صبر اولوالعزم من الرسل] و [انما یوفی الصابرون اجرهم بغير حساب] تیشیرات جایله سنجه بالغ درجات علیا ونائل الطاف لایخصی اولورلر جناب رب العالمین قرآن عظیم الشانک یتشدن زیادہ بخلندہ صبری اراد وشنا بیوروب اکثر بخلدہ سائر فضائل دینیہ مینندہ ذکر و بعضاً [مثلاً - یا ایها الذین آمنوا استعینوا بالصبر والصلوة - کی انلرہ تقدیم ایلمشاردر و فخر عالم افسدیمز حضرتلرینسہ [ایمان] دن سؤال اولندقدہ [صبر و ساحتدر] بیورمشلردر [۲] مرویدرکہ برکیمسہ امام جعفر صادق رضیاه عنہ حضرتلرینسہ قومشوسنک اذاسندن شکایت ایدر صبری توصیه بیورلر تکرار اوکیسہ [قومشو] نہ دانتله اتہام ایدیور [دیدندہ حضرت امام تهور تام ایله] اصل دن ظالم اولاندلر [بیورلر].

انسان بو عالم فنادہ بشادقیہ و لاسیا ارزوی رقیده بولندقیہ «یوسف کی انواع عن چکمکه محتاج آسان دکل اخوانه ولی النعم اولوق» مفادنجہ البتہ بیک درلو شونہ مبتلا اولور. بونلر ایچندہ حسابسز جان صیقہ حق و متأدی ایلیه چک

[۱] یاری سن قومی طوهری بولہ ارشاد بیورکہ انلر ہم عظمت شانعی وآنلر خندہ حسن یشی تقدیر ایتزلر
[۲] ساحت = سخا، بوموشائق، کافشترک

شیلر بولنور. اگر انسان هر جان صیقان شیئہ اهمیت وروب وهر متأدی ایدن احواله مدافعه اتمک و دائماً بونلرله اوغراشتمق لازم کلسہ بر نفس روی راحت کور میوب مذلتله وداع عالم فانی اتمک ایجاب ایدر. بلکه عالم بقادہ ذلیل اولور. حتی اخف بن قیس «بر سوزک تأثیرینسہ طاقت کثیره میان بر جوق سوزایشیدر» دیمشدر. فقط انسانلر مجاہددر. یونس بن عبید حضرتلرینک بیوردقلری وجهلہ «اگر جزع و فزعله مأمور اولسہیدی صبری التزام ایدردک» «الانسان حریص علی ممانع» مصداقنجہ شمدیده عکسفی التزام ایلورز. مشهوردرکہ بر حکیمہ انبیا مجادلده «هلہ بر لقردی سوبله بیک دانہسنی ایشیدرینک» دیمشدر اوده جواباً بیک دانہسنی سوبلسهک بر دانہ بیله ایشتمزینک» دیمش.

فخر عالم افسدیمز حضرتلری بیورمشلردرکہ «بر مؤمن کوردیکی اذا و جفادر ناشی فروماده اولسہ و مرض و خوف و حزن و اذی و غمہ گرفتار اولسہ، حتی بر دیکن بیله باتسہ جناب الله او کوردیکی زحمتہ مقابل اتمک خطایسندن برقی عفو و نحو ایلر [۸] وینسہ بیورلر لرحہ «مکافات الہیہنک بیوکلی انسانک کوردیکی بلا مقدارنجهدر و حضرت حق بر قومہ محبت بیوررسہ انلری مبتلا [۲] ایدر. و ابتلا بہ راضی اولان مظهر

[۱] عن ابی سعید الخدری و ابی هریرہ رضی الله عنهما عن النبي صلی الله علیه وسلم ما یصیب المسلم من نصب ولا رصب ولا لاهم ولا حزن ولا اذی ولا غم حتی الشوکتہ یشاکها الا حط الله بهامن خطایہ
[۲] بورادہ (ابتلا) مطلق ذکر اولدینی جهته انواعنه شاملدر

رضای ربانی اولور . و غضبناک اولان سزاوار قهر یزدانی اولور . [۸]

مرویدرکه هفتالی ایشلیان کیمسه عملنه مناسب مجازانه کرفتار اولور . مال شریفنده اولان « من بعمل سوء یجزیه » آیت کریمه سنک زولنده حضرت ابو بکر الصدیق « رضی الله عنه » اقدیمز جناب فخر عالم صلی الله علیه و علی آله و سلم اقدیمز حضرت برینه : [یا رسول الله بو آیت کریمه زولندن صوکره خوف و تمدن خلاص بولوق و امین و شادان اولوق تکمیلدر] دیدکده [غفر الله لك . یا ابابکر . سن خسته لجز میسین و برزحت و اذابه کرفتار اولزمیسین و بعضاً حزین بولنزمیسین] یوروب [نم یا رسول الله] جوانی آلتجه [ایشته سزک « مسلمینک » کندیسيله مجازات اولنجه کفر بو مثالو شیردر] یورمشلدر . یعنی [سکا اصابت ابدن مصائبک کافهسی کنه کنه کفارت اوله جقدر] دیمکدر .

بوندن آکلاشیلورکه حصول عز و علا و ابسته ریخ و عنایمش بونک ایچوندرکه اهل اعظام و عرفای ذوی الاحترام :

ایمان انسان صبراً ان بعد الممر یمراً
اشرب الصبر وان کا من الصبر امرأ [۹]

(۱) ان عظم الجزاء مع عظم البلاء وان الله تعالى اذا احب قوماً ابتلاهم فمن رضی فله الرزق ومن سخطه سلط الله الترمذی وقال حدیث حسن

(۲) ای انسان . صبر ایته که بر مشقتی ایکی مسرت تعقیب ایلدیکی

الصبر اوله مر مذاقته لکن اخره حتی امن المسلم [۸]
هوون علیک فان کل شدیدة ان لم تشدها علیک تهون
وتیقن ان الذی هو کان بالکره منک وبالرضایکون [۲]
سرور الاعادی ان ترک بدلته ونکنها تفم اذا انت صابر [۳]
اصبر علی امر العدو وفان صبرک قاتله
کالتار تا کل نفسها ان لم یجد ماتاکاه [۴]

منظومعلری مفاد بلیغانه سنجه بردار بلاوده دوچار اولدقاری اویغون سزقلاری هضم و کظم ایدوب مقاصد مقدسه لر فی ایفاده

حضرت قرآن ایله موعوددر بناء علیه صبردن (غایت آبی برخیز اوتدر) دخی آبی اولسه یله التزام صبر ایله که مستحق وعادالی اوله سیک

(۱) صبر ابتدا آخیدر اما صبرک بالذن طائلیدر (مشهور صبر اوقده بویه اولقله هر ایلکسته ده تعریف تامدر)

(۲) مبتلا اولدینک مصائبه اهمیت و ربوب بیهوده کندیکدی دظنون ایتمه زیرا هر مصیبک - اگر سن اعظام ایچوب کندیکدی منسی ایدرسه که - اهمیت ساقط اولور شونی ایجه بیلکه : کره ما دوچار اوله جنک بلا بارضا دخی واقع اوله چق یا لکن سزک تلاش و اظهار کدر ایدینک یا نکه قله چق و قضای الهی برینی بوله جقدر .

(۳) اعدانک سروری سنی ذلیل و بریشان کورمکه حاصل اولور . لکن سن صبر اولوب هیچ قنور کورمک سزک انلر غنناک اولور .

(۴) دوشمنک اذاسنه صبر ایله که سنک صبرک انلری هلاک ایدر متأذی ایلدیکی ذات قنور کورمک سزکدن طولانی اعدانک کندی کندیلرینی هلاک ایلهلری طیق آتسه بکتررکه آتسه ده باشقه یا قه چق شی بوله سزسه کندی کندیسینی افتابلر .

اظهار قنور ایلماشلر و بناء علیه ایکی طلمده درجات عالییه واصل اولمشلدر .

اشته شوق فیصلاندن آکلاشیلورکه (خاقدن کوربله جک جفایه تحمل) بر غرض نفسانیدن طولانی حقمسز اولارق و مقاومتدن عاجز قله رقی متأذی اولدینقی کیمسه به سس چیقارماق دیمک دکلس .

(و ترک مجالسه السفهاء و العوام) سفیله ره و عوام ایله اختلاط ایلماکیزی توصیه ایلرم (سفه) خفیف مشرب ، جاهل ، قلیل انقل ، عدم الحسان اولوق که نعتی (سفیه) و جمعی (سفها) در . (عوام) خواصک شدیدرکه خیر و شری نفع و حزی شیال و بیمنی غث و سمینی تفریقده مقتدر اوله مین آحاد ناس دیمکدر . (سفها) نک (عوام) « تقدیمی تحذیرده اهم اولدینقی ایچوندر .

جناب خداوند کافر صر بوقول شریفلرله سفها و عوام ایله اختلاط ایلماکیزی توصیه یوردرلر سفها ایله اختلاطک مضراتی حقدنه وارد اولان آثار ناقابل انحصاردر معوذتین سوره جلیله - لری سرایا شر سفهان انذار ایلر هله سوره ناسن سوء قرینی شیطان ایله همنان طویور (انسان) لفظنی بعض لغویون (انس) دن مشتقدر دیوب وجه تسمیه سی دخی یالکنز یشایه میوب انس و اختلاط ایله مجبول اولدینقدنر دیمشدرینه آثار ایله ثابت و مقرردرکه طایع انسانیدن سرعت میلان بولنقدینجهتله هر نه بولده آدم ایله اختلاط ایلرسه مطلقا بالتدریج مقارنک اخلاقیله

متخلق اولیورر هله کاملاً تقلید ایتمسه ییله بعض مساویستی اخذ ایلیمه چکی درکاردر .

المرء علی دین خلیه فلینظر امرؤ من ینحالی [۸]

حدیث شریفی مشهوردر .

مرویدرکه خرسز لردن بر کره در دست ایدیلوب جزای سزازی و رلدینکی صرعه ایچارندن بری کندینسک سارق اولیوب یالکنز انلرک مقنیک خدمتنده بولنقدینقی ادعا ایلمش و اصورنده برشی اوقوممسی تکلیف اولونجه (انطاق حق) اولوق اوزره

عن المرء لا تسئل وسل عن قرینه فان القرن بالمقارن یقتدی [۲]

بیت مشهوری اغرنندن چیقویورمش و بناء علیه اوکروه مکروه ایله همحال اولدینقی کندیسینی اثبات ایلمشدر . کذلک (اخبار ایله صحبت خیری و اشرار ایله الفتن شری ابرار ایلر فصلکله روز کار متعفن برشیک اوزرینه اسرسه نشر تعفن ایدر کوزل قوقولی محلدن مرور ایلرسه رواج طینه طاغیدر) دینامشدر بوخصوص جناب پیر دستگیر اقدیمزک :

(۱) انسان دوستنک مسلک مذهبه اتباع ایدر (کندینسک هانگی مسلک ذاهب اولدینقی بیلک ایستیان کیمسه) دوسته نظر ایلسون (که انکله مسلکی تقدیر ایدیلیر .

(۲) بر کیمسه حال وطورینی اوکرنکه چالیشدن ایسه کیملرله اختلاط ایلدیکنی جستجو ایلر (دو حال مسلکینی آکلر سیک) زیرا قرین مقارنک مسلکته اقتفا ایلر .

صحبت صالح ترا صالح کند صحبت طالع ترا طالع کند [۱]
 بیت مثنویسی دخی تأیید ایلمر بنا علی ذلک انسانلر داربنده
 نائل سعادت اولتی ایچون سوء قریندن فوق العاده اجتناب اینک
 لازمدر بوخصوص جملہک معلومی و مجربی و هر آن مشهودی
 اولان شیار اولغله تفصیل و توضیحدن مستغنیدر .
 جناب پیر اقدیمزک صحبت عوامدن تحذیر بیورمه لری دخی
 اوزمره بیچاره قلمت عقل و تجربه و اخلاق ایله متصف اولد .
 فخرندن ناشی اضاعه اوقاقدن ماعدا صحبتارندن استفاده اولنیوب
 اکثرینسک دنیوی اخروی فائده لری کوربله میه جکندن ناشیدر
 چونکه دوستلغندن استفاده اولنان زی عوامده اولسه بیله عوام
 صایلماز .

و مصاحبه الصالحین الکرام

صالحی کرام ایله مصاحبه ایله کزی سزه توصیه ایلمر .
 اولجه تحذیر بیوریلان مجالسه اثرنا نه قدر مضر ایسه اشبو
 مصاحبه اختیار امری دخی او نسبتده نافع و لازمدر . طرف
 شارعدن دخی بو بولده مأمورز بو لزومی بمثل انبیا دخی تأیید
 ایلمر چونکه انسان عالم کبری اولدیجی ایچون کلی نسبتده عیوب
 و نقصان ایله مالیدر .

مؤید من عندالله اولان بعض خواص مستنادر بزم ایچون
 برنجی وظیفه دخی بو خواصک اثر جملنه اقتفا ایله کندیجی
 (۲) صالحک صحبتی سنی صالح رقاصتک التی فاسق ایلمر .

تقصدن تبریه چالیمرق سزوار توفیق الهی قیلوب مظهرقرب
 قبول ایلمکدر .

[صالحین] شریعت غرانک امری مقتضاسنیجه محاسن اخلاق
 ایله متحلی و مساویدن مجنب و تعمیر آخرله اوامر الهی ایله
 عامل و نواهی ربانیدن محترز کیسه لردرکه بو زمرة مقدسه نیک
 خادی حضرت حقدر ، اوصاف مبارکه لری حضرت قرآنده
 پک جوق یاد بیورلمشدر . بزم کبی عجزه نیک توصیفندن مستغنیدر
 فقط بو بولده ذوات عزیزالوجود اولدیجی جهته بمضاری عادتا
 انسانه بویله بر مرشد ذی شان بولتی محالدر دیمک درجه سنه
 وارمشلردر بر کیسه مه [ک اوراق سفر اختیار ایلمن کیمدر]
 دینلکده [بر صالح دوست ارایاندر] دیمش و دیگریده [شرار
 ناسدن الله صغین . خیارندن بیله حذر اوزره بولون] دیو
 سوء ظنی ایلمی کوتورمش ایسهده بو کبی سوزلر برمیید فاتی
 مایوس ایده من دنیا بر آن صلحانن خالی دکادر . اصل هنرده
 صحبت صالحه کسب لیاقت ایلوب اهل الهیک بو بولده کی تعلیمات
 مشفقانه لریله عامل اولغدهدر .

الحاصل قصوری کندی تحریزه بولتی بزم آرامق بولتی
 یلمک غیرت ایده لم و قلمزمطاب فکری برلشدیرمک بزمک بولمت
 مرحومه به رحمت الهیسی فی حد و نمایه در نیجه صالحین
 کرامک شرف صحبتی توفیق بیوردرکه اکثریا او ذات شریف
 پک بیلدیکک و هر زمان کوردیکک کیسه مظهر ایلمر . اسرار

خفیه التیه به بیان یوقدر درد لازم درد که طبیعه لزوم کورونسون
 انی حاصل ایدرسه ک جناب رحمان رحیم البتہ برطیب کرم خلق
 ایلمر بو خصوصده بابا کمال خجندینک شو قطعهمسی بر دلیل
 جالیلمدر .

سربدان طالب پیرندن و پیران ظاهر و پیدا
 درینا تشنه لب خواهیم سردن بر لب دویا
 مکو احباب دل فتنه و شهر عشق شد خالی
 جهان برشس تبریزت و سردی کوچو مولانا (۱)
 ایشته شو تقصدیلانن اکلایشیلمورکه اینش حسن تحری به

قالیور بوده حقیقه پک قولای بر شی دکادر اکثریا پک عقلی
 کیسه ل ارباب قیاسیه بر جوق نا اهل فریفته اولورق کندی
 کندیکن رهزنی اولشدر چونکه هر زمانده قویون پوستنه بیورومش
 جانورلر پک جوق بولدیجی جهته قوه میزه سی نقصان اولانلر
 اکثریا نقش ظاهری به قایلوب کندی جانلرینه قصد ایلمشدر
 و عاقبت [الاخلاء بومئذ بعضهم لبعض عدو الا المتقین] [۲]
 سری ظهورنده (یا وایتسا لیتنی لم اتخذ فلاناً خلیلاً) [۳]

(۱) سربدل پیر ارادلر حال بوکه پیرل ظاهر و پیدادر حیفک
 دریا کنارنده سوسر اولک اینشوروز .
 (احباب دل کیندیلمر و شهر عشق خالی قالدی) فکرنده بوانه
 جهان شمس تبریزی ایله مالیدر هانی مولانا کبی برارکه کمال استمدادنن
 ناشی اوله بر ولی کاملی ایغنه جلب ایلمه .
 (۲) اول کونده معتقین مستقنا اولتی اوزره - دوستلر بعضیسی
 بعضیسنه عدو اوله جققددر .
 (۳) ابواه ، کاشکه فلان کیسه بی دوست اتحاد ایتمه بدم .

دیه دستخای تقاین اوله جقصدده جه فائده :

علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد ۱۰۰

انسانک باشنه کلان بلا اینک اعظمی کندی سوء تدبیرندن نشأت
 ایلمدیکی شهسزدر . انتخاب اخوان خصوصسنده دوچار خطا و
 نقصان اولان بر ذاتک شو نظمی بو مقامده ایراده جیباندر .

اخوان حسبه دروما فکانوها و لکن الاطادی
 و خلمم سهاماً صائبات فکانوها و لکن فی فؤادی
 وقالوا قدصنت مناقلوب قدصدقو و لکن عن ودادی (۲)

خلفای عباسیدن پادشاه حکیم مأمون حضرتاری «اخوان
 اوچدر بری غدا کیدرکه دائماً آناره احتیاج کورولور ، بری
 دوا کبی که احیاناً لزومی اولور ، بری مرضه بکزرکه هیچ آرزو
 ایلمز » بیورمشلر . قسم اخیرک هانکی قوه اولدقار فی توضیحدن
 زیاده قارئینک عرفان و اختیارینه حواله اینک دها لطیف اولور .
 عبدالله بن المقفعه «دوستکی می سورسک اقربا کیمی» دیمش
 «اقربا بی ده دوست اولورسه سورم» دیمش شوسوز دها لطیفدر .

(۱) کار اولده کشی طابت اندیش کرک .
 (۲) زره کبی بی صوت عدودن امین ایلمر صاندیقم اخوان واقعا
 زره اولدیلمر اما دوشمننه .
 بن انلری کندی ایچون هدفه اصابتده خطا ایتمز بر اوق امید
 ایلمدرم کرچک اصابت ایذیلر فقط تلبسه .
 او دوستلرم بزم قلیبز پاکدر دیدیلر پک طوطیهدر شو مدر
 وارکه بکا محبتدن

« صالح دوست انسانك نفسندن خيرليدر زيرا نفس » اماره بالسوء » [۸] ايله تعريف بيورلشدر حالوكه صديق صالح دائماً خير امر ايدر. برديك زات دخي « كوروشديك كيمسندن يا احسان اميد ايتل ويا مصاحبت سبيله شردن امين اولملي يا خود علمندن استفاده ايتلي ويا خود يركت دهاسي اميد ايديلان مرد صالح اولمليدر » ديه اصناف انساني بيك كوزل تفریق ايشدر. وقال بعضهم احذر عدوك مرة واحذر صديقك الف مرة
 قاربما اقلب الصديق فكان اعلم بالمضرة [۴]
 وقال الاخر

« ما الناس الا مع الدنيا واصحابها فرما اقبلت يوماً به اقلبو [۳] ابناي زمانه و احباب اخوانه دائر شو بر ايبي اقوال ايله اکتفا ايلدم. بو خصوصاً صده صاحب وصيت نامه جناب ولي علامه « قدس سره » حضرت تاليفك مغز قران الهام بيانلرينه مراجعت ايتيدر آدن الهجي تعليمات ايله اربيق طابه عزم و قصد ايليان كيمسنگ واسي آمال اولاجني بي استباهدر.

- (۱) دوشمنكدن يركم، دوستكدن بيك كره حذر ايت. اكرتيا دوست دوشمن اولوب بويجه سكا نه بوله ايراث مضرت ايديله چكني دوشمنكدن بيك قات زياده بيلير.
- (۲) دائماً فتاوي اسم ايتيجي — حضرت قرآنده (نفس) بو بوله بيان بيورلشدر.
- (۳) انسانلر دنيا ايله برابر و اكا مصاحبلر بناه عليه على الاكثر دنيا نه جهته منقلب اولورسه انلر ده او طرفه ميل ايدرلر.

« و ان خير الناس من يقع الناس » انسانلر ك خيرليسي انسانلره منفعت بخش اولاندر. بوجه جيله احاديث نبويه دن اولمق اوزره دامنكرد خاطر عاجزي اولوب شو صورته محفوظمدر « خير الناس من يقع الناس و شر الناس من بضر الناس » [۸] بو مقامه مناسبتي دخي ايبي صورته توصيه اولنور اولاقدم ايدن « و مصاحبة الصالحين الكرام » عبارة شريفه سنده كي « صالحين » ي ايدن كان بيوربايوركه « خير الناس » كه « صالحين » كلمه سيله مترادف المعنادر. همچنينه ايتار منافع ايليان ذات شريفه اطلاق اولنور و بنمده سزي مصاحبه و مواسمه سته تحريص ايلديكم كسهلر بو زمرة مقدسهدر »

ثانياً آريجه برجهل حكيمه اولوركه مختار عاجزنامه بودر. انسانلر ايراث منفعت: عدل، رحيم، سخا، حمايت، معاونت، نصيحت، دعا كي خصائل جيله و افعال كريمه ايله و معنأ و مادة و حالاً و استقبالاً عالم انسانيته هر نوع خدمته حاصل اولور. بو اوصاف جيليني حازر اولان مؤمن كامل ايسته صاحب و اختياره زمرة سندن اولاجني بديهيدر بناء عليه « من يقع الناس » قول شريف قلم اسلاميته حقيقه « مؤمن كامل » صفت عليه سته شايان اولان خير ناسك بر تعريف مكمليدر.

[۱] انسانلر ك خيرليسي انسانلره منفعت بخش اولاندر ك شري دخي ايراث مضرت ايلياندر.

ولانسوا الفضل بينكم « آيت كريمه سي معاونت اخوان دني و اخفص جناحك لمن اتبعك من المؤمنين » نظم جليلي دخي حيايه مسليمن آسر اولديني كي « و تعاونوا على البر والتقوا » فرمان الهيمي معاونتك هم انواعي همده تعريف صحيحي شامل حكيمات لاهوتيه دندر « بر » اولك يعني افعال حسنه به اطلاق اولنوب « تقوى » دخي چكنمك يعني خلاف مرضاي الهي حركندن اجتناب و اوامر بي برصورت مكمله ده اجرا ايتك معنانهدر بو صفتلري حازر اولانلره « ابرار » و « اقبيا » دينلير. امور عباد « دني دنوي » اولمق اوزره ايكي اساسه منقسم اولوب شو آيت كريمه ده كي بر و تقوى ايسه دنيا و عقبابه عائد معاوناتي امر و احتوا ايشدر « ان الله يأمر بالعدل والاحسان و اباء ذى القربى و ينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى » [۸] آيت كريمه سي مفسرينك بيانى وجهله كافة اوامر و نواهي الهيني جامع و ايجبارك درجه

[۱] جناب حق هر شيك وسلي اولان عدل ايله (مثلاً اعتقادده قدر توحيد كي كه تعطيل ايله تزييك و سيطير و كسبده عدل جيره متوسط كي كه جبر صرف ايله قدر بلك و سيطير و اعطاده جود كي بخل ايله اسراف بيني و عمله ادا و اجبات كي كه عطاط و تزهيك و سيطير) واحسانله (سخا و يا خود اموال كورر كي عبادت) و افزايدن محتاج اولانلر ك حاجتي نسويه ايلنكله امر ايدر و قوت شهوته متابعتله زنا و سناز عمل قبيحدن و قوت غضبيه ايله قتل نفس و غضب اموال و سنازه كي افعال منكره دن (يعني خلقت نرفت ايلديكي افعال دن) و صفت شيطايت اولان تكبر و تجبرله ناسه استعلا دن نبي ايدر .

قواسته بالقدر « و تعاونوا على البر والتقوى » آيت كريمه سنك مفاد شريفني شوو حديث نبوي دخي تايد ايدر « نعم العون على قوى الله المال » [۸]

وقال عليه الصلوة والسلام « من مشى في عون آخيه ومنفته فله ثواب المجاهدن في سبيل الله » [۲] و قال ايضاً « الخلق كلهم عيال الله فاحب خلفه اليه انفعهم لعياله » [۳] وفي مسند الشهاب عن عبدالله بن عباس رضى الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال « خير الناس انفعهم للناس » [۴] وقال عليه السلام « ان الله عند اقوام نعماً يقرها عندهم مادامو في حوائج الناس ما لم يملوا فاذا ملوا قفلها الله الي غيرهم » [۵]

[۱] مال تقواي الهيه نه كوزل معاوندر (يعني بر سر مدتي اهل بساردن اولورسه توفيق سبيله خلاف سرمناي رباني اولان حركاتدن اجتناب و مقبول بارگاه سبحاني اولان اعمال صالحيني اجرا ايلر)

[۲] بركيمه مؤمن قرداشنك معاونتي و انتقاي خصوصنده سي ايدرسه في سبيل الله جهاد ايدنلر ك اجر و ثوابته نائل اولور .

[۳] خلقت كافة سي الله تعالى حضرت تاليف ايدير . (يعني امر تميش و اداره لري خصوصنده جناب رزاق تعالى و قدس حضرتلرينه معتقددرلر) و جناب حنك ك سوكيلي قول اهل و عياله ك زياده منفعت بخش اولاندر .

[۴] انسانلر ك خيرليسي جي نوعنه ك زياده ايراث منفعت ايلياندر. [۵] جناب رب العالمينك بعض قوللري ياننده محفوظ نميتري وارددر انلر ناسك حوايجي نسويه ايلمكدن اوصاف بديعه او نعمتي انلر ك ياننده

و عن ابن عمر رضي الله عنهما انه قال قيل يا رسول الله اي الناس احب اليك قال اتقوا الناس لئلا ينزل الله عليهم من السماء حجارة من مسك خضراء ومن اتقوا الله من غير ان ياتوا به من قبل الله فله اجر كبير قالوا يا رسول الله انما اتقوا الله في ما امرنا به ونهانا عنه قال نعم قالوا يا رسول الله انما اتقوا الله في ما امرنا به ونهانا عنه قال نعم قالوا يا رسول الله انما اتقوا الله في ما امرنا به ونهانا عنه قال نعم قالوا يا رسول الله انما اتقوا الله في ما امرنا به ونهانا عنه قال نعم

ابقا بيورر. اوصاندقري وقت جناب رب العالمين اونعت وودوعه بي بشقه قولارينه نقل ايلر (واونعتك حوايج ناسه صرف اوله سته باشقه قولاي مأمور ايدر .

[۱] حضرت عبدالله بن عمر دن سرودرکه فخر عالم افنديزده سوال اولندي که يا رسول الله انسانلردن هانکيسني زياده سورسيکنز (انسانلره اک زياده منفعت بخش اولان کيمسهرلي) بيورديلر. يته (يا رسول الله هانکي عمل افضلدر) دينلدي (برهوني تسرير ايلدک) جوابي وروب (مؤمنک مسرورتي نه دن عبارتدر .) دينلديکه (قارني طوبورهق ، غني مرته تحويل ايتک ، بورجني ادا ايتکدر مؤمن قراداشنک برايي ايجون سني ايدن کيمسه اعتكافيله برابر براي اوروج طومش کييدر . بر مظلومه معاونت ضمننده اکا موافت ايدن کيمسه بي جناب حق خلفک لمزیده پای دهشت اولديني برکونده ثابت قدم قيلار. الحديث) بيورمشلاردر .

[۲] مسلميندن بزيك خانه سته اقاء سرور ايدن کيمسه به مکافه جناب حق اوکيمسه بي اهل جنت ايلمکدن بشقه برئي ايله تسرير ايلمه بي ايستمس .

عليه السلام ه افضل الصدقة ان تمن بجاهك من لاجلها ه [۱] حضرت عباده بن عباسدن سرودرکه حضور بيغميري به بر قاچ كشي كاوب ديديلر که يا رسول الله فلان کيمسه کوندوز صائم ، کيجه قائم وداغما نذ کارايه مشولدر . بيورديلر که سزلردن هانکيکنز يسه چکني ايجه چکني تدارک ايدم بيلير انلرده جواباً ه هيمز ه ديغجه ه هپکز ائدن خبر ايسکنز ه بيورمشلاردر .

انصاردن بري حضور بيغميري يه كاوب ه يا رسول الله او مدن كليورم فقط كافة آج اولدقري جهته بوش بوش عودتم محالدر ه ديوب جناب اشفق الانبياء عليه السلام افنديزک ه هيج بر شيتک يوقی ه سؤالنده ه خير ه ديه مقابله ايلدکده اکا ايکي درهم اعطا ايله ه کيت بونک بريله ييه چک ديگر بلده بالظه آل . اودون کس ، صات ه بيورديلر بوذات اون بشي کون قدر کورونعدي .

بر کون ينسه حضور رسالته يايي ه كاوب ه امر بيغميريکنز وجهله حرکت ايلديکدن ناشي جناب حق ني مسعود ايتدي اون درهم قراندم يشي ايله اهل بيتک نفقهي ديگر بله کسه وسني تدارک ايلدم ه ديغجه اول شاه دن حکمتکيزين بيورديلر که ه ايشته بو يولده حرکت سنک حقهک تسليدن ايدور الى آخر الحديث ه .

حضرت فاروق اعظم رضي الله عنه بر کيمسه به ه نه ايله نيش ايلديورسک ه ديه سؤال ايدوب او کيمسه ه جناب حقهک (۱) صدقه نك افضل منصبك اهل منصبك اهل منصبك ايلانله معاونت ايلديکنر

تقدير بيورديني رزق ايله ديه کنديسنه بر متوکل سوسي و بر نجه ه هر رزقک ظاهرده بر سببي واردر سن تحصيل رزق خصوصنده هانکي اسبابه تشبث ايدسيورسک ه ديه کسب مشروعي اخطار و تبليکدن انذار بيورمشلاردر .

هوتا ياقيشروار ايسه راحت دوشکنده اقدام و عمل کرک ارباب حياته بر کيمسه حکمادن برذاته (بکا برايي تکليف ايدسيورلر قبول ايدم بيم) ديه استشاره ايلدکده (عطالت اولويه و مشغوليت ديري يه ياقيشير زنده ايسه کچاليشمايسک) ديمشدر مشهوردرکه زمان حضرت عمرده هيج بر کسب و کاره تشبث ايتيوب بوم بوش کزر زرده لقمه وار ايسه اورايه هجوم ايدر بمض کيمسه لري پيدا اولوب بر کون امير المؤمنين حضرت علي بونلره تصادفله يينلرده شو محاوره جريان ايدر .

— سز کيمسکنز .
— متوکلين .

— متوکلين دکل ، سز (متا کلين) سکنز (متوکلين ديه نارلابي فطس ايدوب نخي صاجوب طوپراغي دوزله بوب جناب حقهک باران احسانه و زرع ايلديکي شيدن محصول انعامنه منتظر اولان کيمسه لره ديرلر ديوب بطاليني تويميخ ايلشدر . حضرت ابوالدرداء که افقر امحابدندر شو جمله حکيمه انلردن سرودر . احرت لدنياک کانک تعيش ايداً و اعمل لاخرتک کانک نموت غداً (۱) (۱) ابدی يشايه چق کي ديناک ايجون حراثت ايله (هر نوع مکاسبه شاملدر) يارن اوله چک کي آخرتک ايجون عبادت ايله .

نوشيروانک خرما فداني غرس ايدن بر غيرتلي اختيار ايله محاوره سي

نوشيروان — قاچ ياشنده سيک .
اختيار — سکنان .
نوشيروان — بو ياشدن صکره خرما فداني ديکوبده شمرا تي نه وقت اقتطاف ايدرسين .

اختيار — يادشاهم اکر باباير بو عقله خدمت ايسه لردی اولادلری عمو اولوردی . حالبوکه بز باباير مزدن قالانله کچيندک اولادلر مزده بزم ترک ايلدکلر بزم ايله اميش ايدم جکلردر .
(نوشيروان بوجوا بدن فوق العاده محظوظ اولوب درت بيک درهم احسان ايدر)

اختيار — خرما فداني بر جوق سنلر صوکره ميوه و بررکن بنم فدانلرم سنه سي ايجنده محصول و بردي .
نوشيروان — آقرين قوجه چاليشقان اختيار (ديوب درت بيک درهم دها اعطاسني امر ايلر) .

اختيار — يادشاهم هر فدان سنده بر کره ميوه و بررکن بنمکي سنه ايتدا سنده ايکي کره نمره بخش اولور .

نوشیروان - آفرین پرچم (دبیرك درت بیک درهم دها
اعطاسی امر ایوب انفاذ فرماندن صکره)
وزیر - پادشاهم بورادن عزیمت بیورمزسه کنز بو دهقان
داهی حکمتی سببیه بیت المالی افلاس ایبتیره جکدر دیوب بیروشن
ضمیره وداع ایلمشردر .
اسخیای کرام حقنده ابوتامک شو توصیف بی عدیلی ایله
بختیزی مسکی الحنّام ایارز .

نمود بسط الکف حی لوانه اراد انقیاضاً لم تطعمه انامله
هوالبجر من ای التواحی اینه فلجته المعروف والجود ساحله
ولو لم یکن فی کفه غیر روحه لجاد بها فلیتیق الاله سائله (۱)

(وخر الکلام ماقل ودل) سوزک خیرلیسی آز اولدینی حالده
مقصودی ایفاده ایلمدر (بو حدیث شریفده جوامع الکلمدن
ممدوددر) بو حدیث شریفک مفادی (وقلة الکلام) بحثنده
مرور ایلمدیجهته تکرارندن صرف نظر ایلمه لریک تقلیل کلام
اسر قدسیسه اتباع ایلمدی بوجهل جلیله (وان خیر الناس) کلام

(۱) ال آجیقلنی اوله عادت ایتمشدرکه اگر قیامق ایستهسه
برماقری بو اسرینه اطاعت ایتر . اور مجردکه مرته طرفندن کلهجک
اولورسه ک کندیسی احساندن و ساحلنی سخادن عبارت بولورسیک .
اگر انده جانندن شقه برئی بولنیزسه آتی احسان ایدر آرتق (مرط)
سخاستدن کندی کدیسه مرحت ایتمیور باری سائل الهدن قورفسون
ده بویه جواد علوی نژادک انهدای کبی عظیم برضیاعه بادی اولسون .

عالیسنه معظوف اوله بیایرسده آریجه برققره اولمه سی مختارمزددر .
(مرز هوا تافتن از سروربست ترک هوا قوت پیغمبربست)

هوا وهوسدن اعراض سرورک یعنی ولایت وزهد وصلاح
خصائصنددر بتون بتونه ترک هوا ایسه قوت پیغمبری ایله حاصل
اولور (وانلره وارث کامل اولانلره میسردر) بو بیت شریفک
ماقبلنه مناسبتی اول وجهله درکه: جناب ولایتآب افندعز حضرتاری
اساس کلی بالاده کچن اون اوج فقره ایله بیان بیوردققری وقت
بونلره بحق عامل اوله میان بعض سالکییه نوعاً اسف ونومیدی
طاری اولسی مبارک خاطر شریفلرینه خطور ایلمکه انلری تسلیه
بیوردرلرکه: (هوا وهوسدن اعراض مؤمنین صالحینه مخصوص
اولوب بوزمره جلیله تک دخی احیاناً هوا وهوسه مائل اولسی
قابلددر . بویلاری سببیه دوچارخطیبات اولورلرینه ینه هین آرزوی
نفسانلرندن روگردان اولوب جناب خالققرینه توبه و رجوع
ایارلر حضرت ارحم الراحمینه دخی انلرک حسن و اعتقاد وصدق
عبودیتلری بیلدیکیجهته دوچار اولدینی ورطه بشمیره دن کال
مرحت الهیسندن ناشی خلاص بیورر حتی چوق واقع اولورکه عبد
بر قصورندن فوق العاده نادم و شرمسار اولوب کریان و نالان
درکه قبول رحمانه یوز سوره تک توبه ایلمکه دریای الطاف الهی
جوشه کلوب اومدی بولندینی مرتبیدن قات قات اعلا ایدر .
یعنی عصیان بادی غفرانی اولور .

رحم و شفاعت ای ولد اول رتبه رایکان
انسان باقارده صاحب عصیانه ایمره نیر
جناب حقلک نیجه الطاف خفیمی واردر بناه علیه بولندیتکیز
مرتبته تک سفلیتندن طولایی ما بوسیتی خاطره کتیرمیوب

ای رادر بی نهایت درکمبست تا هر آنچه میرسی بالله مایست (۱)
بیت مثنویسی مفادنیجه بالاده کی نصابجمله عامل اولوب آن یان
ارتقای مراتبه سی ایلمیکیزکه ورته کاملین انبیای عظام اوله سیکیز
او وقت :

فی غلط کفتم که نائب بامنوب کردو پنداری فیبیح آید نه خوب (۲)

بیت مثنویسی سرنیجه ترک هوا میسر اوله جنیجهته ارتق
خوف وخطر دن وارسته اولورسیکیز اوله ایسه شمعدینی بولندیتکیز
مرتبته تک دون بولنمسیله زنه ارحت حقندن قطع امید ایتمیوب
وسمیکیزه کسل طاری ایلمیوب کال صدق واهتمام ایله قطع مراتب
ایلمکه چالیشکیز .

والحمد لله وحده والصلوة علی من لابی بعده

(۱) ای برادرمنازل سلوکک نهایتی یوفدر انکچون هانکی مرتله
ایریشیره ک طوروب اکنمه .

(۲) خیر یانلدم نائب ایله آتی قائم مقام ایدن ایکیسی ده بردر
اگر ایکی ظنی ایدرسه چیرکین عه اولنور کوزل دکل .

حمد : بالکثر الله تعالی به مخصوصدر (غیره اولان حمد دخی
معنی ینه اکا راجمدر) صلاة دخی کندیسنندن صکره بی کلیجک
اولان حضرت محمدعلیه وعلی آله وصحبه السلام افندیزمه سزاواردر .
بو جمله وتصلیه بعض نسخدرده کورلش اولقله تبرکاً درج
ایلمدی .

خطا و صواب جدولی

خطا	صواب	صفحه	سطر
کافه	وکافه	۱۱	۱۶
مسروديه	مسروديه	۱۲	۱۰
يد کره الله	بذکر الله	۱۶	۷
مقر	مضر	۲۸	۴
آخر	اضر	۲۸	
مجلسنه	مجلسنه	۲۹	۶
آ کيناری	آ کيناریله	۲۹	۱۲
وهجر المعاصی	وهجران المعاصی	۳۰	۸
معاص	معاصی	۳۰	۱۵
من قبلکم تقون	من قبلکم لعلکم تقون	۳۲	۲
رسوالله	رسول الله	۳۲	۸
ناش	ناشی	۳۲	۱۴
کندسندن	کندوسندن	۳۸	۳
لامعه	لامعه	۴۰	۴
ارزی	آرزوی	۴۶	۳

خطا	صواب	صفحه	سطر
ریایه	ربایه	۴۸	۱۰
قیامته	قیامته قدر	۴۸	۴۸
دنیه بی	دنیه بی	۴۹	۱۵
بایقانه در	بایقانه سیدر	۵۱	۱۰
مختلری	مختلری	۵۱	۲۱
حادی	مادحی حضرت حق قدر	۶۱	۶
صدقوا	صدقوا	۶۳	۸
واصی	واصل	۶۴	۱۵

﴿﴾